

B.P. de Soria

61115103
D-1 1616

Sig. t.^a Top.^a

Est. 75

Tab. 5

Núm. 63

HISTORIAE ECCLESIASTICAE
BREVIARIUM

A MUNDI REPARATIONE

USQUE AD ANNUM MDCCLX.

D-1

1616

5103

ECCLESIASTICAE HISTORIAE
B R E V I A R I U M,

AUCTORE

JOANNE-LAURENTIO BERTI,

FLORENTINO,

FRATRE EREMITA AUGUSTINIANO.

EDITIO NOVISSIMA,

Ab Auctore ipso recognita, pluribus in locis emendata, et praeter
ISAGOEM ad sacram Geographiam, quae in ceteris desideratur,
nunc primum VIII INDICIBUS chronologicis, ad calcem apposis,
locupletata.

P A R S P R I M A,

*Quae complectitur Chronologiae Rudimenta, et decem
priorum saeculorum synopsis.*

BIBLIOTECA
DEL
INSTITUTO PROVINCIAL
SORIA

EDITIO PRIMA MATRITENSIS.

EX TYPOGRAPHIA LEONIS AMARITA.

ANNO MDCCCXXVII.

ECCLIASTICAE HISTORIAE

BREVIARIUM

AUCTORIS

IOHANNIS LAURENTII BERTI

FLORENTINO

FRATRE EREMITA AUGUSTINIANO

EDITIO NOVISSIMA

Ab Auctore ipso recognita, quibus in locis emendatis, et praeter
has ad eam Geographiam, quae in curae desiderium,
anno prima VIII Invenitae chronologicae, ad eam opposita,
supplementa.

PARS PRIMA

Quae continet Chronologiae fundamenta, et hanc
primam saeculorum synopsin.

EDITIO PRIMA MARTINIENSIS

EX TYPOGRAPHIA IERONIS AMARITA

ANNO MDCCCXXVII

UNIVERSIS AUGUSTINIANAE FAMILIAE
PRAESULIBUS
 ALUMNISQUE,

Studiorum curriculum peragentibus,

F JOANNES LAURENTIUS BERTI S. P.

HORTANTE, ac jubente, omnemque operam, et munificentiam praestante vigilantissimo, amantissimoque Familiae nostrae Moderatore, et supremo Antistite, FRANCISCO-XAVERIO VASQUEZ, in lucem emittens hanc Historiae ecclesiasticae Epitomen, aliquas arbitror proferendas esse rationes, ob quas eandem vobis, amplissimi PRAESULES, atque optimae spei ADULESCENTES, neminem alteri praeferens, sed omnium simul favorem captans et clientelam, inscribere, et nuncupare deliberavi. Principio cum praelaudatus Augustiniani Ordinis MAGISTER, et RECTOR praestantissimus, aequae ac beneficentissimus, in me hominem Italum, humili natum loco, tressis minimique pretii scriptorem plurima, eaque singularia, ac pene immortalia contulerit merita, non respiciens quae litteris addidi ornamenta, vel decora, quippe probe sentio haec nulla penitus esse, sed quam à pueritia ad senectam usque addiscendi, docendique enutrivimur cupiditatem; necessum est, ut cunctis exhibeam aliquam

grati animi mei significationem, atque manifesto monumento profiter me saltem gratias illas agere, quas referre non valeo, neque in me, quod jure meritoque redarguitur à Seneca, una cum aetate beneficiorum memoriam senescere. Neque summi Viri benefacta, et virtutum ornamenta, ac specimina commemorabo, quoniam notissima sunt, neque alicujus indigent commendatione, innumera, neque oratione comprehendi possunt; splendidissima, neque obliniri debent laudationum fucò, verborumque pigmentis. Singularis humilitas illum ad perpetui Praesidis fastigium evexit: probitatis exemplar supra speculam collocavit: flagrantissima charitas omnibus reddidit acceptissimum. Quamobrem devincti et obsequentis filii, et clientuli erga Parentem optimum, erga praesidium decusque meum, iis praesertim, qui eidem Instituto nomen dederunt, hoc reverentiae et honoris perenne, atque immortale testimonium exhibeo, posterisque commendo, quasi suspenso omnium Gymnasiorum, Cenobiorumque absidibus, aris, museisque anathemate. Deinde vero, quod semper in votis habui, singulos mecum ejusdem Instituti, ejusdemque doctrinae professione conjunctos, quasi manuum mearum dilata-tione, ubique gentium constitutos alloquor, et complector: neque Italiae dumtaxat incolas, quibuscum aliquandiu versatus fui, verumetiam longinquos, et quavis locorum intercapedine dis-sitos, celebresque aut peracti gloria regiminis, aut commisso tradendarum disciplinarum munere, aut promovendi litterarum incrementa solitudine, et cura, honoris causa, convenio, ratus ab honesto viro cum adstantes, tum absentes sodales pariter esse colendos. Cum autem nihil habeam, quod ex angusta Pisarum provincia ad Vos dono mittam; exiguum hoc, tenuissimumque munus-

culum gratanter, ac lubenter excipere ne dedignemini; praesertim dum à vobis nullam aliam, praeter comitatem atque humanitatem vestram, expostulat remunerationem: quamquam *communionis, et beneficentiae*, monente Apostolo, nefas est oblivisci, et indecorum est spernere Filii Sirach saluberrimum, rectissimumque consilium, quod comprehenditur versu capitis quarti postremo. Praeterea, si aliquam ex hoc Opusculo existimatis percipi posse utilitatem, illud perlegite; nam haec fuit altera scribendi ratio, probis, studiosisque prodesse. Ceterum si rude, impoliturum, prolixum, non elaboratum industria, non brevitate jucundum, non rerum gestarum enarratione perfectum, non denique historiarum copia, et delectu exornatum esse videatur, procul Opusculum ipsum abjicite. Etsi enim unicuique à natura inditum est, ut partus ingenii sui, informes quoque et abortivos, haud mediocriter diligit; ego tamen nunquam quos edidi tanta prosecutus sum dilectione, ut vellem alicui afferre incommodum, vel detrimentum. Quare in hujus parvitate munusculi attendite animi mei sinceritatem, atque meae erga vos benevolentiae magnitudinem. Valet.

PRAEFATIO.

PAUCIS hujus Operis conscribendi consilium, methodum, atque utilitatem exponam. Quum primum tradendae Historiae suscepi demandatam mihi provinciam, animadverti pene innumeros esse Scriptores, qui res à majoribus gestas litteris consignarunt: quorum si dumtaxat nomina vellem recensere, excederet istorum index haec duo Breviarii volumina. Illi quoque, qui ad unam tantum Historiae partem exornandam animum applicuerunt, et librorum amplitudine, et rerum copia, et prolixitate verborum, legendi, discendique cupidos prorsus exanimant. Nemo unus, quamvis linceis sit oculis, insomnis, assiduus, et diurna, ac nocturna manu auctores verset, et pervoluet, universos unquam perlegerit. Tyronibus itaque, praesertim theologica doctrina imbuendis, et ad sacras habendas conciones formandis; multiplicia illa, et praegrandia volumina inutiliter proponuntur. At, inquis, complura sunt, eaque exquisitissima, ecclesiasticae historiae compendia, quae neglectis interim locupletioribus voluminibus, praesidio esse possunt adolescentibus. Id quidem, si inficias ibo, irridebunt me singuli. Verum haec difficultatem non imminuunt, sed augent. Petenti enim quodnam ex his Compendiis praefendum existimemus, quid respondendum sit, omnino me latet. Si Chronicorum laudavero libros, Tabulasque chronologicas; nescio quid ex iis eruere possit discipulus, nisi forte rationem temporum, nudaque sive Caesarum, sive Pontificum, sive celebratissimorum virorum nomina, rerumque humanarum vicissitudines, aliaque id genus, quae

aut noscat, aut ignoret, parum sua interesse crediderim. In ipsa ulterius temporum supputatione Chronographi adeo discrepant, ut si unius sectemur calculos, alterius computo reprehendamur. Quamobrem lectione unius parum, aut nihil proficimus, collatione autem plurimorum confundimur. His autem neglectis, si forte avida celerique manu arripiamus Historiarum Sinopses; nescio quid horum adminiculo percepturi simus utilitatis. Etenim aliqua eo elucubrata sunt fine, ne memoria excidat quidquid vehementi, et diuturno comparatum est studio. Iis itaque, qui historicos nec à limine salutarunt, neque ab iis aliquas acceperunt servandas custodiendasque divitias, nullo erunt istiusmodi Epitomes adjumento. Quaedam aliae comprehendunt vel acutissimas animadversiones in praeteritorum temporum monumenta, vel praeceptiones, et consecraria ad mores instituendos, regendamque rempublicam opportuna: sementis tamen ac messis, putationis et vindemiae distinguenda sunt tempora, atque meliora seligere, aliena carpere, emendare anachronismos, exercitati viri opus est, subacti ingenii, improbique laboris. Permultae denique auctores habent heterodoxos, qui nempe nituntur Romanae Ecclesiae deprimere dignitatem, majorum evertere traditiones, et propugnare nefaria dogmata; atque istorum scripta doctiores refellere naviterque oppugnare, adolescentes vitare sedulo debent, et procul abjicere. Subiit itaque animum meum cogitatio ejusmodi Epitomen condere, in qua nec sola annorum series, nudaque virorum nomina occurrerent, neque legentibus necessaria foret praevia institutio, neque fastidium pareret rerum multiplicitas et permixtio, neque assentatio improbos ignarosque palparet, neque de humano genere benemeritos calumnia proscinderet, neque perniciosae doctrinae pro-

pinaretur venenum. Id vero utrum assecutus fuerim, compertum erit experimento.

Methodum talem tenendam esse putavi, in qua neque lucidus ordo deesset, neque praeteritorum temporum acta inquirentem defatigaret prolixitas, perturbaret varietas, inopia et jejunitas excrucia- ret, stili obnubilaret opacitas, orationis ambitus circumageret. De Romanis Pontificibus initio dis- serere constitui, quoniam ob dignitatis fastigium, ob religionis principatum, ob fidei depositum, ob auctoritatem magisterii, sunt mortalibus omnibus praeferendi. Quinam fuerint Apostolicae Sedis in- vasores, et schismatum scissurarumque architecti, suo loco adnotatur. Si legitimi Petri successores aliquid humani passi sunt, quemadmodum fateri necessum erat, ita id temperanter narraui, admo- nens nunquam illos fidei integritatem vitae faci- nore violasse: quod verae Ecclesiae non labefactat, sed corroborat firmitudinem. Hinc enim compro- batur adversus eandem Ecclesiam nunquam por- tas inferi praevalere, nunquam mergi, quamvis jactetur fluctibus, Petri naviculam. Pertractavi proximo loco de Conciliis, quibus explorata est Apostolorum traditio, confirmata fides, restituta disciplina, atque confixae haereses, moresque re- formati fuere. Tertio haeticorum descripsi deli- ramenta, propterea quod frustra sacrorum Antis- titum veneratur consessus, quisquis non execra- tur Satanae Sinagogas. Quarto autem loco sermo- nem instituo de scriptoribus ecclesiasticis; quo- rum, cum singulos recensere longe excederet Bre- viarii fines, illustrioribus laudatis, reliquos pro- miscue et coacervatim commemoro. Quoniam ve- ro duo sunt, quibus mundus principaliter regi- tur, nimirum auctoritas sacra Pontificum, et Re- galis potestas, Caesarum quinto in capite trado notitiam, cui addo plurimorum Sanctorum catalo-

gum, tum quia eo loci de persecutionibus, ac de martyribus opportune disseritur, tum etiam quia regnantium in coelis haereditas erit, ut propositam spem habemus, peregrinationis nostrae terminus, merces laborum, studiorum complementum, atque intellectus satietas. Ea, quae sexto attinguntur capite, spectant ad Catholicae Ecclesiae dogmata, et disciplinam: dogmata vero ea sunt, quae firmissima fide tenemus, accepimus perpetua traditione à majoribus, et sacrarum Scripturarum oraculis, Apostolicae cathedrae definitionibus, Synodis oecumenicis, sanctorumque Patrum documentis credenda cunctis Christi fidelibus proponuntur; neque saeculorum decursu, aut diversitate locorum, alicui, vel minimae, obnoxia sunt mutationi. Disciplina autem, vel ritus et caeremonias, vel rigidioris, seu benignioris consuetudinis leges perscribens, pro temporum, locorumque varietate mutatur; et recte, atque inculpate se gerit, qui illius, in qua commoratur, Ecclesiae obtemperat institutionibus. Quibus addidimus religiosas quoque Familias, harumque primordia, necnon quaedam alia, quae dici possunt praedictorum supplementum, et aliquod post collectionem segetis spicilegium. Atque hisce limitibus utraque pars circumscribitur: nam quae sequuntur in Appendice ex profanis historiis collecta, externa additamenta sunt, et mantissae. Hanc itaque servavi methodum, qua unius ab aliis saeculis segregatur historia, et quae spectant ad unam ejusdem historiae partem, secernuntur à ceteris. In his vero dedi operam, ne veritatem infringerem aut assentandi libidine, aut rursus odio et livore, vitans, ut in primo Annalium admonuit Tacitus, foedum crimen servitutis, quod inhaeret adulationi, et falsam speciem libertatis, quae inest malignitati.

Utilitatem denique hujus Operis haud mini-

mam futuram fore confido. Etenim eorum, quae sunt dispersa, collectio, et eorum, quae permixta sunt, segregatio, magno tyronibus esse potest commodo, atque adjumento. Si ad studium ecclesiasticae Historiae tantummodo exstimularet, et viam sterneret, neque istud parvum mihi videretur emolumentum. De Historiae laudibus dictum est alibi, nec rursus in silvam ferenda sunt ligna. Sat erit pervulgatam Tullii descriptionem, et poeticum, notissimumque Historiae praeconium repetere. Cicero enim in dialogis de Oratore ad Quintum fratrem, *Historia, inquit, testis temporum, lux veritatis, vita memoriae, magistra vitae, lux vetustatis*. Praeconium vero illud versibus hisce comprehenditur.

Illa ego, quae gestis praesum custodia rebus,

Digero quod caveas, quodque sequaris iter.

Priscaque ne veteris vanescat gloria saeculi,

Vvrida defensant quae monumenta damus:

Et sua virtuti per me sunt praemia, rursus

Impia famosis defero facta notis.

Eloquor et summi quantum jactentur, et imi:

Eloquor et caecae fasque nefasque deae.

Quod majus theatrum, circusque capacior,

aut quae

Doctior humanas scena referre vices?

Me sine quis prudens? Unde experientia major?

Qui me adiit, tandem non mage doctus eat?

Omnis enim nostro pendet prudentia sensu,

Riteque nil, nostra qui caret arte, sapit.

Praefari non opus est plura: siquidem, ut Lucianus agebat, Prooemium Historicorum non quaerit benevolentiam, quam precipue captat Orator.

CHRONOLOGIAE RUDIMENTA.

CAPUT I.

DE TEMPORE, HUIUSQUE PARTIBUS.

QUAM NOS rationem temporum dicimus, appellant alii graeco vocabulo *Chronologiam*, à χρόνος, *tempus*, et λόγος, *ratio*. Hinc pariter nomen trahunt *Chronicon*, in quo series temporum adinvenitur digesta, et *Chronologus*, aut *Chronographus*, Scriptor Annalium. Ethnici quoque Saturnum, quo nomine *tempus* colebant, Κρόνον dixere, atque ab ipso devorari liberos autumabant, quoniam omnia tempus absorbit. Est itaque Chronologia, aut Chronographia, temporum ratio, vel descriptio.

Tempus quidam à τῆμος, *tunc*, quidam à τέμνω, *seco*, quidam à *tepor* dictum volunt, quasi à veris temperie. Facilius autem est tempus mente percipere, quam describere verbis. Philosophi ajunt tempus esse mensuram motus, vel durationem rerum corporearum, nec sine principio, nec sine fine existentium. Iis enim, quae divina sunt, non tempus competit, sed aeternitas. Fortasse veteres Saturno Rheam, id est, terram dederunt uxorem, quoniam temporalia quaelibet è terra gignuntur.

Ex primo *Geneseos* percipimus initio temporis, quando Deus condidit coelum, et terram, fuisse materiam quamdam formae expertem, quam latinus interpretes vocat *terram inanem*, et *vacuam*, et Codex hebraicus *Tohu* et *Bohu*; tum producta luce diem à nocte fuisse secretam. Hinc nati apud Eusebium in 1. de Praeparatione Evangelica, Phoenicum Dii *Thoth*, et *Bau*, et quod primum in Theogonia statuit Hesiodus, *Chaos*, huiusque filii Erebus et Nox, à quibus creati finguntur Aether, et Dies. Sunt itaque partes temporis praecipuae tenebrae et lumen, nox et dies. Et nox

quidem praecessit diei; nam ut Apostolus ait 2. ad Corinth. 4, 6, Deus è tenebris fecit lumen splendescere. Hac de re Judaei à vespera ad vesperam juxta praescripta legis agunt dies Festos. Eo processit Gentilium insania, ut has quoque temporis partes inter Numina referrent. Nocti vero mactabant gallum, *Quod tepidum vigili provocet ore diem*, inquit in 1 Fastorum Ovidius. Dies item ac aether lucidus est Jupiter ille *Diespiter* et *Lucetius*, de quo Agellius, lib. 4 Noct. Attic. cap. 12. Orti illinc Lucifer, et Hesperus, quibus equos desultorios consecrabant.

Sequitur pars minor diei *Hora*, ab *hor*, *lux*, appellata, unde Sol etiam, et Apollo *Horos* vocatur; sive ab ὁρίζειν, id est, *terminare* ac definire, quod horae partes dierum finiant, ac dividant. Fuerunt olim horae idem, ac quatuor anni partes, ver, aestas, autumnus, et hiems. Hujus partitionis causa dicuntur horae apud Nasonem, citato lib. 1 Fastorum, una cum Jano, id est, Sole, servare, et custodire cardines coeli, atque apud Horatium, lib. 1, Ode 12, mundum temperare. Propter quatuor illas horas, vel anni tempora Gentes consecrasse Soli quadrigas, scribit Isidorus lib. 18 Originum cap. 36. Horas deinde Aegyptii in duodecim diei partes dissecuerunt, eo quod animal Serapi dicatum duodecies in die mingeret aequalibus intervallis. Duplicatus tandem est numerus, et ex duodenis horae factae vigintiquatuor. Vide sis lib. 1 Saturnalium cap. 21 Macrobiun.

Duodecim horas diei, ac totidem noctis numerabant tempore adventus dominici Romani pariter, et Judaei. Idcirco Dominus universas diei partes significans, inquit Joan. 11, 9. *Nonne duodecim sunt horae diei?* In quatuor enim quadrantes diem partiebantur, quorum habebat quilibet horas ternas: ac prima incipiebat cum ortu Solis, sexta in meridie, duodecima vero absolvebatur cum Sol occideret. Praecipue tamen cujuslibet quadrantis priorem horam, primam nempe, tertiam, sextam, et nonam Judaei orationis causa observabant. Tertia enim, sexta, et nona, sacrificia precesque fieri solebant, quod praeter Hebraeos docent nos Cyprianus de Oratione Dominica, et Hieronymus ad caput 7 Danielis, et in epistolis ad Laetam, et ad Demetriadem. In cap. 10 *Numerorum* praecipitur, ut festis diebus horae ipsae tubarum sonitu significantur. Eapropter illas vocat Tertullianus in libro de Jejunii *insigniores in rebus humanis, quae diem distribuunt, quae negotia distinguunt, quae publice resonant.*

Cum tres illae horae essent ceteris notiores, illarum designatione indicabatur medium illud tempus, quod inter

unam, et alteram orationis horam intercedebat. Ita hora tertia usque ad meridiem, nona usque ad Solis occasum computabatur. Ex his colligimus horam sextam, qua crucifixus est Dominus, fuisse meridiem, impletumque vaticinium Amos 8, 9. *Et erit in die illa, dicit Dominus Deus: Occidet Sol in meridie, et tenebrescere faciam terram in die luminis.* Apparet etiam nullam esse antilogiam inter Marcum Evangelistam, asserentem cap. 15, 25, Christum affixum cruci hora tertia, et Joannem scribentem cap. 19, 14, patratum hoc scelus hora quasi sexta. Etenim id contigit medio tempore inter tertiam, et sextam horam nondum exacto (1).

Ut diem, ita noctem in quatuor partes primum Romani, deinde Judaei diviserunt, quas appellarunt *Vigilias*, à militum nocturnis excubiis. Quatuor illae vigiliae tribus horis singulae constabant, ac erant tempore hiemali longiores, et breviores aestivo. Etsi autem erant olim apud Hebraeos tres vigiliae, teste David Kimchi; à temporibus tamen Pompeji, qui Jerosolymam expugnavit anno P. Jul. 4651, ante Vulg. A. Eram 63, iidem Judaei cum Romanorum moribus congruentes, statuerunt quaternas. De priori Vigilia, seu Vigiliarum initio vide Hieremiam, Thren. 2, 19. Secundam, ac tertiam commemorat Lucas 12, 38, quartam Matthaeus 14, 25, et Marcus 6, 48.

Quarta haec vigilia matutina appellatur Exodi 14, 24, et secundum gallicinium apud Synesium, et Aristophanem. Gallus enim in medinotio, et sub adventum lucis edit cantum. In eadem vigilia conspici solem in vertice montis Cassii in Arabia Petraea scribit Plinius, lib. 5, cap. 22. Non ergo differt ab hac vigilia Aurora, quam gentes *Matutam*, et *Λευκοδέου*, hoc est, Albam Deam nuncuparunt: de qua Strabo, lib. 11 Geographiae, Hyginus fabul. 2, et Cicero in 1 Tusculan. Ex his infertur, in aurora demersum Pharaonis exercitum, Petrum ejusque naviculam jactatam fluctibus evasisse naufragium, eundem Petrum tertio negasse Magistrum, et hunc opus redemptionis inchoasse, quemadmodum Pontifex Hebraeorum sacerdotale munus auspicabatur. Nam haec omnia in quarta vigilia, et in secundis galliciniis evenisse, commonstrant loca paulo supra producta.

A vigiliis, quas memoravimus, nomen traxerunt noctur-

(1) Utique nonnulli Patrum, inter quos S. P. Augustinus, tradunt Christum Dominum hora tertia crucifixum fuisse in Praetorio lingua Judaeorum, et hora sexta lictorum manu; sed haec moralis explicatio literalem, quam hic innuimus, minime excludit.

nae preces, quibus veteres Christiani vacabant. De his plura in libello precum Marcellini, et Faustini, in lib. 3 Institutionum Cassiani, in libris pertractantibus de Ritibus Eccl. Isidori, Honorii, aliorumque, et in Cardinalis Bona Divina Psalmodia. Iis autem vigiliis abrogatis, exceptis quae aguntur in Natali, Dominico, Vigiliis consuevimus appellare dies profestos, et interdum officia, maxime defunctorum, quae nocturnis olim vigiliis persolvebantur.

CAPUT II.

DE ETIMOLOGIA, DISTINCTIONE, INITIO, ET VARIETATE DIERUM.

PARTICULIS temporis explanatis, agam de die, non quatenus significat lucem à tenebris segregatam, sed prout est spatium vigintiquatuor horarum, et *vespere* et *mane*, ut divinae Scripturae utar phrasi, componitur. Appellatur dies ἀπὸ τῆς Διός, nempe à Jove, seu luce, nobiliori diei parte; sive, ut Varro inquit, à Deo, qui lucis, et diei est auctor, et rector. Greci ἡμέραν dicunt, quoniam dum lucem emicat, hominem gratulantur; ideoque veteres scripserunt ἡμέραν, nempe *desiderabilem*. Integram proinde diem, quae tenebras lucemque complectitur, vocant νύχθημερον.

Ex quo autem νύχθημερον sit noctis, lucisque complexio, sequitur optime diem appellari illam temporis partem, in qua vespera et mane, tenebrae et lux distinguuntur. Quare duae noctes, et dies unus, cum parte lucis, seu diei praecedentis, et insequentis, tres dies dici possunt. Ita quod legitur Mat. 12, 40, Jonam fuisse in ventre ceti τρεῖς ἡμέρας, ἢ τρεῖς νύχτας, et Mat. 27, 63, ac Marci 8, 31, Christum à mortuis resurrexisse μετὰ τρεῖς ἡμέρας, *post tres dies*, accipiendum est, ac si diceretur, μετὰ τρία νύχθημέρα, *post tria dienocia*.

In naturalem, et artificialem Astronomi diem dispertiunt: et dies naturalis est ille, quo sol ab ortu ad occasum procedens, ad idem, unde profectus erat, punctum revertitur: artificialis vero dies est, in quo sol supra Finitorem, vel Horizontem versatur, et cui ex adverso nox respondet. Nunc de die naturali agimus: quem tamen plerique cum artificiali confundunt, dum de naturali die locum putant Basilium scribentem in Hexameron, diem esse aerem, quem sol illuminat, et Aristotelem asserentem nihil aliud esse diem, quam solis excursus ab oriente in occasum. At missa illa Astronomorum partitione, diem nos alium civilem vocamus, legalem alterum, tertium Ecclesiasticum. Ac primum dici-

mus illum, qui in consuetudine et usu receptus est modo, et incipit ab ortu solis: legalem, qui protrahitur à vespera ad vesperam: ecclesiasticum, qui à media nocte ad mediam noctem producit. Hoc enim postremo utimur in jejuniis, festisque servandis. Ea partitione liquet Joannem, qui cap. 13, 1 ait, Dominum instituisse postremam coenam *ante diem festum Paschae*, non discrepare à ceteris Evangelistis, qui ajunt, Pascha à discipulis praeparatum *primo die azymorum*. Ubi enim alii Evangelistae commemorant diem legalem juxta mandatum Exodi 12, 6, Joannes *diem* communi, et usitata significatione usurpavit.

Quatuor sunt cardines, à quibus dierum ducuntur initia. Ab oriente enim sole diem auspicabantur Babylonii; à meridie veteres Umbri; à solis occasu Athenienses, et Judaei, atque à medinoctio Romani. Id litteris tradunt Plinius lib. 2, cap. 77, et Censorinus de die Natali. Vide et legem Pauli, *More Romano ff. de Feriis*. Non tamen perpetua fuit praedictarum Gentium consuetudo. Enimvero Judaei, posteaquam venerunt in ditionem Romanorum, retento in diebus festis vetusto more, in aliis victores imitari coeperunt; atque aetate Anastasii Sinaitae, qui floruit circa annum 560, Ægyptii ab initio noctis, et Athenienses ab ortu solis dies inchoabant. Quod Anastasius ipse testatur lib. 1, Anag. Con-templat. in Hexameron. Nec reprehendus est Isidorus idem asserens in lib. de Mundo, cap. 1. Morem itaque nostrum auspicandi diem ab oriente sole comprobant vetustior consuetudo, plurium consensus, necnon Ulpiani leges *ff. de usucap.*

Dierum varia sunt apud profanae, et apud sacrae Historiae Scriptores vocabula. Romanis ex Numae instituto alii dies erant *Festi*, alii *Profesti*, alii *Intercisi*. *Festi* dicebantur, qui dicati erant diis: *Profesti*, quibus publicae, aut privatae res administrabantur, hominesque procul erant à numinum religione, *Intercisi* autem illi, quibus fas erat nonnullis horis, et nonnullis aliis nefas erat jus dicere, quasi forent diis, hominibusque communes. Ac festi dies in sacrificia, epulas, ludos, feriasque dividebantur, siquidem aut sacrificiorum oblatione, aut divinis epulis, aut ferias agendo sacra celebritas agebatur. *Profesti* quidam dicebantur *Fasti*, quibus Praetori fari licebat, et ea verba proferre *Do, Dico, Abdico*: alii *Comitiales*, à comitio dicti, eo quod populus simul conveniret: *Comperendini* alii, quibus in perendinum, sive in diem alium differebantur judicia: *Stati* dies alii, qui cum peregrino judicii causa constituebantur, ac demum alii *Praeliaries*, quibus

fas erat res repetere, et hostes lacessere. De his plura qui de Antiquitatibus Romanis pertractant.

Sunt et apud JCC. dierum nomina alia permulta. *Atri* enim dicuntur dies, quibus educere legiones, et acies cum hostibus committere religio non sinit. *Religiosi*, at tristi omine infames, et funesti, in quibus nec rem divinam facere, nec novi aliquid exordiri homines superstitiosi audebant. *Sigillarii*, in quibus deorum sigilla fictilia, et imagunculae emebantur à pueris, et pro munere invicem missitari solebant. *Diffisi*, qui, re in alteram diem rejecta, quasi diffindebantur. Complures demum alii, ut dies actionis, conductus, solutionis, cretionis, sessionum, de quibus Lexica juridica, et quotquot disserunt de significatione verborum.

Invenies praeterea apud sacrarum rerum Scriptores multa dierum nomina à praecedentibus diversa. Dies enim *Sancti* vocantur dies Quadragesimae. Dies *Votorum* ii, quibus contrahuntur sponsalia, et fiunt nuptiae. Dies *Magnus*, festum Dominicae Resurrectionis. Dies *Consecrati*, solemnitatis Dominicae Nativitatis cum tribus diebus sequentibus. Dies *AEgyptii*, quos ut nocivos quidam non absque superstitione solent adnotare. Dies *Neophytorum* illi octo, quibus recens baptizati albis vestibus induuntur. Dies *Censorius*, vel dies *Humanus*, in quo ante supremi Judicis tribunal adstabunt homines universi.

CAPUT III.

DE FERIIS FESTISQUE DIEBUS.

FERiarum nomine non semper idem significatur. Apud Latinos enim *feriae* dicuntur dies, quibus à forensibus negotiis, et ab operibus minime necessariis vacatur. In hac significatione *feriae* vocantur tum publicae celebritates, tum dies quibus magistratus ob vacationem aliquam jus non dicunt, nec non nundinae paganorum, id est, rusticorum gratia institutae, et quotquot vacationes ab opere à praetore, vel sacrorum antistite indicuntur. Adde *privatas ferias*, dies nempe, in quibus memoria agitur in peculiari urbe, aut familia vel expiationum, vel natalium vel funerum. Atque hujusmodi dies *feriati* à feriendis victimis, sive à *feriendis* epulis appellantur, nisi mavis cum Vossio feriarum nomen repetere à *Fesiis*, s in r commutato.

In hac significatione dies in Dei honorem, Sanctorumque cultum dicati vocantur *Feriae*, ut constat ex cap. *Pronunciandum*, de Consecrat. dist. 3, ex Novella 54 Leonis, et ex

Cod. lib. 3, tit. 13. Hinc *feriari* in ecclesiasticis sanctionibus idem sonat ac festum colere, et *Feriales*, commemorati in epistolis Chromatii, et Heliodori ad Hieronymum, sunt libri, aut catalogi festa Martyrum describentes. Vocantur item *feriae* septem dies qui praecedunt, et septem qui sequuntur festa Dominicae Resurrectionis, atque Nativitatis, in quibus nemo in forum compelli poterat, non tantum canone 6 Concilii VII Toletani, verum etiam Imperialibus Constitutionibus, ut liquet ex praecitato tit. 12, lege 2, 7, et ultima. Adde ex Ivone lib. 4, cap. 15, dies tres Rogationum. Memorant etiam leges, et Canones *Ferias Messivas*: ex lege quippe Ulpiani, *Nequis Messum*, ff. de Feriis 1 messis et vindemiae temporibus adversarius non potest cogi ad iudicium. Ferias quoque *Jovis*, et *Mercurii*, quas interdum legimus interdictas Christianis, non aliud significare intelligimus, quam festa Paganicae superstitionis.

Hactenus explicavimus quid sit feria, in qua à negotiis, litibusque cessamus. Verum mos obtinuit, ut *feriae* dicantur singuli dies hebdomadae, die solis excepto. In Vitis Romanorum Pontificum asseritur id constitutum fuisse à Sylvestro, ut clerici scirent se, abjecta ceterarum rerum cura, uni Deo vacare oportere. Quidam censent, ex quo Constantinus Magnus sancivit, ut hebdomada Paschatis esset feriata; inde factum, ut ab ipsa hebdomada, quae prima erat anni ecclesiastici, dies etiam reliquarum hebdomadarum vocarentur *Feriae*.

Quinam sint dies Festi, constat ex dictis. A Graeco *ἑστία* quod est, *festum diem agere*, repetunt cum Gerardo Joanne Vossio etymologiam hujus nominis *Festum* doctiores Grammatici: *ἑστία* vero accessunt Graeci ἀπὸ τῆς ἑστίας, *foco*, seu *lare*: unde et Vesta ignis praeses, virginesque Vestales. Festa enim agentes, apud larem suum, id est domi, amicos convivio excipiunt. Communis est persuasio Festum esse diem, in quo jurgia, et laboriosa opera cessant; quod testatur etiam Tibullus libro 2, Elegia 1, eo versu,

Luce sacra requiescat humus, requiescat arator,
et novem sequentibus.

Plura in Festis Gentiles peragebant, à quibus non abhorrent Christiani, eadem specialis venerationis cultusque ratione exercentes. Haec recenset, notisque è Libanio Sophista, Plutarco, Arnobio, Lipsio, aliisque sollerter collectis explanat erudita dissertatione Jo. Fronto, Parisiensis Academiae Cancellarius. Hujusmodi sunt reserare templa, et simulacra detegere; indicere in profestis quietem et operum cessationem; summo mane ad solemnitatem accedere; cum servis, et captivis, pue-

risque in paedagogio mitius agere; decorare terram floribus, advenas rogare apud se convivari, aurum effundere in pauperes, splendidis incedere vestibibus, hymnos post epulas decantare, cessare jurgia, et reconciliari civem civi, hospitem hospiti, mulierem mulieri.

Ex Gentilium quoque moribus derivasse videtur, ut Christiani natales, et emortuales dies tanquam Festos haberent. Natalem quippe mundi celebrarunt Ægyptii XIII Kal. Augusti; Romani Urbis suae XI Kal. Majas, quem diem à Pale pastorum, et pabulorum Dea, Palilia dixerunt. Adde Natalia Deorum, ut Apollinis die 7 Aprilis, Mercurii 17 Maji, et iis similia apud Dempsterum lib. IV Antiq. Roman. Occurrunt ibidem et Regum, et Caesarum natalitiæ festivitates: Romuli die 20 Septembris, Octaviani Augusti die 23 ejusdem mensis, Germanici diei 31 Sextilis. Mementum istiusmodi Festorum sacri etiam libri, ut Natalis Pharaonis Gen. 40, 20. Natalis Antiochi 2 Machab. 6, 7. Natalis Herodis Antipae Marc. 6, 21. Connumerabantur inter Natalia festa dedicationes templorum, inaugurationes regum, diesque, in quibus ab imminente periculo civitates et oppida evasissent. Praeter natales dies, emortuales, et anniversarios recolebant, et mortuorum memoriam celebrabant funebribus orationibus, recitatis olim à consanguineis, erectis cippis, ac statu, inscriptisque monumentis, hymnis, et carminibus, atque depictis historiis, actisque in commentaria relatis.

Aequum erat, ut sublatis erroribus, consimilia Festa institueret Ecclesia, ne videretur minori aestimare virtutem, quam Ethnici vitia. Quamobrem Natalem diem eorum, quos noverat Sanctos materno ex utero prodiisse, ab Apostolicis saeculis celebravit, videlicet, Reparatoris nostri, et Praecursoris Joannis, addiditque postea Nativitatem Beatae Mariae castissimae, ejusdem Reparatoris nostri Parentis. Acta quoque Martyrum à Notariis perquiri, et litteris mandari curavit, templa arasque supra illorum exuvias, extruxit, imagines ad viventium exemplum atque praesidium exposuit, hymnos et psalmodiam instituit, et quoniam soluti è corpore rapiuntur in vitam meliorem ac sempiternam, diem obitus consuevit appellare *Natalem*. Ad haec diem, qua Apostolorum Princeps, cum Antiochiae, tum Romae sedere coepit, ac diem pariter consecrationis Pontificis vel Episcopi, potiori jure, quam inaugurationis Caesarum, et Augustorum, coli annua celebritate mandavit. Templorum item dedicationis diem inter festa referre voluit, retento veteri nomine Encaeniorum, quod extat 1 Mach. 4, 59, et Joannis 10, 22, et significat *innovatio-*

nem ἀπὸ ἐγκαταλείπειν, propterea quod Esdras mense Adar, Salomon mense Tisri, et Judas Machabaeus mense Casleu, purgato, innovatoque templo Jerosolimitano, indixerant Encaeniorum solemniam.

Nec studuit solummodo Ecclesia in hujusmodi Festis quidquid superstiosum est abolere; sed ulterius ritus quosdam Gentilium, qui vix eradicari poterant, consimili, sed religiosa caeremonia correxit. Etenim in festo Purificationis Deiparae, quod Festum Graeci ὑπαπαντήν, id est, *occursum* appellant, quoniam tunc Simeon obviam Christo processit; instituta fuit à Gelasio, aut à Sergio R. P. benedictio Candelarum adversus lustrationes *amburbales*, quibus Ethnici accensis facibus ut justa persolverent, diis Manibus urbem expiabant seu februebant: sive, ut aliis placet, ad eliminanda Lupercalia, quae *februa sacra* vocitabantur, et à quibus secundus mensis dicitur Februarius. Kalendis quoque Augusti, qua die consecrata fuit aedes Martis, et celebrabatur Claudii Imperatoris Nativitas, dedicatus est Titulus Aequitii, et S. Petri Vincula majori veneratione honorari coeperunt, ut in desuetudinem abirent memorata Claudii, et Martis Solemnia. Sunt denique multi, qui Natalem Domini alligatum putant VIII Kal. Januariarum, quoniam ipso die colebant Ethnici Solis nativitatem; quibus tamen in aliam diem ortum Solis justitiae, et Salvatoris mundi relegantibus, nequaquam possumus assentiri.

Singulos dies enumerare supervacaneum est; quisquis enim in Calendaria Romanae Ecclesiae conjiciat oculos, percipiet illorum numerum. In antiquioribus vero Calendariis desideratur festum Trinitatis, quartodecimo saeculo institutum à Joanne XXII. Ideo namque praecedentibus saeculis non colebatur SS. Trinitatis festivitas, quoniam repetito Trisagio, aliisque precibus quotidie eam adoramus. Asserendum est idem de festo Sacratissimi Corporis Christi, quod etsi diebus singulis immolamus, ejusque institutio recolitur feria V Majoris Hebdomadae, solemniori tamen ritu celebratur ab universa Ecclesia ab anno 1264, ex Urbani IV Constitutione. Inter B. M. V. festivitates recentiores sunt Praesentationis, quae in Occidentali Ecclesia coepit anno 1372, et Conceptionis, quam post Sixti IV, et Pii V decreta, religiose ac solemniter celebrari mandavit anno 1708 Clemens XI. Incoepit solemnitas omnium Sanctorum, sedente Bonifacio IV ad summum Pontificatum vecto, an. 608. Is enim Pantheon, quod M. Agrippa in honorem omnium Deorum aedificaverat, consecravit in cultum B. Virginis, omniumque Martyrum. Festorum deinde numerum pietas fidelium, sacrorumque Antisti-

tum religio adeo multiplicavit, ut desit modo tempus singula recensendi.

Inter dies Festos quidam peculiari, nunc antiquato vocabulo distinguuntur. Legimus enim alicubi *Festum Architrictini*, quo nomine appellabatur Dominica secunda post Epiphaniam: *Festum Stellae*, sanctorumque luminum, videlicet ipsam Epiphaniae celebritatem: *Festum epularum*, id est, Cathedrae S. Petri Antiochenae, in qua Ethnici convivia agebant ad sepulchra parentum. *Festum divisionis Apostolorum*, die 15 Julii, quo fertur in diversas mundi provincias illos abiisse.

CAPUT IV.

DE HEBDOMADA, SABBATO, ET DIE DOMINICA.

HEBDOMAS ab ἑβδομος, *septimus*, est septem dierum spatium, unde et *septimana* appellatur non vulgari tantum consuetudine, sed etiam in Cod. Theodos. l. 5 *de spectac.* Hebraei item spatium illud dierum vocant *Sciabuh* à radice *Sciabah*, *septem*. Hinc aliquando dies septimus hebdomada dicitur, ut in libris Josephi animadvertit illustris Vossius, et vicissim nomen *Sabbati*, quod significat diem septimam, interdum usurpatur ad significandam hebdomadam. Ita Marci 16, 2, habetur sanctas mulieres ad Christi monumentum venisse *valde mane una sabbatorum*; et Pharisaeus Lucae 28, 12 aiebat: *Jejuno bis in Sabbato*: ac prima hebdomadae dies vocatur *prima Sabbati*, Matthaei 28, 1, et Marc. 16, 9. In quibus, aliisque locis certum est, nomen *Sabbati* pro tota septimana usurpari.

Non solum hebdomadas dierum, verum etiam hebdomadas annorum legimus in sacris Bibliis, et in Hebraeorum Commentariis. *Numerabis* (ita Levit. 15) *quoque tibi septem hebdomadas annorum, id est, septies septem, quae simul faciunt annos 49, sanctificabisque annum quinquagesimum*. Singularum autem harum hebdomadarum annus septimus est annus ille Sabbaticus, de quo lex Mosis eodem capite Levitici v. 4. *Septimo autem anno Sabbatum erit terrae, requietionis domini, agrum non seres, et vineam non putabis*.

Inter hebdomadas annorum celeberrimae sunt illae septuaginta, quibus Daniel Propheta, cap. 9, 24, tempus futurae redemptionis definierat. Quarum sententia eorum, qui Dominum cruci suffixum arbitratur anno Vul. Aerae 29, talis esse debet partitio, ut harum hebdomadarum initium statuatur in anno 457 ante Aeram Christianam; hebdomada septuagesima, quam Propheta dixit, decisam esse et abbreviatam, in-

choata sit anno ejusdem Aerae 26, et in dimidio hebdomadae, scilicet post alios tres annos, Christus occisus fuerit, praedicto nimirum anno 29. Enimvero si annis 457 addamus annos 29, resultat summa annorum 486, atque annus quadragesimus octuagesimus sextus est dimidium hebdomadis septuagesimae. Nam septuaginta hebdomadae annorum sunt anni 490.

Ab annorum hebdomada ad hebdomadam dierum reversionem oportet. Insignitur haec enim in Epistolis Romanorum Pontificum, et in libris ritualibus, necnon apud Historicos, nominibus quibusdam peculiaribus. Atque hebdomada praecedens Dominicam Resurrectionis, à Graecis Latinisque vocatur *ἑβδομασ μεγάλη*, *hebdomada major*, ob maxima Ecclesiarum officia: *indulgentia* item ob poenitentium absolutionem. Vocatur quoque *hebdomada poenalis et laboriosa* propter Domini passionem. Rursus *hebdomada authentica* in monumentis Ambrosianae Basilicae. Tertia post Pascha dicitur *hebdomada expectationis*, quod per id temporis Spiritus Sancti expectetur adventus. Quarta hebdomada Quadragesimae, cuius Sabbato sacrae habentur ordinationes, in Gelasii I, Innocentii III, aliorumque Pontificum litteris *Hebdomada Mediana* vocatur. Hebdomadae autem reliquae, ut *Paschalis*, in *Albis*, *Pentecostes*, pronuntiato dumtaxat nomine iunotescent.

Nomina septem dierum, è quibus conflatur hebdomada, sunt cuique notissima. Eorumdem nominum origo inde repetitur, quod singulis diei horis Ethnici praesse putaverint unum ex septem sideribus, quae sunt Sol, Luna, Mars, Mercurius, Jovis, Venus, Saturnus, adeo, ut primae horae diei primi praesit Sol, secundae Luna, tertia Mars etc.: et primae autem horae secundi diei Luna, primae horae tertii diei Mars praesit, atque ita deinceps. Quare à planeta, aut sidere horae primae habet dies, ut appelletur dies Solis, dies Lunae, dies Martis, etc. Legantur Dio lib. 37, et Philander lib. 9 Not. in Vitruvium. Verum, ut supra monuimus, Ecclesiastici ex decreto Silvestri his nominibus, ortis, vel ex Pithagoricis subtilitatibus, vel ex commentis Aegyptiorum, commune Feriarum nomen substituerunt, ita tamen, ut primam diem hebdomadae appellent *Dominicam*, septimam *Sabbatum*.

Sabbati etimologiam deductam à *Sciabah*, *septem*, tradidimus supra: sed repetita à *Sciabat* significat *cessationem*, et *requiem*; atque hoc pacto non totam denotat hebdomadam, sed diem septimam, in qua Deus *requievit ab omni opere, quod patraverat*. Gen. 2, 2. Hinc Judaei creationis memores sabbatum colebant, juxta legis praeceptum, Exodi 20, 11, et Deut.

5, 14. Persius Sat. 5. Judaeos irridens, horum festa vocat *Sabbata recutita*, et Rutilius ad Numantianum, lib. 1. inquit, *Septima quaeque dies turpi damnata Veterno*: Ovidius pariter in libro 1 de Arte amandi, *Culta Palaestino septima Festa viro*. Sabbatum anno Dominicæ Passionis incidens in hebdomadam azimorum, dicitur *Magnus dies*, Joan. 19, 31; non quod fuerit ipsa Paschæ solemnitas, sed quia populus cum victimis pacificis per totam azimorum hebdomadam templum adibat. Dies vero, hoc præcedens Sabbatum, vocatur *Parasceve*, Marci 15, 42. Est autem παρασκευή idem, ac *praeparatio*; nam Judæi feria sexta post meridiem parant cibaria, mensasque sternunt pro die proximo. Hujus rei causa dies emortualis Christi dicitur in Evangelio παρασκευή τῆς πάσχα. Commemoratur Lucae 6, 1 Sabbatum δευτέρου πρώτου, *secundum-primum*. Disceptatur adhuc quodnam Sabbatum indiget Evangelista: sed inter varias interpretationes illam existimamus probabiliorē, quæ tradit Sabbatum δευτέρου πρώτου fuisse quod immediate sequebatur secundum diem azymorum, quasi diceretur, ἀπὸ τῆς δευτέρας πρώτου, *primum post diem secundum*.

Sabbati in diem Dominicum translata festivitas fuit abrogatio legis quantum ad determinationem diei, non quantum ad cultum divinitatis, divinorumque beneficiorum contemplationem. Cum enim dies Dominica sit illa, in qua Deus mundum condidit, in qua Christus resurrexit, et in qua Spiritus Sanctus descendit super Apostolos; in cultu ejusdem diei commemoratur beneficium creationis, cujus gratia observatio Sabbati primitus fuerat indicta, et memoria repetitur peracta redemptionis, et sanctificatio animarum, ita, ut in hujus Festi observatione perficiatur, non defraudetur finis præcepti, *Memento, ut diem Sabbati sanctifices*.

Præ caeteris Dominicis præcipuam venerationem expostulant Dominica Paschatis, et Pentecostes. *Pascha* etimologiam sortitur à radice *Pasach*, *transivit*, non ut quidam existimarunt, à verbo Graeco πάσχω, *patior*. Hebraei solemnissimam habuere Paschatis celebritatem, exeunte luna 14 mensis Nisan, id est, vespera diei quartaedecimae, unde initium sumebat dies XV legalis, in cujus nocte Angelus pertransiens exterminavit primogenitos Aegyptiorum. A quo transitu prima dies azymorum Phase, vel Pascha appellatur; legatur caput 12 Exodi. Qui in Paschate celebrando eisdem lunam 14 observabant, *Quartadecimani* dicti sunt: eosque traditione derivata ab Apostolis secundo Ecclesiae saeculo S. Victor I, et anno 325, Nicaena Sinodus proscripsit, lata lege, ne alio, quam Dominico die Pascha ubique Gentium celebraretur,

quod saluberrime institutum est, ne Christiani Judaeis communicare viderentur, nec Agni typici, sed Christi, qui Pascha nostrum immolatus est, mysteria sacra recolerent.

Eodem plane modo *Pentecostem*, sive diem quinquagesimum, quem colebant Judaei in memoriam legis datae in Monte Sinai, quinquagesimo die egressionis ex Aegypto, Christiani colunt die quinquagesima post Dominicam resurrectionis, ob divini Spiritus charismata Apostolis distributa. Est enim *πεντηκοστή* idem, ac *Quinquagesima*: ac recte hoc nomen ob dierum numerum quadrat in Pentecostem Christianam, haud secus, ac *ἑβδομηκάδων*, *festum hebdomadarum*, et *ἡμέρα τῶν νέων*, *dies novorum*; quibus nominibus Exodi 34, 22, juxta versionem LXX insignitur Pentecostes Judaica.

CAPUT V.

DE MENSIBUS VARIARUM GENTIUM, ET ROMANORUM PRAESERTIM.

SEQUITUR, ut dicamus de mensibus, quorum nomen venit à *metior*, ut docet Cicero lib. 2 de Nat. Deor, vel ut Varroni et Isidoro placuit, à *μῆναι*, id est motus, et lunae decursus, vel etiam ab Hebraeorum radice *Manah*, quod est *numerare*. Est itaque mensis spatium illud temporis, quo luna suum peragit cursum, sive anni pars duodena.

Hebraeorum menses sunt (1):

Nisan olim Avib, ita appellatur ab *Aviv*, *Spica*, quoniam eo mense incipit segetum spica virescere.

Jar.

Siyam.

Tammus.

(1) Annus Hebraeorum civilis incipit à septimo mense ecclesiastico *Tisri*. In hebraeo Calendario haec Festa recensentur. *Nisandie* I, Jejunium ob mortem filiorum Aaron. X alterum ob Mariae obitum, et eligebatur eo die Agnus mactandus in Paschate. Celebrandum istud erat die 14 ad vesperam. XV, prima dies Azymorum. XVI, *Homer*, seu oblatio novi manipuli: hinc supputabantur dies Pentecostes. XXI, ultima solemnitas Azymorum. XXVI, Jejunium ob mortem Josue.

Jar die X, Jejunium ob captam Arcam. XIV, Pascha celebrandum ab iis, qui celebrare non potuerunt superiori mense. XXVII, Jejunium ob mortem Samuelis.

Siyam die VI *Pentecostes*, seu Festum hebdomadarum. XXIII, Jejunium ob defectionem decem Tribuum sub Jeroboamo. XXV, Jejunium aliud ob quorundam Rabbiorum caedem. XXVII, tertium Jejunium ob combustum Haninam cum libro Legis.

Tammus die XXVII, Jejunium ob fractas tabulas Legis, aliaque posteriorum temporum infortunia.

*Ab.**Elul.**Tisri*, dictus olim *Ethanim*.*Marschewan.**Casleu.**Thebet.**Schebat.**Adar.**Veadar*, sive *Adar secundus*.

Horum singuli à neomeniis inchoantur: et quoniam menses lunares sunt, ac breviores solaribus, post tertium annum, Judaei lunationem unam addunt, sive mensem decimum tertium, quem vocant *Adar secundum*.

Nomina mensium apud Aegyptios sunt:

*Thoth.**Paophi.**Athyr.**Chojac.**Tybi.**Mechir.**Phamenoth.**Pharmuthi.*

Ab die I, Jejunium ob mortem Aaron. IX, Jejunium alterum ob incensum cum urbe Templum, primo à Chaldaeis, secundo à Romanis.

Elul die XVII, Jejunium ob mortem exploratorum terrae Chanaan. XXI, *ἔλοφορία*, nempe delatio lignorum ad Templum.

Tisri die III, Jejunium ob necem Godoliae et Judaeorum in Maspha. V, Jejunium ob mortem 20 Israelitarum, et Achiba filii Joseph. VII, Jejunium ob conflatum vitulum, inflictumque propterea gladium. X, Jejunium *Kippurim*, seu expiationis. XV, *Scenopegia*, sive Festum Tabernaculorum. XXI, *ὀδοφορία*, Festum Romanorum. XXIII, Legis et Mosis festiva memoria. Dedicatio item Templi Salomonis.

Marschewan die VI, Jejunium ob excaecatam Sedechiam, ejusque filios à Nabuchodonosor interfectos. XXVII, Jove, sive pluviae in autumnno tempestivae petitio.

Kisleu die VII, Jejunium ob combustum à rege Joachin volumen conscriptum à Baruch. XXV, *Encaenia*, vel Dedicatio Templi, festumque Luminarium.

Thebet die VIII, Memoria Legis in Graecum sub Ptolomaeo rege conversae, cum jejunio. IX, et X, dies afflictionis ob obsidionem clademque Jerusalem sub rege Babylonis.

Schebat die VIII, Mortis Justorum, qui extiterunt sub Josue, lugubris cum jejunio recordatio. XXIII, Jejunium propter idolum Michaeae, concubinam violatam in Gabaa, motusque Israelitarum contra tribum Benjamin.

Adar die VII, Mors Mosis atque jejunium. IX, Jejunium ob contentiones inter discipulos Sammai, et Scholam Hillel. XIII, Laetitia ob interfectum Nicanorem. XIV, et XV, Festa Sortium.

Pachon.

Payni.

Epiphi.

Mesori.

Quorum mensis primus, id est, *Thoth*, cum primum vagus, et mobilis foret, capta à Caesare Augusto Alexandria, anno U. C. 724, ante Aeram Christianam 30, fixus est die 29 Augusti, ut colligitur ex Dione, lib. 51. Rom. Hist.

Atticorum, sive Atheniensium mensium ista sunt nomina:

Hecatombaeon.

Metagitnion.

Boedromion.

Memacterion.

Pyanepsion.

Posideon.

Gamelion.

Anthesterion.

Elaphebolion.

Munichion (1).

Thargelion.

Scirrhophorion.

Primus mensis Atticus, videlicet, *Hecatombaeon*, initium ducebat à Neomenia proximior, solstitio aestatis paulo post Idus Junias, dum sol octavam partem Cancri transmittens ad inferiores circulos incipit remeare.

Apud Macedones menses vocabantur :

Xanthichus.

Artemisius.

Daesius.

Panemus.

Lous.

Gorpieus.

Hyperberetaeus.

Dius.

Apellaeus.

Audinaeus.

Perivius.

Dystrus.

Horum mensium primus *Xanthichus* concurrit cum Nisan Hebraeorum, *Hyperberethaeus* cum Tisri, et Adar cum *Dystrus*, ut constat ex Flavio Josepho, lib. 2 Antiquit. cap. 6, et lib. 3, cap. 9. Ab *Hyperberethaeo* annum auspicabantur Syro-

(1) Scribendum *Munychion*, $\mu\upsilon\sigma\upsilon\chi\lambda\omicron\nu$,

Macedones, à *Dio*, quidam alii inter Europae fines.

Persarum menses sunt, qui sequuntur :

Pharavardin.

Adarpahaschth.

Chardad.

Thirmeh.

Merdedmeh.

Schaharimeh.

Meharmeh.

Abenmeh.

Adarmeh.

Dimeh.

Benmeh.

Asphandar.

Hi omnes menses sunt dierum 30, postremo autem mensi addunt quinque dierum epagomenas, sive appendices. Progreditur vero *Pharavardin* à neomenia mensis Aegyptii *Chojac*.

Menses Armeniorum :

Sahami.

Theri.

Cagutsch.

Arats.

Mahich.

Arich.

Ahili.

Mariri.

Marchats.

Harvatsis.

Nawasari.

Huri.

Neomenia *Sahami* concurrit cum sexta die mensis Aegyptiorum *Chojac*.

Hagarenorum, et Arabum isti sunt menses :

Muharam, seu *Moarram*.

Tzepharu, aut *Safar*.

Rabiù Evel, sive *Rabiah primus*.

Rabiù Achir, vel *Rabiah secundus*.

Giumadi Evel, alias *Giomada*.

Giumadi Achir.

Rezeb, aut *Regiab*.

Sahaben, aut *Schaban*.

Ramadhan.

Schewal, vel *Shaval*.

Dul, *Kaidathi*, *Silcade*, aut *Doul Kadah*.

Dulhaga, Silchize, aut Doulhegiab.

Sunt omnes lunares (1): cumque nullos addant dies, ut annos suos exaequent solaribus, variat apud Hagarenos initium anni, seu mensis *Muharan*, qui anno primo Hegirae, Christi 622, incidit in diem 16 mensis Julii.

Romanorum menses, ut modo enumerantur, cuique sunt noti. Romulus tamen ex decem mensibus annum constituit dierum 304, Januario, et Febuario seclusis. Hos duos menses Numa addidit, qui annum instituit dierum 354. Duodeno hoc numero usus est etiam Julius Caesar, ad dies 365 annum protrahens. Qui ergo in anno Romuleo primus erat Martius, à Marte, quod is pater Romuli credebatur, nomen accepit. Januario autem Numa Pompilius affixit anni primordia, defrens honorem Jano, quem aiebant colendae terrae, quam belli gerendi fuisse studiosiorem, et volens à re bellica ad agriculturam Romanos transferre. Februarium à Febuo, Deo lustrationum, denominari adnotavimus, cap. 2. Aprilem, quasi Aphrilem, ἀπὸ ἀφρός, *spuma*, ex qua nata Venus, cui mensis iste fuit sacer, vel potius *quod annum aperiatur*, dictum volunt: Majum vel à majoribus, vel à Maja, matre Mercurii, et Junium à junioribus, sive à Junone. Quinctilis, Sextilis, aliique à numeris sortiti sunt nomina; quamquam lege M. Antonii Quinctilis appellatus sit *Julius*, in honorem Julii Caesaris, nati eodem mense; et Sextili dictus sit *Augustus*, in honorem Augusti, qui Sextilis mense iniiit consulatum, tres egit triumphos, Aegyptum devicit, et civilibus bellis finem imposuit.

Apud Latinos mensium dies Kalendis, Nonis, et Idibus distinguuntur. Kalendae à καλῶ dictae sunt, quod olim ad primum lunae aspectum sacrificio peracto, Pontifex ad curiam Capitolii vocata plebe pronuntiabat, quot numero dies usque ad Nonas superessent, aut quinquies, aut septies, repetito verbo καλῶ, id est *voco*. Hinc prima dies, ex iis, quae calarentur, *Kalendae*, et Curia, ad quam plebs vocabatur, *Curia Calabra* fuit nuncupata. Nonae vero à nova lunae observatione, seu potius quod incidant in diem nonum ante Idus, auctore Varrone, lib. 5. de LL. appellatae fuerunt. *Idus* denique etymon habet ἀπὸ τῆς εἰδης, quod eo die in anno Romuleo luna plenam speciem ostenderet, vel à verbo Thuscorum *vidua-*

(1) Primus scilicet *Muharam* dierum 30, secundus *Tzepharn*, dierum 29, et sic deinceps. Addita hisce mensibus nomina sunt variae tantummodo pronuntiationis. Necessarium non duximus alia mensium nomina apud Veteres reperta transcribere. Ea accurate collegit in suis Institutionibus ad studium Antiquitatis, Everardus Andrichius, Scolarum Piarum omnium, et puto, qui de hoc argumento scripsere, novissimus.

re, id est, dividere, quoniam idus mensem dividunt ac findunt, ut inquit Horatius libro 4, Ode 11. *Idus tibi sunt agenda, Qui dies mensem Veneris marinae, findit Aprilem.*

Qua ratione singuli cujusque mensis dies designentur, perspicue docent, qui pertractant de Calendario; atque ad memoriam juvandam tetrastichon quodam conscribunt. Hujus tamen loco placet nobis versus apponere ex Eclogario Ausonii Burdigalensis:

At Nonas modo quarta aperit, modo sexta refert lux.

Sexta refert Maji, Octobris, Martisque recursu,

Et qui Solstitio sua tempora Julius infert.

Caetera pars Mensium quartis est praedita Nonis;

Omnes vero Idus octava luce recurrunt.

Post idus, quas quisque suas habet ordine mensis,

Diversae numero redeunt variante Kalendae.

CAPUT VI.

PERTRACTATUR DE ANNO, DE JUBILAEO, ET DE SAECULO.

ANNUM dici, quasi majorem circum, sicut annulus minor circulus dicitur, Varro, Servius, aliique tradiderunt. A Graecis tamen, qui annum ἔγγον appellunt, nomen hoc derivasse censet Festus Pompejus: nec desunt, qui illud arcessant ab innovatione, sive ἀπὸ τῆ ἀνανεώσασθαι, uti observat laudatus Servius ad versum Virgilii, Aen. 1. *Triginta magnos volvendis mensibus orbes.* Est itaque annus, tempus, quo sol Zodiacum percurrit, revolvitur, et cursum iterum innovat.

Unde Veteres duxerint annorum initia, diximus cap. praecedenti. Sed animadvertendum est, Judaeis duplicem esse annum, sacrum, qui incipit à Nisan, ut habetur Exodi 12, 2: *Mensis iste vobis principium mensium, primus erit in mensibus anni,* et annum civilem, inchoandum à mense septimo, seu Tisri, quando cuncta exacto messis, et vindemiae tempore, conduntur, ut constat ex eodem libro cap. 23, 16, et 24, 22. Graeci item, praesertim post Christi adventum, nunc à verno tempore, nunc ab autumnò initium anni auspicantur. Et quamvis Auctor Chronici Alexandrini, anni primordia statuat in die 21 Martii, et Maximus Monachus in Aprili, communiter tamen annum ecclesiasticum subducunt ab VIII kalendarum Aprilium; unde et nos annos ab *Incarnatione* consuevimus numerare. Profecto reliqua annorum initia ex inferius tradenda Epocharum explanatione innotescent.

Quemadmodum varia sunt annorum principia, ita varia

est longitudo, ac extensio. Discrimen inter annum Romuli, Numae, et Julii Caesaris assignatum est paulo supra. Illud vero, quod inter annum solarem, et lunarem intercedit, unicuique obvium est, siquidem lunarem annum constare diebus 354, et horis fere 9; solarem autem diebus 365, et fere 6 horis, nemo prorsus ignorat. Tempus itaque in istiusmodi quisquiliis non est terendum.

Non contemnenda videtur quaestio de annis Patriarcharum: nonnulli enim non percipientes quomodo vitam tam diuturnam egissent, opinati sunt annos illorum fuisse nostratibus breviores, adeo, ut decem eorundem annorum unum dumtaxat communem annum conficeret; et Noe v. g., qui Gen. 9, 29, vixisse dicitur annis nongentis et quinquaginta, vixerit annis 95. Sed haec opinio manifestae falsitatis revincitur. Etenim Gen. 7, in anno sexcentesimo ipsius Noe distincte commemoratur mensis secundus, cujus die 17 coepit diluvium, et proximo cap. 8, narratur Arcam 27 die mensis septimi requievisse super montes Armeniae; prima die mensis decimi apparuisse, aquis imminutis, cacumina montium: tum dies numerantur usque ad initia anni vitae sexcentesimi primi, ut manifestum sit annos Noe duodecim mensibus constasse. Ad haec cap. 5 ejusdem libri legimus, Cainan genuisse Malaleel, anno aetatis suae 70, et Henoch Mathusalam anno 65: si autem quilibet annus Patriarcharum annos decem communes comprehendisset, Cainan septennis, et Henoch in minori aetate liberos procreassent. *Quis autem, inquit Augustinus, lib. 15 de C. D. c. 12, generat homo septennis?*

Quaeritur insuper, cujus durationis fuerint anni Aegyptiorum, quorum aliqui ab Osiride ad Alexandrum numerabant annos 10000, aliqui 23000, auctore lib. 1 Hist. Diodoro Siculo. At primo tamquam fabulosa rejicienda est prodigiosa illa Aegyptiorum antiquitas. Deinde Plinio, Censorino, et praecitato Diodoro testibus, non fuit apud Aegyptios annorum forma, sed fuerunt anni unius, duorum, vel trium tantummodo mensium. Praeterea Augustinus lib. 12 praecitati Operis, cap. 10, ait: *Perhibentur Egyptii, quondam tam breves annos habuisse, ut quaternis mensibus finirentur.* Dynastias demum Aegyptiorum à Julio Africano, et ab Eusebio descripta, ex quibus exurgit portentosa illa annorum multitudo, implicitas, non successivas esse, demonstrant in libro 1 de Idololatria Gentium, Gerardus Joannes Vossius.

Diximus superiori cap. 4 Judaeos colere annum Sabbaticum, illud nempe, qui cum sex annis praecedentibus con-

stituebat hebdomadam unam annorum. Fuit quoque illis celeberrimus annus quinquagesimus, recurrens post septem hebdomadas annorum, id est, post annos 49. Annus iste quinquagesimus vocatur annus *Jubilaei*, Levit. 25, 11, nomine derivato à *Jubal*, *buccina*, sive à *Jabal*, *adducere*, quoniam clangore buccinae annuntiabatur, et afferebat libertatem: atque eodem anno servi sui juris fiebant, et fundi redibant ad pristinos dominos. Bernardus Lamy, et alii, qui putant Jubilaeum solitum annuntiari cornu arietis, ignorant arietum cornua, cum solida sint, non vacua, inflari non posse. Jubilaeum Septuaginta dixerunt annum *remissionis*, τῆς ἀφέσεως.

Jubilaeum Romani etiam Pontifices instituere. Tribuunt quidam hanc institutionem Bonifacio VIII, qui indulsit, ut centesimo quoque anno venia peccatorum donarentur quicumque inviserent Romana templa. At constat ex Const. ipsius Bonifacii lib. 5 Extravagantium communium, cap. *Antiquorum*, hunc Pontificem Jubilaeum non instituisse, sed confirmasse. Ex quo autem Romani Pontifices anno centesimo, et non quinquagesimo, indixerint olim Jubilaeum, non videntur animum intendisse ad Judaeorum consuetudinem, sed potius abolere voluisse superstitionem antiquorum Romanorum, qui centesimo quoque anno ab urbe condita, celebrant Ludos saeculares. Clemens tamen VI, singulis annis quinquagesimis Jubilaeum alligavit, Constit. *Unigenitus*, Extrav. Com., tit. de remiss., et indulg. lata anno 1343. Seditibus Urbano VI, Bonifacio IX, Martino V, et Nicolao V, Jubilaeum post triginta tres annos repeti consuevit; ac demum Paulus II, et Sixtus IV, celebrandum esse mandarunt singulis annis 25, prout ab anno 1475, hactenus servatum est.

Prior itaque Jubilaeorum institutio spectabat ad finem cuiusque saeculi; et quodlibet saeculum comprehendit spatium annorum centum. Vel à *sequor*, quod aetate una abeunte sequatur altera, vel à *seco*, quod in minores partes spatium illud secetur, vel aliunde repetas saeculi etymologiam, parum refert. Quod nos dicimus *saeculum*, Graeci appellant γενεάν, aut αἰών. At γενεά apud Plutarchum aliquando significat annum; Artemidorus autem saeculo tribuit annos septem, Heraclitus triginta, Verrius Flaccus centum et decem, Varro, et modo scriptores omnes, annos centum. Nestor, cum vixerit annis 90, nimirum tribus saeculis juxta Heracliti numerationem, quasi vitam protraxisset ad tria saecula, ut definita sunt à Varrone, aperto mendacio ab Ovidio 12 Metamorph. ita loquens inducitur: *Vixi annos bis centum, nunc tertia vivitur aetas*. Eodem errore labuntur, qui per Nes-

toreos annos designari arbitrantur insolitam, ac prodigiosam senectam.

Graecorum αἰών, et Hebraeorum *Holam* aliquando aeternum, aliquando saeculum, et aliquando diuturnum, et indefinitum tempus significant. Hac ambiguitate conantur Originistae eludere illa Sacrarum Scripturarum loca, quibus damnatorum supplicia sempiterna esse enuntiatur. Verum eam ambiguitatem non habet aut hebraica phrasis, *Minholamhad Holam*, aut graeca, ὡς τῆς αἰῶνος τῶν αἰῶνων, scilicet, *in saecula saeculorum*; qua phrasi impiorum cruciatus perenniter duraturus exprimitur Apoc. 20, 10, quamquam ad Originistas refellendos alia plura suppetant argumenta.

CAPUT VII.

QUIBUSDAM CYCLIS PRAEMISSIS, PERIODUS JULIANA EXPLANATUR.

EXACTIOR ceteris mensura annorum est Periodus Juliana, à Josepho Scaligero, Julii filio, saeculo 16, ex variis compacta cyclis, et annis Julianis accommodata: unde ipsius Periodi Julianae depromptum est nomen. Nequit idcirco haec periodus plane disci, nisi cyclorum, ex quibus fabricata est, praemittatur notitia.

Horum cyclorum prior est Indictio, quam Graeci ἐπιπέμνησι vocant, id est, largitionem; à pensitatione enim tributorum, quorum canon annis singulis indicebatur, Indictionis nomen derivant quamplurimi. Ab apparitione Crucis facta Constantino, an. 312, Indictionem, quasi *indicationem*, dictam, putat Panvinius; ab Actio autem promontorio, seu bello illic commisso, anno U. C. 723, ante Aeram Christianam 31, etymologiam Indictionis, quidam Graeculi nimium insulse deduxerunt, quasi Indictio vocanda foret ἰνακτῶν. Auctor Chronici Alexandrini statuit Indictionum initia in anno I Monarchiae Julii Caesaris, ante Chr. 84, ac primo Aerae Antiochenae. Hinc Scaliger etiam auspicatur Indictiones, quas appellat Caesarianas. Quidam vero Indictiones numerant ab anno secundo Caesaris Augusti, id est, ab anno ante Ch. 30, si computentur à pugna Actiaca. At consentiunt omnes, Indictionem Constantinianam ab anno V. Ae. 312, et à Kalendis Septembris esse inchoandam, adeo, ut annus proximus 313, Kal. Jæn. signandus sit *Indictione I*.

Dixi Indictionem *Constantinianam*; nam sunt Indictionum diversa nomina ac diversa principia. Constantiniana, ut nuper dixi, inchoatur à Kalendis Septembris; eamque ratio-

nem innuit S. Ambrosius in epistola ad Episcopos Aemiliae: eandem quoque tenent Epistolae Gregorii Magi. At indictio *Caesariana*, cujus generis est *Valentiaca*, L. 9 de indulgentiis debitorum in Cod. Theodos., progreditur ab VIII Kalendarum Octobris; atque hinc Indictiones suppetat Ven. Beda de Rat. temp. cap. 46. Indictio demum Romana, nunc Pontificia, à Kalendis Januariis ducit exordium.

Est autem Indictionum πεντεδεκατηρίς, sive Cyclus annorum quindecim, quibus exactis reditur ad unitatem. Igitur cum annus 313, Kal. Januariis signandus fuerit *Indictione 1*, congruit eadem nota anno 428, 343, 358, atque ita deinceps; ut annus 1582 Correctionis Gregorianae notam habuerit *Indictionis 10*, et praesens annus 1760 *Indictionis 8*. Inveniendi autem numeri Indictionum in quolibet anno V. Ae. vulgatissimus canon comprehenditur sequenti disticho:

Si tribus adjunctis, Domini divideris annos,

Ter tibi per quinos, indictio certa patebit.

Dato itaque anno Christi addantur 3, et summa dividatur per 15, ac numerus, qui neglecto quotiente residuus est, annum indicat indictionis: si nihil sit reliqui, indictionis annus erit 15.

Sequitur Cyclus alter, id est, Lunar, annorum 19, quem graeco vocabulo passim εννεαδεκατηρίς vocant. Idem cyclus Metonicus appellatur à Metone, celebri Astrologo Atheniensi, Pausaniae filio, qui illum edidit anno 4 Olympiadis 86, ante Aerae Christi 433 (1). Dicitur quoque Aureus numerus, quoniam tanti eundem cyclum faciebat antiquitas, ut illum aureis pingeret characteribus. Inchoavit Meton cyclum suum à solstitio aestivo, sive potius à Neomenia illi propinquiore, unde progredi annum Atticum praenotavimus cap. 6. Undeviginti illi anni, quibus lunae astrorumque perficitur revolutio, annus Metonus (forte Metonicus) vocatur à Diodoro Siculo, lib. 3 de fabulosis antiquorum gestis. Invenitur annus Cycli lunar, si dato anno Ae. V. addatur unitas, ac summa dividatur per 19. Ea enim partitione facta, numerus, qui secluso quotiente superest, indicat lunarem annum; et si nihil remaneat, erit annus Cycli lunar 19. Juvandae memoriae causa traditur canon iste arithmeticus sequenti disticho:

Unum addes annis Domini, summamque novenis,

Et denis tribuas, numerus tibi ut aureus adsit.

(1) Rabbi Hillel Cyclum alium 19 annorum ad Neomenias investigandas Judaeis tradidisse fertur anno Christi 358, imperante Constantio. Idem Hillel primus constituit Epocham illam Judaicam, quae à creatione mundi usque ad principium Aerae Christianae comprehendit annos 3760.

Hac regula adhibita constat aureum numerum hujus anni 1760 esse 13. Praetermitto periodum Calippi, qui anno 3 Olympiadis 112, id est, 330 ante Ae. Christ. animadvertens in anno octavo cycli V. Metonici variationem unius diei, instituit periodum ab ipso auctore, *Calippicam* nuncupatam, tanquam subsidiariam Metonicae, et conflatae ex quatuor cyclis lunaribus, nempe ex annis 76; hujus enim nullus nobis in hisce institutionibus futurus est usus.

Tertius est *Cyclus solis* complectens annos 28. Hujus auctor fuit Sosigenes, egregius Mathematicus, cujus praesertim opera anno confusionis, ante Aeram Dionysianam 46, usus est in Kalendarii reformatione Julius Caesar. Appellatur autem *Cyclus solis* à prima hebdomadis die, quoniam exacto dumtaxat spatio annorum 28, iisdem litteris (quas vocant Dominicales) dies hebdomadae praenotantur. Harum vero litterarum juxta Sosigenis institutionem ille erat ordo, quem indicat versiculus,

Gaudet Francus Equo, Dorus Cane, Baltasar Agno.

Cum itaque primus annus Cycli sit bissextilis, quemadmodum 5, 9, 13, 17, 21, et 25, praesignabatur olim prior ille annus litteris G, F. At post correctionem Gregorianam, quae contigit anno 1582, litterae illae interdum è loco suo dimoventur, atque modo ita *Cyclus solaris* procedit, ut primo hujus cycli anno affixae sint litterae D, C, secundo B, tertio A, quarto G, quinto F. Eatque ita deinceps, duplicatis litteris in quolibet anno bissextili, quoniam huic una additur dies mensi Februario, diesque Dominica de una in aliam feriam transcurrit, ut constat ex Kalendario.

Canon investigandi annum hujus Cycli est hujusmodi. Dato anno Aerae Vulgaris adde 9, deinde summam divide per 28, ac numerus, qui neglecto quotiente supererit, is cycli annum commonstrabit; ac si nihil supersit, annus cycli erit 28. Haec regula comprehenditur sequenti disticho:

Junge annis Domini ter ternos, perque viginti

Octo seca summam; Cyclus solaris habetur.

Invenies hujus canonis ope annum 1760 esse 5 cycli solaris, cui respondent, cum bissextilis sit, litterae Dominicales F, E.

Jam vero si *cyclus solaris* 28 multiplicetur per *cyclus lunarem* 19, resultat summa 532, quae summa *Periodus Victoriana*, sive *Dionysiana* appellatur. Hanc enim periodum anno Christi 463, rogante Hilario Papa, instituit Victorius Aquitanus, ut in celebrando Paschate cum Latinis Alexandrini in posterum convenirent, eandemque periodum recensuit, et adhibuit anno 526 Dionysius Exiguus, ut ipsemet innuit in Epis-

tola, quam laudat Beda, de Rat. Temp. cap. 40. Est autem Victorianae periodi haec proprietas, quod iidem Lunae et Solis characteres, nonnisi transacto illo cyclo annorum 532 simul concurrent: v. g. annus 1 Aerae Ch. fuit cycli lunaris 2, et Solis 10; nec una simul redierunt similes cycli, nisi anno 533 ineunte; atque hoc anno 1760 est cycli Lunae 13, et Solis 5, qui conjunctim redibunt anno 2584.

Hunc Cyclum Victorianum annorum 532 si multiplicemus per cyclum indictionum, consurget summa annorum 7980, quae summa est Periodus illa Juliana, cujus gratia praemissa fuit aliarum periodorum explanatio (1).

CAPUT VIII.

DE UTILITATE, ET USU PRAEDICTAE PERIODI, NECNON DE
GRAECO-ROMANA, ATQUE NORISIANA.

PERIODI Julianae multiplex est utilitas: nam primum si annus quilibet ejusdem periodi dividatur per 15 juxta canonem supra praemissum, habetur annus Indictionis; si per 19, annus cycli lunaris; si per 28, annus solaris cycli. Deinde potest haec periodus tam annis, qui Aeram praecessere Christianam, tam iis, qui subsequuti sunt, imo ante mundum quoque confictis, ac perpetuo in posterum excogitatis aptari. Insuper hujus periodi ope deprehenduntur Chronicorum errores, et praecipui Historiae cardines retinentur memoria. Sat est, si dicamus Cl. Petavium, qui Scaligerum ubique exagitavit, in magno opere de Doctr. Tem. lib. 7, cap. 8, haec litteris consignasse: *Magnopere Chronologiae tyronibus auctor sum, uti Julianam hanc periodum, ejusque tractationem, et usum sedulo condiscant: certoque sibi persuadeant, sine hoc praesidio difficilem, et erroribus obnoxiam temporum esse doctrinam; è contra vero tutissimam ac facillimam iniri viam, si quis eam sibi, quam dixi, Periodum praescribat.* Similia illustris Pagius Dissert. praevia in Criticam Annalium Baronii.

Ut eadem utamur periodo in annis Aerae Christ. sciamus oportet, annum primum ejusdem Aerae esse P. Jul. 4714, quoniam anno Juliano 46, in quo communis Aerae statuun-

(1) *Sothicam* Periodum, seu *Canticularem*, traditam à Porphyrio, de qua Marshamius, et Stanleyus, complectentem annos 1460 ante Aeram *Nabonassaris*, ceterosque Cyclos, quorum nullus nobis erit usus, necessum non est declarare. Cyclos vero Lunisolaris annorum 1932 ab Augustino Aetium sollienter deductus, utpote innixus supputationi LXX Interpret. nequit nobis in usu esse perpetuo.

tur initia, fuit annus 4 Indictionis, 2 lunaris cycli, et 10 cycli solaris, qui tres characteres nunquam inveniuntur rursus conjuncti, nisi post exactam totam periodum annorum 7980: at simul convenerunt anno hujus periodi 4714. Igitur cum annus P. J. 4714 sit primus Vulg. Aerae, dato quolibet anno Christi, adinvenitur cum quo anno P. Jul. concurrat, si addantur anni 4713, quibus P. Juliana antevertit Aerae Christianae. Est itaque praesens annus 1760, P. J. 6473, quo diviso per 15, habetur indictio 8, diviso per 19, habetur annus cycli lunaris 13, et diviso per 28 habetur annus cycli solaris 5.

Ex quo autem cum anno primo Aerae Vulgaris concurrat annus P. J. 4714, sequitur annum Mundi 4004, qui juxta recentiorum, et communiori usu receptam Chronologiam, est itidem annus primus ejusdem Aerae, suputari ab anno P. Jul. 710, atque in hoc anno adspectabilis mundi consignandam esse productionem; siquidem ut anno 4714 respondeat annos 4004, necessum esse superaddere anno 710. Atque haec de Periodo Juliana.

¶ Addamus nonnulla de Periodo Graeco-Romana, quam exornavit, et ad Latinorum usum accommodavit Antonius Pagi. Juxta Aeram Ecclesiasticam Antiochenam, et Constantinopolitanam (Aera enim civilis apud Graecos diversa est, ut dicam infra pertractans de annis mundi) natus est Christus anno 5493, qui concurrit cum anno Juliano 45. Ut hac periodo utamur, 1 debemus annum inchoare more Latinorum à Kal. Januariis, 2 à cyclo lunae, quem exhibet haec periodus, unitatem detrachere, 3 addere quatuor unitates cyclo solis, 4 Indictionem, uti exhibetur, retinere nihil detrachendo et nihil addendo. Enimvero si annum P. Graecorum 5493 divides per 15, erit Indictio 3; si divides per 19, erit cycli lunae annus 2; si divides per 28, erit cycli solis annus 5. Indictione igitur retenta et à cyclo lunae ablata unitate, cyclo autem solis quatuor unitatibus adjectis, habetur Indictio 3, annus cycli lunaris 1, et annus cycli solaris 9, qui sunt characteres anni Juliani 45, Periodi Julianae 4713. Haec regula cuique anno Aerae Vulgaris aptari poterit, dummodo ei superaddatur praedicta illa summa annorum 4593, qui juxta Graecos praecedunt ipsius Aerae Vulgaris initia.

Nonnulli denique induxerunt Periodum annorum 1932, quam appellarunt Norisianam, quod conflata sit ex 23 cyclis annorum 84, seu comprehendat 23 ogdeocontatessaeteridas, cyclosque Paschales Latinorum, quos eruditissimis dissertationibus illustravit Cardinalis Norisius. Istius Periodi, quae progreditur ab anno 1 Aerae Dionisianae, sive ab anno Juliano

44 perutilis est usus ad inveniendum cyclum solarem, novilunia, diemque Paschalem. Quae enim competunt anno primo Aerae Christianae, eadem cyclo illo revoluto, convenient anno 1933, prout constat ex tabulis expansis in Kalendario Romano F. Guillelmi Bonjour.

CAPUT IX.

DE EPOCHIS, AERISQUE PRAECIPUIS, AC PRIMUM DE MUNDIALI.

HACTENUS de periodis: nunc de epochis notioribus pertractabimus, à mundana ducentes initium. Ἐποχὴ apud Philosophos idem est, ac quaedam mentis remora, vel cohibitio assensionis, à verbo ἐπέχω, *contineo, cohibeo*: apud astronomos autem ἔποχῃ est status coeli, situs siderum, et gradus planetarum in Zodiaco; atque apud Chronologos illustre aliquod exordium futuri temporis, quod et Aera appellatur.

Aeram vero Isidorus dictam putat à priori censu, quo C. Augustus universum orbem descripsit, et omnis orbis professus est *aes reddere* eidem Augusto. Id contigit ex Lapide Ancyrano, et ex Dione libro 53, Cons. Augusto VI, et Agrippa, id anno U. C. 726, ante Ae. Chr. 28. Quidam Aerae nomen derivant ex quo Arabibus irruentibus in Hispaniam, coeperint anni Epochae Hispanicae, quae figitur anno 38 ante Dionysianam, adnotari hisce litteris A. ER. A. *Annus erat Augusti*; vel potius ab eo tempore Hispani coeperint Romanis Aera persolvere. Sunt denique nomen Aerae deducetes ab *Arah, supputare*. Frustra in origine nominum vestiganda immoremur, posteaquam assecuti sumus eorum significationem.

Princeps itaque Epocharum est Mundana, quae scilicet à creatione mundi inchoatur. De hac pertractaturi supponimus mundum aliquando habuisse principium; neque id esse inanem persuasionem, fabulamque senilem, ut permulti effutiant apud Gisbertum Voetium, in Opusculo de Atheismo, et apud Mersemmium in Genesim. A qua opinione non abhorruisse Galilaeum, et Thomam Hobbes censet Tribecchovius in dissertatione quam inscripsit, *Veritas creationis mundi*; quamquam mathematici plures non alia fortassis ratione tanquam athei audierint, nisi quod scripserint quaestionem de origine mundi non posse dirimi physicis argumentis.

Arbitramur tamen nos humana quoque evinci ratione, mundum sempiternum non esse. Aeternitas enim est Numinis attributum; et necessum est, ut quidquid est ex nihilo, ali-

quando non fuerit. Frustra etiam fingitur illa mundi longaeuitas, quam nullae produnt historiae: quod pariter asserendum est de naufragii et cataclismis, quibus autumant periisse vetustissimarum rerum memoriam. Quis enim, si homines universi aut igne, aut aqua consumpti sunt, praeteritorum vitam nuntiavit? Si vero à communi interitu servati sunt aliqui; cur ii, secus, ac fecit Noe, à diluvio servatus, nil prorsus de majoribus suis tradiderunt! Demum, ut caetera mittam, artes, scientiae, bella, et quidquid novi decursu temporis contigit, fictam mundi aeternitatem evertunt. Non fugit haec ratio ipsos contemptores divinitatis, et religionis, inter quos T. Lucretius lib. 5 de Rer. nat. ait:

Praeterea si nulla fuit genitalis origo

Terrarum; et coeli, semperque aeterna fuere,

Cur supra bellum Thebanum, et funera Trojae

Non alias alii quoque res cecinere poetae?

Quare etiam quaedam nunc artes expoliuntur,

Nunc etiam augescunt?

Tametsi autem haec momenta nullum robor haberent, nihilominus ad asserendam mundi nativitatem et initium divina Scriptura compelleret.

Verum quaestio agitur gravissima, num Hebraicorum, num Graecorum Codicum sit praeferenda Chronologia. Illi nos adhaerendum existimamus, quam exhibent hebraica exemplaria. Principio nos movet, quod codicibus discrepantibus, confugiendum ad illos sit, qui primum editi fuerunt, et purior ex fonte, quam è rivulis aqua hauriatur. Deinde diversitatem numerorum, aliter se habentium in Codicibus graecis, aliter in hebraicis, tribuendam esse Scriptori, qui de Bibliotheca Ptolomaei graeca Biblia describenda primus accepit, monet l. 15 de C. Dei, cap. 13 S. Augustinus. Praeterea hebraicam supputationem sequitur Latina Vulgata, quam Tridentina Synodus Canonicam definivit; etsi divinae Scripturae auctoritati sola numerorum varietas, vel similia Amanuensium errata parum officiant. Fieri ulterius non potuit, ut in codicibus tam multis, ac tam longe lateque dispersis Judaeorum malitia annorum seriem perverteret: neque causa potest excogitari cur id attentarent, cum sua potius, quam Graecorum chronologia, ipsorum confutetur impietas. Ad haec Hieronimus, ad Chromatium scribens, Versionem LXX corruptam atque violatam esse testatur; et Justinus Martyr in Dialogo cum Tryphone, atque Origenes Homilia 12 in Jeremiam, vocant Judaeos hellenistas Scripturarum falsarios. Si denique non malitia, sed imperitia adulterata est in sacris Bibliis series numerorum, facilius id

evenire potuit in graecis codicibus, quam in hebraicis, cum isti annos designent integris dictionibus numerabilibus, non elementorum apicibus, notisque arithmetiis. Vide quae sequenti capite dicentur de Epochâ universalis diluvii.

Recepta itaque Hebraeorum Chronologia, Epochâ mundi figenda est in anno P. Julianae 710, ante Aeram Christianam 4004. Etsi enim certo definiri nequeat quo anno mundi natus est Christus; tamen secundum illam supputationem à mundi exordio usque ad Nativitatem Domini, fluxere, plus, minus, anni 4000, et ab ipsa Nativitate usque ad Aeram Vulg. anni 4, quae est sententia recentiorum Chronologorum, aeris paulo infra explicandis cohaerens, et juvandae memoriae aptior ceteris.

Epochâ tamen Hebraeis communior (nam variae supputationes reperiuntur etiam apud Rabbinos) inchoatur ab anno 3761 ante Aeram Christianam, à *Tisri*, septimo mense, annos enumerando.

Inter Graecos Antiocheni à mundi exordio usque ad Incarnationem Domini enumerant annos 5493 (1). Constantinopolitani et Moschovitae annos 5509, Alexandrini 5501; sed hi biennio Natale Christi praemittunt: Incarnatum enim, natumque ex Virgine Dei Verbum existimant anno 43 Juliano, C. Augusti 42, quum Antiocheni, et Constantinopolitani Incarnationem, et Nativitatem Domini consignent anno 45 Juliano, et C. Augusti 44. Itaque Antiochenorum Aera decennio discrepat ab Alexandrina, et haec à Constantinopolitana annis 8. Juxta communiorem Graecorum Aeram natus est Christus anno à creatione mundi 5493.

Igitur si dato anno Aerae Vulgaris addantur anni 4004, erit annus mundi juxta nostram, et omnium fere recentiorum Chronologiam: si addantur anni 3761, erit annus mundi juxta vulgatum computum Hebraeorum; et si addantur anni 5493, erit annus Mundi juxta Aeram inter Graecos communiorem. Ab aliis autem recentioribus in hoc discrepamus, quod hi in autumno, et die 23 octobris, nos verno tempore, ac die 21 Martii, quando Sol constituitur in 1 gradu Arietis, arbitramur Deum produxisse coelum, et terram. Opinionis autem nostrae alibi munimenta produximus.

(1) Etsi Moschovitae, Russique Graecorum Schismati haerentes, ante Constantinopolitana Aera uterentur, attamen sub Petro I, ac sub initia postremi hujus saeculi XVIII, adhibere coeperunt communem vulgaremque supputationem Epochae Dionisianaë; juxta tamen consuetudinem Protestantium, qui Correctionem Kalendarii factam, sedente Romano Pontifice Gregorio XIII, nondum receperunt.

CAPUT X.

AFFERUNTUR EPOCHAE SACRAE, QUAE AERAM CHRISTIANAM
PRAECESSERUNT.

SEX sunt illustriores Historiae Sacrae Epochae, unde à mundi creatione usque ad Christum totidem distinguuntur aetates. Ac prima est, quae ab ipsa mundi productione ducit initium, de qua pertractatum est nuper. Altera, quae inchoatur ab universalis diluvio. Tertia progrediens à vocatione Abraham. Quarta, quam auspicamur à Lege per Moysen lata. Quinta ducens initium ab aedificatione Templi. Sexta, quam à soluta per Cirum captivitate exordimur.

Epocha *diluvii* figenda est in anno P. Jul. 2366, Mundi 1656, ante Aeram Ch. 2348. Ex Chronologia enim Bibliorum hebraicorum, et Latinae Vulgatae Adam genuit Seth anno aetatis suae

	130.
Seth Enos an.	105.
Enos Cainan an.	90.
Cainan Malaleel an.	70.
Malaleel Jared an.	65.
Jared Henoch an.	162.
Henoch Mathusalam an.	65.
Mathusala Lamech an.	187.
Lamech Noe an.	182.
Diluvium vero coepit anno Noe	600.
Conficiunt hi anni summam	1656.

Graeci quidem ab Orbe condito ad Diluvium usque numerant annos 2242, et Samaritani annos 1307. At supra ostendimus praefendam esse Chronologiam hebraici Textus, cui et Chaldaeus, et Latinus consentiunt. Deinde graeci Codices inter se discrepant. Nam in Vulgatis editionibus LXX habetur Adam genuisse filium Seth anno aetatis suae 230; in Versione autem, qua usus est S. Joannes Chrisostomus, et in ea, quam adhibuerunt Flavius Josephus in Antiquitatibus Judaicis, et Theophilus Antiochenus lib. 3 ad Autolicum, necnon in Bibliis Aldinis legitur ab Adamo genitum Sethum τριακοστῶ ἔτος τριακοστῆς, *trigesimo ac trecentesimo*: quam lectionem probaverunt quoque Suidas, et Joannes Antiochenus, annos ab origine mundi usque ad diluvium 2342, non vero 2242, enumerando. Imo S. Clemens Alexandrinus lib. 1. Strom. aliam sequutus supputationem, ab Adamo ad Diluvium numerat an-

nos 2148. Non possumus itaque calculos adeo discrepantes, neglectis hebraicis, approbare.

Idem asserendum est de computo Samaritanorum. Etenim S. Hieronimus libro Tradit. Hebraic. testatur, tam in Hebraeis, quam in Samaritanorum libris legi Mathusalem genuisse Lamech anno aetatis suae 187, et nihilominus in autographo, ut fertur, Codice Samaritano, quem laudant Scaliger in notis Eusebianis, et Seldenus Praefac. in Marmora Arundelliana, habetur Mathusalem genuisse Lamech anno 77, atque in Bibliis Samaritanis in lucem editis, necnon apud Vossium diss. 4 Chronologica, et apud Petavium lib. 9 de Doctrina Temp. cap. 7, anno 67. Aperte denique S. Epiphanius Haer. 55, fatetur omnia Samaritanorum exemplaria in numeris discrepare. Atque haec praestantiam hebraicae supputationis confirmant. Aera itaque Diluvii recte in anno Mundi 1656, constituitur: unde in Computo Judaico Hillel habetur, *Ab Adam ad Diluvium usque anni mille sexcenti quinquaginta sex.*

Inchoatur tertia Mundi Epochae ab Abrahami migratione, et exitu à Mesopotamia, sive à benedictione illa Gen. 12, 3. *In te benedicentur universae cognationes terrae*, atque à promissione foederis Evangelici. Statuitur autem haec Epochae in anno P. Julianae 2793, Mundi 2083, post Diluvium 427, ante Aeram Christ. 1921. Enimvero Aera Diluvii fixa est paulo supra in anno Mundi 1656.

Sem genuit Arphaxad anno aetatis suae centesimo, et post Diluvium	2.
Arphaxad Sale anno aet. suae (1)	35.
Sale procreavit Heber an.	30.
Heber Phaleg anno	34.
Phaleg Rehu an.	30.
Rehu Sarug anno	32.
Sarug Nachor an.	30.
Nachor Thare anno	29.
Thare Abraham an.	130.

Thare autem post annos 75 vita functo, dum aetatis suae annum ageret 205, Deus iniit foedus cum Abraham.

Conficiunt praedicti anni summam annorum 2083, et seclusis annis 1656, qui fluxerunt ante Diluvium, summam annorum 427.

Graeci tamen à Diluvii initio usque ad migrationem Abra-

(1) Inter Arphaxad, et Sale, quidam ducti auctoritate LXX Interpretum, et S. Lucae Evangelistae, locant Cainanum; plura autem de ea quaestione, an inserendus ille sit, an abradendus, diximus de Theol. discipl. libro XXVI, cap. 4.

ham numerant annos 1311; et samaritani annos 1077, ita ut Codices Samaritani superent Haebreos annis 650. Graeci samaritanos annis 234, et haebreos annis 884. At necessum non est repetere, cur haebraicam supputationem computo Samaritarum Graecorumque praeferamus.

Sunt nihilominus, qui nostrae adhaerentes Chronologiae, à Diluvio ad migrationem Abrahæ ex Haran urbe Mesopotamiae, ubi Thare decessit, enumerant solunmodo annos 367. Hi nimirum natum putant Abraham anno Thare 70, non 130. Fulcitur haec sententia verbis Gen. 11, 26: *Vixit Thare septuaginta annis, et genuit Abraham*: pugnatque pro illa acerrime Petavius lib. 9 de Doctr. temp. cap. 18. Sequimur tamen nos Usserium, aliosque viros doctissimos, qui docent Abraham natum anno Thare 130. Ratio est, quoniam ex praecit. cap. 11, Gen. versu 32, Thare mortuus est in Haran anno vitae suae 205. Quando autem Abraham, iubente Domino, et patre defuncto egressus est de Haran, *septuaginta quinque annorum erat*, ex cap. 12, Gen. vers. 4. Si modo annos istos 75, Abrahæ subtraxerimus ab illis annis 205 vitae Thare, residui erunt anni 130. Hac itaque aetate Thare genuit Abraham. Porro cap. 11 Gen. v. 26 non tantum Abraham commemoratur, sed etiam duo illius fratres. Legitur enim: *Vixitque Thare septuaginta annis, et genuit Abram, Nachor, et Aran*. Fieri non potuit, ut hi tres eodem anno 70 Thare nascerentur. Abraham itaque priori loco nominatus est, non quia *πρωτότοκος*, et natu major, sed promissionis, et dignitatis causa. Hinc Aran, qui ante Thare patrem suum mortuus est in Ur Chaldaeorum, genuit filiam nomine Melcham, quae nupsit Nachor patruo suo. Videtur itaque Aran senior duobus fratribus suis Nachor, et Abraham. Eadem ratione, non aetatis, sed dignitatis privilegio, inter filios Noe primo loco nominatur Sem, Gen. 5, 31: *Noe vero cum quingentorum esset annorum, genuit Sem, Cham et Japhet*; quamquam Japhet fuerit filiorum Noe primogenitus, ut probabilius existimant Rabbīnorum doctissimi, R. Salomon, Aben-Ezrae, R. Levi Ben-Gerson, Moses Gerundensis, necnon Procopius, Cajetanus, aliique apud Vossium diss. 5 Chronolog. cap. 5. Vossius idem, et Hugo Grotius in Genesim, atque Jacobus Usserius in Annalibus Vet. et Novi Testam. 1 et 2 aet. Mundi. His adstipulatur quod Gen. 9, 24 Cham dicitur filius Noe *minor*, et Japhet 10, 21 juxta hebraicos Codices, de quorum tamen sensu contentiose disseritur, *magnus*, aut *major*.

Quarta epocha progreditur ab exitu filiorum Israel de Aegypto, et à lege data per Moïsem. Egressi sunt autem Is-

raelitae de Aegypto anno P. Julianae 3223, anno mundi 2513,	
et anno ante Aeram christianam 1491. Enimvero quando Abraham egressus est de Haram agebat annum aetatis suae 75,	
ut dictum est supra, ejusque anno centesimo natus est Isaac.	
Numerantur itaque ab exordio peregrinationis Abrahae usque ad Isaac anni	25.
Isaaco nascuntur Jacob et Esau an.	60.
Jacob cum universa familia in Aegyptum descendit annos natus	130.
Moritur ibidem post annos	17.
Fluxerunt deinde usque ad Exodum	198.
Sunt anni	430.
Praecesserant vocationem Abrahae anni à creatione mundi 2083.	
Adde nunc annos 430, conficitur Epochae Mundialis summa annorum.	2513.

Habetur de annis illis 430 peregrinationis, ac servitutis, illustre testimonium Exodi 12, 40: *Habitatio autem filiorum Israel in Aegypto fuit quadringentorum triginta annorum.* Enimvero annos istos 430 à peregrinatione Abraham supputandos esse, aperte docet Apostolus ad Galatas 3, 17. Consentiant Patres, inter quos S. Hieronymus in hunc locum inquit: *Computandi isti anni 430 ab eo tempore, quo Deus ad Abraham lucutus est dicens: In semine tuo benedicentur omnes gentes.* Idem tradit Josephus lib. 2 Antiq., cap. 5. Κατέλιπον δὲ τὴν Αἴγυπτον, μενὶ Σανθίῳ πεντῇ καὶ δεκάτῃ κατὰ σελήνην, μετὰ ἔτη τριάκοντα καὶ τετρακόσια ἢ τὸν πρόγονον ἡμῶν Ἀβράμῳ εἰς τὴν Χαναanaίαν ἐλθεῖν. *Reliquerunt autem Aegyptum mense Xanthico, luna 14, anno quadringentesimo trigesimo, postquam pater noster Abraham in Chananaeam venit.* Abierunt in eandem sententiam Rabbino- rum doctissimi, necnon Severus Sulpitius, Beda, Rupertus, Tostatus, ut sexcentos alios omittam. Suffragatur quoque Versio LXX, quae citato cap. 12. Exodi habet, ἐν 7ῃ Αἴγυπτῳ, καὶ ἐν 7ῃ Χαναάν. Haud secus legitur in Codice Samaritano.

Profecti sunt Israelitae Ramesse, inferioris Aegypti urbe, quam putant aliqui eandem esse cum Arsenoite (1), die 15 mensis Abib, seu Nisan, Exodi 12, 37. Tertio autem post exitum mense Moses in monte Sinai, cunctis ab accessu prohibitis praeter Aaron, sed majestatis fulgorem cernentibus, ac

(1) Vide Tabulas Geographicas Aug. Lubin. In Lexico Baudrand., *Ramesse* dicitur *Iskaal Lein Alschemes*, aliis *Busiris* memorata à Plinio, Strabone, etc.

trepidantibus, à Domino legem accepit, Exodi 19, 20. Quare Epochæ Exodi, et Legis latae eodem anno Mundi 2513 statuitur.

Subducitur Epochæ quinta à jactis à Salomone fundamentis Templi, id est, exactis ab exitu filiorum Israel de Aegypto annis 479, et anno 480 inchoato, nimirum anno P. Jul. 3702, Mundi 2992, ante Aeram Cbr. 1012. Fulcitur hæc Epochæ hisce calculis:

Mosis post datam legem numerantur anni	40.
Josue, et Seniorum	17.
Judicum	299.
Heli Sacerdotis	40.
Samuelis, et Saulis	40.
Davidis item	40.
Salomonis jam completi	3.
Sunt in unam summam redacti	<hr/> 479.

Quibus si addantur anni 2513 qui à creatione mundi fluxerunt ante legem scriptam, consurgit annus Epochæ Mundialis 2992, in quo jacta fuerunt Templi fundamenta.

Commonstrant hujus Epochæ initium quæ leguntur lib. 3 Regum 6, 1: *Factum est ergo quadringentesimo et octogesimo anno egressionis filiorum Israel de terra Aegypti, in anno quarto, mense Zio (ipse est mensis secundus) regni Salomonis super Israel, aedificari coepit domus Domino.* Idem legitur lib. 2, Paralip. 3, 2. Consentiant Codices hæbraei, horumque Chronologia, quæ inscribitur *Seder Holam*. Idem habetur in Bibliis graecis juxta editionem Complutensem, et melioris notæ alias; tametsi in quibusdam pro $\delta\gamma\delta\sigma\mu\kappa\omicron\varsigma\omega$ exaratum sit $\tau\epsilon\sigma\sigma\alpha\rho\alpha\kappa\omicron\varsigma\omega$. In depravatum hujus generis Codicem incidit Carolus Sigonius, qui Comment. in Historiam Sacram Severi Sulpitii, inquit: *Capite 6, lib. 3, Regum in Codice Hebraeo numerantur anni 480, in Graeco 440.* Habetur tamen $\epsilon\nu\ \tau\omega\ \tau\epsilon\sigma\sigma\alpha\rho\alpha\kappa\omicron\varsigma\omega\ \kappa\alpha\iota\ \tau\epsilon\tau\rho\alpha\mu\kappa\omicron\varsigma\omicron\varsigma\omega$ $\epsilon\tau\epsilon\iota$ in Romana LXX Interpretum editione; sed mendum ipse quoque Sulpitius, lib. 1 memoratae Historiæ longe anteaprehenderat. Jam ergo anni 479 transacti erant ab Exodo, et decurrebat quadringentesimus octogesimus, quando à Salomone Templum coepit aedificari, ut diximus paulo supra.

Supputatur Epochæ sexta à fine captivitatis Balylonicæ, et à libertate Judæis per Cyrum restituta, anno P. Jul. 4178, Mundi 3468, ante Aeram Christianam 536. Nam à jactis Templi fundamentis usque ad invasionem Judææ factam à Nabuchodonosor, et ad initium captivitatis, fluxerunt anni 407.

In Captivitate Judaei permanserunt an. 70.
Sunt omnes anni 477. Addantur 2991, qui ante aedificationem
Templi praecesserant, secundo enim mense anni Mundi 2992
incoepa fuit sacrae aedis structura; resultat summa annorum
3468 Mundanae Epochae.

Hujus Epochae initia ex Chronologia Regum Juda, et Is-
rael magis apparent. Defuncto enim Salomone, cum regnas-
set annis 40 ex 3, Regum 11, 42, ideoque cum vixisset à fun-
datione Templi annis 36, Roboam ejus filius decem à se Tri-
bus avertit, quae venerunt in ditione Jeroboami; atque ita
Regnum Juda, et Regnum Israel distracta sunt, et regnarunt
ab anno M. 2992.

REGES JUDA.

REGES ISRAEL.

Salomon	36.		36.
Roboam	17.	Joroboam	22.
Abias	3.	Nadab	1.
Aza	41.	Baaza	24.
Josaphat	25.	Ela	2.
Joram	7.	Zambri 7. d.	
Ochocias	1.	Amri	13.
Athalia	6.	Achab	22.
Joas	40.	Ochosias	2.
Amasias	29.	Joram	12.
Ozias	51.	Jehu	28.
Joatham	16.	Joachas	17.
Achaz	16.	Joas	16.
Ezechias	27.	Jeroboamus II.	41.
Manasses	55.	Interregnum	11.
Amon	2.	Zacharias 6. m.	
Josias	31.	Selhum 1. m.	
Joachas 3. m.		Manahem	10.
Joachim	4.	Phacee	20.
Captivitatis	70.	Osee anno	9
Summa	<u>477.</u>	venit in potestatem Sal- manasaris, regis Assirio- rum: unde ad liberta- tem Judaeorum numeran- tur anni	<u>192.</u>
		Summa	<u>477.</u>

Perspicua erit hujus calculi ratio, si animadvertatur Cap-
tivitatem Babylonicam coepisse anno 4 Joakim, et Mundi

3398. Oseam vero regem Israel subjugatum fuisse à Salmana-
sare, anno regni sui 9, et Mundi 3276, à jactis Templi fun-
damentis 285. Sive autem anno M. 3398 addas annos 70
Captivitatis, sive anno M. 3276 addas annos 192, qui à
Salmanasare ad restitutam per Cyrum libertatem fluxerunt,
pervenies ad annum M. 3468, et à fundatione Templi 477.

A libertate Judaici populi, et à Monarchia Persarum fun-
data per Cyrum, usque ad Christi Nativitatem, numeran-
tur 532; nimirum à Cyro usque ad Alexandrum Macedonem
computantur anni

Ab Alexandro ad Antiochum	201.
Hinc ad Joannem Hircanum	112.
Ab Hircano ad Herodem Magnum	90.
Hujus anno trigesimo sexto, si ejus anni computentur ab eo tempore, quo salutatus fuit Rex à Romanis, natus est Christus	93.
	36.

Summa annorum.	532.
----------------	------

Addatur haec summa Epochae libertatis Judaicae, sive
anno Mundi 3468, et conflabitur summa annorum 4000,
quos à Mundi creatione usque ad Redemptoris nostri Na-
tivitatem innixi eruditissimorum virorum calculis diximus
numerandos.

Habet iste computus praesidium aliquod in traditione He-
braeorum, attributa Eliae prophetae in Thalmud, lib. San-
hedrin, cap. Helec, quae est hujusmodi: *Sex millia anno-
rum mundi, et postea interitus; duo millia inanitatis, duo
millia legis, duo millia annorum Messiae* (1). Sed quoniam
haec traditio non est Eliae Thesbitae, sed Rabbini ejusdem
nominis, qui floruit circa annum 154 à restituto Tem-
plo, atque nostrum non est definire futura tempora, quae,
ut legimus Act. 1, 7, *Pater posuit in sua potestate*; ideirco
non alius erit nobis traditionis illius usus, nisi ad revincen-

(1) Nicolaus Cardinalis de Cusa in *Conjectura de novissimis dieb.* n. 12,
et 13, verius esse opinatur, tot annos à Moysis morte usque ad Chri-
stum fluxisse, quot ab Adam usque ad dies Noe, et quot à diebus Diluvii
sub Noe usque ad mortem ipsius Moysis; adeo, ut tot fluere debeant à
Christo usque ad complementum annorum. Ita praeunte Philone, omne
tempus dividit in quatuor partes; quarum postrema à Christi resurre-
ctione ad Mundi finem extendatur. Qua sententia, si vera foret, aper-
tum esset quomodo Christus dicatur mortuus *in medio annorum*, et quare
tempus, quod à morte Christi ad mundi finem decurrit, seu postremum
quaternarium, appellatur *finis saeculorum*, ac *tempus novissimum*. De hac
pariter conjectura nihil temere definimus.

dam pervicaciam Judaeorum, qui licet exacti sint, Herode alienigena inter ipsos regnante, anni 4000, irritis tamen votis, et per orbem dispersi adhuc Messiam praestolantur.

Constat ex dictis sex Mundi aetates ante Christi adventum distingui:

I.	A creatione ad diluvium annorum	1656.
II.	A diluvio ad vocationem Abraham	426.
III.	A vocatione Abrahae ad Exodum	430.
IV.	Ab Exodo ad Templum	479.
V.	A Templo ad finem Captivitatis	477.
VI.	A soluta Captivitate ad Christum	532.

Summa annorum 4000.

CAPUT XI.

PROFANAE EPOCHAE, QUAE PRAECEDUNT AERAM CHRISTIANAM.

Sequuntur modo Epochae illustriores quarum in Historia frequentior est usus. Harum prima est *Imperii Assyriorum*, cujus initia recentior Chronologia statuit in anno P. Juliae 3447, Mundi 2737, ante Christum 1267 (1), quo tempore Ninus Beli filius, inito foedere cum Ariaeo, rege Arabum, Asiam fere totam in sui potestatem redegit; ut literis tradiderunt Herodotus, Appianus Alexandrinus, et Dionysius Halicarnassensis. Petavius tamen lib. 13 de doctrina Temp., statuit imperii Assyriorum primordia in anno

(1) Ita etiam in IV Mundi Aetate Jacobus Usserius. Plures statuerunt hujus imperii, regnique Babylonici initia in anno M. 1717, eo quod Calisthenes Philosophus dixerit captam ab Alexandro Macedone Babylonem anno Epochae Assiriorum 1903; captam vero Babylonem ab Alexandro anno M. 3619, à quo deductis annis solidis 1903, manet initium Babylonis in anno 1717. Ita Galvisius; sed Alexandro dedita est Babylon an. P. J. 4382, Mundi 3672, ante Christum, seu ante Aeram Christianam 332. Franciscus Junius, Pareus, Piscator, aliique auctorem Imperii Assyrici faciunt non Assur, aut Ninum, sed hujus parentem Nemrodum. Hunc autem et Ninum eundem hominem fuisse contendit in sua Chronologia Mercator. Semiramidem Nino uxorem fuisse tradit Diodorus Siculus. A Semiramide positum Nino Epitaphium excisum in columna, in libro *de Aequivocis* refert Xenophon. Epitaphium est quod sequitur: *Mihi pater Jupiter Belus, Avus Saturnus Babylonius, Proavus Chus, Saturnus Aethiops, Abavus Saturnus Aegyptius, Atavus Coelus Phoenix Ozyges*. Hunc esse Noe perspicuum est; ideoque Saturnius Aegyptius est Cham: et Ninus fuit filius Beli, filii Nemrod, filii Chus, filii Cham, filii Noe. At qua ratione cogimur Epitaphium illum probare, et subscribere Xenophonti?

P. Jul. 2604, ante Christum 2110. Is enim putat Ninum fuisse Asur, filium Nemrod, filii Chus, filii Cham, filii Noe, ac Nemrodum esse Belum, qui condidit Babylonem, de quo Gen. 10, 10. Non videtur mihi ea opinio inverisimilis: nam Babylonem conditam à Belo tradiderunt quoque Abydenus apud Eusebium lib. 9, de Praep. Evang. cap. 41, et Doctrotheus Sydonius eo versu:

Antiqua urbs Babylon, Tyrio quae condita Belo.

Nemrod autem dictus est *Belus*, quoniam Ninus, ut inquit S. Hieronymus in cap. 2 Oseae, patrem suum in Deum retulit, ac Deus in Daniele *Bel* dicitur; unde *Belus* Assyriorum, et *Baal*, quem Sidonii, et Phoenices coluerunt.

Certior est Epocha secunda *Excidiï Trojae*, regiae olim, et clarissimae urbis Phrygiae minoris, sitae ad montem Idam, oramque maritimam. Nam Ilium eversum anno 408 ante primam Olympiadem, fere omnes consentiunt, Capellus, Petavius, Usserius, alii: idque Graecorum Chronica testantur, auctore Eusebio in X, de Praep. Evang. Quamvis autem Tatianus apud eundem Eusebium, et Eratosthenes apud Clem. Alexandrinum in 1 Strom. à Trojae excidio ad priorem Olympiadem numerent annos 407, haec tamen unius tantum anni differentia nequit nos à communi opinione divellere. Annus vero 408, ante Olympiadem I, est annus P. Jul. 3530, Mundi 2820, ante Christum 1184. In hoc itaque anno Troja capta, et Ilium dirutum est.

Tertia est Epocha *Regni Argivorum*, quorum primus Rex Inachus in Peloponneso principatum iniit anno P. Jul. 2858, M. 2148, ante Aeram Christianam 1856. Ab anno tamen superiori Inachi regnum auspicatur Petavius lib. 13 de Doctr. temp., quod, cum minimum discrimen sit, non moramur.

Proxima est Epocha *Olympiadum*, quae statuitur omnium suffragio in anno P. Julianae 3938, Mundi 3228, ante Ch. 776, die 19 mensis Julii. Loquimur de Olympiadum supputatione, qua utuntur Graecorum Historiae, ab hoc dumtaxat tempore meliori annorum rerumque serie digestae, ac minus fabulosae. At Graeci enumerant Olympiades à praedicto anno P. Jul. 3938, quo anno ludos Olympicos instauravit Iphitus, et stadio vicit Coroebus Eleus. Hinc Olympiades istae *Iphitaeae* vulgo appellantur. Verum ante annos 430 agonem Olympicum constituerat Hercules Idaeus, et quinto quoque anno jusserat celebrari, auctore Pausania in Eliacis. Est Olympias spatium annorum quatuor, ex eo appellata, quod juxta Olympiam Elidis civitatem, quae et Pisa dicta est, quinto quoque anno fierent certamina gymnica in honorem Jovis.

vis Olympii. Ita Vossius in Etimologico. Quatuor itaque annis transactis nova inchoatur Olympias, adeo, ut Aera Christiana, quae figitur in anno Iphitaeo 777, initium ducat ab anno 1 Olympiadis 195.

Quinta est Epocha *Urbis Conditae*, constituenda in anno P. Jul. 3961, Mundi 3251, ante Aeram communem 753. Quamvis enim diversa statuuntur à Chronologis Urbis initia, quae à M. Porcio Catone, à Fastis Capitolinis, à Fabio Pictore et Lucio Cincio traduntur, atque in partes distrahunt Chronologos, nihilominus recentiores sensu unanimi auspicantur, Aeram Christianam ab anno U. C. 754, ideoque supponunt ante eandem aeram annos Urbis 753 praeteriisse. Atque recentiorum sententiae suffragatur, quod haec sit opinio Varronis, et communiori recepta plausu, unde anni U. C. hic supputati, appellari solent anni Urbis *Varroniani*. Deinde Dionysius Halicarnassensis lib. 1, Cato, aliique scribunt, conditam Romam anno 432 post Trojae excidium, qui annus concurrit cum anno P. Julianae 3961. Praeterea juxta Varronem, et Plutarchum natalia Urbis statuuntur in anno Iphiti 24, id est, anno 4 Olympiadis 6 (1), qui unus idemque est cum praedicto anno P. Julianae 3961, ante Christum 753.

Hanc itaque Epocham et nos sectabimur in annis Urbis enumerandis. At praetermittere nolumus non minori probabilitate inniti sententiam illorum, qui censent conditam Romam anno P. Julianae 3966, Mundi 3256, ante Christum 748, id est, toto quinquennio post Palilia Varroniana. Fulcitur haec opinio, quam ceteris praefendam putant Panvinius noster, et Jacobus Usserius, Fabii Pictoris auctoritate, et Saecularium ludorum, Faetorumque ratione; quibus momentis evincitur Romam fuisse conditam anno Iphiti 29, seu anno 1 Olympiadis 8, ante Aeram Christianam 748, atque anno 6 Varroniano.

Sexta Epocha est *Nabonassari*, statuenda in anno P. Jul. 3967, M. 3257, ante Ch. 747. Primum quoniam communi fere Chronologorum consensione prior annus Nabonassari incidit in annum Iphiti 29, labentem, sive in annum 1 Olympiadis 8, itidem labentem, atque in annum U.

(1) Conditam Romam anno 2 Olympiadis septimae ex sententia Cornelii Nepotis et Lutatii scribit *Polyhist.* cap. 1 Solinus. Antea appellatam *Valentiam* quidam putant. Vide ibi *Exercit. Salmasii*. Ex nomine sententiarum est orta diversitas, siquidem et *Ρῶμῆ* et *ροβῆρ*, ac *Valentia* idem sonant.

C. 7, si à Kalendis Januariis, non à Palilibus computetur: atque hi omnes characteres quadrant anno P. J. 3967. Deinde in Canone Regum Babyloniorum edito à Ptolomaeo, à principio regni Nabonassari usque ad obitum Alexandri Magni, numerantur anni 424; decessit autem Alexander anno P. J. 4390, ante Ae. Ch. 324, qui est annus quadringentesimus vicesimus quartus, computatus ab anno P. Jul. 3967. Praeterea Censorinus, qui scribebat librum de die Natali *Coss. Ulpio et Pontiano*, cap. 13, eundem Consulatum adscribit anno Nabonassari nongentesimo octogesimo sexto. Incidit vero Consulatus Ulpii et Pontiani in annum Ae. Chr. 238. Adde huic numero annos 747, ante vulgarem aeram, conficitur summa annorum 985, qui ante praedictum Consulatum fluxerunt. Igitur anno 747 ante Aeram Chr., sive anno P. Jul. 3967, constituenda est Epocha Nabonassari (1).

Inquiritur quisnam fuerit Nabonassarus, cujus epocham nuper definivimus. Andreas Oleander, Joannes Funcius, et Botinghus existimant Nabonassarum esse eundem cum Salmanasare, patre Sennacherib, de quo 4 Regum 18, 9, ac putant opinionem suam comprobari nominum similitudine; sed illos prolixè refellit Isagoge chronologica Sethus Calvisius. Et quidem ratio temporum non convenit; nam quo tempore Salmanasar imperabat Assyriis, Babyloniorum rex erat Berodach, filius Baladan, Regum 4, 20, 12, sive Merodach Baladan, Is. 39, 1. Iste vero Merodach non alius est, quam Maidoch Cempad, qui juxta canonem Ptolomaei regnavit in Babylone anno 27, postquam imperium illud instituit Nabonassarus. Igitur Nabonassarus alterius imperii fuit moderator, alterius Salmanasar; et ille aliquantulum senior isto. Neque ulla est nominum similitudo; cum Salmanasar scribatur *Salmaneser*, et Nabonassarus *Nebonepter*, si recurramus ad fontes. Nabonassarus itaque idem est, ac Baladan primus, unde genitus est Merodach Baladan, memoratus ab Isaia. Appellatur idem Baladan ab Herodoto Belesus; atque is est, qui conspirante Arbace, aut Pharnace, Mediae praefecto, destruxit Imperium Assyrium, regnumque Babyloniae occupavit. Ita imperii Baladan initia adeo fuerunt conspicua, ut Aeram hanc constituerent, quam dicimus Epocham Nabonassari.

(1) Hac Aera Nabonassari nihil antiquius reperiri in Chaldaeorum Astronomis plures viri docti observarunt; unde constat portentosam esse ipsorum Chaldaeorum jactantiam, dum ab eo tempore, quo astra observari coeperunt, usque ad expeditionem Alexandri Magni fluxisse autumant annos 470000.

Septima Epocha est *Cyri, seu Monarchiae Persarum*, figenda in anno P. Jul. 4178, M. 3468, ante Aeram Chris. 536. Hoc enim anno Cambyse patre in Persia defuncto, Cyrus positus est Monarchia totius Orientis, Judaeisque in Regno suo versantibus, facultatem concessit in patriam redeundi, ac templum Jerosolymitanum iterum aedificandi, ut diximus cap. praecedenti.

Octava Epocha est *Monarchiae Graecorum*, cujus initia referri debent ad an. P. Jul. 4384, M. 3674, ante Chr. 330. Enimvero Alexander Philippi Macedo successit patri defuncto, anno aetatis suae vigesimo, P. Jul. 4378, et anno 1 Olympiadis 111, quo anno Philippum inter ludos occisum à Pausania scribunt Diodorus, Plutarchus, et Arrianus. Delevit autem Alexander Darii copias, et ipse Darius Bessi parricidio interiit anno 3 Olymp. 112, P. Julianae 4384, atque ita Alexander anno regni sui sexto, ut Historici tradunt, toto Oriente potitus est: aera itaque Graecorum, si computetur à Monarchia Alexandri, recte in anno 330 ante Aeram Vulgarem constituitur.

Alexandri tamen distinguuntur aerae aliae duae: quarum prima supputatur à morte Philippi, id est, ab anno 1 Olymp. 111, ante Aeram Christianam 336, ut nuperrime dicebamus; altera vero ab anno 3 ejusdem Olymp. 111, ante Chr. 334, et P. Jul. 4380, quo anno idem Alexander electus Graecorum adversus Persas Imperator, in Asiam transmisit, et Darium ad Granicum amnem illustri certamine superavit. Atque haec aera in anno tertio regni Alexandri figenda, à Diodoro, Plutarcho, Curtio ceterisque historicis peculiari ratione adnotatur, idemque historici Olympiadem centesimam undecimam, in quam incidit, vocare solent antonomastice τὴν Ἀνολυμπιάδα.

Complures dum annos Graecorum enumerant, utuntur *Epocha Seleucidarum*, quam nono ponimus loco. Pro hujus Epochae intelligentia sciendum est, ab Alexandro, qui naturae concessit anno P. Jul. 4390, Olymp. 114 anno 1, et ante Chr. anno 324, posteaquam à morte Philippi regnasset annis 12 et mensibus 8, nullum designatum fuisse imperii successorem; tametsi apud Perdiccam, cui moriens anulum suum dederat, summa potestas aliquandiu vigerit. Diviso itaque inter Macedones imperio, Seleucus Babylonem invasit, atque inde expulso Nicanore, duce Antigoni, Mediam, Susianam, ceterasque finitimas regiones in suam redegit potestatem. Contigit id anno 1 Olymp. 117, id est, anno P. Julianae 4402, Mundi 3692, ante Christum 312, et Urbis conditae 442. Atque haec est Epocha Seleucidarum, quam auctor libri 1 Machabaeorum computat à mense Nisan, et à verno tempore: auctor autem

2 libri ab autumno, et à mense Tisri. Quare nulla est contradictio quod lib. 1 Mach. cap. 7, 1, statuitur initium regni Demetrii in anno Seleucidarum 151, et lib. 2, cap. 14, 4 in anno 150. Haec Seleucidarum aera ab autumno subducta appellari consuevit *Aera contractuum*, quod autumnali tempore collectis segetibus, et vindemia peracta, praedia novis colonis inito contractu locentur.

Me non latet nonnullos supputare annos Seleucidarum, non ab initio regni Seleuci in Babylone, sed ab initio regni ejusdem Seleuci in Syria, id est, ab anno 4 Olymp. 119, ante Christum 301, in quo anno ab exercitu Seleuci, Lysimachi, et Cassandri Antigonus et Demetrius devicti fuerunt, et Seleucus condidit Antiochiam. Sed qui ita sentiunt, facili negotio refelluntur. Primo quoniam Eusebius in Chron. refert Natalia regni Babylonis, Syriae, et superiorum locorum, in annum 1 Olymp. 117, et in lib. 8 Demonstr. Evang. in annum duodecimum post mortem Alexandri, ideoque in annum P. Jul. 4402. Deinde quia Concilium Nicaenum, quod constat celebratum fuisse anno Ch. 325, Act. 2 Synodi Chalcedonensis, necnon ab Eusebio, à Dionysio Exiguo, à Cresconio, aliisque dicitur celebratum anno *Graecorum* 636, quod falsum erit, nisi Graecorum, sive Seleucidarum aeram computaverimus ab autumno anni 312 ante Christum. Postremo quoniam Cardinalis Norisius diss. 2 de Epochis Syromacedonum tam invicte hanc aeram Seleucidarum definivit, ut nullus sit in praesentiarum Chronologus, qui hanc sententiam oppugnet.

Jam vero Epochae, quae remanent explicandae, inconcussum habent certissimumque principium. Decima itaque est *aera subactae à Romanis Judaeae*, et debellatae à Pompejo Jerosolymae. Haec aera in anno P. Jul. 4651, M. 3941, ante Christum 63 statuenda est. Nam Pompejus an. U. C. 691 *Coss. Cicerone et Antonio*, capto Templo in solempni Jejunio tertii mensis, hoc est, die 28 Casleu, vertente anno 2 Olym. 179, Judaeos fecit tributarios Romano populo; et licet Hircano reddiderit Pontificatum, abstulit illi tamen diadema, et Syriam Scauro Quaestori suo regendam commisit. Quae ex Josepho lib. 14 Antiq. cap. 8, et lib. 1 de Bello cap. 5, ex Dione lib. 37, ex Severo Sulpicio lib. 2 Hist. Sacrae, aliisque historicis, satis comperta sunt. Profecto adnotatione dignum esse videtur, quod eadem die 28 mensis 3 Jerosolyma ante annos 543 à Nabuchodonosor capta fuerat, eademque die post annos 26 rursus ab Herode, et Sosio fuit expugnata, ita, ut uno, eodemque die Judaeorum populus olim Babylonis, deinde Romanis, postea Herodi Idumaeo coeperit inservire.

Undecima est *Aera Antiochena*, cujus initium locandum est in anno P. J. 4665, M. 3955, ante Chr. 49, sive anno 4 Olymp. 182, et U. C. 705, *Coss. Claudio Marcello*, et *L. Cornelio Lentulo*. Hanc Epocham illustravit prae laudatus Cardinalis Norisius dissert. 3 de Epochis Syromacedonum, ex nummis sub Publico Licinio Muciano, et sub Pomponio Flacco proconsulis. Ex utroque enim numismate constat Epocham Antiochenam progredi ab autumno praedicti A. U. 705, et P. Jul. 4665. Nam Mucianus fuit Syriae administrator an. U. C. 821, et Flaccus Syriam obtinuit anno U. 786. In priore autem numismate sub Muciano signatur annus Epochae Antiochenae 117, in altero sub Flacco annus ejusdem Epochae 82. Ut vero annus Antiochensium 117 incidat in annum U. 821, necessum est, ut primus annus Epochae Antiochenorum concurrat cum anno U. 705; idque pari ratione consequitur, si annus U. 786 sit Aerae Antiochenae 82. His, aliisque gravissimis munimentis Norisius refellit Langium, et Scaligerum, qui Aeram Antiochenam inchoarunt ab anno U. C. 706, P. Jul. 4666, necnon Chrismannum et Hervartum, qui annos Antiochenos coepisse autumarunt una cum annis Julianis. Quod Norisius validissime propugnavit, tradiderant aliis monumentis innixi Petavius lib. 10 de Doctr. Temp., cap. 64, et Usse-rius ad annum P. Jul. 4665.

Duodecima est Epocha *primi anni Juliani*, quae omnium consensu computatur ab anno U. C. 709, ante Aeram Chr. 45, sive P. Julianae 4669, mundi vero 3959. Siquidem annus iste, à kalendis Januariis computandus, primus est, qui sequitur annum *Confusionis*, et Reformationem Calendarii factam à Julio Caesare, ut luxantes annos ad certos limites revocaret.

Decimatertia est Epocha *Caesaris Augusti*, sive Romani Imperii. Principatus autem Caesaris Augusti varia statuuntur initia. Vel enim computantur à nece Julii Caesaris, avunculi sui, qui Idibus Martiis occisus est in Senatu, anno U. C. 710, atque ita Augustus imperare coepit anno P. Jul. 4670, M. 3960, ante Aeram Christianam 44. Vel numeratur ab initio Triumviratu, seu foedere, et conspiratione Augusti, Lepidi, et Antonii, qui praetextu Reipublicae constituendae imperium adepti sunt anno U. C. 711, die 27 novembris; atque ita coepit Augusti principatus anno P. Jul. 4671, M. 3961, ante Christum 43. Vel supputantur à pugna Actiaca, seu navali certamine, quo apud Actium, urbem, et promontorium Epiri, Antonio devicto an. U. C. 723, quarto nonas Septemb., cessit Augusto universum Romanum Imperium; et sic ipsius principatus inchoatur ab anno P. Jul. 4683, M. 3973, ante

Aeram Christ. 31. Haec à nullo erudito Chronologo controvertuntur, ac prolixa dissertatione etiam à nobis alibi complanantur.

Quartadecima est *Aera Hispanica*, computanda ab anno P. Julianae 4676, M. 3966, ante Aeram Chr. 38. Labente enim anno U. 715, *Coss. L. Marcio*, et *C. Sabino*, Domitius Calvinus Hispaniam Augusto subegit, ut libro 18 narrat Dio: ac à proximis Kal. Januariis anni U. C. 716, qui est P. Jul. 4676, coeperunt Hispani inire novum annorum computum. De hac Epochâ S. Julianus, Archiepiscopus Toletanus, libro 2 contra Judaeos inquit: *Aera inventa est ante 38 annos, quam Christus nasceretur* (1). *Nunc autem acclamatur Aera 724. Detractis itaque 38 annis, ex quo aera inventa est, usque ad Christi Nativitatem, residui sunt anni 686.* Diximus cap. 9 non deesse, qui ipsum commune *Aerae* nomen repetant ab Epochâ istâ Hispanorum.

Postrema et quintadecima Epochâ est *Herodis Magni*, quo regnante in Judaea natus est Christus. At non unum est Regni Herodis principium. Is enim, cum alienigena esset, et Iduinaeus genere, teste Josepho, lib. 14 Antiq., cap. 2, post occupatam ab Antonio Syriam, ejusdem Antonii opera declaratus fuit rex à Romanis, *Domitio Calvino*, et *Asinio Pollione Coss.*, teste eodem Josepho, cit. lib. cap. 14, et lib. 2 de Bello cap. item 14. Perspicuum est autem consulatum Calvinî et Pollionis incidere in annum U. C. 714, et 1 Olympiadis 185, sive in annum 6 Julianum, et quintum principatus Augusti, si à nece Julii Caesaris computetur. Atque annus iste est P. Jul. 4674, Mundi 3964, ante Aer. Chr. 40. At Herodes summa rerum potitus est *Vipsanio Agrippa*, et *Caninio Gallo Coss.*, anno U. C. 717, quando captis Jerosolymis periit Antigonus, quasi recurrente in idem temporis momentum illata à Pompejo Judaeis calamitate, ut praenotatum est supra, et praecitatus Josephus scribit lib. 14 Antiq., cap. 28. Itaque ab anno U. C. 717, et 4 Olymp. 185, Juliano 9, et Augusti 10, sive, quod idem est, ab anno P. Jul. 4667, M. 3967, ante Ae. Chr. 37 computanda est haec Epochâ Herodiana. Hinc est, quod Herodes regnasse dicitur annos trigintaquatuor à morte Antigoni, triginta vero septem ex quo declaratus fuit rex à Romanis, teste eodem Josepho, lib. 17 Antiq., cap. 10, et lib. 1 de bello cap. ultimo. Mortuus est autem Herodes anno U. C. 751, anno Juliano 43, C. Aug. 42, et P. Julianae 4710, circa festa Pa-

(1) Loquitur S. Julianus de Natali *Dionysiano*, nimirum de tempore, à quo Dionysianam, commuemque Aeram auspicamur.

schalia, ut lib. 29 Th. Discipl., cap. 1, prop. 3 demonstravimus. Atque haec de Epochis, quae Nativitatem Domini praecesserunt.

CAPUT XII.

DE ANNO DOMINICAE NATIVITATIS, ET DE AERA CHRISTIANA.

NON eadem est, ut quidam existimaverunt, Aera Christiana, et Epocha Natalis Christi; nam haec incerta est, illa vero omnino explorata, et singulis manifesta. Controvertitur quo anno interemerata Virgo Christum peperit: omnesque tandem consentiunt vel anno U. C. 748, 3 Olimp. 193, P. Julianae 3708, et Caesaris Augusti 39, vel anno proxime sequenti, in lucem editum fuisse generis nostri Reparatorem. Postremam sententiam nos post Norisium, Cappellum, Usserium, Natalem Alexandrum, Gravesonium, aliosque permultos, amplectati sumus, pro altera Pagio, Blanchinio, Schelestrateno, cum illustri aliorum eruditorum copia, certantibus.

Sententia igitur nostra Maria primogenitum suum in lucem edidit anno 41 Juliano, Caesaris Augusti 40, U. C. 749, Olimpiadis 193 anno 4, P. Jul. 4709, et quinto ante Aeram Communem ad finem properante, VIII. kalend. Jan. *Augusto XII*, et *L. Cornelio Sylla Coss.* Produximus vero sententiae hujus nostrae munimenta cum lib. 26 Theologicarum disquisitionum cap. 2, tum in dissertationibus chronologicis, quas praelo commissimus.

At Vulgaris Aera progreditur à kalendis Januarii anni 46 Juliani, C. Augusti 45, U. C. 754, Olimpiadis 195 anno primo, Per. Jul. 4714, solido quadriennio post Christi Nativitatem. Apertissime enim viri clarissimi, Petavius lib. XI de doct. Temp. cap. 29, Norisius in dissert. de duobus Nummis Diocletiani, et Licinii, et Pagius ad annum Ch. 284, demonstrant Aeram Diocletianeam, seu Martyrum Alexandrinorum, incipere à Consulatu *Carini Augusti II*, et *Aurelii Numeriani A. II*, id est, à praedicto anno 284, P. Jul. 4997, et U. C. 1037. Detractis itaque ab Aera Diocletiani annis 283, qui praecesserunt ab exordio Aerae Christianae usque ad imperium ejusdem Diocletiani, residuus erit annus P. Jul. 4714, et U. C. 754, in quo proinde rectissime constituuntur ipsius Christianae Aerae principia.

Haec Vulgaris Aera eadem est cum illa, quam Dionisiam appellant. Dionisius enim Exiguus loco Cicli annorum 95, quem S. Cirillus coepit ab anno 153 Diocletiani, Aer. Ch.

436, ac terminavit in anno Diocletiani 247, Christi 530, induxit Ciclum Victorianum annorum 532, suisque Ciclis noluit memoriam imperii persecutoris innectere, sed magis elegit ab Incarnatione Domini tempora praenotare; ut Dionisius ipse testatur in sua ad Petronium Epistola. Quum autem idem Dionisius Ciclos suos inchoaverit ab anno Diocletiani 248, et Aerae Ch. 531, ut ibidem Dionisius declarat, et docet quoque Venerabilis Beda de rat. Temp. cap. 45, sequitur annum 1 Cicli Dionisii esse annum Julianum 45, qui proxime initia Aerae Christianae praecessit, et eundem Ciclum ab Aera Dionisiana discrepare, ut demonstrat Petavius lib. 12 de doct. Temp., cap. 2; imo Vulgaris Aerae non Dionisium revera auctorem fuisse, sed Bedam, quemadmodum in dissert. 3 de Ciclo Paschali Ravennate, cap. 5, animadvertit Norisius.

In eo tamen à Bedae computo discrepamus, quod is à Christi Domini Conceptione, non ab ejus Nativitate, seu potius neglectis diebus septem anni exeuntis, à proximis kalendis Januariis annos Christianae Epochae supputamus. Quamquam rationem illam computandi annos à Dominica Incarnatione Orientis Ecclesiae, et diu in publicis monumentis Florentini, aliique servaverint. Imo Pisani ad nostra usque tempora unum annum Aerae Conceptionis Domini addiderunt, fortasse enumerationem illam sequuti Cicli decemnovalis, cujus praecesserat unus annus, *quando facta est Incarnatio*, ut inquit Beda praecitato cap. 45, et in libro de argum. Lunae, pag. 215. Sed provide, sapienterque instituerunt paucis ab hinc annis Provinciae nostrae Rectores, ut ad confusionem omnem vitandam *communi stylo* uteremur.

Nunc statuto Vulgaris Aerae principio in anno Juliano 46, U. C. 754, P. Jul. 4714, facillimum est cum annis Christi Epochas illas componere, quas duobus praecedentibus capitibus explicavimus. Adde e. g. huic anno 1760 annus 776, et habebis annum Iphitaeum, sive Olimpiacum 2536. Adde annos 753, et emerget annus U. C. 2513. Adde annos 330, et erit annus Graecorum 2090. Adde annos 423, et conflabitur annus Seleucidarum 2184. Adde annos 45, et exsurgit annus Julianus 1805. Adde annos 38, et occurret annus 1798 Aerae Hispanicae. Adde annos 4713, et efficietur annus P. Julianae 6473. Ita et reliquis Epochis agendum est addendo annis Aerae Christianae annos, qui eandem aeram praecesserunt alterius Epochae, cujus computus investigatur,

CAPUT XIII.

DE ANNIS CHRISTI, ET DE EPOCHA TIBERII CAESARIS.

DEFINITO anno Dominicae Nativitatis, arduum non est annos reliquos vitae Salvatoris nostri adinvenire. Nam ex Aegypto, quo illum una cum Matre adsportaverat S. Joseph, ab Angelo monitus de proxima caede Bethlehemiticorum puerorum, rediit Jesus, defuncto Herode, et in Judaea regnante Archelao, anno U. C. 751, Juliano 43, Augusti 42, ante Aeram Vulg. 3, atque aetatis suae anno secundo; siquidem hoc anno contigit circa festa Paschalia mors Herodis, et peracto Paschate Archelaus Romam veniens confirmatus fuit Ethnarcha super Judaeam, et Idumaeam, et Samariam, ceteris regni Herodis provinciis Philippo, et Herodi Antipae distributis, ut narrat lib. 17 Antiquitatum, cap. 10 Flavius Josephus. De hoc reditu de Aegypto pertractat S. Matthaeus, cap. 19.

Duodecim annos natus Jerosolymam à parentibus ductus Christus ad festum Paschae, Jerosolymis permansit, et per triduum quaesitus, inventus est in atrio Templi sedens, ac disserens inter Legisperitos, Lucae 2, 40. Quod contigisse anno Ae. V. 8, Herodis Antipae, et Philippi anno 11, Juliano 53, Caesaris Augusti 52, et U. C. 761, ex praedefinito tempore Dominicae Nativitatis aperte consequitur.

Baptizatum Dominum à Joanne, cum ingredi coepisset annum trigesimum, testatur S. Lucas, cap. 3, 23, ideoque consignandus est Christi baptismus anno Ae. V. 26, Juliano 71, U. C. 779, Herodis Antipae, et Philippi 29.

Inter Christi baptismum, ejusque crucifixionem quatuor intercessisse Paschata colligimus ex Evangelica Historia: de quorum 1 agitur Joannis 2, 13, de altero Joan. 5, 1, de tertio Joannis 6, 4. Postremum vero illud est, quo celebrato affixus est cruci; ideoque passio Domini consignanda est anno aetatis suae 33, Aer. Vulgaris 29, Olimpiadis 202 anno primo, Correctionis Julii Caes. 74, P. Julianae 4742, Herodis Antipae, et Philippi 32, Consulibus (ut memorabilem Redemptionis annum illustrioribus characteribus designemus) *Rubellio Gemino*, et *C. Fusio Gemino*; quibus Coss. Dominum subiisse pro nobis teterrimum crucis supplicium sententia est et antiquior, et communior, et verior.

Videtur tamen huic sententiae adversari quod legitur Lucae 3, 1, praedicationem et baptismum Joannis, à quo Dominus tinctus est in Jordane, coepisse *anno quintodecimo im-*

peri Tiberii Caesaris. Cum enim Tiberius imperium adeptus sit statim post mortem Caesaris Augusti, qui decessit *Coss. duobus Sextis*, anno U. C. 767, die 14 kalendarum septembris, id est, anno Ae. Vulg. 14, et die 19 Augusti; sequitur annum Tiberii decimum quintum incidere in annum Ae. Vulg. 29, et U. C. 782, quo anno, aut sequenti, Dominum venisse ad baptismum contendunt cum Usserio plerique recentiores. Qui proinde passionem Domini differre coguntur ad annum Ae. V. 33, verae aetatis Christi trigesimum septimum, U. C. 786, ac Tiberii Caesaris 19.

Verum haec sententia, quae aperte et veterum traditioni, et, ni fallor, Evangelio quoque repugnat (propterea quod non anno 34, ut autumant recentiores illi Chronologi, sed anno tricesimo ineunte baptizatum Dominum Lucas narrat absque ullis involucris verborum), numquam mihi probari potuit; atque ad Evangelicam cum Romana conciliandam historiam, cum viris eruditissimis recurrendum esse censeo ad Epocham Imperii proconsularis Tiberii Caesaris.

Itaque praeter imperium Augusteum, quod diximus collatum Tiberio anno U. C. 767, die 19 mensis sextilis, admitendum est imperium proconsulare ejusdem Tiberii; de quo scribit Vellejus Paterculus lib. 2, cap. 121. *Senatus Populusque Romanus postulante patre ejus, ut jus aequum ei in omnibus provinciis exercitibusque esset, etc.* Atque hoc imperium concessum Tiberio, dum ex Pannoniis, Dalmatisque triumphum egit, tradit eo loci Paterculus. Triumphus autem Tiberii consignatur à scriptoribus Romanae Historiae *Tiberio Germanico Caesare, et C. Fontejo Capitone Coss.*, anno U. C. 765, et Vulg. Ae. 12. Bene ergo se habet anno Ae. V. 26, quo consignavimus baptismum Domini, vertebatur annus imperii proconsularis Tiberii Caesaris *decimus quintus*, ut inquit Lucas Evangelista, et annus imperii Augustalis 12, absolvendus 14 kal. Septembris, et anno Ae. V. 29, quo asserimus Christum in ara crucis fuisse immolatum, fluebat annus imperii proconsularis 28, annus autem Imperii Augustei 15. Atque ita Tertulianus lib. adv. Judaeos, cap. 8, ait passum Christum *quintodecimo anno imperii Tiberii*, et in 1 contra Marcionem, *baptizatum anno 12, ejusdem Tiberii Caesaris.* Quae de solo imperio proconsulari, prout à nobis fixum est, possunt intelligi.

CAPUT XIV.

DE EPOCHIS, QUARUM INITIUM STATUITUR POST AERAM
CHRISTIANAM.

CONSUEVERANT plerique Veterum supputare anno à *Passione Domini*, quam superiori capite consignanda diximus in consulatione duorum *Geminorum*, et in anno Vulg. Aerae 29. S. Hieronymus de Script. Eccl., et S. Isidorus Hispalensis in libro de vita, et morte Sanctorum, docent Petrum, Apostolorum principem, coronatum fuisse martyrio anno 37 post *Domini Passionem*; et Hippolytus Portuensis apud Canisium, et Schelestratium, ait annum 13 imperatoris Alexandri esse à *Passione Christi* 206. At Petrum subiisse martyrium *Coss. Nerva et Vestino*, anno Aerae Vulg. 65, affirmat S. Epiphanius h. 26, cap. 6, et consonat Catalogus Romanorum Pontificum, tempore Liberii exaratus. Annus vero 13 imperii Alexandri, successoris Aeliogabali, concurrat cum anno Aerae Vulg. 234. Nequit autem annus à *Passione Christi* 37, incidere in annum Aerae communis 65, neque annus ab eadem *Passione* 206, in annum Aerae 234, nisi Mors Christi consignetur in anno Aerae Vulgaris 29, et in consulatione *Geminorum*: quae aperte Epocham Dominicae Passionis stabiliunt, et corroborant quae de annis Domini dicta sunt capite praecedenti.

Diu etiam in usu fuit *Aera Diocletiani*, seu *Martyrum*, quam cap. 12 figendam dixi in anno Aerae Christianae 284, quod Baronius ad eundem annum, Petavius de doctrina Temp. lib. 11, cap. 30, Norisius in Diss. de duobus Nummis Dioclet. et Licinii, et Emmanuel à Schelestrate dist. 2. Antiq. Eccl. cap. 8, veteribus inscriptionibus, Ambrosii, et Evagrii testimoniis, aliisque monumentis tanta evidentia stauerunt, ut rejecta opinione Scaligeri, Chronologi omnes in illorum sententiam descenderint (1).

Illustris item est *Epocha Constantini*, inter Imperatores,

(1) *Aera Diocletiani*, quam diximus appellari *Aeram Martyrum*, ab Eusebio vocatur *Aera Persecutionis*, ab Aethiopibus *Aera Gratiae*, et ab Mahumetanis *Aera Elkupti* seu *Coptitarum*. Cum subducatur ab obitu Numeriani, quo occiso Diocletianus assumpsit imperium anno Chr. 284, XV Kalendas Octobris; convincuntur errasse quotquot aliunde hujus Aerae primordia sunt auspicati.

qui palam professi sunt religionem Christianam (1) primi: quam Epocham quidam à devicto Maxentio, et à restituta Ecclesiae pace, quidam vero à celebrata Nicaena Synodo auspiciantur. Constantinus imperare coepit ex Fastis Idatio attributis, *Constantio Chloro Aug. VI*, et *Galerio Maximiano Aug. VI*, *Coss.* nempe anno Ch. 306, VIII kalendas Augusti; Maxentium vero superavit juxta praecitatos Fastos, *Constantino Aug. II*, et *Licinio Aug. II*, *Coss.*, scilicet, anno Ch. 312, V. kalendas Novembris, quo tempore, ut inquit Severus Sulpitius, impositus est finis persecutioni. Nicaena demum Synodus, ipso Constantino imperante, celebrata est *Coss. Paulino*, et *Juliano*, id est, anno Ch. 325, XIII kalendas Julias, quemadmodum praeter Historicos omnes testantur in praefat. ad Symbolum Patres Concilii Chalcedonensis.

Apud Arabes, et Saracenos in usu est Epocham, quam *Hegiram* vocant, sive à fuga Mahumedis, sive ab Hagar, à qua gens Hagarena ducit originem. Statuendum initium Hegirae in anno Christi 622, et die 16 Julii, ineunte feria sexta (2), cujus diei nocte Pseudopropheta ex urbe Mecha invalescentibus hostibus coactus est fugere, protritum est, ac vulgare. Sed quoniam singuli Turcarum menses sunt Lunares, et ideo anni Hegirae varia habere solent initia, ut praenotavimus cap. 5, ad revocandos annos Hegirae ad annos Julianos nullam aliam viam adinvenimus magis expeditam, quam si post triginta duos annos Julianos, exactos et absolutos, dixerimus annos Hegirae 33, siquidem intervallo annorum 32 communium, redit Hegira ad idem fere principium, et dies 10, horae 21, et minuta 12, quibus annus Hegirae minor est anno Juliano, unum annum ejusdem Hegirae superaddunt (3).

Addamus Epocham Caroli Magni, seu foundationis novi Imperii, atque finis Imperii Graecorum, et initii Imperii Turcarum. Carolum Magnum inauguratum fuisse solempni

(1) Dixi *palam*, ut evitetur quaestio de Religione utriusque Philippi, de qua alibi.

(2) Die Julii 16, sive XVII Kal. Augusti, unde inchoatur *Hegira*, erat dies lunae 5. Epacta enim erat signanda XIV, et Aureus numerus 6. Erat item annus Cycli Solaris 6, et notandus *lit. Domin. C*, ideoque *Dies Veneris*. Concurrerat autem annus ille 622, cum anno 1371 Aerae Nabonassar, ab U. C. supputato à Palilibus 1375, ab institutione Olympiadum 1393, atque vertebatur Heraclii Imperatoris annus XIII.

(3) Omittimus Epocham Persarum institutam anno 631, dictam anno *Yezdeyerd* à *Yezdejerdo* filio Scharjari, Persarum rege: cujus Epochae anni ratione quantitatis sunt Nabonassarei, sive Aegyptiaci veteres.

ritu à Romano Pontifice Leone III, faustisque populi acclamationibus dictum *Imperatorem Romanum*, et *Augustum*, anno Christi 800, hora secunda matutina diei 35 Decembris, scribit in ejus vita cap. 28 illius Cancellarius Eginhardus. Hinc itaque initia ducit Occidentis Imperium. Graecum autem ad Turcas pertransiit anno Christi 1453, quando Mahumetes II, filius Amuratis II, anno tertio principatus sui, Hegirae 857, Constantinopolim expugnavit. Mirum, quod primus in Oriente Imperator Christianus fuit Constantinus Magnus, filius Helenae, et ultimus Constantinus Palaeologus, itidem filius Helenae.

ECCLESIASTICAE

HISTORIAE

BREVIARIUM.

CONSTITUI hoc Opere tyronibus sacrarum scientiarum studio animum intendentibus, memoriae juvandae causa, improbique laboris vitandi, tradere universae ecclesiasticae Historiae Prospectum quemdam, vel Epitomen, iis quae ad res humanas profanasque attinent, penitus non praetermissis. A Natali autem Salvatoris nostri *Dionysiano*, ad haec usque tempora facta saeculorum partitione, opus istud progreditur. Natali illo, communisque Aerae inspectis primordiis, misso vero Dominicae Nativitatis anno, in controversia maxima posito, illuxit, primum Christiani nominis saeculum, *C. Caesare*, et *L. Aemilio Paulo Coss.*, anno Octaviani Augusti 45, computato à caede Julii Caesaris Dictatoris. Inchoatus tunc erat annus quintus aetatis Christi, in sententia eorum, qui natum propugnant anno U. C. 749. Primus enim annus communis Aerae concurret cum anno U. C. 754, P. Jul. 4714, Correct. Julianae 46, et primo Olympiadis 195. Anno autem ejusdem Ae. V. 26, decimoquinto Imperii proconsularis Tiberii Caes. incoepit Praecursoris Domini praedicatio, quam subsecutus est Reparatoris baptismus. Is vero juxta vetustissimam Sanctorum Patrum traditionem immolatus in ara crucis pro universi humani generis redemptione, lytrum persolvit anno communis Aerae 29, aetatis suae 33, impe-

rii Augustalis Tiberii 16, Proconsularis 19, *Coss. duobus Geminis*, ac primo Olympiadis 202. Postquam vero resurrexit, et quadraginta dierum spatio Ecclesiam, quam acquisivit sanguine suo, fidei ac mysteriorum traditione formavit; ad coelos victor conscendens, eandem Ecclesiam Romanis Pontificibus, vices suas gerentibus, instituendam regendamque commisit.

PRIMUM ECCLESIAE SAECULUM.

CAPUT I.

DE ROMANIS PONTIFICIBUS PRIMI SAECULI.

ADMINISTRARUNT itaque Romanam Ecclesiam primo saeculo *Petrus, Linus, Cletus, et Clemens.*

I. Petrus, Galilaeus genere, Apostolorum princeps, et Cephae, id est, *Petrae* nomine insignitus, Romam sub *Claudio* venerat circa initia anni 42 Ae. V., id asserentibus Eusebio, Hieronymo, et Severo Sulpitio. Rediisse rursus ad eandem urbem imperante *Nerone*, nullus dubitat: nec desunt, qui hunc unum statuam ejus in Urbem adventum, innixi testimonio Lactantii in lib. *de mortibus Persecutorum*. Ibidem Simonem Samaritanum, magum vaferrimum, cui erectam à Romanis statuam affirmat Justinus Martyr (1) (*Semoni Sango*, Deo Sabinorum, erectam fuisse putant alii) volare tentantem oratione è sublimi aere dejecit (2). In persecutione *Neronis* obiit affixus Cruci *Coss. Nerva*, et *Vestino*, id est, anno 65, post passionem Domini 37, tertio Kal. Julias, cum à priori in Urbem adventu tenuisset ibidem Cathedram sacerdotalem circa annos 25.

(1) Etiam Eusebius lib. 11 H. E., cap. 14. Statuamque Simoni Mago erectam fuisse diversam à statua erecta *Semoni Sango Deo Fidio*, demonstrat ad an. 44 Ven. Card. Baronius.

(2) Id quidam recentiores in dubium revocant; sed vide Ven. Baronium ad an. Chr. 63, et Ven. Bellarminum lib. 1, de Rom. Pontif. cap. 25, et lib. 2, cap. 2.

II. Linus Volaterris, ut fertur (1), exortus, et in Ecclesiasticis tabulis appellatus è regione *Tusciae*, successit Petro; seditque juxta vetustiores Catalogos, emendatosque Codices libri Pontificali, annis undecim; et martyrio coronatus est, quamquam id negent recentiores nonnulli, anno Ae. V. 76, *Coss. Vespasiano VII*, et *Tito V*, nona die Kalendarum Octobris.

III. Successor Lini juxta traditionem Romanae Ecclesiae, praefendam Criticorum commentationibus (2), fuit *Cletus*, patria Romanus, qui Episcopatum gessisse dicitur annis 12, menses enim diesque in hac synopsi, ut plurimum praetermittimus. Quare obiit *Coss. T. Aurelio Fulvo II*, et *A. Sempronio Atratino*, nimirum anno Ae. V. 89, eique in Pontificatu successit *Clemens*.

IV. Hunc Romanum, et praeclarissimo natum genere, opinabatur antiquitas: recentiores levissima ducti conjectura putant ex Judaica stirpe procreatum. Episcopatum tenuit annis 9 scilicet, usque ad annum Christi 98, quo imperante Trajano, in Chersonesum Thraciae deportatus, post exactum aerumnis, et egestate biennium, in mare demersus est, anno tertio imperii ejusdem Trajani, V. Ae. 10, ut inquit Eusebius lib. 3. H. E. cap. 34, Hieronymus de Script. Eccl., Martyrologium Bedae XI Kal. Decembris, et MSS. Codices Florentini libri Pontificali. Unde apparet recentioris Chronologiae, Clementis obitum statuentis in anno 77 haud certa, et labilis supputatio (3).

(1) *Linus, natione Tuscus, patria Volaterranus*, inquit Baronius ad an. 69, et ita Pagius, ceterique; in Catalogis tamen, et in libro Pontificali habetur dumtaxat, *Linus, natione Italus è regione Tusciae, ex patre Herculano* etc. Sunt qui procreatum scribunt ex praeclarissima *Maurorum* gente.

(2) Lino quidam Clementem, non Cletum successisse opinantur, et fulcitur horum opinio auctoritate SS. Optati Milevitani lib. 2, et Augustini epistola 165. Vetusta tamen Romanae Ecclesiae monumenta Clementem faciunt ordine quartum. Orta priorum sententia ex quo Cletum eundem esse cum Anacleto crediderint, nominis decepti similitudine. Fuerunt ex haereticis, qui Cletum simul cum Lino sedisse autumarunt. Fallax assertio, traditioni, Catalogis pervetustis, et unitati Apostolicae Sedis repugnans, aequè absurda, ac sit illa, quae Petrum, et Paulum eadem potestate, eodemque jure Ecclesiae Romanae asserunt praefuisse. Haec est autem utriusque Pagii Chronologia, Romanus Petri Pontificatus incoepit anno Aerae Vulgaris 55, Lini 65, Clementis 67, Cleti 77, Anacleti 85, Evaristi 95, etc.

(3) Chronologia Romanorum Pontificum, qui sederunt prioribus saeculis, adeo implicata est, ut diversam supputandi rationem complures inierint. Vide Baronium, Petavium, Papebrochium, atrumque Pagium, Tille-

PATRIARCHARUM NOMINA.

Hoc primo saeculo Alexandrinam Ecclesiam rexerunt *S. Marcus* Evangelista, *Anianus*, *Avilius*, et *Cerdo*. Antiochenam post *Petrum*, *Evodius* et *Martyr Ignatius*. Jerosolymitanam *Jacobus Alphaei*, et *Simeon*.

CAPUT II.

DE CONCILIIS PRIORI SAECULO CELEBRATIS.

TRIA primo vertente saeculo celebrata fuerunt Concilia, in Actibus Apostolorum descripta.

Concilium primum congregatum fuit paulo post adventum Spiritus Sancti, ut alius Apostolus eligeretur in locum Judae proditoris. Electus est autem *Mathias* in concursu *Barsabae*, cognomento *Justi*. Vide Act. Apostol. cap. 1.

In altero Concilio septem electi fuere diaconi, non administri dumtaxat mensarum, ut inquit Novatores, sed liturgiae inservientes, et ordinati manuum impositione. Quorum primus *Stephanus*, sapientia et signis praeclarus, obrutus lapidibus retulit praesignatam nomine proprio coronam, Act. cap. 6 et 7. Haec duo Concilia paulo post Ascensionem Domini contingere.

Tertium celebratum fuit circa annum Christi 50, jam promulgato in Palaestina Evangelio, decretumque ea in Synodo, ne regeneratis baptisate circumcissionis, rituumque legis Mosaicae onus imponeretur, ibid. cap. 15. Convenerunt ad hanc Synodum Apostoli omnes, et presbyteri, non vero plebs, ac fidelium multitudo: omniumque primus locutus est, judiciumque protulit, *Petrus*, sed ceterorum quoque Apostolorum nomine promulgata sententia, atque ita futuris Sacerdotum conventibus praescripta forma.

Sunt qui putant aliud ab Apostolis coactum Concilium ad

montium, *Pearsonium*, *Dodwellum*, alios. Ad hanc praeferendam nos impulerunt, quae de *Petri* in Urbem adventu, et de obitu *Clementis*, *Trajano* imperante, *Veteres* tradiderunt. Quod adversus *Clementis* Chronologiam ab *Eusebio* traditam, opponunt ex *Epistola* ejusdem *Clementis ad Corinthios* *Isaac Vossius* *epist. 2 ad Rivetum*, *Pearsonius* in *Vindiciis epistolarum S. Ignatii*, et *Antonius Pagius* ad annum 78, solvitur à *Schelstrateno* *diss. 2. Antiq. eccl. cap. 1. Legendus* ad annum 69 et 93 *venerabilis Annalium conditor Baronius*. In ea, quam sequimur, *chronologia*, etiam pontificatus *Anacleti* comprehenditur in primo saeculo. De illo tamen agendum saeculo proximo, quoniam ei complures tribuunt 9 aut 10 annos *Episcopatus*, et hunc *Ven. Baronius* inter annum 103 et 112 circumscribit.

condendum Symbolum, promulgandosque canones, qui *Apostolici* nuncupantur (1). Verum quod ad *Symbolum* attinet, nec de tempore, nec de modo, quo conditum sit, conveniunt historici. *Apostolicum* dici arbitramur, quod Apostolicam comprehendat doctrinam. Eadem ratione laudati canones dicti sunt *Apostolici*: imo hos inter spurii extant nonnulli; unde liber, quo 84 continentur, can. *Sancta Romana*, dist. 15, declaratur apocryphus.

CAPUT III.

DE HAERETICIS PRIMI SAECULI.

ERUPERUNT primo saeculo haereses Simionis Cerinthi, Menandri, Ebionis, Saturnini, Basilidis, et Nicolaitarum (2).

Simon, genere Samaritanus, baptizatus à Philippo, in eam primum prolapsus est impietatem, ut crediderit dona Spiritus Sancti pecunia obtineri. De se adeo superbe sensit, ut sese deum Judaeorum legislatorem, mundique Reparatorem, et Paraclëtum quoque jactaret. Helenae, quam deperibat, sub Minervae nomine cultum impendit patriae. Dogmatizavit praeterea mundum productum ab angelis, animosque solutis corporibus in alia corpora transmigrare. Fertur et negasse futuram mortuorum resurrectionem.

Cerinthus in Asia natus, viventibus adhuc Apostolis, commentus est, Deum non esse Creatorem mundi. Legem Moysis etiamnum ad salutem necessariam asseruit. Mille annorum regnum carnalibus voluptatibus, victimisque cruentis transigendum inexit; et Christum purum hominem ex Maria et Joseph procreatum ausus est affirmare.

Menander, et *Ebion* (3) eidem haeserunt luto, fuitque

(1) Quidam octo Apostolorum Concilia recensent, quorum tamen octavum vel dubium, vel supposititium esse opinantur. Videsis Apparatum Annati lib. 5, Sectione 2.

(2) Omittimus haereses sectasque adhuc persistentes, Judaeorum nempe, *Pharisaeorum*, quorum origo refertur ad tempora Machabaeorum; nomen vero est à *Pharas*, segregavit. *Sadducaeorum*, qui dicti sunt à *Psedech* vocabulo significante *justitiam*. *Essaeorum*, obscuri nominis, neque in libris novi Testamenti occurrentis. *Herodianorum*, de quibus cap. 22 S. Mathaeus. *Primi* frivolas traditiones legi contrarias servabant. *Secundi* negabant animos post obitum permanere, esse spiritum et futuram resurrectionem. *Tertii*, cum alioqui coelibes essent ac religiosi, sacrificia exteriora damnaabant. *Postremi* credebant Herodem fuisse Messiam in lege promissum. Adde *Samaritanos* à Judaeis schismate separatos.

(3) Ebionem emersisse statim post excidium Jerosolymitanum tradit Eusebius.

unus Simonis conterraneus, et discipulus; alter à secta Pharisaeorum, et Pauli Apostoli infensissimus hostis, mendicus, quod ejus nomen sonat, et inops.

Saturninus, ac *Basilides* (1) fuerunt Menandri auditores. Addidere tamen illius erroribus peculiaria figmenta, ut 365 angelorum propaginem, parem coelorum membrorumque humani corporis numerum, et quosdam prophetas barbaris insulsisque nominibus designatos.

Nicolaitarum impura secta admittebat mulierum, etiam conjugatarum, promiscuum usum, esumque carniū idolothyti. Nomen accepere à *Nicolao* Diacono, qui uxori imprudenter dimissae facultatem fecit, ut nuberet cuicumque vellet. Commemorantur Nicolaitae cap. 2 Apocalyps. Apollonius Tyanæus Romæ sub Domitiano exercebat praestigia (2).

CAPUT IV.

DE SCRIPTORIBUS I SÆCULI.

SI EPISTOLAE Jesu-Christi ad *Abgarum*, regem Edessenorum, et B. Mariae Virginis ad *Messanenses* et ad *Florentinos* exploratae essent auctoritatis, principem sibi locum isto in capite vindicarent. Verum supposititiae censentur; quamvis prima ob Eusebii assertionem *lib. 1 H. E. cap. 13*, propugnatores habeat complures (3).

(1) Tertullianus de Praecept. cap. 46, et S. Hieronymus in Amos ajunt, Deum omnipotentem à Basilide appellari *Abraham*. S. Irenaeus in voce illa *Abrahas* contineri docet numerum illum coelorum 365. Perspicua est computatio; nam graece A valet 1, β 2, ρ 100, α 1, ε 60, ω 1, σ 200. Quorum numerorum summa est 364. Vossius in 1 de Idol. eo nomine designari putat Deum Persarum *Mithram*, id est, solem, qui annuo cursu implet numerum illum dierum. Basnage et Beausobre nomen illud reputant ab Aegyptiorum superstitione. Non sunt audiendi, qui in ipso vocabulo *Abrahas* Trinitatis et Incarnationis mysteria vestigant. A, inquit, est Ab Pater, B Ben Filius, R *Ruach* Spiritus, A *Achodes* Sanctus, Σωτηρία *Salus*, A Απὸ *Per*, ε, εὐλος *Crucem*. Nemo non videt hujus interpretationis auctorem modo ad hebraicum, modo ad graecum Alphabetum confugere, litterasque à suo loco amovere. Quis etiam eredit vel Aegyptios vel haereticos primi saeculi propugnasse divinarum Personarum Trinitatem, et Domini incarnationem? Idem dicendum de *Abrahadabra*, voce à praedicto vocabulo *Abrahas* derivata.

(2) Quidam post S. Philastrium memorarunt *Judaistas*, qui perditionem laudarent. Alii Thebutis, qui apostatavit à fide, Hymenaei, Philacti, et Alexandri, de quibus Paulus Apostolus, Diotrephis, de quo ep. 3 Joannes, mentionem fecere. At non omnes impii, et communionem privati nomen Sectae alicui dedere.

(3) De hac Epistola in utramque partem disputavimus *lib. 29 de Theol. discipl. cap. 6, num. 4.*

Memorandi sunt itaque Scriptores Agiographi, quorum libri in canone divinarum Scripturarum habentur; tum recensendi sunt ceteri.

S. Mathaeus, qui et *Levi* Evangelium conscripsit hebraica lingua, circa annum 8 à Christi resurrectione; ipse autem circa annum Ae. V. 60, martyrium perpressus est Hierapoli in Parthia.

Marcus ex hebraeo Matthaei, atque ex his, quae audierat à Petro, Evangelium mandavit litteris Romae, graeca, quae tum communis erat, lingua, non autem latina, idque circa annum 40 Ae. Vulg., et post decimum à Christi passione.

Lucas Antiochenus, et medicus (pictorem quoque nonnulli faciunt, scriptura, ac antiquitate silentibus) Evangelium graece scripsit in Achajae, vel Boeotiae partibus circa annum Ae. V. 56. Scripsit et Actus Apostolorum; atque ipse martyrio affectus est in Bithynia, anno aetatis suae, ut fertur, 84, cum vitam egisset coelibem.

Joannes, filius Zebedaei, et Salomis, Evangelium edidit reversus Ephesum, Nerva imperante, anno 97: cum tamen relegatus à Domitiano in insulam Pathmum, superiori anno 96 scripsisset *Apocalipsin*. Ephesi itidem, eodemque tempore, quo Evangelium, tres conscripsit Epistolas, quae habentur in canone: senioque confectus, tranquillo fine quievit post initia proximi saeculi, id est, anno 104.

Paulus, *Saulus* antea, Cilix ac patria Tarsensis, anno Ae. V. 31, ad Christum conversus, et factus ex persecutore Apostolus, Evangelium longe lateque promulgavit, suisque Epistolis eruditivae Ecclesiam. Extant Pauli epistolae XIV. Una *ad Romanos*, et *ad Corinthios* duae, scriptae circa annum 57, *ad Galatas* quarta, adversus Judaizantes, data ante priorem *ad Corinthios* juxta Dodwellum, et Caveum, seu potius anno 58. Ex urbe Roma scripsit circa annum 60 *ad Ephesios*, *ad Philippenses*, *ad Philemonem*, et *ad Hebraeos*: epistola pariter *ad Colossenses* eodem tempore, eodemque loco scripta est. Duae *ad Thessalonicenses*, datae videntur Corinthi anno 52, *ad Titum* scripsit ex Epiro, vel Macedonia anno 64, et *ad Timotheum* epistolas duas, paulo ante martyrium, consignandum anno 65, non, ut quidam autumant, 68. Affictae autem ac suppositae sunt, quae sub Pauli nomine ab aliquibus laudantur, *ad Senecam*, atque *ad Laodicenses*.

Petrus quoque duas Epistolas Roma conscripsit ad electos Ponti, Asiae, Bithyniae, et finitimarum provinciarum, plenas instituendae vitae praeceptis: unam anno 43 dum Marcus, Alexandriam profecturus, Roma discederet; alteram pos-

tremo vitae suae tempore, instante jam depositione *tabernaculi* sui, scilicet, corporei carceris, ut inquit cap. 1, 14.

Jacobus *Alphaei*, primus Jerosolymorum Episcopus, *columna* appellatus à Paulo, epistolam scripsit argumento multiplicem, in qua docet fidem sine operibus nihil prodesse: quae Epistola appellatur *Catholica*, et edita est anno 61, paulo ante quam praecipitaretur de pinna templi, et à Synedrio damnaretur, procurante Anano Pontifice.

Judas, vel *Thaddaeus* praedicti Jacobi germanus frater, scripsit et ipse brevem Epistolam, de qua olim haesitarunt nonnulli, quoniam de libro *Henoch*, qui apocryphus est, testimonium assumit. Sed communi tandem aprobatione tamquam canonica recepta est. Ex versu 18 constat fuisse scriptam post secundam Petri. Libris hactenus recensitis novum componitur Testamentum (1).

Modo scriptores laudabimus alios: ac primum *Clementem*, Romanum Pontificem, cujus duae extant *ad Corinthios* Epistolae, quarum prima communi eruditorum consensu recipitur, aliam vero Hieronymus, Photius, et recentiorum plures existimant reprobendam. Eidem Clementi perperam adscribuntur octo *Constitutionum Apostolicarum* libri, *Itinerarium Petri*, *disputatio Petri et Apionis*, et epistolae aliae quinque.

Barnabas, qui et *Joseph Levites*, unam conscripsit epistolam: quam tamen Hieronymus et Eusebius vocant *apocrypham*, nempe extra Canonem divinorum librorum.

Hermas, seu *Pastor* edidit Opus tripartitum, complectens *visiones, statuta, ac similitudines*; sed *apocryphum* declaratur decreto Gelasii (2). Scripsit Hermas circa an. 92.

Etiam *Flavius Josephus*, et *Philo Alexandrinus*, Judaeorum doctissimi, solent hic recenseri: ille ob testimonium de Christo, quod habetur *libro 18 Antiq. judaic.*; iste autem, quod in *vita eorum, qui Ascetae dicuntur*, videatur plurimum commendare Christianos Alexandrinos. Utrumque tamen ambiguum est, atque obscurum. Commemorat S. Hieronymus in *Catal. n. 24, Justum à Tiberiade Joseph aequalem*.

(1) Codicem apocryphorum librorum novi Testamenti compilavit, ediditque Fabricius. Qui de Apostolis scripsere, à Sagittario quoque in Introduct. ad Hist. Eccl. et à Franc. Buddaeo de Eccl. Apostolica laudantur.

(2) Olim tamen à pluribus magno in pretio habitus, et in quibusdam perlectus Ecclesiis. Nicomedi Evangelium, aliaque spuria praetermittimus. *Dionysium Areopagitam*, ac primum Atheniensem Episcopum, Eusebius lib. 3 H. E., cap. 4, ceterique commemorant. An sit auctor librorum, qui sub ejus nomine circumferuntur, et an distinguendus sit à S. Dionysio Parisiensium antistite, controvertitur.

Praetermitto *Acta presbyterorum Acajae*, seu Martyrii S. Andreae Apostoli, scripta, quae tribuuntur *Prochoro*, *Lino*, et *Abdiae*, *Epistolas Martialis Episcopi Lemovicensium* (1), atque *Acta Pilati*: de quibus varia sunt sapientissimorum viro-
rum judicia, nec aliquid certi possumus definire (2).

CAPUT V.

DE ROMANIS IMPERATORIBUS, MARTYRIBUS, ET SANCTIS ALIIS
PRIMI SAECULI ILLUSTRIORIBUS.

OCTAVIANUM *Augustum*, è Velitris oriundum, sed natum Romae juxta Suetonium, Velitris auctore Dione, Romanum tenuisse imperium, quando natus est Christus, et ejusdem Caesaris anno 45 inchoandam Aeram Christianam, dictum est supra. Obiit autem Augustus *Coss. duobus Sextis*, id est, anno Ae. V. 14, die 19 mensis Sextilis, cum imperasset annis ferre 58, vixisset autem 76. Augusto imperante, ab Herode Ascalonita, Judaeorum rege, interfecti fuere in omnibus finibus Bethlehemi cuncti infantes bimuli, quos Ecclesia numerat inter martyres. Contigit immanissima haec caedes quarto ante Aeram communem anno.

Augusto successit in Imperio *Tiberius* è gente Claudia, filius Tiberii Neronis, et Liviae Drusillae. Augusteum principatum indeptus eodem anno 14; cum tamen ante exactum biennium consecutus fuisset imperium proconsulare, ejus Epocham sequitur Lucas Evangelista. Decessit autem Tiberius anno Christi 37, *Coss. Acarronio*, et *Nigrino*, die 16 Martii: eoque imperante anno 28 Aerae vulgaris, jussu Herodis Antipae, saltatrice puella petente, decollatus est S. Joannes Baptista,

(1) Habendus eodem in loco *Aurelianus*, S. Martialis auctor, et in Episcopatu successor.

(2) Dionysium Areopagitam, eique adscripta opera, ob dissensiones auctorum, cum de uno aut duplici Dionysio, tum de libris Dionysii nomine insignitis, consulto praetermisimus. Sed Areopagitae libros, praeter Maximum monachum, Syncellum, Suidam, Photium, aliosque Graecorum, laudant Trithemius, facultas parisiensis in sua contra Erasmus Censura, Sextus Senensis lib. 2 Biblioth., S. Bellarminus, lib. de Script. Eccles., Baronius ad an. 109, Possevinus in apparatu Sacro, Nat. Alex. dissert. 22, saeculi 1. Annatus, et alii, in oppositam partem abeuntibus Erasmo, Riveto, Dalaeo, Launojo, Morino, Blondello, Caveo, Papebrochio item, sed hoc aliisque orthodoxis alieno spiritu ab iis, qui ecclesiasticam student evertere Hierarchiam.

Sibyllarum libri, qui modo extant, communiori Eruditorum judicio habentur supposititii.

et proximo anno suffixus cruci Caput martyrum, mundique Redemptor (1).

Post Tiberium imperavit *Cajus*, cognomento *Caligula*, filius Germanici et Agrippinae, confossus à Cassio Cherea triginta vulneribus die 24 Januarii, dum quartum cum *Sentio Saturnino* gereret consulatum, anno sc. Vulg. Aerae 41: quo imperante, egregiam fidei Catholicae navavit operam S. Barnabas, eandemque fidem amplexus est Cornelius Centurio, baptizatus à Petro: atque fideles an. 40 coeperunt Antiochiae denominari Christiani (2).

Successit Cajo *Claudius*, frater Germanici, et filius Drusi, et Antoniae, sublatus veneno in boletis sumpto, conscia uxore Agrippina, die 13 octobris, *Coss. M. Asinio Marcello*, et *M. Acilio Aviola*, nempe anno Ch. 54. A Claudio Herodes Agrippa adauctus Judaeae, et Samariae principatu, in Ecclesiam desaevit, et Jacobum fratrem Joannis occidit gladio, ac Petrum carceri, unde ab angelo ereptus est, mancipavit (3).

Post Claudium imperium tenuit *Nero* è gente Domitia, filius Domitii Aenobarbi, et Agrippinae, qui seipsum interemit die 10 Junii, *Coss. Siliò Italico*, et *M. Galerio*, nempe anno Ch. 68. Undecimo Neronis anno, Aer. Chr. 64, exorta est pri-

(1) Tiberius ob vitium ebrietatis *Biberius* à jocularibus dictus, atque ob portentosam libidinem, cujus nefanda exempla in secessu insulae Capreaensis innoxit, *Caprineus* appellatus et *Hircus*: unde in Epigram. Ausonius:

Praenomen Tiberi nactus Nero prima juventae

Tempora laudato gessit in Imperio.

Frustra dehinc solo Caprearum clausus in antro,

Quae prodit vitis, credit aperta locis.

Protomartyr Stephanus lapidibus obrutus, Tiberio imperante, *Act. cap. 7*. Vide Baronium ad annum Christi 34. Per idem tempus persecutionem magnam factam in Ecclesia Jerosolymis testantur praecit. *Act. Apost. cap. 8, 1*, referenda potius ad anni 33 exitum. Suetonius et Tacitus tradunt Tiberium obiisse die 16 martii, Dio autem die 26.

(2) Eodem anno 40 Cajus Caligula jussit statuum suam poni in templo Jerosolymitano. Verum id differente Petronio, Syriae praeside, et contrariante Agrippa mandatum non fuit executioni: erratque Grotius asserens impletum in Cajo, quod scribit Apostolus in 2 ad Thessalonicenses cap. 3, 4, et illum esse praenunciatum eo loci Antichristum. *Caligulam* dictum voluit à caligis, quas ornatas margaritis portaverit, vel potius à caligis, quas deferabant gregarii milites. Ausonius praemisso Tiberio:

Post hunc castrensis caligae cognomine Caesar,

Successit saevo saevior ingenio.

(3) Repudiaverat Claudius Aemiliam Lepidam, Plautiam Herculaniam, et Aeliam Petinam, nobilissimas matronas. Massalina, altera Claudii uxor, adeo impura, ut viro vivente palam nubere Cajo Silio, jugulata est proco quoque Silio necato. Agrippina filia erat fratris sui Germanici, unde à S. C. postulavit, ut nuptiae inter patruos neptesque ratae haberentur. A Nerva abrogatum fuit hoc Senatus consultum, repugnans etiam divinis legibus, *Levitici 18, 12*.

ma, post Herodianam, seu Judaicam, persecutio, in Christi fideles, incendii Urbis, et exitiosae superstitionis conflata calumnia (1). Non modo Romae, sed ubique persecutio desaevit. Necati in Urbe Apostolorum Principes, *Processus* et *Martianus*, *Basilissa*, *Anastasia*, *Herodion*, *Olympias*, alique Apostolorum discipuli: interfecti item Mediolani an. 65 *Nazarius* et *Celsus*, necnon *Gervasius* et *Protasius*. Per idem temporis *Torpes* Pisis martyr occubuit (2). Postremo autem Neronis anno *Marcus* Evangelista prope Urbem Alexandrinam, et *Evodius* Antiochiae, cujus post Petrum gessit Episcopatum, martyrium perpassi sunt. Fertur anno Neronis quarto obdormisse, et ad coelum fuisse assumptam beatissimam Christi Matrem; an Jerosolymis, an Ephesi, Patres, et Historici non consentiunt. Concurrit quartus ille annus cum anno Ae. V. 57 (3).

Extincto Nerone, regnarunt unius anni intervallo *Sergius Sulpicius Galba*, *Marcus Salvius Otho*, et *Aulus Vitellius*: quibus, uno post alium, interfectis, imperium indeptus est *Flavius Vespasianus* anno Christi 69, Kalendis Junii. Anno Vespasiani 2, Aerae Vulg. 70, à morte Christi 42, à Tito ejus filio expugnata est Jerusalem Kal. Sept., in cujus Urbis obsidione perierunt undecies centena millia Hebraeorum; et 97 millia in captivitate adducta sunt (4). Vespasianus vero naturae con-

(1) Decem vulgo ante Constantinum Magnum enumerantur persecutiones Ecclesiae, de quibus singulis suo loco. I Neronis, II Fl. Domitiani, III Ulpii Trajani, IV M. Aur. Antonini Veri, V Sept. Severi, VI Maximini Thracis, VII Decii, VIII Valeriani, IX Aureliani, X Diocletiani et Maximiani.

(2) Decem millia Martyrum in eadem civitate sub Nerone martyrium perpassi sunt. Putarunt nonnulli Neronem iterum venturum, et futurum fore praecursorem Antichristi. Tradit id Lactantius de mortibus persecut. cap. 2. At variant lectiones; et qui credunt Neronem esse translatum, et adhuc vivere, ibidem appellantur *deliri*. Reversurum scribit Instruct. 41, Commodianus.

(3) In fragmento Hippolyti Thebani inter Codd. Vaticanos habetur Deiparam vixisse post Domini Passionem annis XI; omnes vero illius annos fuisse LXI. Apostolis, de quibus in I. P. adde LXXII discipulos Domini: *Timotheum* discipulum Pauli, primum Episcopum Ephesiorum, et *Caesarium* Terracinensem, ac sanctis mulieribus, quae Dominum secutae sunt: *Mariam Claeophae*, *Salomen*, *Martham*, et *Mariam Magdalenam*, sorores Lazari.

(4) Excidium Jerosolymitanum praedictum à Daniele cap. 9, § 26, et à Christo Domino, Matth. 24, 15, ante annos septem ingentibus clamoribus annunciare coepit Jesus F. Anani, anno nempe Ae. V. 65, atque an. 65, die 21 Maji, visi in aere currus exercitusque pugnantes; atque die 29 in festo Pentecostes audita vox illa excedentium Angelorum, *Migremus hinc*. Legitote Joseph de Bello.

Sub Vespasiano dirutum fuit templum illud Judaeorum in Aegypto, quod aedificaverat ante annos fere 256 Onia à Jasone fratre suo delectus Pontificatu. Ab hoc templo derivatam quidam putant fabulam *Asini*, quem

cessit anno Ch. 79, die 24 Junii, in Consulatu suo nono, imperiique anno 10. Sub Galba fertur in Achaja pro Christo mortem crucis pertulisse *S. Andreas* Apostolus, et anno post Jerusalemitanum excidium, nempe Ae. V. 71, *Bartholomaeo* in majori Armenia detracta cutis, et caput abscissum.

Imperavit post Vespasianum invictissimus ejus filius *Titus*, qui post biennium fati cessit, *Silvano* et *Pollione Coss.*, anno Ch. 81, idibus Septembris. Post quem imperium arripuit *Domitianus*, ejus frater, filius Vespasiani, et *Domitillae*.

Domitianus imperium administravit annis 15, interiitque XIV Kal. Octobris, *Coss. Valente*, et *Antistio*, anno Ch. 96. Erupit Domitiano imperante secunda Ecclesiae persecutio, anno Ch. 93. Pergami in Mysia inclusus in bovem aeneum candentem: Romae *Joannes* in olei ferventis dolium (1): *Flavius Clemens*, Domitiani patruelis, percussus gladio: *Flavia Domitilla* in insulam Pontiam relegata, cum duobus eunuchis *Nereo*, et *Achilleo*, postea Tarracinae martyrium passis: occisus *M. Acilius Glabrio*, Exconsul: *Felicula* item Virgo inedia, fame, et equuleo necata; et *Nicomedes* presbyter plumbatis caesus. Jussit quoque Domitianus occidi omnes posteros Davidis, ut inquit Eusebius, lib. 3. H. E., cap. 19 (2). Hoc Caesare quidam Athenis affectum martyrio ajunt *Dionysium Areopagitam*, mortuumque *Onesimum*, Ephesiorum Episcopum, repugnante tamen Baronio.

Domitiano successit *Nerva Cocceius*, Narniensis, qui regnavit tantummodo usque ad diem 27 Januarii anni Ch. 98, quo obiit stomachi dolore correptus. Post Nervam autem imperavit *M. Ulpus Trajanus*, Hispali natus, de quo proximo secundo saeculo.

Judaei ab Ethnicis coluisse dicuntur: neque enim inverisimile est illud, quod erat appellandum τὸ ἰσὸν Ὀυίς, appellatum fuisse neglecta minima littera jota τὸ ἰσὸν Ὀυίς.

(1) Eundem Joannem vixisse annos CX, usque ad Domitianum, legitur in praclaudato Fragmento; at post obitum Domitiani ex Pathmo rediisse Ephesum, ibique Ecclesiam rexisse usque ad Trajani tempora, tradit Hieronymus.

(2) Alibi 20, Domitianus ipse dicitur à Juvenale *Calvus Nero*, à Tertuliano *Portio Neronis in crudelitate*, à Lactantio *Non minor Nerone tyrannus*, ab Eusebio *Neronianae impietatis et odii adversus Deum successor*. Vid. Not. Baluzii in lib. de Mortibus Persecut. cap. 3. Non videtur itaque à caede Christianorum, ut Dodwellus et Gisb. Cuperus autumant, abstinuisse.

Dio in *Domitiano* plures ab eo necatos commemorat, aliorumque interficiendorum nomina sub pulvinari scripta in tabulis tiliaceis: maturatas in ejus necem insidias, *Domitia* uxore, *Norbano PP.* et *Petronio II*, haud ignaris, inflicta illi vulnera, cadaver à *Phillide* nutrice sepultum.

CAPUT VI.

DE PRIMI CHRISTIANI SAECULI DOCTRINA, AC DISCIPLINA.

QUIDQUID modo credendum proponit Romana Ecclesia, à Christo, vel Apostolis traditum fuit. Articulus fidei initio expositos colligitur è *Symbolo* edito pro initiandis baptismate. Trium Personarum divinarum distinctionem, miracula quae evenerunt baptizato Domino, et forma baptismi Evangelici aperte confirmant. Verbi divinitatem, execratio haeresis Cerinthianae, et Evangelium, Joannis praesertim, commonstrant. Eucharistiae Sacramentum, et Sacrificium comprobatur institutione Dominicae Coenae, litterisque Apostolicis ad Corinthios, et ad Hebraeos. Sacramentalem absolutionem demonstrant collata Apostolis facultas ligandi, et solvendi. Extremae Unctionis egregium est testimonium caput 5 Epistolae Jacobi. Sacrorum librorum canonem ab initio conditum inde eruitur, quod non inveniatur à quo, et ubi primum fuerit institutus. Traditionem aliorum dogmatum ab aetate Apostolorum viguisse ostendimus, ex quo aliquo exorto errore, statim Ecclesia illum proscripserit. Ecclesiasticam Hierarchiam, distinctionem Episcoporum à presbyteris, et sacram ordinationem impositione manuum peractam, Acta declarant Apostolica, et Pauli epistola ad Titum (1).

Ad disciplinam quod attinet, abrogatis caeremoniis, quae typus erant futurorum, retinendos crediderunt Apostoli ritus ad res divinas decentius tractandas perutiles, ut lumina, thura, indumenta. Statis diebus, septimo primum hebdomadis die, tum Dominico, conveniebant in unum, festaque religiose servabant. Pro templis fuerunt principio privatorum hominum aedes. Praemissis precibus, sacrorumque librorum lectione, unde Liturgia derivavit, fiebat oblatio, et sub utraque specie communio. Non omittebatur utilis exhortatio, et addebantur sobria quaedam convivia, quae Agapae dicebantur. Commu-

(1) Liturgiam in Ecclesiae primordiis cum sola oratione Dominica, paucisque precibus peractam, post Gregorium Papam in Epist. ad Joannem Syrac. tradiderunt Valafridus Strabo, Rupertus, Stephanus Augustod., Honoratus, Durandus, alique de divinis Officiis, et sacris Ritibus pertractantes. Quare ab eruditis inter spurias rejiciuntur Liturgiae, quae sub nomine Apostolorum Petri, Matthaei, Marci, necnon Jacobi ceteris forte antiquior, atque XII simul Apostolorum laudantur. De illa, quae legitur in Constitutionibus Clementis Rom. idem ferri solet iudicium.

nis erat fidelium vita, et in unum singula conferebantur. Gravioribus vitiis polluti privabantur communione sacrorum: quam poenam Apostolus inflixit cuidam Corinthio. Exortas controversias Apostoli aut voce, aut per litteras componebant; his denatis, dirimebat antistes, aut communi consensione terminabantur. Ne religionis nostrae mysteria irriderentur à paganis, arcani disciplina caute servata est; unde fideles coenae *Thyesteae*, aliorumque criminum insimulabantur ab iis, qui nesciebant quid in eorum congressu ageretur (1).

APPENDIX.

DE EXTERNIS EVENTIBUS.

PERPAUCA ex profana historia hic ducimus subjicienda, ad Judaeos, Romanosque spectantia.

Anno 1 Aerae Christianae *Cajus* iniit consulatum in Syria. 2, *Lucius Caesar* repentino morbo obiit Massiliae. 3, *C. Caesar* Tigranem Armenia expulit, praefecitque *Ariobarzannem* origine Medum. 4, *Augustus* renuit appellari à populo Romano *Dominus*, et adoptavit *Tiberium*. 6, *Conspecta* Romae, die 28 Martii eclipsis Solis, de qua *Dio*, libro 55. *Agrippae*, nepoti *Augusti*, data toga virilis. 6, *Archelaus* Romam accersitus, et *Viennam* ob tyrannidem, quam in Judaeos et *Samaritas* exercuit, pulsus est in exilium. 7, *Judaea*, *Samaria*,

(1) Auctor Constitutionum Apostolicarum, lib. 5, c. 18, affirmat instituta fuisse ab Apostolis Festa Dominicae Resurrectionis, Dominicae in Albis, Ascensionis Domini, et Pentecostes. Idem tradit de Paschatis custodienda vigilia. Jejunium 4 temporum esse pariter ex traditione Apostolica alibi diximus, idque non uno in loco asserit *Leo Magnus*. Apostolorum, et *Stephani* Protomartyris Festa indicta fuisse à Discipulis ipsorum Apostolorum, affirmat idem Auctor Constitutionum lib. 8, c. 33.

Altaria quovis tempore ad oblationem Sacrificiorum erecta, Ecclesia etiam Christi ad Sacram Synaxim adhibuit. Lege Apostolum ad *Heb.*, c. 13, *Tertullianum* de *Orat.*, c. 14, et 1, ad *Uxorem*, c. 7, *Cyprianum* epist. 66, altaria tanquam primitus condita commemorantes. Ligna initio fuisse constat, sed aliqua pro locorum opportunitate fuisse lapidea censet, lib. 1. *Rerum Liturg.*, c. 20, *Cardinalis Bona*. Idem praecedenti capite 19 ab Apostolorum aetate templa exitisse, et etiam à Pontificibus consecrata, plerumque tamen constructa in coemeteriis cryptisque Martyrum (unde Martyria quoque dicebantur) multiplici eruditione demonstrat. Quanam extiterint in Urbe Roma docebit *Aringhus*. Primam vero Christianorum Ecclesiam fuisse ajunt domum, in qua Dominus celebravit postremum Pascha, et instituit Eucharistiam. Illic ordinatos septem diaconos, et consecratum *Jacobum* primum, *Jerosolymitanum* Episcopum, tradit *Nicephorus*, lib. 2, cap. 3, ductus testimonio, non satis explorato, *Evodii*, Episcopi Antiocheni, qui primus post *Petrum* sedit Antiochiae, ut ait *Eusebius*, libro 3 H. E., cap. 22,

et Idumaea à *Sulpitio Quirinio* redactae sunt in provinciam, et oppressus est *Judas Galilaeus*, qui concitaverat ad arma Judaeos. 8, Dejectus Pontificatu *Joazar*, et substitutus *Ananus*, profanatum à Samaritanis templum, ossibus mortuorum ubique sparsis. 9, Lata ab Augusto in coelibes lex *Papia Pop-paea*: confectum à Tiberio bellum Pannonicum: extinctus in Germania cum tribus legionibus *Quinctilius Varus*. 10, *Tiberius* suo, *Drusique* fratris nomine, dedicavit Romae aedem Concordiae: et fato functa est *Solome*, soror *Herodis Magni*. 11, In Germaniam *Tiberius* et *Germanicus* irruperunt. 12, *Annius Rufus* missus est in Judaeam Procurator: exactoratus ab ipso *Ananus*, et huic suffectus est *Ismael*. Romae *Tiberius* de Germanis triumphavit. 13, *Augustus* in decennium, veluti invitus, suscepit regimen Reipublicae. 14, Idem *Augustus* lustrum condidit, et *Nolae* in Campania decessit. 15, *Drusus*, *Tiberii* filius, dictus est *Caesar*. Procurator Judaeae in locum *An-nii Rufi Valerius Gratus* constitutus est à *Tiberio*. 16, *Arche-laus*, Cappadociae rex, Romam evocatus, ibi angore, senioque confectus est. 17, Triumphavit *Germanicus* de *Cheruscis*, *Cat-tis*, et *Angrivariis*. Pulsus in exilium *Ovidius*. Ingens terrae-motus in Asia. *Valerius Gratus*, detruso *Ismaele*, Pontificem *Ju-daeorum* subrogavit *Eleazarum*, filium *Anani*. 18, *Germani-cus*, victo *Orode*, res *Armeniae* composuit; et *Jerosolymis* renuntiatum à *Valerio* Pontifex *Jud. Simon F. Camithi*. 19, *Dis-cussa* Romae *Sibyllarum* oracula: *Aegyptia*, et *Judaica Sacra* interdicta: dirutum *Isidis* templum, et in *Tiberim* simulacrum demersum; *Germanicus* à *Pisone*, ut vulgo creditum, sublatus veneno. 20, *Piso* judicio postulatus sibi mortem conscivit. 21, Vita functus est *P. Sulpicius Quirinus*, qui censum peregit in *Syria*. 22, *Cn. Senti*us è *Syria* revocatus, eique suffectus est *L. Pomponius Flaccus*. 23, *Aelius Sejanus* *Drusum* *Tib. F.*, veneno ei per *Lygdum* spadonem propinato, è vita sustulit: *Livia*, *Drusi* conjuge, adulterio corrupta. Dejecto *Si-mone P. Jerosolymis* suffectus *Josephus Cajophas*. 24, *Philip-pus Tetrarcha* instauratam *Paneadem* urbem vocavit *Caesaream Philippi*. 25, *Pontius Pilatus*, revocato *Valerio Grato*, factus Procurator Judaeae (1). 26, *Thraces* domuit *Sabinus*. 27, *He-*

(1) *Pilatus* jubente *Tiberio*, anno *Christi* 35, vel 36, Romam venire jus-sus, misso in Judaeam *Marullo*, qui interim Procuratoris munere fungere-tur. Non pervenit tamen Romam *Pilatus* ante obitum *Tiberii*, qui decessit anno 37, die 19 *Martii*, ut diximus cap. 5. Propria se manu *Pilatus* inter-fecit anno *Aer. Vulg.* 39, juxta alios an. 40. Relegatus dicitur à *Caligula* *Viennam Galliae*. Deportatum *Lugdunum* scribit in *Apologia contra Galii*

rodes Antipas Praecursorem carcere Macherunte detinuit. 28, Deducitur ab hoc anno *Victoriana Periodus*, quae cum annis Aerae Vulgaris conjungitur, si ab his anni 27 detrahantur. 29, Obiit *Livia*, Mater Tiberii, 86 anno aetatis suae. 30, *Sejanus*, dissimulante Tiberio, honoribus afficitur à Senatu. 31, Idem è curia in carcerem abductus occiditur, ejusque cadaver in Tiberim demergitur. Judaeis infensissimum appellat *Philo de legatione ad Cajum*. 32, *Junius Gallio*, immodicus Tiberii adulator, damnatus exilio. 33, Mortuo Pomponio Flacco, Praefecto Syriae, successit *L. Vitellius*. 34, Obiit *Philippus Tetrarcha*. 35, In locum Cajaphae Vitellius Pontificem renunciavit *Jonatham*, *Anani F.* 36, Visam in Aegypto phoenicem *Dio*, *Plinius*, et *Solinus* testantur. 37, Mortui Tiberii successor *Caligula*, Judaeae procuratorem loco Pontii Pilati constituit *Marullum*. 38, *Caligula* ad mortem adegit *Macronem P. P. Flacum*, hujus amicum, in Andrum insulam relegavit. 39, *Herodes Antipas* expoliatus est Tetrarchia, et Lugdunum prius, tum in Hispaniam relegatus. 40, Orta Alexandriae inter Judaeos, et Graecos seditione, *Philo* Judaeus, et *Apion* Grammaticus Romam venerunt. *Agrippa* à Cajo patris Herodis Tetrarchiam obtinuit. 41, Cajo *Caligula* occiso à *Cassio*, *Claudius Caesar* *Agrippam* catena aurea donavit; atque is Jerosolymam reversus, amoto à Sacerdotio *Theophilo*, *Anani F.*, substituit *Simonem*, cognomento *Cantharam*. 42, Revocato *Petronio* Praeses Syriae renunciatus est *Vibius Marsus*. *Agrippa* *Simonem* exiit Pontificatu, quem contulit *Mathiae*, fratri *Jonathae*. Romae laboratum maxima frumenti penuria. 43, Invasit *Claudius*, domuitque Britanniam: ademptum *Mathiae* Pontificatum *Agrippa Max. Elionueo* dedit. Fames praenunciata ab *Agabo* irrupit. 44, Triumphavit *Claudius* de Britannis: illi Romae, et in Galliis arcus triumphalis decretus: *Messalinae* ejus uxoris *Carpentum*, ut olim *Liviae A.* concessum. Obiit Judaeae rex *Agrippa*; regni que Procurator missus est *Cl. Cuspius Fadus*, cui successit *Cassius Langinus*. 45, *Agrippa junior* jus in templum, et

calumnias Franciscus Petrarcha, pag. 1079 edit. Basil. Ait ibidem Petrarcha, Pilatum fuisse Gallum. Quod ajunt Praetorem fuisse Areti, ubi extant *Pilati* nomine aedes, crediderim esse popularem credulitatem.

Praetermissimus hujus saeculi eventus alios complures, nempe ingentem in Asia terraemotum anno juxta Eusebium 20, incensum theatrum Pompeji, anno 23, perniciosam amphitheatri ruinam in urbe Fidenatum cum magna hominum clade, memoratam à Tacito, allatam ex Eegypto mirae pulchritudinis phoenicem, de qua idem Tacitus, Dio, ac Plinius, Lugdunum incendio conflagratum, *Aproniano* et *Capitone Coss.* id est, anno Christi 59 etc.

sacrum aerarium consecutus, Pontificatu decoravit *Josephum Canei F.* 46, *Messalina*, Claudii conjux, veneno sustulit *M. Vinucium* recusantem cum ipsa stupri consuetudinem. *Helena* Adiabenes, in veteri Syria regina, laborantes fame Judaeos juvit; quod et fecit *Izates*, rex, illorum religionem amplexus. 47, *C. Silio Nervae Messalina* palam in urbe nupsit, raptoque *Silio* ad supplicium, impurissima foemina occisa est in hortis *Lucullianis*. Post *Cuspium Fadum* Judaeam administravit *Tiberius Alexander*. Opera *Herodis* regis *Chalcidis* Pontificatus à *Josepho*, *Canei F.*, translatus in *Ananiam filium Nebedaei*. 48, *L. Annaeus Seneca* è *Corsica*, quo eum *Caligula* relegarat, à *Claudio* revocatus hortatu *Agrippinae*, alterius uxoris suae, instituendae pueritiae *Neronis F.* praeficitur. In procuratione *Judaeae* *Tiberio Alexandro* successit *Ventidius Cumanus*; et per id temporis naturae concessit *Herodes Rex Chalcidis*. 49, Missus ad regendam *Samaritam* *Ant. Claudius Felix*, *Claudii Imp.* libertus, regnumque *Chalcidis* *Agrippae* juniori collatum est: *Judaei* *Roma* expulsi. *Seneca* gessit praeturam. 50, *Claudius* opera *Pallantis* liberti adoptavit *Domitium Neronem*. 51, Praefuit *Syriae F. Vinidius Quadratus*: *Parthi* in *Armeniam* irruerunt, collatumque *Neroni* fuit imperium *Proconsulare*. 52, Propter cujusdam *Galilaei* caedem, magni *Judaeos* inter ac *Samaritas* excitati tumultus. *Claudius* edidit *Naumachiam*; *Nero Octaviam*, *Claudii* filiam, duxit uxorem. 53, Propter rixas *Samaritarum* venerunt *Romam* *Jonathas*, *Ananias*, et *Ananus*, principes *Sacerdotum*: *Agrippae* praeter regnum *Chalcidis* data *Philippi Tetrarchia*. 54, Extincto *Claudio*, successit *Domitius Nero*, ejus gener, filiusque *Agrippinae*. 55, *Latronibus*, magis, et impostoribus referta *Judaea*, quam *Felix* praefectus animadvertendo in improbos purgare curavit. Interfectus tamen eo hortante etiam *Jonathas* Pontifex à *Dora* *Jerosolymitano*. 56, *Corinthii* scortis liberius abutebantur. 57, *Demetrius* faber argentarius *Dianae Ephesiae* conlabat et vendebat aediculas. 58, *Parthi* rursus cum *Romanis* pro *Armenia* certarunt. 59, *Subortam* *Caesareae* seditionem inter *Judaeos*, ac *Gentiles*, utrisque urbem illam esse suam asserentibus, *Felix* minaci edicto studuit compescere. 60, Revocato *Felici* successor datus est *Porcius Festus*, qui *latrones* provinciam infestantes jussit comprehendi. *Agrippa* Pontificatum contulit *Ismaeli Phabei F.* 61, Propter magnum coenaculum ab eodem *Agrippa* aedificatum prope *Xystum*, unde prospiciebat quidquid agebatur in templo, in regem *Jerosolymitani* proceres surrexere. 62, *Nero*, dimissa *Octavia* causans sterilitatem, et relegata in *Pandatariam*, uxorem duxit *Poppaeam Sabi-*

nam (1). Exauctorato Jerosolymis Ismaele, Pontifex creatus est ab Agrippa *Josephus Simonis F.*, cognomine *Cabeus*; ac Porcio Festo defuncto successor missus à Nerone *Albinus*. 63, *Vologeses* Syriam occupans repellitur à *Corbulone* Proconsule: Rex *Agrippa* Pontificem Max. nominavit *Jesum F. Gamalielis*, post *Jesum* alterum *F. Damnaei*. 64, Nero, ut cerneret Trojae ardentis imaginem, Romam incendit; et ad invidiam declinandam jussit Christianos exquisitissimis poenis affici. 65, Interfecti à Nerone *Lucanus* poeta, et *Seneca* praeceptor suus: *Poppaea* etiam gravida ictu calcis perempta. Jerosolymis vacca ad aram mactanda peperit agnum; visae per aerem discurrerentes igneae phalanges, atque vox illa excedentium angelorum, *Migremus hinc*. 66, Vexante *Gessio Floro* Judaeos, hi contra Romanos delectis belli ducibus arma sumpserunt. 67, *Vespasianus*, inita contra Judaeos expeditione, recuperavit Galilaeam, Jotapatam expugnavit, urbes alias in deditionem recepit, adaucto Romanorum exercitu legionibus, quas Titus ejus filius abduxit Alexandria. 68, *Vespasianus*, compositis Galliarum motibus, in Judaeam redux Jerichuntem occupavit; misitque Caesarea Romam Titum, ut *Galbae*, qui successit Neroni, gratularetur imperium, et novi principis jussa capesseret. 69, *Titus* audita, dum praeternavigaret Achajam, caede *Galbae*, remeavit ad patrem: extincto autem *Vitellio*, *Vespasianus* ad imperium evehitur, dum adhuc moraretur in Syria. 70, Patre in Italiam reverso, *Titus* Jerosolymas cinxit obsidione, paulo ante diem *Azymorum*, concurrentem cum 14 Aprilis: eandemque urbem penitus occupavit die 8 *Gorpiaci*, seu 1 Setembris. 71, *Titus*, ac pater de subacta Judaea triumpharunt. Missus in ipsam Judaeam legatus Caesaris *Lucilius Bassus*. Indictus *fiscus Judaicus*, id est, jussi Hebraei, ubicumque degerent, pendere Capitolio binas drachmas, quas antea templo solvebant. 72, *Nazarei*, qui legem, et Evangelium servabant, sunt appellati. 73, Sublato è vivis *Lucilio Basso*, Judaeae obtinuit regimen *Flavius Silva*. Sexcenti sica-

(1) Rapuit postea Nero *Statilium Messalinam*, uxorem *Attici Vestini* *Con-*
sulis, ipso nuptiarum tempore trucidato. Vim intulit *Rubriae*, virgini *Vesta-*
li, et *Sporum* exsectis virilibus duxit in conjugem, imo et ipse nupsit liber-
to Doryphoro. Turpissima patravit alia; de quibus *Dio*, *Suetonius*, *Taci-*
tus. *Matris Agrippinae* caedem Nero mandavit *Aniceto Centurioni*, corpus-
que parentis, vulneribus confossum ac denudatum inspicere ausus est. Appo-
sita fuit ad *Agrippinae* statuum tabella cum hac inscriptione: *Ego quid potui?*
Sed tu culeum meruisti. Poenam scilicet parricidae descriptam à *Tullio* in *Orat.*
pro Sex. Roscio Amerino. Vide *Pompejam legem Digest.*, lib. 48, titulo 9,
l. Quamquam.

rii ad *Lupum* Aegypti praesidem adducti sunt puniendi. 74, *Jonathas* Judaeus Cyrenenses pauperes in solitudinem adduxit, quasi illic miracula patraturus: at detecta, ac punita est impostura. 75, Advenit Romam *Berenices*, Agrippae majoris filia, quam Titus adamavit, et in Palatio detinuit, quod cum aegre ferrent Romani, invitus invitam dimisit. 76, Claruit *Q. Asconius Pedianus* historicus. 77, Natus est Imp. *Hadrianus*. 78, Obiit Ravennae *S. Apollinaris* martyr. 79, *Vespasianus* in villa sua apud Sabinos profluvio ventris extinguitur. Imperat *Titus*. Vesuvii incendium in Campania vicinas urbes, hominesque combussit. 80, Extruxit *Titus*, dedicavitque Romae amphitheatrum, ac thermas. Pantheon, et templa Serapidis, Isidis, et Neptuni flamma vastavit. 81, *Domitianus*, imperium indeptus, Septembrem *Germanicum*, Octobrem *Domitianum* dici voluit: vites in urbe seri prohibuit: pepulit inde Philosophos, et mathematicos. 82, In Germaniam *Domitianus* cum exercitu profectus, rediit ut victor, cum nullo hoste congressus. 83, Tres Virgines Vestales ob stuprum vivae defossae sunt. 84, Florebat hoc tempore *Apollonius Tyaneus*, sophista, mendacis, ineptisque celebris, cujus vitam descripsit Chilostratus. 85, *Domitianus* Consul. XI. de Cattis, Dacis, et Germanis triumphum egit. 86, Institutus fuit primus agon Capitolinus. 87, *Deum* se, ac *Dominum* appellavit *Domitianus*. 88, Celebrati fuerunt ludi saeculares, et Daci rursus bello devicti. 89, Coepit, ut inquit Tacitus, per intervalla ac spiramina *Domitianus*, interfectis viris illustribus, rempublicam exhaurire. *L. Antonius*, Praefectus Germaniae, rebellavit, et à *L. Maximo* superatus, et captus. 90, Decennalia *Domitiani* celebrata fuere. 91, *Apollonius*, conjectus in carcerem et postea adductus ad Caesarem, fertur ab hujus oculis evanuisse. Aedificata hoc anno Capitolium, Stadium, Forum transitorium, horrea piperatoria, fanumque Minervae. 92, *Cornelia Maximilla*, Vestalis, viva ob stuprum defossa fuit. 93, Coepit *Domitianus* omnis saevitiae genere vexare Christianos. 94, Exornabat hoc anno *Flav. Josephus* libros Antiq. Judaicarum. 95, Lapidibus strata est via, quae est inter Puteolos, et Sinuessam. 96, Libertinorum conspiratione, nec uxore ignara, *Domitianus* interfectus est 14. Kal. Octobris. 97, Initio Principatus *Nervae*, decreto S. C. revocati ab exilio fuerunt quos relegaverat *Domitianus*. Sublata item Judaici fisci calumnia. Adoptatus à Caesare *M. Ulpus Trajanus*. 98, Obiit *Nerva*, tenuitque *Trajanus* rerum habenas. 99, Adveniens *Trajanus* Romam Congiarium distribuit, et à S. P. Q. R. *Optimus* appellatur. 100, Proficiscitur *Trajanus* ad bellum Dacicum. C,

Plinius Secundus Consul suffectus fuit cum Cornuto Tertullo à Kalendis Septembris.

Floruerunt primo Christi saeculo litteris *Pub. Ovidius Naso*, Sulmonensis, Poeta facilis ac tersus, sed in elegiis paulo lascivior. *Titus Livius Patavinus*, Romanae pater Historiae, cui ab *Asinio Patavinitas* objecta. *Strabo*, veterum Historiarum accuratus collector. *Phaedrus*, Thrax, libertus Augusti, festivissimus, et latinissimus fabulator. *M. Annaeus Seneca*, philosophus, declamator, et rhetor. *Valerius Maximus*, dictorum, factorumque memorabilium collector, Ciceroni tam similibus, ajebat Erasmus, quam mulus homini. *C. Vellejus Paterculus*, Romanus historicus, luculentus, pressus, ac nitidus. *Philo*, Judaeus Alexandrinus, sententiis locuples, ac disertissimus, Platoni ab aliquibus comparatus. *Aulus Persius Flaccus*, Volaterranus, satyricus, acutus quidem, sed obscurus. *Pomponius Mela*, Hispanus, geographus elegans et accuratus. *Lucius Junius Moderatus Columella*, Gaditanus, qui de re rustica, agrorumque cultu, neque rustice, neque inculte pertractavit. *M. Annaeus Lucanus*, Cordubensis, oratoribus potius, quam poetis annumerandus: quamvis carmine scripserit, mascula et concitata dictione. *T. Petronius Arbiter*, eques Romanus, scriptor purissimae, ut inquit Vossius, impuritat. *C. Silius Italicus*, qui majori cura, quam ingenio, carmina scripsisse fertur. *C. Valerius Flaccus*, Campanus, qui Apollonium imitatus, cecinit Argonauticem. *Plinius Secundus*, Veronensis, appellatus à Budaeo veritatis antistes, censorque liberrimus. *Q. Curtius Rufus*, rerum ab Alexandro Macedone gestarum candidus, et elegans enarrator. *Epictetus*, Hieropolitanus, philosophus Stoicus, cujus Enchiridion dici solet *anima moralis philosophiae*. *M. Valerius Martialis*, hispanus, à quo conscripta Epigrammata sale, felle, verborumque licentia. *M. Fabius Quintilianus*, Calaguritanus, instituendae pueritiae artifex, et eloquentiae magister. *Sextus Julius Frontinus*, vir Consularis, expositus, et minime verbosus Geometra. *Pub. Papinus Stadius*, Neapolitanus, poeta cultissimus, prope ad Virgilianam majestatem accedens. *Fl. Josephus*, sacerdotali regioque sanguine editus, quem S. Hieronymus *graecum Livium* appellat. *Decius Junius Juvenalis*, Aquinas, in Satyris, judicio Scaligeri, tanto melior Horatio, quanto Horatius Lucilio (1).

(1) Fertur eodem anno, quo Ovidius, natus Romae, *Albius Tibullus*, *Hirtio* et *Pansa Coss.*, ab U. C. 711. Utriusque amicus fuit *Sex. Aurelius Pro-pertius*, ex *Mevania*, Umbriae oppido. Floruerunt eodem tempore *Casius Severus*, Parmensis, *Domitius*, Marsus, et alii, ut *Athenodorus Tarsensis*, *Sotion Alexandrinus*, magister Senecae, praestantis philosophi. Grammatici

Commemoravimus in fine capitis IV *Acta Pilati*, et diximus non unum de iis esse virorum eruditissimorum iudicium. Eadem quidem *Acta* extitisse compertum est; eadem etenim laudant Justinus Martyr in secunda Apologia ad Antoninum Pium, Tertullianus adversus Gentes, cap. 21, et Eusebius libro 2 H. E., cap. 2. Adulterarunt ea tamen *Acta*, tum haeretici, ut inquit S. Epiphanius Haer. 1, num. 1, tum Gentiles, ut narrat prae laudatus Eusebius lib. 9, cap. 5. Hac de re *Acta Pilati*, quae citato cap. 4 inter dubia rejecimus, isto in loco rursus citavimus. *Plinium secundum*, qui hoc labente saeculo, et inchoato sequente, floruit, appellavimus, *Veronensem* sequuti, Christophorum Landinum, qui ejus Historiam donavit italica lingua, et hanc esse testatur opinionem multorum, innixam auctoritati ejusdem Plinii, qui sibi communem patriam esse testatur cum Valerio Catullo, proculdubio veronensi. Vide Prolegomena Cl. Jo. Antonii Vulpii in Catullum, cap. 4. At complures Plinium *Novocomensem* fecerunt. Nolumus huic urbi talem auferre concivem. *Plinii* hoc saeculo mentionem fecimus, quoniam Domitiano Imperatori Historiam suam nuncupavit.

item *Theon* et *Apion*, Alexandria Romam profecti. *M. Verrius Flaccus*, *Mennelaus*, de quo Genebrardus: Oratores percelebres *Q. Atherius*, *Cassius Severus*, *Clodius Arelatensis*, *Succulus*, *Tolosanus*; atque poetae haud obscuri *Petronius* impurissimus, *Julius Pomponius*, Tragicus, comparatus *Pindaro*, *Sulpitia* matrona, etc. Claruit quoque imperante Augusto (nescio an ad Christi aetatem pervenerit) *Manilius*, cujus opera perfectum obeliscum ad deprehendendas Solis umbras, aetate nostra effossum in campo Martio, colligimus ex Plinio libro 36, cap. 10. A Manilio, qui carmine tradidit Astronomiam, secernendus videtur. Synchronus huic *Strabo* Cretensis, *Pomponius Mela*, cosmographus, *Priscianus* Caesareensis, et *C. Julius Solinus*, Grammatici, prae laudatus *Plinius II*, Veronensis, ad Imp. Domitianum libris XXXVII, Historiarum conscriptis, *Theo* Smyrnaeus, alique hoc primo saeculo cessisse fati dicuntur. Inter quos memorandus *Aurelius Cornelius Celsus*, rei Medicae peritissimus, qui floruit sub Tiberio, sive ut aliis placet, imperante Nerone, integro ante Galenum saeculo, etc.

SECUNDUM ECCLESIAE SAECULUM.

CAPUT I.

DE ROMANAE ECCLESIAE PASTORIBUS.

ROMANAM Ecclesiam secundo saeculo gubernarunt *Anacletus, Evaristus, Alexander, Sixtus, Telesphorus, Hyginus, Pius, Anicetus, Soter, Eleutherus, et Victor.*

V. Anacletus Atheniensis, quem ob nominis similitudinem nonnulli confundunt cum Cleto, sedit post Clementem annis 2, computato tempore, quo Clementis in Chersonesum deportati, gessit vices. Obiit itaque anno 100, Trajano A. III, et Julio Frontino Coss., dicata in Vaticano sacra Aede Petri (1).

VI. Post Anacletum Ecclesiam rexit *S. Evaristus*, Bethlehemita, annis 9, nempe usque ad annum 109, quo Consules extiterunt *A. Corn. Palma II, et C. Calvisius Tullus II, Coss.* Distributi ab Evaristo Tituli presbyteris, sacra nempe loca concionibus, et Sacramentis administrandis percommoda.

VII. Successit *S. Alexander* Romanus, cui ritum benedicendi, et adspargendi lustralem aquam attribuunt. Seditque annis 8 usque ad Consulatum *Quinctii Nigri, et Apro-niani*, nempe usque ad annum Ch. 117 (2).

(1) *Anacletum* post *Clementem* recensent ii quoque, qui *Cletum* omiserunt, ut lib. 2 contra *Parmen. Octatus*, et *Epistola 165* ad *Generosum Augustinum*. In vetustissimis autem diptychis *Romanae Ecclesiae*, et in melioris notae catalogis Pontifices hoc ordine numerantur: *Petrus, Linus, Cletus, Clemens, Anacletus*. Auctor *Carminis* contra *Marcionem* *Anacletum* praeposit *Clementi*. Nonnulli *Graecorum* pro *Ἀνακλήτω*, quod idem sonat, ac *revocato*, scripsere *Ἀνακλητό*, *inculpato* scilicet, seu *irreprehensio*. Hinc *Papebrochius* contendens *Cletum* et *Anacletum* fuisse eundem Pontificem, inquit, *Lini* successorem *Cletum* ab *Urbe* expulsum à *Vespasiano*, suadente *Musonio*, cessisse Pontificatum *Clementi*, ipsoque *Clementem* jussu *Domitiani* pulso in *exilium*, rursus *Cletum* pristina sedem occupasse, ideoque appellatum fuisse *Anacletum*, nempe in *Apostolicam Cathedram revocatum*. Verum istiusmodi conjecturis, quibus certiora testimonia adversantur, innitendum non esse alii nos admovent.

(2) *Henschenius* in *Apparatu ad Chronologiam Pontificiam*, et *Papebrochius* in *Conatu chronico historico*, tradunt sedisse *Alexandrum* à

VIII. Deinde Pontificatum tenuit *S. Sixtus I*, qui post decennium subiit martyrium anno 127, Consulatum gerentibus *Gallicano*, et *Caelio Titiano*. Trisagion liturgiæ à Sixto additum, formatasque litteras, unionis Ecclesiarum tesseram, ajunt indictas.

IX. Administravit deinde Ecclesiam *S. Telesphorus*, natione Graecus, ab anno 127, usque ad annum 138, intervallo undecim annorum: eremiticae vitae olim cultor, jejunii quadragesimalis inculcator, et coronatus martyrio in consulatu *Sulpitii Camerini*, et *Q. Nigri Magni*.

X. Episcopatum tum obtinuit *S. Hyginus*, natus Athenis, post 4 annos, nempe an. 142, Coss. *Rufino* et *Quadrato*; damnato Cerdone, compositoque Clero, martyr effectus.

XI. Subrogatus Hygino *S. Pius I*, Aquilejensis. Is jussit, ut Pascha die Dominico juxta traditionem Apostolicam celebraretur; et postquam sediisset annis 16, non exactis, in consulatu *M. Cejonii Silvani* et *C. Serii Augurini*, nempe anno 156, aut sequenti, pro Christo sanguinem fudit.

XII. Rexit postea Ecclesiam per annos 12 *S. Anicetus*, natione Syrus, qui anno 168 in *Paulli*, et *Montani* Consulatu, fuit praeclara morte sublatus.

XIII. Deinde Episcopatum Urbis suscepit *Soter*, Fundis in Campania ortus, beneficentia in Christianos ad metalla damnatos, et in exilium detrusos clarissimus: cujus beata mors contigit octo regiminis annis expletis, id est, anno Domini 177, Coss. *Aurelio Commodo*, et *Plautio Quintillo*.

XIV. Sedit postea *S. Eleutherus*, Nicopolitanus, usque ad annum 192, quo anno expletis Episcopatus sui annis 15, *Commodo A. VII*, et *Pertinace II Coss.*, sancto fine quievit (1).

XV. Victor, Afer, fuit successor Eleutheri: cui gravis cum

consulatu *Cornelii Palmae*, et *C. Calvisii Tulli*, id est, ab anno 109 usque ad Cons. *Aemilii Aeliani*, et *Lucii Antistii Veteris*, nempe ad annum 116 exactum. Innotuntur antiquo Catalogo, conscripto tempore Liberii Papae; Alexandrum coronatum martyrio anno 117, quinto Nonas Majas, alii tradunt. Uterque Pagius statuit *Anacletum* inauguratum Pontificem Maximum anno 85, *Evaristum* anno 95, Alexandrum anno 108, *Sixtum* 116, *Telesphorum* 126, *Hyginum* 137, *Pium* 141, *Anicetum* 151, *Soterem* 161, *Eleutherum* 170, et *Victorem* anno 185. Nos praemissa saeculo 1 chronologia ad hanc impulit supputationem. Figentes tamen *Soteris* obitum in anno 177, *Eleutheri* in anno 192, hujusque saeculi exitum in anno *Victoris* 9, consentientes habemus viros clarissimos.

(1) Eusebius lib. 5 H. E., cap. 6, enumeratis Romanis Pontificibus usque ad Eleutherum, inquit, Valesio interprete: *Hac serie, et successione tum traditio Apostolorum in Ecclesia, tum veritatis praeclatio ad nos usque pervenit*. Ex legitima Pontificum successione comprobari veritatem Apostolicarum traditionum, docet etiam *S. Irenaeus*, lib. 3, adv. H. cap. 2 et 3.

Asiaticis de die celebrandi Paschatis contentio (1). Decessit autem Pontificatus sui anno 10, et Aerae Christianae 201, *L. Annio Fabiano*, et *M. Nonio Muciano*, gerentibus Consulatum.

PATRIARCHARUM NOMINA.

Secundo saeculo Alexandriae post Cerdonem sederunt *Primus*, *Justus*, *Hymenaeus*, *Marcianus*, *Celadion*, *Agrippinus*, *Julianus*, et *Demetrius*; Antiochiae post Ignatium, *M. Hero*, *Cornelius*, *Heros*, *Theophilus*, *Maximus*, et *Serapion*; Jerosolymis post Simeonem *Justus*, *Zachaeus*, *Tobias*, *Benjamin*, *Joannes*, *Mathias*, *Philippus*, *Seneca*, *Justus II*, *Levi*, *Ephras*, *Joses*, *Judas* (2), *Marcus*, *Cassianus*, *Publius*, *Maximus*, *Julianus*, *Gajanus*, *Symmachus*, *Gajus*, *Julianus II*, *Capito*, *Maximus II*, *Antoninus*, *Valens*, *Dolichianus*, *Narcissus*.

CAPUT II.

DE SECUNDI ECCLESIAE SAECULI CONCILIIIS.

Qui de Conciliis pertractant, solent communiter unum dumtaxat coactum *Romae* à *Victore*, circa annum 198 commemorare; in quo statutum fuit, non alia die celebrandum esse Pascha, quam *Dominica ad Martii plenilunium* sequente.

De eadem tamen re plura alia circa idem tempus habitae fuerunt Concilia, quae lib. 5, c. 23, et seq. laudat *Eusebius*, *Caesareense* in *Palestina* sub *Theophilo*; in *Ponto* *Ecclesiarum provinciae Osdroenae* sub *Palma*; *Corinthiacum* sub *Bacchylo*; *Lugdunense* sub *Irenaeo*. Concilia haec omnia *Victoris Romanaeque Synodi* comprobavere sententiam.

Contra *Ephesina* Asiaticorum *Synodus* sub *Polycrate* statuit Pascha celebrandum luna 14, in quamcumque hebdomadae diem incidisset.

Auctor libri *Praedestinati*, et *Baluzius* meminerunt *Synodi Pergamensis* sub *Theodoto*, adversus haeresim *Colorbasi*, paulo post describendam. At eruditi de hujus *Synodi* tempore non consentiunt.

In libello *Synodico* recensetur quoque Concilium *Hieropolitanum* sub *Apollinario* contra *Montanum* et *Theodotum*

(1) Ante *Victorem*, quo die celebrandum sit Pascha, definierat *S. Pius*. Vide *Spondanum* ad annum 179.

(2) Qui sequuntur, non fuerunt *Judaei* genere.

Coriarium; atque hoc Concilium à nonnullis refertur ad annum Christi 173.

Meminerunt nonnulli Concilii cujusdam *Siciliae*, sub Eustathio, Episcopo Lilybaeorum, ac Theodoro Panormitano, adversus Heracleonem haereticum.

CAPUT III.

HAERETICI SECUNDI SAECULI REGENSENTUR.

AGMEN haeticorum hujus saeculi ducit *Carpocrates*. Alexandrinum vocat Clemens Alexandrinus, Epiphanius Samosatensem, Gnosticorum, hoc nomen sibi ob rerum notitiam arrogantium, Conditorem Eusebius. Erupit Carpocratis haeresis sedente in Petri Cathedra Aniceto. Ea Simonis et Cerinthi innovabantur figmenta, mundum non esse productum à Deo, dari transmigrationem animarum, Christum genitum esse ex concubitu, apparenter dumtaxat subiisse crucem, omnemque licitam esse incestae libidinis turpitudinem.

Valentini haeresis fabulosa Aeonum procreatrix erupit imperante Antonino Pio. Fuit autem ille Aegyptius, patria Phrebonites. Fuerunt Valentini discipuli *Secundus*, *Ptolomaeus*, *Marcus*, *Bardesanes* (1), *Corarbasus*, *Heracleon*, aliique nominis obscurioris, qui ad Aeonum fabulam addiderunt commenta Basilidis; et quod fuit Gnosticorum commune placitum, negarunt fas esse subire martyrium, et Christum corpus adsumsisse aethereum dogmatizarunt.

Foecunda Valentinianae haereseos foetura: illinc enim prodire *Ophitae*, *Archontici*, *Cajani*, et *Helcesitae*. Ophitae serpentem, à quo deceptus fuit Adam, Sophiam, seu Dei sapientiam putarunt, ab eoque nomen traxerunt; Greci enim serpentem *Ophin* vocant. *Archontici* spirituales substantias,

(1) *Bardesanes* juxta Chronicum Edessenum, in lucem editum à Cl. Asseman, Edessae natus est anno Ch. 154. S. Epiphanius H. 56, vixisse ait post mortem Abgari. Falli Epiphanium censet lib. 4 *Hist. Manich.* cap. 9. Beausobre, quoniam Abgarus regnavit Edessae ab anno 152, usque annum 187. Epiphanius autem eo loci tradit Bardesanem pervenisse ad imperium Lucii Veri; at Lucius Verus, apoplexia correptus, interit juxta Pagii Chronologiam anno 169, ideoque ante obitum Abgari. Nos ita Epiphanium intelligimus, ut Bardesanes vixerit sub Lucio Vero, et vitam protraxerit ultra obitum Abgari. Sunt vero plures, quibus nomen Abgari commune est; et ille, cui acceptus Bardesanes, fuit Abgarus filius *Maanus*. Bardesanes ad frugem revocatus dicitur. Illius et Bardesanistarum conscripsit Historiam Frid. Strunzius. Addendi *Floriniani* à Florino, et *Adamitae*, quos Isâac de Beausobre excusare peculiari dissertatione conatur.

tamquam caeterarum rerum principia venerabantur, ita appellati, quoniam *Archon*, idem sonat ac *princeps*. *Cajani* Cain, ceterosque turpiora perpetrantes facinora, viris melioribus praeferebant. *Helcesitae*, ab Helcesa Arabe denominati, Christum creaturam, et Spiritum sanctum, foeminam ejusque sororem esse dicebant: ad vitandam mortem thura immolabant idolis: jurabant per salem, ventum et elementa, tamquam per numina, ac pulverem haerentem pedibus, sputaque quarumdam muliercularum religiose colligebant, et asservabant.

Enkratitae auctorem habuerunt *Tatianum* Syrum, sophistam, et oratorem illustrem, qui floruit circa annum 170. Hi, praeter Aeonos valentinianos, damnarunt conjugia, negarunt Adami salutem, et à vino, etiam in sacris mysteriis, abstinerunt, dicti propterea Enkratitae ἀπὸ ἐγκρατεῖν, quod significat esse continentem, ac temperantem.

Marcion Ponticus, patria Synopensis, discipulus *Cerdonis*, haeresim disseminavit imperante Antonino Pio, apellatus *Antonianus*, *haeticus sub Pio impius*. Fuerunt Marcionis dogmata, duo esse rerum omnium principia, unum bonum, alterum malum (1): inhibitionem Adae factam de non comedendo arboris fructu, legem, prophetarumque vaticinia, principii mali opus esse: Christum umbratilem assumpsisse carnem, et damnandas esse nuptias, tamquam intemperantiam ac stuprum. Quae omnia circa annum 190, paucis immutatis adjectisque dogmatizavit *Apelles*.

Vixerat ante Apellem *Montanus* è Mysia, oppidoque contermino Phrygiae, Montanistarum, seu Cataphrygum parens. Duo ejus dogmata praecipua fuere: secundas nuptias à fornicatione nequaquam differre, et persecutionis tempore neminem posse fugam arripere. Illius insaniam, qua se Spiritum Paraclatum, impurasque foeminas Priscillam et Maximillam, divino afflatus numine praedicabat, non opus est pate-

(1) Marcion Deo opposuit materiam innatam et infectam, deputavitque eidem materiae innatum innatae ex Tertuliano lib. 1, cap. 15. Idem statuisse Bardesanem et Manetem, asserit Epiphanius. Hinc plerique putant principium malum esse materiam innatam et informem, et ideo hanc adstruentes tradidisse mundum conditum ab Angelis, quod Deo summo bono tribui nequeat creatio rerum materialium, quibus nilum inhaeret. Certe Hieronymus scribens ad Pammachium, ait Marcionem dogmatizasse, à Deo bono invisibilia, à Deo malo visibilia fuisse condita. Haustam hanc haeresim à Cerdone, affirmat quoque haeresi XVII S. Philastrius. Diximus alibi, duorum principiorum, boni, et mali, dogma traditum olim fuisse à Zoroastre; et Marcionitarum, Manichaeorumque principia ipsorum differre ab *Orosmade*, et *Animano*, Persarum *Iside*, et *Osiride* Aegyptiorum, graecorumque poetarum *Pandora*, et *Tiphone*.

facere. Montanum laqueo sibi gulam fregisse an. 172, tradit Chronicum Eusebium (1).

Accessere *Theodotus Trapezita*, *Theodotus alter Coriarius*, *Byzantinus*, *Artemon*, et *Hermogenes*. Affirmavit primus Melchisedech regem Salem fuisse virtutem quamdam Christo superiorem. *Theodotus Coriarius*, et *Artemon* eundem Christum nudum hominem appellarunt: *Hermogenes* demum Stoicus, pictor, falsarius et adulter, asseruit materiam Deo coaeternam, et improductam.

CAPUT IV.

SECUNDI SAECULI SCRIPTORES ECCLESIASTICI.

PERMULTI secundo saeculo floruerunt scriptores: quorum agmen ducit *S. Ignatius*, *θεόφορος* quoque appellatus (2). Rexit is Antiochenam Ecclesiam post Evodium supra annos 40, atque à Trajano, qui bellaturus cum Parthis Antiochiam pervenerat, damnatus ad bestias, et Romam missus, ibi in Amphitheatro discerptus, et comminutus fuit à leonibus anno 116, die 21 Novembris. Septem Ignatii epistolas eruditi fere omnes post multas altercationes receperunt, ut genuinas, ad opus inscriptum *Διδασκαλία*, quod in VII libros Constit. Apost. quidam distributum fuisse affirmarunt, nullo certo testimonio eidem adscribitur.

Sequitur *Polycarpus* (3), Joannis discipulus, et Smyrnensis Episcopus, cujus una extat ad Philippenses epistola ab Eusebio, à Hieronymo, à Photio summis laudibus celebrata. In Actis Ecclesiae Smyrnensis apud Eusebium *lib. 4*, dicitur

(1) Montanistas, et praesertim horum unum, Proclum nomine, refutavit Cajus presbyter, cujus non semel meminit Eusebius.

(2) An *θεόφορος* dictus sit, quod fuerit puerulus in ulnas sublatus à Domino, an quia ipse Christum fide, et sanctimonia gestaverit, incertum. Videtur secunda opinio probabilior; nam in ejus martyrio quod edidit Jacobus Usserius, interrogatus Ignatius, quoniam esset *Teophorus*, respondit: *Is, qui Christum gestat in pectore*. Passum *Sura* et *Senecione Coss.*, id est, anno 107, ejus Acta apud Ruinart innuunt. Sed vide ad hunc annum *Ant. Pagium*. De Ignatianis epistolis egimus *lib. 8 Theol. cap. 2*. Ad illas, etiam ut editas à Vossio, et Usserio, rejiciendas tamquam spurias, post Salmasium, Blondellum, et Dallaeum, nervos intendit in commentario de *Script. Eccl.* Oudinus. Ignatii martyrium Acta apud Ruinart referunt ad an. 107, Norisius in *Epist. Consulari* ad annum 113, Pagius, aliique ad annum 116.

(3) Quo anno *S. Polycarpus* Romam venerit, incertum est. Pearsonius id contigisse scribit anno Christi 142. Tillemontius an. 161; at ceteris antiquior Eusebius anno 157, aut sequenti.

flamma consumptus, VII Kal. Majas. Annus passionis ejus incertus, creditur à plerisque 169.

Justinus, qui gladio percussus sub M. Aurelio anno 163, migravit ad Dominum, ortus in civitate Samariae Sichem, seu Neapoli Flavia, philosophus Platonicus, duplici pro Christianis Apologia, confutatione Tryphonis Judaei, et Oratione Paraenetica ad Graecos, magnum sibi nomen comparavit, atque immerito dicitur à Sandio, et Episcopo negasse Verbi divinitatem (1).

Pugnavit contra haereses, praesertim Valentinianam, egregio opere *S. Irenaeus*, Polycarpi discipulus, et Episcopus Lugdunensis, qui in persecutione Severi, martyrii retulit palmam anno 202. Graece scripsit, non ut Erasmus putavit, latine, eumque Tertulianus contra Valent. cap. 5 fuisse testatur *doctrinam omnium accuratissimum exploratorum* (2).

Grassante persecutione, apologetica scripta pro christiana religione ediderunt *Melito Sardinus* anno 170, *Tatianus*, *Syrus* sophista, et orator anno 172, *Athenagoras*, philosophiae Platonicae sectator, circa annum 169, *Teophilus Antiochenus*, eodem anno ad Christum conversus, atque Hermogenis et Marcionis acerrimus insectator, *Apollinaris Hieropolitanus*, cujus libros commemorat libro 4, cap. 27 Eusebius, qui per eadem tempora floruit, M. Aurelio, et L. Vero imperantibus, et *Aristides*, et *Quadratus*, de quibus hoc unum scimus, Apologias obtulisse Imperatori Hadriano, qui Trajano, ut paulo infra dicemus, successit.

Inter ceteros claruit imperante Severo, et vergente hoc saeculo ad finem *Tit. Fl.*, *Clemens Alexandrinus*, discipulus *Panteni*, et praeceptor *Origenis*, ac presbyter, non Episcopus (3), à multis *Christianae antiquitatis Varro* appellatus. Laudantur *Clementis Protrepticum ad Gentes*, libri tres *Paedagogi*, et

(1) *Justinus* cum *Crescentio*, Philosopho Cynico, de religione certavit.

(2) Qui Patrum traditionibus bellum indicunt, ut *Dallaeus*, *Barbeyrac*, *Clericus*, *Buddaeus*, alii, in priorum saeculorum Scriptoribus adnotant, absurda Platonicae Philosophiae, assertum Angelorum cum mulieribus concubitum, regnum Millenariorum, erroresque hujuscemodi, idque ad illorum elevandam auctoritatem, sed perperam; neque enim in quaestionculis, in quibus discrepant, sed in doctrina, cui catholici dogmatis fundamenta nituntur, eorum consensionem plurimum valere affirmamus. *Lege* Canum lib. 7 de *Loeis Theologicis*.

(3) Episcopum tamen ac Praesulem dixit *Jacobus Gaddius* tom. 1, pagina 128; et *Christianus Lupus* *Dissert. prooemiali* in *Canones Nicaenos* cap. 10 tradit, antiquam fuisse *Alexandrinae Ecclesiae* consuetudinem, abrogatam tamen ab *Heracla Patriarcha*, ut omnes presbyteri episcopali consecratione decorarentur; cujus consuetudinis profert congruam quoque rationem. Sedit *Heraclas* III saeculo, et *Clemente* è vivis sublato,

Stromatum octo. Reliqua ejus opera perierunt. Inexhaustae doctrinae, et sacrae atque exoticae eruditionis copia mirifice fuisse praeditum, asserunt omnes, maxime Cyrillus Alexandrinus lib. 10 contra Julianum, et Eusebius lib. 2 de Praeparat. Evang., necnon Hieronymus de Script. Eccles. (1).

Floruerunt eodem saeculo alii percelebres, quos memorasse sat erit; nimirum *Abercius* Hierapolitanus, in cujus libro de *Disciplina* Apostolicum fulsisse spiritum afirmat Baronius ad an. 163, n. 15; *Dionysius*, Episcopus Corinthiorum, martyrium perpeusus circa annum 170, cujus epistolas laudat lib. 4, cap. 23 Eusebius; *Hegesippus* ex Judaeo Christianus, qui obiit imperante Commodo: ejus libri de martyrio Jacobi, fratris Domini, et Simeonis, Cleophae filii, aliique de Jerosolymitana Ecclesia, et de Sectis judaicis etiamnum extant. *Musanus* Encratitarum, ac *Modestus* Marcionitarum profligator, qui ambo vivebant an. 176: *Miltiades* rethor, qui floruit circa annum 180, dictus à Tertulliano *Ecclesiarum Sophista*: *Asterius Urbanus*, insectator Montanistarum, de quo Eusebius lib. 5, cap. 16: *Serapion* Antiochenus, eorumdem haeticorum debellator et hostis: *Teophilus* Caesarensis, qui de die celebrandi Paschatis scribebat anno 196: *Maximus*, qui adversus Marcionem disputavit de origine mali, laudatus ab Eusebio, lib. 7 Praep. Evang. cap. 22; male autem ab Huetio in Appendice ad *Origenian.* ad aetatem Constantini Magni detrusus.

Commemorandus demum foret *Tertullianus*; sed quoniam dicitur vita functus circa annum 220, opportunius videtur de illo in historia proximi saeculi pertractare.

CAPUT V.

DE ROMANIS IMPERATORIBUS, ET DE VIRIS CORONATIS MARTYRIO,
ET SANCTITATE CONSPICUIS.

M. ULPIUS *Trajanus*, qui anno Ch. 98 successit Nervae,

(1) Addendis *Aquilla* Ponticus, appellatus à Hieronymo *praselytus et contentiosus interpretis*, alicubi tamen laudatus, *Aristo Pellaeus* Palaestinus, auctor dissertationis *Jasonis*, et *Papisci*, et *Pantenus*, quem Clemens Alexandrinus ejus, ut diximus, auditor appellavit *Apin Siculam*. Item *Agrippa Castor*, debellator Basilidis, laudatus à Hieronymo in Catalogo, *Papias*, Hierapolitanus Episcopus, Chiliastarum auctor, *Philippus*, Cretensis Antistes, Marcionis confutator, *Apollonius*, Senator Romanus, qui scripto et sanguine pro fide Christi certavit, *Polycrates* Ephesius Quartadecimanus, *Athenogenes*, clarus doctrina ac martyrio, *Rhodon* Asianus, Martionis impugnator, de quo Nicephorus post Eusebium et Hieronymum, *Heraclitus*, qui Commentarios edidit in Epistolas Pauli, et *Candidus* qui scripsit in Hexameron, pariter ab Eusebio, et à S. Hieronymo laudati.

ineunte secundo saeculo, moderabatur imperium, fato functus in urbe Ciliciae Salinunte, *Q. Nigro et Vipsanio Aproniano Coss.*, anno 117, die 10 Augusti. Tertiam excitavit in Christianos persecutionem anno 107, et anilis est fabula, illius animam precibus S. Gregorii Magni fuisse ab inferis liberatam (1). In ea persecutione affixus cruci *Simeon*, Jerosolymorum Episcopus, citato anno 107, aetatis suae 120. De Ignatio diximus praeced. cap. Combustae Antiochiae mulieres quinque, earumque cineres permixti metallis, ex quibus conflati fuerunt in thermarum usum lebetes. Passi tum *Caesarius* diaconus, et *Julianus* presbyter Tarracinae, in Portu Romano *Hiacynthus*, *Helio* poli *Eudocia*, Edessae Episcopus *Barsimaeus* ac *Sarbelius*, et *Barbea* ejus soror. Romae *Victorinus*, Episcopus Amiterni, et *Romulus*, aulae ipsius Trajani praefectus (2).

Post Trajanum indeptus imperium *Aelius Hadrianus*, hispanus genere, opera Plotinae uxoris ejusdem Caesaris, quae illius capta erat amore, Principis adoptionem mentitus, rempublicamque rexit usque ad annum 138, quo hydrope et sanguinis effusione tabescens, obiit apud Bajas, Campaniae oppidum, 6 Idus Julias, *Camerino et Magno Coss.*, et ejus cineres urna aurea reconditi sunt in Urbe ad pontem Aelium (3). Quamvis autem sub imperio Hadriani persecutio aliquantulum remitteretur, perpessi tamen martyrium sunt praeclaudati Romani Pontifices *Evaristus* et *Alexander* (4), *Justinus*, et *Publius*, Athe-

(1) Tametsi anno 102, Plinio in Bithynia Proconsuli, Trajanus edixerit Christianos non esse inquirendos, jussit tamen accusatos puniri, quod hostibus magnam praebuit occasionem nocendi.

(2) Obierunt circa haec tempora *Titus*, discipulus Pauli, et *Marcus* adolescens sub Antonino; *Alexander* item martyr, quorum inscriptiones profert in Itinere Italico Cl. Mabillonius. *Innumeros cineres Sanctorum* celebrat hymno XI, *πρὸς εὐφ.* ad Valerianum Prudentius: ac plures refellunt Dodwellum adstruentem dissent. XI Cypriatica Martyrum paucitatem. Imperante Trajano, Barcochebas, dux Judaeorum, qui se Messiam esse jactabat, exquisitis suppliciis plurimos Christianos necavit. Inter Martyres recensent quoque Martyrologia *Antistium* Macedonem, *Phocam* Episcopum Synopis in Ponto, *Maronem* sociosque, *Eustachium* cum *Theopista* conjuge, ac liberis, *Eutropium* Episcopum Xanthi, ceterosque sub Trajano interfectos.

(3) Hadrianum instante morte fecisse, Spartianus inquit, hosce versus:

Animula, vagula, blandula,

Hospes comesque corporis,

Quae nunc abibis in loca?

Pallidula, rigida, nudula,

Nec, ut soles, dabis jocos?

Paraverat sibi tumulum ex Pario lapide, quoniam Mausolaeum Augusti oppletum erat. Ubi moles illa Hadriani extat modo arx S. Angeli.

(4) *Alexandrum*, cum duobus presbyteris *Eventio* et *Theodulo*, passum sub Aureliano, acta quaedam testantur. Intellige Aurelianum Comitem, et

niensis Episcopus, *Marius* dux militum, *Faustinus* presbyter, et *Jovita* diaconus. *Sabina*, nobilissima matrona Romana, à *Seraphia*, virgine, christianae fidei instituta praeceptis, *Symphorosa* cum septem filiis, et *Getulio* viro, atque *Amantio* fratre, ipsius Hadriani tribunis, aliique plurimi, quorum nomina in libro vitae inventiuntur descripta.

Adoptaverat Hadrianus *Antoninum Pium*, filium *Annii Veri*, fratris *Sabinae* uxoris suae, atque is extincto imperatore successit, imperavitque ultra annos 22: abreptus placida morte, somno simillima, anno 161, die 7 Martii, *Coss. M. Aurel. Antonino III*, et *L. Aelio Commodo* (1). A caede Christianorum penitus Antoninum non abstinuisse, evincitur ex inscriptione *Alexandri Mart.*, reperta in coemeterio *Callisti*, et ex *Actis S. Felicitatis*, et septem filiorum, quos nolentes idolis sacrificare, vario poenarum genere affecit.

Sed crudelius saeviit Gentilium furor, imperium moderante *M. Aurelio Antonino Vero*. Is, qui *Pii* gener erat, vir nempe *Valeriae Faustinae*, ejus filiae, principatum exercuit usque ad annum 180, quo anno interiit apud *Vindobonam*, nunc *Viennam Austriae*, 16 die Martii, *Fulvio Bruttio II*, et *Quintilio Candiano Coss.* Exorta hoc *Caesare IV Ecclesiae* persecutio, anno 162, in qua sepeliendis martyribus, alendisque pauperibus pietatem exercuere *Pastor*, presbyter *R. E.*, et *Pudentiana*, atque *Praxeles* virgines. Praeter *Justinum Romanosque Pontifices Pium*, *Anicetum*, et *Soterem*, superius laudatos, martyrii palmam sub *M. Aurelio* consecuti fuerunt circa an. 167, duodecim *Philadelphenses*, *Smirnae Pionius*, *Pergami Parpus*, *Papulus*, et *Agathonica*, Martyres *Lugdunenses* 48, anno 177, quorum cineres projectos in *Rhodanum* scribit *Augustinus* in lib. *de cura gerenda pro mortuis* num. 8, *Augustoduni Symphorianus Hermias* in *Ponto*, *Atinae Julianus Pontianus Spoleti*, in *Sardinia Potitus*, *Lugduni Epipodius* et *Alexander*, *Apameae* in *Phrygia Alexander* alter et *Cajus*, *Cabilone Marcellus*, *Trinurtii Valerianus*, *Sidoteci Andochius*, *Thirsus* et *Felix*, *Mediolani Gervasius* et *Protasius*, *Vesuntii Ferrucius* presbyter cum *Ferrutio* diacono, *Valentiae Allobrogum Felix* presbyter, cum diaconis *Fortunato* et *Achilleo*, *Divinione*

Judicem, non *Aurelianum* Imperatorem, ut legitur in quibusdam exemplaribus *Usuardi*. Passus circa haec tempora *Onesimas*, *Pauli* discipulus.

(1) *Antoninus Pius* ab anno 138 usque ad annum 161 tenuit imperium, eique successit *M. Aurelius Antoninus*, qui imperavit usque ad annum 180. Interea tamen ab anno 161 usque ad annum 169 rempublicam administravit etiam *Lucius Verus*, quem *M. Aurelius* adscivit in consortium imperii. Primum duorum simul imperantium exemplum.

Benignus, *Sagaris Laodiceae*, *Heracleae Glyceria*: quos ex ingenti Martyrum numero sufficiat commemorasse (1). *M. Aurelio* cum *Quadis* ultra *Danubium* bellum gerente, et siti premente exercitum, *Christianorum militum* precibus è coelo prodigiosum cecidisse imbrem, et *hostes fulminibus* in fugam versos, *Eusebius* lib. 5, cap. 5, aliique *Scriptores* posterorum memoriae tradiderunt (2).

Regnavit post *M. Aurelium L. Aurelium Commodus*, ejus filius, *Marciae* concubinae insidiis praesentissimo hausto veneno, dum illud evomeret, à *Narcisso palaestrita* suffocatus, pridie kal. *Januarias* anno 192, ipso *Augusto VII*, et *P. Helvio Pertinace II Coss.* (3). Tranquillior fuit sub hoc principe status *Ecclesiae*; tametsi anno 185 juxta *Ruinartium* capitali sententia damnatus sit *Apollonius*, ordinis *Senatorii*, à proprio ser-vo delatus *Perenni*, prefecto.

Arripuit extincto *Commodo* imperium *P. Helvius Pertinax*, ex *civitate Alba Pompeja*, in *Gallia Cisalpina* ad *Tanarum* sita: sed *Pertinace* interfecto, cum vix dies 88 imperasset, anno 193, die 28 *Martii*, imperium à *Praetorianis* pecuniae pollicitatione, armorumque vi occupavit *M. Didius Severus Julianus, Mediolanensis*; qui tamen promissorum immemor, à *gregario milite* trucidatus fuit eodem anno 193, *Kalendis Junii*, *Q. Sosio*, et *Julio Erutio Coss.*

Renunciatus ab ea die imperator *L. Septimius Severus Per-*

(1) Apud *Eusebium* lib. 4, cap. 1, inter *Martyres Lugdunenses* commemorantur *Maturus* neophytus, *Atalus Pergamenus*, *Blandina*, et *Bibliades, Ponticus* adolescens, et *Photinus* *Episcopus*, major nonagenario. Ex illo capite constat *Gentiles* objecisse *Christianis* *Thyesteanas coenas*, et incestos *Oedipi* concubitus.

(2) Hanc pluviam *Gentiles* diis suis referebant acceptam, ut constat ex nummis, ex sculpta in *columna Antonini* imagine *Jovis Pluvii*. Vide citato loco *Eusebium*, et adnotationes *Valesii*. Ven. *Baronius* plura ad annum 176. De nomine legionis *fulmineae*, seu *fulminatricis*, quo designantur illi milites, complures adversantur *Eusebio*.

(3) *Commodus* uxorem habuit *Crispinam*, *Quincti* filiam, concubinas autem *CCC*. Appellatus fuit *Caesar* anno *Ch.* 166, et anno proximo *Augustus*. Sororem *Lucillam* occidit, quaestionem exercente *Perenne*. Perstringit illius vitia *Lampridius*. Sprevisse prudentum consilia scribit *Herodianus*. *Christianis* pepercisse fertur ob preces concubinae suae *Marciae*. Latam ab eo legem adversus delatores *Christianorum*, punitumque fractis crucibus accusatorem *Apollonii Martyris*, tradit *Eusebius* lib. 5, cap. 21. Ceterum de *M. Aur. Antonino*, cognomento *Philosopho*, *Commodi* patre, ita *Ausonius*:

Successore suo moriens, sed Principe pravo,

Hoc solo patriae, quod genuit, nocuit.

Julius Capitolinus *Commodum* ex illegitimo concubitu natum putat. Fuit enim *Faustina* ejus mater, adulteriis infamis.

tinax, interim Pescenio Nigro in Syria, et Clodio Alvino in Britannia, imperii sibi arrogantibus auctoritatem: quorum unum apud Antiochiam proximo anno 194 Severus superavit, alterum vero sibi conciliare studuit, oblata Caesaris dignitate (1). Movit Severus adversus Ecclesiam persecutionem V, de qua proximo saeculo tertio.

CAPUT VI.

QUAENAM SECUNDO VERTENTE SAECULO FUERINT ECCLESIAE
DOCTRINA, AC DISCIPLINA.

Eadem semper, et invariabilis fuit doctrina Ecclesiae, sed pro temporum opportunitate juxta Apostolorum traditiones majori in lumine collocata. Ipsae traditiones, quas semper negarunt heterodoxi, à Romana sede repetendas lib. 3, cap. 2 et 3 demonstrant adversus Valentinianos S. Irenæus. Is, aliique Patres in dogmate Trinitatis convenere; atque de iis evulsi et eradicati sunt cuncti recentiorum haeticorum scrupuli. Naevi quidam in PP. scriptis notati labefactare nequeunt fidem communi consensu firmatam. Celebrandum Pascha die Dominico, non luna 14, statuta Pontificum, et hujus saeculi Concilia demonstrant. Adventus Polycarpi ab Asiaticis pro ea quaestione missi Romam ad Anicetum, et legatio Irenaei ad Eleutherum, nomine Martyrum Lugdunensium, docent servandam esse cum Ecclesia Romana unionem, et majores causas ad Sedem Apostolicam referendas. Martyrum cultus, sanctorum gloria, Paroeciarum institutio, et ecclesiastica hierarchia habent ex historia secundi saeculi locupletissima testimonia. Sanctificatio item diei Solis, et fidelium conventus ad agenda Synaxim eodem saeculo enituit.

Quantum attinet ad disciplinam, didicimus ex Justino collectis aliqua in domo, tamquam in Templo fidelibus, illi Commentaria Apostolorum cum aliis divinis libris fuisse lecta, habitum Sacerdotis sermonem, oblatam deinde Eucharistiam.

(1) Severus parentes habuit Marcum Getam, et Fulviam Piam. Cognominatus est *Pertinax*, in honorem Helvii Pertinacis trucidati à Didio Juliano. Ante imperium militari sorte obtinuerat Quaesturam Boeticam, tum Sardiniam, postea legationem Proconsulis Africae, deinde creatus Tribunus plebis, et Lugdunensis provinciae Legatus. Salutatus est Imperator apud Carnutum à Legionibus Germanicis. Lege Aelium Sapartianum. Dicitur solus ex Afris ad Imperium evectus, unde Ausonius,

*Punica origo illi, sed qui virtute probaret,
Non obstare locum cum valet ingenium.*

Haec etiam laicis sub utraque specie fuit administrata, et lactentibus ori infusa Divini poculi pars exigua. Saevientibus persecutionibus data in laicorum manus ad proprios ferenda lares. Baptizandi ter in aquam in Trinitatis nomine nudi immergebantur. Adhibitas ceremonias exorcismi, insufflationis, inunctionis, et impositionis manuum Sacerdotis baptismum administrantis, scripta Patrum declarant. Mel quoque, et lac degustandum tradebatur baptizatis ad spiritualem nativitatem, morumque simplicitatem, et innocentiam significandam. Fideles diebus Dominicis stantes orabant, ac ut plurimum facie ad Orientem conversa (1).

APPENDIX.

DE EXTERNIS REBUS.

ANNO 101, *Trajanus* Decebalum, Dacorum regem, bello vicit. 102, Dacia in provinciam redacta: devicti Arabes: impositus pons Danubio. 103, Actus à Trajano de Dacis triumphus. 104, Alimenta ab Imperatore 5000 pueris Italis assignata. 105, Aedificatus à Trajano portus Anconae. 106, Secundo Dacico bello *Decebalus* sibi mortem conscivit. 107, Aquae Martiae ductus 23 milliariorum spatio refecti. 108, *Adrianus*, Pannoniae Pro-Praetor, repressit Sarmatas. 109, Instaurata *Via Appia* à porta Urbis Capena ad Capuam usque, atque inde Brundisium. 110, Dirutae terraemotu tres Galatiae urbes, ac Pantheon fulmine attactum. 111, *Trajanus* Romae magnificas extruxit Bibliothecas. 112, Parthis, Armeniisque bellum indictum. 113, Erecta in Foro, et dicata Trajano Columna. 114, Assyria venit in potestatem P. R., Trajani Forum, et Basilica Ulpia Romae dicantur (2). 115, Ingenti terraemotu quas-

(1) Tempa secundo saeculo peculiaribus in locis constructa. Talia fuere distributi ab Evaristo Tituli. Inter istos domus Euprepiae. Dicata à Pio successore Hygini Ecclesia in Thermis Novati. Enituit illic Praelexis virginis pietas. Est eadem sacra aedes perantiquus *Pastoris* titulus. Reliquos alibi descripsimus. Septem Diaconis ad curam pauperum gerendam commissae Urbis regiones; qui propterea appellati sunt *Regionarii*. Ex Ignatii Martyris epistolis accepimus ratam non fuisse sine Episcopo Eucharistiam, hujusque oblationem. Baptismum item ab illo, aut ejus saltem nutu, administrandum. Inde et *Hierarchiam*, ordinesque sacrorum ministrorum didicimus, et Episcoporum praesertim à presbyteris distinctionem.

(2) *Coss. Hasta*, et *Vopisco*, id est, anno 114, Judaei deficientes à Trajano eodem proximoque anno occiderunt in Aegypto hominum ducenta millia; atque in Cypro insula ducenta quadraginta millia itidem trucidarunt: ab hoc autem tempore capitale illis fuit illuc appellere.

sata est Antiochia: Judaei Cyrenenses irruerunt in arma, et innumeros Romanos, Graecosque occiderunt, eorumque viscera depasti sunt. 116, In eosdem Judaeos Aegyptum vastantes missus à Trajano *Marcus Turbo*, ingentem prostravit illorum numerum. 117, *Trajanus* Ctesiphontem cepit, ad Oceanum pervenit, Syriam adiit, in Cilicia decessit. 118, Remisit *Hadrianus*, crematis tabulis, Judaeorum tributa. 119, *Trajanus* inter Deos relatus: Jerosolyma dicta est *Aelia*. Judaei in pago Terebintho equorum pretio venundati. 120, *Hadrianus* in Sarmatas movit: eversae terraemotu Nicomedia, urbesque finitimae. 121, *Circum* Romanum *Hadrianus* refecit. 122, Barbaros à Romani muro 80 M. divisit. 123, Aedem Augusti Tarracone restituit. 124, Sacra Eleusina celebravit Athenis. 125, *Serenius Granius* Proconsul Asiae iniquum credidit Christianos nullo objecto crimine occidi. 126, Transmisit *Hadrianus* in Africam. 127, *Jovi Olympio* Aedem, sibi que Aram Athenis *Hadrianus* dicavit. 128, *Sabinam* dicit Augustam: cum rege Parthorum Cosrohe iniit amicitiam. 129, Terraemotus Nicopolis et Caesarea corruerunt. 130, *Pelusium* veniens Imperator, Pompeji tumulum magnificentissime ornavit. 131, Mergitur *Antinous*, quem *Hadrianus* perditè amabat, in Nilo; refertur inter Deos, atque ex ejus nomine *Antinoia* civitas conditur. 132, Atheniensem miri operis bibliothecam *Hadrianus* extruxit, et edidit agonem. 133, Missus *Julius Severus* contra Judaeos, Palaestinam depopulantes. 134, Aequatae solo 50 Judaeorum arces, et 980 vici ferro et igne vastati. 135, Judaeis omnibus agro Hierosolymitano interdictum (1). 136, Alani contra Romanos concitati repressi sunt à *Flavio Arriano*. 137, Absolvit *Phlegon*, *Hadriani* libertus, opus de *Olympiadibus*. 138, Obit kalendis Januarii *Aelius Verus*, ab *Hadriano* creatus Caesar, et adoptatus. 139, *M. Aurelius* ab *Antonino Pio* renunciatus est Caesar. 140, Obit *Antonini* uxor *Faustina*. 141, *Marcion* advenit Romam. 145, Uno partu mulier enixa est quinque liberos. 158, Restituit *Antoninus Pius* aedem Augusti. 161, Sequuta est *Antonini* mortem ejus apotheosis. 162, Exundavit Tiberis et Parthi, caesis Romanorum copiis, Syriam vastarunt, et occuparunt Arme-

(1) Ad annum imperii *Hadriani* 18, refert *Eusebius* lib. 4, cap. 6, edictum ne Judaei in regionem circa Hierosolymam sitam auderent pedem inferre, citatque *Aristonem Pellaeum*. Auctor seditionis Judaicae debitas poenas persolvit. Fuit is *Barchochebas*, quod nomen stellam significat, commemoratus cap. 5 in Notis ad *Trajanum*. Hunc ad fucum Judaeis faciendum stipulam in ore accensam anhelitu ventilasse, ut flammam vomerè videretur, scribit *S. Hieronymus II* adversus *Rufinum Apologia*,

niam. 163, In Armeniam *Statius Priscus* irrupit. 164, Parthi ultra Euphratem pelluntur, et *Vologeses*, illorum rex, à *Cassio* vincitur. 165, *Peregrinus Cynicus*, si fides habenda est Luciano, sese in rogam iniecit. 166, Medos *Marcus Verus* invasit. 167, *M. Aurelius*, et *L. Verus* triumpharunt de Parthis. 168, *Avidius Cassius* vicit Bucolicos. Pestilentia multas vexavit provincias. 169, Germania Romanis subiecitur. 170, *Lucius Verus* extinguitur apoplexia. 172, Marcomanni transitu Danubii à *M. Aurelio* delentur. 173, In deditionem recepti, atque illorum plurimi in Italiam translati sunt. 174, Insignis de Quadis reportata victoria. 175, Arripuit *Avidius Cassius* tyrannidem: togam virilem induit *Commodus*. 176, Perit ex podagra in vico Hagale ad radices montis Tauri *Faustina junior*, conjux *M. Aurelii*, sed adulteriis infamis. 177, *Commodus* *Crispinam* duxit uxorem. 178, De Quadis et *Hermaduris* relata victoria. 179, A *Paterno* barbari superantur. 180, *Sirmii M. Aurelius Antoninus* decessit. 181, Triumphavit *Commodus* de Germanis. 182, *Alexandriae Serapidis* templum incenditur. 183, *Daci* et *Germani*, recusantes *Commodi* imperium, bello impetuntur. 184, *Britanni* rebelles à ducibus Romanorum devicti. 185, In *Commodum* cum aliis conspiravit soror *Lucilla*. 187, Idem *Commodus* *Anubim* colit, et sacra *Isidis* celebrat. 189, Pestis in urbem Romam, et in Italiam desaevit. 190, Fames grassatur Romae, et evitatis insidiis *Commodus* *Cybeli* sacrificat. 191, *Palatium*, *Aedes Vestae*, *Urbisque* pars maxima incenditur. 192, *Marci pellicis*, et *Electi* cubicularii insidiis *Commodus* interficitur. 193, *Pescennius Niger* à *Syriacis Legionibus* dicitur Imperator. 195, A *Severo* *Nisibis*, urbesque aliae captae fuerunt, vastata Arabia, Parthi, et *Adiabena* devicti. 197, *Byzantini* ad deditionem compulsi. 198, *Albinus* in Gallis à *Severo* expugnatur. 199, Is ad bellum Parthicum proficiscitur. 200, Captae à *Severo* *Babylonia*, *Seleucia*, *Ctesiphon*, ac tota *Parthiae* provincia.

Celebres secundo saeculo humana sapientia fuerunt *Plutarchus*, *Cheronensis*, sacerdos *Pythii Apollinis*, qui ethica, historica, et politica limatissimo stylo conscripsit. *Dio Chrysostomus* orator, quem *Synesius Aquilam*, et *Cygnum* appellat. *Aulus Gellius*, grammaticus, *Noctium Atticarum* candidus elucubrator. *Cornelius Tacitus*, cujus dictio in libris *Historiarum* uberior, in *Annalibus* pressior habetur. *Arrianus*, *Nicomediensis*, *Epicteti* discipulus, philosophus, orator, historicus, dictus *novus Xenophon*. *C. Suetonius Tranquillus*, cujus XII *Caesarum Vitae* plus habent nervorum, quam corporis. *Appianus Alexandrinus*, scriptor historiae, utilioris vi-

ris militaribus, quam civilibus. *Claudius Aelianus* Praenestinus, attica praeditus eloquentia. *Pausanias* Cappadox, Graeciae antiquitates erudite, licet minus facunde, decem libris complexus. *Claudius Ptolomaeus*, Pelusiensis, in geographicis, et astrologicis sapientissimus (1). *Diogenes Laertius*, Cilix, veterum Philosophorum sedulus indagator. *Justinus* Historicus, *Trogi Pompeji* praeceptoris sui abbreviator nitidus, ac disser-tus. *Claudius Galenus*, Pergamensis, alterum ab Hippocrate de-cus Medicorum. *Athenaeus* scriptor Δειπνοσοφιστών, id est, *Sermo-num convivialium*, dictus ab aliquibus *Varro Graecorum*. *Hermogenes*, Tarensis, rhetor, *Antiochus sophista* vocatur. *Lucius Apulejus*, Platonicus, de quo Vives, *Apulejus in Asino plane rudit*. *Lucianus*, Samosatensis, Atheus, qui, ut ajebat La-etantius, nec diis, nec hominibus pepercit (2). *Julius Pollux*, Naucratis, laudatus ob varietatem et copiam verborum. *Cel-sus Epicureus*, qui fidem, moresque Christianorum opere inscripto ἀληθινὸς λόγῳ oppugnavit. *Phlegontis*, liberti Hadriani, meminimus paulo supra. *Atticus*, Platonicus, *Herodianus*, grae-cus historicus, *Oppianus*, Cilix, qui carmine scripsit de Pis-cibus, *Papinianus*, cognominatus Asylum Juris, *Maximus Tyrius*, philosophus, etc. (3).

(1) *Mitimus Appollodorum*, *Sextum Julium Frontinum*, *Rob. Eliezer*, et *Rab. Ada Babylonium*. De *Claudio Ptolomaeo* Alanus in Anti-Claudio, *Divitis ingenii vena Ptolomaeus inundans*,
Devectus superas curru rationis in arces,
Colligit astrorum numeros, loca, tempora, cursus.

Pervenisse traditur ad tempora Marci Antonini, qui inauguratus est Imperator anno Chr. 161. *Epictetus* Hierapolitanus, philosophus Stoicus, cujus *Enchiridion* graece scriptum, latinitate donavit Angelus Politianus; ac tantae admirationis, ut ejusdem Epicteti lucerna fictilis venum ierit tribus drachmarum millibus. Existimo tamen fuisse aliquantulum senio-rem. Romae enim servivit Epaphrodito, familiari Neronis, et imperante Domitiano rediit in Phrygiam; Nero autem seipsum interemit anno Chr. 68, qua aetate cum Epictetus adultus fuerit, videtur mortem obiisse ante-quam M. Aur. Antoninus auspicaretur imperium. Accedit, quod sub Hadriano, qui an. Ch. 117 successit Trajano, floruit Flavius Arianus Nicomediensis, philosophus, historicus, et jureconsultus percelebris, alter *Xenophon* dictus, et qui Epicteti fuerat discipulus et auditor. Non abs re erit utriusque hoc in loco meminisse, licet Epictetum commemo-raverimus in Appendice I saeculi.

(2) *Lucianus*, et *Celsus* circa idem tempus dicuntur vixisse, et illum quidam referunt ad Trajani aetatem, quidam ad Marci Aurelii, et ad Commodi imperium. *Lucianum* discerptum à canibus tradit Suidas.

(3) Hujus sunt generis *Plinius* junior, qui Panegyricum dicit Trajano, *L. Florus*, brevis, et expolitus historicus, *Solinus* Polyhistor, *Dionysius Milesius*, historiographus, *Juventius* et *Julius Celsi* JCC., *Philostratus*, scriptor Vitae Apollonii Thyanei, vaferrimi hominis, et Sophistarum, qui usque ad

TERTIUM ECCLESIAE SAECULUM.

CAPUT I.

ROMANI ENUMERANTUR PONTIFICES.

PRAEFUERUNT Romanae et Apostolicae Ecclesiae tertio saeculo *Zephyrinus, Callistus, Urbanus, Pontianus, Antherus, Fabianus, Cornelius, Lucius, Stephanus, Sixtus II, Dionysius, Felix, Eutychianus, et Cajus*, quos omnes inter Sanctos veneratur Ecclesia.

XVI. Zephyrinus, qui Pontificatum inierat an. 201, decessit VIII Kal. Sept. anno 219, juxta Baronium, cujus chronologia aberrat biennio, 221. Defecisse ad Montanistas videtur innuere, cap. 1 adv. Praxeam Tertullianus, sed hujus libro de *Pudicitia* calumnia ista retunditur.

XVII. Suffectus ei est *S. Callistus I*, cujus Pontificatus ab anno 219, usque ad annum 224 protenditur. Eo anno post aedificatam Basilicam Transtiberinam, et amplum in via Appia coemeterium, *Coss. Claudio Juliano II, et Crispino*, in puteum demersus est pridie Id. Octobris, et in gestis rudibus suffocatus (1).

XVIII. Tenuit deinde Pontificatum *S. Urbanus*, filius Pontiani Romani civis usque ad annum 231, quo martyrio coronatus est die 25 Maji, *Claudio Pompejano et Feliciano* gerentibus consulatum.

XIX. Creatus postea *S. Pontianus*, Calpurnii filius, relegatus ab Alexandro Severo in Sardiniam, et sub Maximino fustibus caesus, die 14 Martii, anno 235, *Severo, et Quintiano Coss.*

tempora Severi Imperatoris vixerunt. Spartianus in Adriano commemorat JCC., quibus is in causis dijudicandis utebatur, praeter Julium Celsum, *Meratium Priscum, Domitium Labeonem, et Salvium Julianum.*

(1) *Callistum* ad sacrum ministerium vasa argentea conflasse tradit Ven. Baronius ad an. 233. Sacro regeneravit baptismate SS. Caeciliam, Valerianum, ac Tiburtium, de quibus infra cap. 5. Basilicam Transtiberinam dicatam Virgini ab eodem Callisto, Platina, Pagius, aliique asserunt. Idem *Callistus Romanus* fuit, et filius Domitii. Ejus decretalis, quae extat I Conciliorum volumine, et aliae usque ad Siricium creduntur passim supposititiae.

XX. Ordinatus in ejus locum *Antherus*, qui nondum expleto Pontificatus anno, à Maximo P. V. 111, Nonas Januariarum occiditur in tertio *Jul. Maximini A. consulatu*, nempe anno 236 (1).

XXI. Post *Antherum* Pontificatum gessit *S. Fabianus*, Romanus, ad annum usque 250 electus, ut ajunt, columba super caput ejus desuper advolante; martyrioque coronatus in persecutone Decii, die 20 Januarii, ipso *Decio II*, et *Grato Coss.* (2).

XXII. Gubernavit deinde Ecclesiam *S. Cornelius*, schisma conflante Novatiano; et exortis circa lapsos controversiis, coronatus et ipse Martyrio secundo Pontificatus sui anno, Ae. V. 252, decimo octavo Kal. Octobris, in consulatu *Galli*, et *Volusiani*.

XXIII. Sedit deinde *Lucius*, Porphyrii Romani filius, exiguo et ipso tempore, cum martyrium subierit in 2. Consulatu *Volusiani*, id est, proximo anno 253.

XXIV. Lucio successit *Stephanus*, patria Romanus, traditionis de non-repetendo baptismate assertor, et vindex (3), et fidei, quam effuso sanguine confirmavit, propugnator illustris. Obiit 4 Nonas Augusti, *Valeriano IV*, et *Gallieno III Coss.* nempe anno 257.

XXV. Episcopatum deinde gessit *Sixtus II*, Atheniensis, uno tantum anno, animadversus in coemeterio, ut inquit *S. Cyprianus*, non, ut ait *Prudentius*, affixus cruci, VIII Idus Augusti, anno 258, *Coss. Tusco et Basso*.

XXVI. Ad Pontificatum evectus est post *Sixtum Dionysius*, presbyter Rom. E., à SS. *Basilio*, *Dionysio Alexandrino*

(1) Quidam hoc in loco intrudunt Pontificem *Cyriacum* nomine, de quo in Actis SS. Ursulae, et Sociorum: fatentur omnes eruditi hunc Pontificatum esse fictitium, Actorumque Ursulae fidem labascere. Egi de his in dissertatione de SS. Pontiano et Anthero. *Antherus* genere Graecus, fuit diligens Actorum Martyrum collector, unde et habetur Martyrologii primus auctor.

(2) *S. Fabianus* damnavit *Privatum*, Lambesitanum Episcopum, etiam in Concilio 90 Episcoporum in Africa condemnatum. Ignota *Privati* haeresis. Missos à Fabiano in Gallias Apostolicos viros scribit *S. Gregorius Turonensis*, lib. 1 Hist. Fr. Celebratur idem *Fabianus* laudibus *S. Cypriani*, ep. 56, ad Com.

(3) Fuere qui controversias de haeticorum baptismate inter *Stephanum* et *Cyprianum*, hujusque Concilia, et epistolas de eodem baptismate pertractantes, rejecerunt inter apocrypha. Sed vide quae scripsimus, lib. 51 de *Th. disc.*, cap. 13. Lege et tres *Joannis Sbaraleae* contra *Missorium* dissertationes, necnon secundam Epistolam *Eusebii Philalethis* ad *Franciscum Morenas*.

summo opere commendatus, qui migravit ad Dominum die 26 Decembris an. 271, in 2. *Aureliani A.* consulatu (1).

XXVII. In Petri cathedra sedit post Dionysium *S. Felix I*, qui et martyr decessit III Kal. Jun., anno 276, consulatum *Tacito* et *Aemiliano* gerentibus.

XXVIII. Romanam deinde Ecclesiam gubernavit *S. Eutychianus Lunensis*, qui suis manibus sepelivit martyres plusquam 342. Sedit autem an. 8, et decessit die 7 Decembris an. 283, in Consul. *Caji A. II*, et *Garini*.

XXIX. *Cajus*, Dalmata, et Salonitanus, ad Episcopatum Romanum post Eutychianum evectus, sanctissime illum administravit usque ad VI Consulatum *Diocletiani*, id est, annum 296, coronatus X Kal. Majas. Sedit postea *Marcellinus*, de quo in saeculo proximo.

PATRIARCHARUM NOMINA.

Tertio saeculo praefuerunt Alexandrinae Ecclesiae post Demetrium *Heraclas*, *Dionysius*, *Maximus*, *Theonas*: Antiochenae post Serapionem *Asclepiades*, *Philetus*, *Zebenus*, *Babylas*, *Fabius*, *Demetrianus*, *Paulus Samosatenus*, *S. Domnus*, *Timotheus*, et *S. Cyrillus*: Jerosolymitanae post Narcissum *Dio*, *Gordius*, *Alexander*, *Maxabanus*, *Himenaeus*, et *Zabdas*.

CAPUT II.

TERTII SAECULI RECENTENTUR CONCILIA.

OCCURRUNT primo Synodi Rebaptizantium, nullius in Ecclesiae auctoritatis. Quarum prior est Agrippini *Carthagenensis*, celebrata circa annum 215. Aliae indictae fuere ab Agrippini successore Cypriano, una anno 255, altera anno 256, et alia rursus eodem anno frequentior ac plenior. Eodem anno, sive ut sentit Baronius, 258, coactae item fuerunt Synodi *Iconii*, et *Synadae*, quibus omnibus rejicitur latum ab haereticis baptisma.

Dixi eas Synodos nullius auctoritatis, quoniam: valere hae-

(1) Quidam cum Antonio Pagio censent Dionysium decessisse *Coss. Claudio II*, et *Paterno*, id est, anno 269. Petavio vero ait vita functum *Coss. Antiochiano* et *Orfito*, anno nimirum 270. Pagii autem haec est Chronologia: *Zephrinus* creatus fuit Pontifex anno 197, *Callistus* 217, *Urbanus* 222, *Pontianus* 230, *Antherus* 235, *Fabianus* 236, *Cornelius* 251, *Lucius* 252, *Stephanus* 253, *Sixtus II* 257, *Dionysius* 259, *Felix I* 269, *Eutychianus* 275, *Cajus* 283, *Marcellinus* 296.

reticorum baptismum decrevit Stephanus Papa, et ea quaestio finita postea fuit, ut inquit Augustinus, *plenario Concilio*, quod alii putant fuisse Nicaenum, alii autem Arelatense.

In causa vero lapsorum, et contra libellaticos Synodis Patrum saluberrima edita fuerunt decreta: *Carthagine* sub Cypriano, an. 251, et 252, ac rursus 254, in causa Basilidis Legionensis, et Martialis, Asturicensis Episcopi, contententium, quamvis Libellatici forent, propriis sedibus restituti. Actum pariter de recipiendis lapsis sub *Cornelio*, an. 241, coacto Romae 60 Episcoporum Concilio.

Adversus haereses ea, quae sequuntur, indicta sunt. Contra Originem anno 230. *Alexandrinum* sub Demetrio (1). Adversus Privatam anno 140 *Lambesitanam* in Africa. Adversus Berillum *Bostrorum* in Arabia, anno 244. Adversus Noetum *Ephesinum* an. 255. Duobus *Antiochenis* 265, et 270, damnatus Paulus Samosatenus (2).

CAPUT III.

HAERETICI, ET HAERETICORUM COMMENTA.

PRAXEAS à Phrygia, quem circa annum 209 refutavit Tertullianus, unus è Cataphrygibus, seu Montanistis, *Patripassianorum* sectam instituit, eorum scilicet, qui aiebant Patrem descendisse in utero Virginis, et crucis subiisse patibulum. Praxeam sequuti sunt *Beryllus* et *Sabellius*, qui SS. Trinitatis personas tria dumtaxat esse nomina putaverunt.

Beryllus Bostrorum, in Arabia Episcopus; ausus asserere Dominum, antequam inter homines versaretur, non substitisse in propriae differentia Personae, ut inquit Eusebius lib. 5, cap. 33, haeresim disseminabat anno 230. *Noetus* Ephesinus, quamvis Theodoretus illum vocet Smyrnensem, circa annum 245 vestigia Berylli calcavit, et Christum eundem esse cum Patre, et Spiritu Sancto dogmatizavit. *Sabellius* vero Ptolemaide natus circa annum 256, tam perveraciter tres divinas Personas in unam hypostasim, tanquam tres appellationes convenire affirmavit, ut ab ipso Divinae Triadis oppugnatore denominentur *Sabelliani*.

(1) Origenes ea in Synodo damnatus est, non propter haeresim, sed quoniam ordinatus fuerat in aliena dioecesi, et genitalibus abscissis. Vide dissert. 4 in III saeculum,

(2) Alias Synodos contra Paulum celebratas innuit Eusebius lib. 7 H. E., cap. 28, postremam, quam consignavimus anno 270, qui cum Pagio Dionysii Papae obitum figunt die 26 Decembris anno 269, ad hunc annum retrahunt, imo ad annum 266 Pearsonius.

Propugnavit Sabellianum dogma *Paulus Samosatensis* favore Zenobiae, Reginae Palmyrenorum, evector ad Episcopatum Antiochenum, et damnatus duobus Conciliis supra commemoratis (1).

Vixit eodem saeculo *Novatus*, presbyter Carthaginensis, fautor Novatiani Antipapae, qui circa annum 251 tradidit lapsis post baptismum non esse impendendam absolutio- nem (2).

Deterior ceteris videtur haeresis *Manichaeorum*, exorta anno 277. Hujus auctor *Cubricus*, Persarum lingua *Manes*, graeca *Manichaeus*, quasi fundens manna, vocatus. Is duo principia post Marcionem, bonum unum, alterum malum constituit: hinc duas in homine oppositas animas, pugnam concupiscentiae et rationis, certamen carnis et spiritus, et boni malique commixtionem in qualibet re creata adstruebat; à principe tenebrarum Vetus Testamentum, à Deo bono editum Novum opinabatur. Christum apparenter crucifixum, ejusque animam in globo solis residere putavit. Praeluserunt ei *Terbinthus*, et *Scythianus*, his praedictus *Marcion*, et *Bardesanes* Syrus, atque istis Aegyptii, ac Persae, qui *Isidem* et *Osiridem* seu *Orosmadem* et *Arimanium*, aut qualicumque appellaverint nomine, duplicem invexerunt cunctarum rerum causam, bonam, et malam (3).

Fuerunt haeretici alii nominis obscurioris: *Nepos* Egyptius, qui Papiae, sive Millenariorum recoxit errorem: *Valesii* sibi- met, et hospitibus virilia secantes: *Angelici* cultum latriae an-

(1) Paulum Samosatensem renovasse haeresim Artemonis, et Theodoti Coriarii, autumantium Christum nudum esse hominem, affirmat Eusebius, lib. 5 Hist. eccl., cap. 23. Cum summo dedecore Paulum ex Ecclesia exturbatum scribit idem Euseb., lib. 6, cap. 30.

(2) Auctores complures, praesertim Graeci, Novatum cum Novatiano confundunt, decepti nominum similitudine.

(3) Apud Eusebium, lib. 6 H. E., cap. 37, memoratur haeresis quaedam cognominata *Arabica*, asserentium animas hominum simul cum corporibus interire, et simul pariter resurrecturas, eandemque haeresim refutasse, et extinxisse fertur Origenes, *Rebaptizantes*, quorum memini superiori capite, et *Millenarios* quosdam, non Cerinthi, sed Papiae Sectatores, quoniam errarunt, vel non explorata traditione, vel nondum expressis Ecclesiae definitionibus, et quoniam abscissi non fuerunt à fidelium communione, non ausim haereticos appellare. Meminit proximo capite 38 Eusebius haeresis *Helcesitarum*, qui integrum Paulum repudiabant, et aiebant indifferentem rem esse Christum abnegare, alia comminantes absurda; quae tamen haeresis simul nata et extincta est. Videntur alia dogmatizasse ab Helcesitis, de quibus superiori saeculo, cap. 3. Hos recensitos ab Eusebio sub Gordiano et Julio Philippo, hoc nempe saeculo III, describit Origenes in Psalmum 82.

gelis impendentes; et *Apostolici* eos, qui utuntur uxoribus, à sua arcentes communione.

CAPUT IV.

DE SCRIPTORIBUS ECCLESIASTICIS TERTII SAECULI.

PRAETERITO, ac praesenti saeculo floruit *Q. Septimius Tertullianus*, presbyter Carthaginensis, quem defecisse ad Montanistas tradunt circa an. 192, obiisse autem circa 220. Se fuisse Gentilem, et patre Centurione natum, prodidit in lib. de Spectaculis. Scriptor sententiis creber, locutione difficilis, pro Christiana religione strenue contra idololatrias pugnavit: Marcionem, Praxeam, Valentinianos, et Cainianos exagitavit; sed in plura etiam lapsus est paradoxa, affirmans rationalem animam, et fortassis etiam Deum, esse sui generis corpus, angelos cum filiabus Cain incestam perpetrasse libidinem, et secundas nuptias esse tanquam supra damnandas.

Hippolytus, Portuensis Episcopus, florebat circa annum 234, ad quem usque Chronicum suum protraxit, prout constat ex Cathedra ejus marmorea, anno 1551, reperta in Agro Verano, et asservata in Bibliotheca Vaticana (1). Hujus martyrium hymno XI, *περί σέφ.*, celebravit Aur. Prudentius.

Eadem cum Hippolyto aetate floruerunt *Minutius Felix*, *Ammonius Alexandrinus*, et *Julius Africanus*. Minutius in dialogo, quem inscripsit *Octavium*, refutavit profanorum fabulas, dictus propterea à Lactantio *idoneus veritatis assertor*: Ammonius cognomento *Sacca*, edidit de *Concordia Mosis cum Jesu* opus elegantissimum; et Julius Africanus tradidit concisa methodo Cronographiam, explanavit historiam Susannae, et in epistola ad *Aristidem* Salvatoris nostri Genealogiam (2).

Fuit Ammonii discipulus *Origenes Adamantius*, Alexandrinus, natus ex Leonide martyre: an. 203, praefectus Catechumenis instituendis, sed ob audaciam, qua se eviravit, pulsus à Demetrio Episcopo Alexandria: ordinatus presbyter Hierosolymis ab Alexandro, anno 228, et post varia itinera et di-

(1) Scripsit Canonem Paschalem, annorumque XVI periodum incipientem ab anno I Alexandri Severi, Christi 222, de quo Canone Viri doctissimi, Aegidius Bucherius, Franciscus Blanchinius, et Jo. Dominicus Cassinus. An Hippolytus Episcopus fuerit *Portus* Romani, an *Ponti*, an *Metropoli* Arabiae, controversatur. Quidam illum cum Hippolyto Thebano confundunt.

(2) *Serapionis*, qui scriptis revocare studuit ad frugem Dominum, qui persecutionis tempore à fide descriverat, meminit Eusebius lib. 6 H. E., cap. 12.

scrimina mortuus Tyri, anno 259, aetatis suae 69. Innumera scripsit opera, inter quae eminent multiplices in libros utriusque Testamenti lucubrationes, et *Tetrapla*, *Hexapla*, et *Octapla*, accuratae scilicet versionum divinatorum Librorum Complexiones. Errores tamen docuit permultos, ut Pelagianorum ἀνομαρτησίαν, spirituum, animarumque perpetuum circulum, et post iniquorum expiationem finem gehennae. Damnatus fuit à Theophilo Alexandrino, ab Epiphania in Synodo Cypria, et à Vigilio in V Oecumenica, ejusque libri decreto Gelasii declarati fuerunt apocryphi (1).

Dionysius, Alexandrinus Episcopus, fuit auditor Origenis, obiitque anno 265. Colitur inter Sanctos à Graecis V Non. Octob., à Latinis 15 kal. Decembris. Laudantur ejus Epistolae ad Fabium Antiochenum, Ammonem, et Cononem, et ad Cognominem Rom. Pontificem. Accusatus à Pentapolitanis de haeresi Sabellii, naviter se ipsum purgavit.

Praetermittendi non sunt *S. Cyprianus*, Episcopus Charthaginensis, et *S. Gregorius* Neocaesariensis, cognomento Thaumaturgus. *Cyprianus* discessit quidem à sententia Stephani circa haereticorum baptismum; sed errorem, si admisit, purgavit anno 258 falce martyrii (2). In ceteris libris et Epistolis Ecclesiae disciplinam, idolorum vanitatem, unitatem Ecclesiae, Virginum, Sacerdotum, omniumque mores, servavit, ostendit, firmavit, instruxit.

Gregorius vero, qui et *Theodorus*, mirabilium operum parator, et à Basilio Magno comparatus Apostolis, et Prophetis, relicta μετάφρασι, id est, *Expositione* in Ecclesiastem, et *Epistola Canonica de Lapsis* approbata à VI Sinodo, sancto fine quievit post Synodum Antiochenam anni 265, cui interfuit, et in qua Paulum Samosatensem damnavit; atque inter Sanctos colitur à Graecis, Latinisque XV kalendas Decembris.

Addo Simmachum Samaritanum, qui edidit graecam Ve-

(1) Claruerunt inter Origenis discipulos *Ambrosius* olim Marcionita, fidei amplexus cum *Theocisto*, Maximino imperante; *Trypho* Sacrae Scripturae peritus, sensusque allegorici scrutator; et *Beryllus*, qui fuit Episcopus Bostrae in Arabia, de quo cap. 5.

(2) Epistolas, quibus rejicitur haereticorum baptismum, in dubium revocarunt nonnulli. Enituit ea in re Raymundi Missorii ingenium et elegantiam. Missorio alii praeluserant, quibus adhaesit in sua Historia Eccles. Franciscus Morenas. In Missorium acuit stylum Joannes Sbaralea; in Morena Eusebius Philalethes. Nostrum judicium pronunciamus lib. 23 Theol. discipl., cap. 5, et lib. 31, cap. 15.

Cyprianus ad fidem Christianam conversus opera Caecilii presbyteri, hujus sibi cognomentum adscivit. Illius vitam scripsit Pontius ipsius Diaconus.

terius Testamenti translationem (1): *Cajum* presbyterum R. E., qui scripsit contra Artemonem, et Theodotum: *Geminum Antiochenum*, qui teste Hieronymo pauca reliquit ingenii sui monumenta: *Hymenaeum Hierosolymitanum*, cujus libros testatur se legisse S. Maximus, Scholiastes S. Dionysii Areopagitae: *Anatolium*, Episcopum Laodicenum, qui *Canones Paschales* exaravit: *Commodianum*, qui se nominat *Mendicum Christi* (2), scriptorem *Instructionum* adversus Paganos: *Archelaum*, Caschorum in Mesopotamia Episcopum, qui contra Manichaeos disputavit: *Victorinum Martyrem* è Pannonia, qui in Sacros libros edidit Commentaria, omnesque haereses exagitavit: *Pamphilum*, qui scripsit libros quinque *Apologeticos* pro Origene, et martyrii palmam obtinuit; *Lucianum* denique, et *Hesychium* martyres, qui in conferendis corrigendisque graecis Divinae Scripturae Codicibus sedulam navarunt operam (3).

CAPUT V.

DE ROMANIS IMPERATORIBUS, ET MARTYRIBUS.

INEUNTE III saeculo Romanum regebat imperium *Septimius Severus* (4) Afer, filius Marci Getae, ac Fulviae Piae. Is enim principatum adeptus anno 193, eum administravit usque ad consulatum *Elpidii Rufi*, et *Pomponii Bassi*, ad annum 211, quo mortuus est Eboraci, quarta die Februarii. Orta est Severi edicto quinta (5), eaque saevissima persecutio anno 202. Trucidati tamen fuerunt anno 200 Carthagine *Speratus*, aliique undecim Martyres Scyllitani (6). Interfecti eadem persecutio-

(1) *Symmachum* fuisse Ebionaeorum haeresi infectum, ait Eusebius lib. 6 H. E., cap. 27. Ab illo Ebionitas appellatos esse *Symmachianos* constat ex Augustino, lib. 1 contra Cresconium, cap. 31, et lib. 19 contra Faustum, etc.

(2) Videtur *Commodianus* vixisse temporibus S. Sylvestri, siquidem cap. 33 hortatur Ethnicos, ut ad ejusdem Sylvestri gregem accedant, quamquam hic nonnulli mendum subesse opinantur.

(3) Confutavit Montanistas *Zotiens*, Episcopus Ostrenus, ac Martyr. In eosdem stylum acuit *Cajus*, discipulus Origemis, de quo lib. 6 H. E. Eusebius. Contra Origenem S. *Methodius* M. Episcopus Tyri. Adversus Manichaeos *Archelaus* Caschorum in Mesopotamia Antistes. *Malchion*, presbyter Antiochenus contra Paulum Samosatensem.

(4) Cognominatus *Pertinax*, extinctus in Anglia ingluvie et stomachi cruditate. Restituit *Pantheon*, subegitque Britannos.

(5) Origo persecutionis fuit à Plautiano, quem Severus in Orientem proficiscens relicuerat Praefectum Urbis. Idem Severi et Bassiani vitae insidias molitus interfectus est, ut refert Herodianus.

(6) *De Sperato*, qui Carthagine securi percussus fuit, et de Proconsule

ne grassante pater Origenis *Leonides*, *Plutarchus*, *Serenus*, *Heraclides*, *Hera* adhuc *Cathecumena*, aliique, de quibus lib. 6 Eusebius. Illustre fuit martyrium virginis *Potamiaenae* post acerbissimos cruciatus cum matre *Marcella* igni damnata, et cujus exemplo permulti Alexandrini cives subiere martyrium. *SS. Perpetuae et Felicitatis*, necnon *Rutilii et Manvili*, qui anno 203 martyrium in Africa passi sunt, meminerunt praeter Martyrologia Tertullianus et Augustinus. Passus item circa hoc tempus Albae Helvetiorum *Adaleon*, de quo tom. 2 Maji, pag. 35 Bollandistae; *Andeoli* Subdiaconi in quatuor partes ense ligneo conscissi memoriam colunt Martyrologia kalendis Maji.

Severo defuncto Imperatores creati sunt *M. Aurel. Bassianus Antoninus*, dictus *Caracalla*, à veste ad talos demissa, et *Septimius Antoninus Geta*, filii Severi, et *Juliae* (1); at *Geta*, nondum exacto mense, à fratre in gremio matris occiditur. Ipse fratricida, cum imperasset an. 6 et 2 m. à Martiale Centurione prope Carras urbem Mesopotamiae fuit interfectus an. 217, *Coss. Praesente et Extricato*.

At brevior fuit principatus *Opelii Sev. Macrini*, ejusque filii *Diadumeniani*, quos an. 218, *Coss. ipso Diadumeniano et Advento*, milites obtruncarunt, opera *Juliae Maesae*, aviae *M. Antonini*. Successit in imperio idem *Antoninus* dictus, quod fuerit Solis Sacerdos, *Heliogabalus*, et in nummis *Helagabalus* (2). Is 4 imperii sui anno, Ae. V. 221, militari tumultu occi-

Saturnino, qui illum damnavit, et paucis post diebus captus est oculis, vide Tertullianum ad Scapulam, cap. 3. *Hera* in Martyrologio Romano die 22, dicitur *Irais*, et ab Eusebio item, lib. 6, cap. 4. *Heraides*. Tres *Heraides* distinguendas esse monet eo loci *Valesius*. Meminit *Eusebius* proximo c. 5 *S. Martyris Basilidis*, unius ex apparitoribus, qui *Potamiaenam* duxerant ad supplicium, ad *Christum S. Virginis* apparitione conversi. Nec abstinnit *Severus* à caede *Philippi*, Praefecti *Aegypti*, quoniam *Christianae religioni* addictus erat. *Sequenti* c. 6 idem *Eusebius*, et *Nicephorus* lib. 4, cap. 33, scribunt existimasse nonnullos advenisse imperante *Severo* tempora *Antichristi*, atque in ea opinione fuisse *Scriptorem* quemdam, *Judae* nomine, qui disseruit de *LXX* hebdomadibus *Danielis*.

(1) *Julia* fuit secunda uxor, nam prior fuit *Marcia*, quam aliqui matrem *Caracallae* falso putarunt. *Julia* adeo fuit impudica, ut se cum eodem *Caracalla* incestu polluerit; sibique illo necato *Antiochiae* mortem conscivit. *Privigni* cum *noverca* et *germana* matre *conubium* damnat *lex divina Levit. 18, Dent. 27*, *Lex naturae 1, ad Corinth. 5*, *Lex Civilis l. ult. de Rit. nupt.*, et *Virgilius* apud *inferos* puniri, ait *Aen. 1*.

Qui thalamos natae invadit vetitosque hymenaeos.

(2) *Heliogabalus* filius fuit *Caracallae*; an ex *Julia* matre, an ex *Saemiane* concubina, incertum. Periiit trucidatus in latrina, florentissima aetate, annos natus 16 aut 18, tribus jam compressis, et repudiatis uxoribus, *Julia Cornelia Paula*, *Aquilija Severa Vestali*, et *Annia Faustina*, quam oo-

sus fuit, et projectus in Tiberim 6 Idus Martias. Impurissimus fuit, et appellatus à Dione *Pseudoantoninus* et *Sardanapalus*, ab aliis *Tiberinus*, *Tractitius*, *Impurus*.

Imperavit deinde *Aurel. Severus Alexander*, natione Syrus, et *Elagabali* consobrinus, an. 13 occisus à militibus, 15 kal. Aprilis, *Coss. Severo* et *Quintiano*, id est, anno 235. Sub *Alexandro* autem martyres occubuerunt Romae *Calepodius* presbyter, *Caecilia* virgo cum sponso *Valeriano*, hujusque fratre *Tiburtio*, *Palmatius* consul cum liberis et uxore, *Felix* cum conjugè sua *Blanda*, *Martina* virgo. Item *Quiriacus*, Episcopus Ostiensis, *Asterius* Presbyter, *Tatiana* matrona, *Aurea* virgo, *Julius* et *Hesychius* milites, cum aliis permultis, apud Ostia Tiberina peremptis (1).

Extincto *Alexandro* imperium tenuit *Julius Maximinus* è Thracia, opilio olim et pastor, trucidatus ab exercitu mense Octobris, *Coss. Perpetuo* et *Rustico*, ac simul inauguratus est Imperator in Africa *M. Ant. Gordianus*, qui seipsum interemit mense Majo, iisdem *Coss.*, nempe anno 237. Orta sub *Maximino* persecutio Ecclesiae sexta anno 236. Affectae Martyrio *Barbara* Nicomediae, et *Alexandriae Catharina* (2); cujus acta sunt admodum ambigua. A *Maximino* alios in crucem sublato, alios animalibus nuper occisis inclusos, alios feris objectos, alios fustibus elisos, affirmat etiam *Capitolinus* (3).

ciso illius viro, Pomponio Basso, rapuerat. Nupsit quoque *Zotico*, ut inquit *Lampridius*. Ridicula patravit, modo colligens decem millia pondo aranearum, modo eandem copiam mustelarum et murium; adhibuitque in convivio 8 luscos, 8 calvos, 8 surdos, 8 insigniter nigros, 8 laborantes podagra, 8 notabiliter obesos, 8 nasutos, ita servans proloquium, παραὶ ὄκτω.

(1) *Aurelius Alexander Severus* matrem habuit *Juliam Mammaeam*, sororem matris *Heliogabali*, Christianam foeminam. Repudiata priori conjugè filia *Martiani*, duxit *Memmiam* filiam *Sulpitii*, viri *Consularis*. *Apolonii*, *Abrahami*, *Orphei*, necnon *Christi* coluisse fertur imagines. Videsis §. 7 *Lampridii*.

Prohibuisse balnea mixta refert *Dion*.

(2) Alias *Ecaterina*.

(3) *Maximinus* Parentes habuit *Miceam Gothum*, et *Ababam Alanam*, ut inquit *Capitolinus*. Appellatus est *Pestis reipublicae*. Eo auctore interfectus *Alexander*, qui redeuntem è Thracia amantissime exceperat, et creaverat *Legionis* à se institutae *Tribunum*. Mactati in Persecutione *Maximini Lucianus*, presbyter *Antiochenus*, eruditione clarissimus; *Pamphilus*, presbyter *Laodiceus*, aedificator *Bibliothecae Caesareensis*, cujus nomen *Eusebius* pro suo cognomine adhibuit; *Dorothea*, virgo *Alexandrina*, formae, et decoris gloria percelebris. Plura de hac *Eusebius* lib. 8, cap. 14. Sed ibi *Dorotheae* nomen non lego, ejusque certamen refertur ad tempora alterius *Maximini*, et *Galerii*: de quibus saeculo proximo. Sub hoc tamen *Maximino* floruisse *Dorotheam* alii tradunt. Martyrologium *Germ.* XV Kal. Nov. memoriam agit *S. Triphoniae* aut *Triphennae*, filii ipsius *Decii* uxoris

Devolutum deinde Imperium ad *M. Antonium Gordianum* juniorem (1), interfectum à Philippo Arabe anno 244. Tum ad *Philippum*, de cuius religione disceptatur, confossum Veronae à militibus anno 249, trucidato circa idem tempus Romae à cohorte Praetoria *Julio Philippo*, illius filio, adscito in consortium Imperii; ac deinde ad *Q. Trajanum Decium*, natum in inferiori Pannonia, peremptum à Scytis et in paludem demersum, exeunte anno 251, ipso III et *Herennio Etrusco Coss.* (2).

Mota sub Decio Persecutio Ecclesiae VII. Tradunt sincera Martyrum Acta, sub Decio *Metram* lapidibus obrutum, *Apoloniae* dentes excussos, *Serapionem* è coenaculo dejectum, *Julianum* flagris caesum et igne consumptum, *Ammonarium*, *Mercuriam* et *Dionassiam* gladio caesas, *Ischirionem* per media viscera transfixum, *Saturninum*, Tolosanum Episcopum, pedibus circumacto tauro alligatum, et omni membrorum parte laceratum, *Alexandrum*, Jerosolymitanum Episcopum, et *Babylam* Antiochenum in carcere extinctos, *Pionem* Smyrnae cum *Sabina* et *Asclepiade*, et *Metrodoro* stipiti affixum, *Maximum* lapidibus obrutum, *Petrum*, *Andream*, *Paulum*, et *Dionysiam* Lampsaci gladio peremptos, *Tryphonem*, et *Respicium* Niceae capite truncatos, *Lucianum* et *Marcianum* Nicomediae flammis exustos. De his sincera *Ruinartii Acta*. Sed alii plures sub Decio martyrio coronati fuere, ut *Aretii Pergentinus* et *Laurentius* fratres, *Catanae Agatha* virgo, *Ravennae Fusca* et *Maura*, *Romae Abdon* et *Sennen*, atque in *Tuscia Secundianus*, *Murcellianus* et *Verianus*. Sub Decio itidem con-

et *S. Cyrilla*, ejusdem Caesaris filia, locum habet in Martyrologio Adonis. In Romana Ecclesia coluntur *Abdon* et *Sennen* Persae, *Venantius* Camers, mirrae constantiae adolescens. Illustres quoque in Tabulis Ecclesiasticis SS. MM. *Epimachus* et *Alexander*, *Pionius* presbyter, *Amaranthus* Aquitanus, *Marina* virgo Antiochena, etc. Viginti Christianorum millia Antiochiae in templo combusta in nocte Dominicae Nativitatis, *Nicephorus* lib. 7, cap. 6, et *Genebr.* tradiderunt. Contigit horum triumphus saeculo desinente, vel sub initia sequentis.

(1) *Gordianus* senior patrem habuit *Metium Mamillum*, matrem *Ulpiam Gordianam*, uxorem vero, quae illi peperit *M. Anton. Gordianum* juniorem, *Fabiam Orestillam*, *Antonini* proneptem.

(2) *Decio* cognomen *Traiani* tribuit *Senatus*. *Messium Decium* alii vocarunt. Ejus patria *Bibalis*. Suscepit ex conjugè *Tryphonia* filium *Decium*, quem constituit consortem Imperii, magno opere laudatum è *Valerio Maximo*. *Execrabile animal* dicitur à *Lactantio de Mortibus Persecutorum* n. 4. Incepta *Decii* persecutio statim ac Imperium obtinuit anno 249, ac perduravit usque ad ejus mortem, id est, usque ad finem Novembris anni 251. Quo anno in tertio ipsius *Decii* Filiique consulatu *Fasti Idatiani* hanc persecutionem consignant. Inter *Paludes* victus, et cum exercitu deletus nec sepultura potuit honorari. Id *Lactantius* loco citato, *Cyprianus* de *Lapsis*, et *Hieronymus* in *Zach.* 14, ultioni divinae adscribunt.

tigit passio *S. Miniatis*, quem Florentini colunt. Furente hac persecutione *Paulus*, Heremitarum pater, in Thebaidis antra secessit, et Ephesi septem *Dormientes* in spelunca reserato ostio consummarunt martyrium.

Ad Imperatorum revertendum est seriem. Trucidato Decio, Augustus inito cum Scythis foedere, dictus est *Cajus Vibius Trebonianus Gallus*, qui Imperii consortem fecit filium *Volusianum*: sed inchoato principatus anno tertio, ambo *Interamnae* occisi sunt anno 254, ac suffectus *M. Aemilianus Maurus*, et ipse à militibus prope Spoletum occisus, nondum transacto tertio Imperii anno. Acclamati sunt itaque Imperatores *Pub. Licinius Valerianus*, et *Pub. Licinius Gallienus*, illius filius: quorum *Valerian.* an. 259 captus à Sapore, Persarum rege, ignobili servitute consenuit, ac tandem detracta cute misserrime obiit. *Gallienus* vero in expugnatione Mediolani à suis interfectus est, *Coss. Paterno* et *Mariniano*, anno 268, die 21 Martii.

Excitata sub Valeriano anno 257, in 4 ipsius consulatu, persecutio VIII, *Antichristi* appellata à *S. Dionysio Alexandrino*. In qua Christo testimonium reddidere Romae eodem anno *Stephanus* Papa, et *Tarsicius Acolythus*, et anno 258 *Sixtus* una cum *Quarto*, *Hippolyto*, *Felicissimo*, *Agapito*, et clericis aliis octo, ac paulo post levita *Sixti Laurentius*, *Rufina* et *Secunda* sorores, *Eusebius* presbyter, et *Marcellus* diaconus (1). In Africa vero praeter *Cyprianum*, de quo supra, *Uticae* demersus fuit in calcem 300 Sanctorum exercitus, quem à fornace calcaria *Massam Candidam* appellarunt. De aliis Mar-

(1) Coeptam persecutionem anno 3 imperii sui, et Christi 267, ajunt docti viri. Ineunte enim imperio mitissimus fuit, ut non tantum testatur *Trebellius Pollio*, sed etiam *Eusebius* lib. 7 H. Eccl., cap. 10. Ut saeviret in Christianos incitavit Archisynagogus magorum Aegypti. Meminit *Eusebius*, cap. 12, trium martyrum Caesareae in Palaestina damnatorum ad bestias, quorum unus dicebatur *Priscus*, alter *Malchus*, tertius *Alexander*. Fuit *Valerianus* ex *Cornelia* familia, filius *Valerii Flacci*, et cognominatus *Colobius*. Captus à Sapore, huic equum, aut vehiculum adscendenti terga vertere, et dorsum, cui rex pedem imponeret curvare coactus est. Detracta ejus cutis, et infecta rubro colore posita fuit in templo idolorum ad clarissimi triumphis memoriam. Vide librum de Mortibus Persecut. c. 5, Acta *S. Pontii* Martyris, à Balucio in lucem edita, cap. 24, et *Hugonem Floriacensem* in Chronico. *Licinius Gallienus*, ejus Filius, insidiis *Macriani* et *Heracliani* dncum interfectus est anno imperii sui 14 completo, aetatis 51. Fuit litteris egregie excultus, ejusque legitur epithalamium illud, recitatum dum filios fratrum suorum jungeret matrimonio:

*Ite, ait, ò pueri, pariter sudate medullis
Omnibus inter vos: non murmura vestra columbae,
Braqvia non hederæ, non vineant oscula conchæ.*

tyribus vide Eusebium, lib. 7, cap. 15, et 16, et Theodoricum Ruinart pag. 200 et seqq. Sub Valeriano item martyrio coronati sunt Romae *Eugenia* virgo, Tarracone *Fructuosus* Episcopus, Viennae in Galliis *Florentius*, etc. Gallieno itidem imperante securi fuerunt percussi *Protus* et *Hyacinthus*, praelaudatae virginis *Eugeniae* eunuchi.

Sublato è vivis Gallienus suffectus fuit *M. Aurel. Claudius II*, et huic post biennium pestilentia correpto, successit an. 270 *Lucius Domitius Aurelianus*, Sirmiensis, occisus inter *Heracleam* et *Byzantium* anno 275 (1). Movit Aurelianus, aut instauravit Ecclesiae persecutionem, quae dicitur *Nona*, *Coss. Quieto* et *Voldumiano*, id est, anno 272. Augustoduni *Symphorianus*, Caesareae in Cappadocia *Mamantes*, *Athenodorus* frater S. Gregorii Thaumaturgi in Ponto, *Chariton* in Isauria, *Justus* et *Patroclus* in Galliis, *Philomenus* Ancyrae, aliique per multi martyrium perpassi sunt. Vixit circa haec tempora *Felix Nolanus*, quem S. Paulinus Natali V vocat Confessorem ac Martyrem.

Reliqui Imperatores tertii saeculi sunt, *M. Clarus Tacitus*, qui obiit die 13 Aprilis, anno 276; *M. Annius Florianus*, frater Taciti, à militibus Tharsi post duos menses peremptus; *Probus* post Florianum acclamatus Augustus, septimo imperii anno, id est 282, apud Sirmium occisus; *M. Aurel. Carus* proximo anno 283 interfectus: *M. Aur. Garinus* et *M. Aur. Numerianus*, filii *M. Aur. Cari*, et ipsi occisi anno 284. Denique *Valerius Diocletianus Jovius*, Diocles antea dictus, obscuro genere Salonis in Dalmatia ortus, eodem anno 284, unde subducitur *Aera Martyrum*, adeptus imperium, socium adscivit anno 286. Kal. Aprilis *M. Aur. Maximianum* cognomento *Heraculum*; qui sese imperio abdicarunt, anno 304, dum *Diocle-*

(1) *Aurelianus* Imperium indeptus est *Coss. Antiochiano* et *Orfito*, ex fastis Idatii, ideoque anno 270. Occisus in 4 suo consulatu, anno 275, die 29 Januarii. Patrem habuit aedituum, obscuri generis, et matrem Solis sacerdotem. Alii Sirmii, alii in Moesia, alii in Dacia natum putant. Erumpentes Sarmatas cum trecentis tantum praesidiariis atrivisse narrat Vopiscus. Pugnavit contra Gothos, Suevos, Marcomannos, et reginam Zenobiam, egitque de Oriente et Occidente triumphum. In libro de Mortibus Persec. dicitur *natura vesantis et praeceps*, à Vopisco *Paedagogus Senatorum*. Persecutionem excitavit paulo ante mortem, exeunte anno 274, aut incunte sequenti. Interfectus est enim *Comenophrurii* inter *Heracleam* et *Byzantium* anno 275, mense Januario, unde Eusebius lib. 7 H. E., cap. 30, interemptum ait: *Compositis contra nos edictis subscribentem. Occisum malitia Notarii sui, et manu Mucaporis* scribit lib. 9 Eutropius: Notarius ille Mnestheus nomine affixus est stipti, ferisque objectus. Sex. Aur. Victor in Epitome ait ab Aureliano septam Urbem *validioribus et laxioribus muris*, primum apud Romanos usum capitis diademate, gemmisque et veste aureata.

tianus nonum, et *Maximianus* octavum gereret consulatum, sive, ut recentiores contendunt, anno 305, kalendis Maji. Mota postremis Diocletiani temporibus Decima Ecclesiae Persecutio, de qua sequenti saeculo quarto (1).

CAPUT VI.

TERTII SAECULI DOGMATA, ET DISCIPLINA.

TRADITIONE Apostolica, et decreto Stephani definitum est, ratum esse baptismum verbis Evangelicis consecratum, etiamsi ab haereticis conferatur. Nullum esse peccatum, quod per claves Ecclesiae nequeat remitti, Ecclesia Christi declaravit adversus Novatianos. Fides Trinitatis damnatione haereticorum magis magisque confirmata est. Unum esse Deum Veteris et Novi Testamenti auctorem, et Divinum Verbum veram assumpsisse carnem, vere suffixum fuisse cruci, non est haesitandum. Commentitium esse aeternum mali Principium cum naturali philosophia Religio revelata suadet.

Ut Episcopo divinam rem peragenti adstarent presbyteri, Zephyrinus constituit. Sacri ministerii vasa, quae vitrea erant, coeperunt Urbano sedente ex argento conflari. Lapsis in persecutione concessa est indulgentia; sed *libellatici*, et *thurif-*

(1) *Diocletianus*, Anulini Senatoris libertinus, à Dioclea matre nomen suum derivavit, Grajum vocabulum in Romanum morem convertens. Vocatur in libro de Mort. Persec., num. 7, *scelerum inventor*, et *malorum machinator*. Indicta persecutio 7 Kal. Martias, dum celebrarentur Terminalia, id est, dum ageretur dies festus Romanorum ob Deum Terminum, in 8 Diocletiani, et 7 Maximiani Consulatu. Ita in Fastis Idatianis. Ea dies est 25 Februarii, anno 305. De hac die, num. XII, de Mortib. Pers. usurpantur verba Virgilii Aen. 4.

Ille dies primus lethi, primusque malorum causa fuit.

Occurrebat annus imperii Diocletiani XIX, ut recte Eusebius in Chronico, et libro 8 H. E., cap. 2. Proposita tunc imperialia edicta, quibus jubebatur Ecclesias dirui, sacros codices flammis absumi, honoratos notari infamia, plebejos libertate expoliari. Additum paulo post, ut omnes Ecclesiarum Antistites unquam conjicerentur in vincula, et Diis cogerentur sacrificare. Acerbissimam hanc persecutionem per decem continuo annos depopulatam fuisse Christianas plebes ait libro 2, cap. 47 Severus Sulpitius. De illa praedicto libro de Mort. Pers., num. 16: *Vexabatur ergo universa terra, et praeter Gallias, ab oriente usque ad occasum tres acerbissimae bestiae saeviebant,*

Non mihi si linguae centum sint, oraque centum,

Ferrea vox, omnes scelerum comprehendere formas,

Omnia poenarum persurrere nomina possim;

Sunt tres illae acerbissimae bestiae, Diocletianus, Maximianus Herculius, et Galerius Maximianus, de quibus cap. 5 proximi saeculi.

cantes ex Clericis ad communionem tantum laicam admissi fuerunt. Institutae stationes, sive gradus poenitentium, πρόσ-κλαισις, *fletus*, ἀκρόασις, *auditio*, ὑπέπτωσις, *substratio*, et σύ-στασις, *consistentia*. Viguit à Callisti aetate jejunium quatuor Temporum. Diaconi septem regionibus Urbis praeerant, ut pauperum curam gererent. Sepeliebantur religioso cultu cadavera martyrum cum dalmatica, aut colobio purpureo, id Eutychiano iubente. Supra eorundem Martyrum Memorias ab aetate Felicis I Missae celebrabantur; unde morem derivasse ajunt consecrandi altaria cum eorum reliquiis (1).

APPENDIX

DE REBUS EXTERNIS MEMORABILIBUS.

VARIOS commemorabimus saeculi hujus eventus, deinde clariora bella, postremo celebriores Scriptores. Igitur anno Christi 204 Ludi saeculares exhibiti fuerunt Romae, celebrati rursus anno 248 sub *Philippis*. Medici, qui noluerant Severum occidere, ipsi anno 211 interfecti fuerunt jussu Antonini. *Papinianus* JC. nolens Getae caedem excusare, ab eodem Antonino, anno 212, morte afficitur. Thermae Antonianae dictae, anno 215 fuerunt in Urbe constructae. Occiditur, anno 222, à Praetorianis militibus *Ulpianus*, quoniam severiorem exercebat disciplinam. 226, Thermae, Alexandrinae vocatae, in urbe Roma aedificatae fuerunt. *Talmud* Jerosolymitanum anno 232, dicitur editum. *Pupienus*, et *Balbinus* interficiuntur anno 237, tempore agonis Capitolini. Pestilentia provincias plurimas, ac praesertim Aegyptum, et hujus metropolim Alexandriam anno 252, occupavit. Imperante *Gallieno* insurrexere (2) XXX Tyranni, affectantes principatum: *M. Cassius Posthumus*, qui imperium arripuit Coloniae; *C. Junius Cassius Posthumus*, ejus filius, à Gallis dictus Augustus; *Cyriades*, Saporì Persarum regi confederatus; *L. Aelius* Pannoniae rector, *Laelianus*, qui

(1) De rigore disciplinae cum lapsis servandae legito epistolas Cipriani. Qui carceribus mancipati confitebantur Christum, *Confessores* nondum perpassi martyrium appellabantur. Tempore quoque persecutionum; pestilentiae, maximaeque calamitatis, celebratos à fidelibus festos dies, in quovis loco, et interdum in agro, in solitudine, in navi, in stabulo, sacros conventus tanquam in templo habitos, sepultaque religioso cultu, gentilibus prorsus contrario, fidelium defunctorum cadavera, testatur B. Dionysius Alexandrinus apud Eusebium, libro 7 H. E., cap. 22. Adhibitos in funere cereos ex vetusto Christianorum more, Acta S. martyris Cypriani testantur.

(2) Ex Trebellio, de quo cap. ult., sive in Append. proximi saeculi.

sublato Posthumo in Gallia salutatus est Imperator; *M. Pionius Victorinus*, Laeliani occisor, et successor; *L. Aurel. Victorinus*, illius filius; *Victoria*, Victorini senioris mater, quae filio ac nepote sublatis, Tetricum movit ad capessendum imperium; *Mamurius*, ferri olim opifex, gladio, quem ipse confecerat, occisus à milite; *Q. Nonius Regillianus*, è Dacia acclamatus in Illyrico à Moesiis; *M. Acilius Aureolus*, olim pastor, coactus à militibus imperium sumere in contemptum Gallieni; *M. Fulvius Macrianus*, ejusque filii *Q. Fulvius*, et *Cajus Fulvius Quietus*, in Oriente acclamati; *Servius Anicius Balista*, occisus in Daphne, dum in tentorio cubaret; *Domitius Domitianus*, dux Aureoli; *Odenatus*, Rex Palmyrenorum; *Herodianus* filius Odenati; *Herennianus*, et *Timolaus*, Odenati pariter filii; *Zenobia* regina, uxor Odenati, de stirpe Ptolomaeorum; *Maconius*, qui Odenato vitam imperiumque rapuit; *Valerius Valens* renunciatus Imperator apud Macedonas; *L. Calpurnius Piso*, qui se in Thessalia nominavit Augustum; *T. Caestius Aemilianus*, in Egypto declaratus Imperator ab exercitu; *Publius Saturninus* à militibus item electus; *C. Pesuvius Tetricus*, memoratus supra in Victoria, seu Victorina; *Tetricus junior*, ejus filius, simulque Caesar factus in Galliis; *G. Annius Trebellianus* in Isauria acclamatus; *T. Cornelius Celsus*, Tribunus Africae. Hi triginta imperium invadentes, et Augusti declarati, brevi tempore miserrime perierunt.

Bella hujus saeculi illustriora confecta sunt anno 209 à *Severo* in Britannia, quae circumducto per insulam muro fuit validiori praesidio munita. 216, Pugnavit *Antoninus*, vicitque Artabanum, Parthorum regem. 229, Idem *Artabanus* cum Persis (quorum imperium circa annum 226 restauraverat Artaxar, gregarius antea miles), bellum gerens occisus est, et in illo extinctum regnum Parthorum. 234, *Varius Macrinus* in Illyrico, et *Junius Palmatus* in Armenia, felici eventu pugnarunt. 240, Commissum in Africa bellum contra *Sabinianum*, qui à Gordiano defecerat. 242, Idem *Gordianus* ingentibus copiis contra Persas tetendit, horumque fudit exercitus. 258, A Gothis, Scythis, Marcomannis, Persisque in arma ruentibus, Romanum imperium foedissime laceratur. 260, Victi ab *Odenato* Persae; *Sapor* Orientem aggressus; Scythae irruerunt in Asiam. 263, In Scytharum, Gothorumque irruptionibus incensum est templum Dianae Ephesiae, reputatum Asiae miraculum. 270, Ad *Haemimontum* Thraciae Gothorum exercitus fuit peste et fame consumptus. 273, Imp. *Aurelianus* non procul ab Antiochia superavit Zenobiam, quae imperium Orientale occupaverat, eamque captam suo reservavit triumpho.

296, Alexandria cum toto Aegypto recuperata à *Diocletiano*, qui ita se extulit, ut ad instar Dei adorari voluerit, pedesque osculandos praeberit salutantibus.

Inclaruerunt litteris tertio christiano saeculo *Papinianus* (1), et *Ulpianus*, JCC. praestantissimi superius laudati. *Censorinus*, doctissimus Grammaticae artis, auctor libri *de die Natali*, Chronologis utilissimi (2). *Dionysius Longinus Cassius*, praeceptor *Porphyrii*, et *Zenobiae* reginae *Palmyrenorum* à consiliis, quem *Eunapius* vocat βιβλιοζήλον ἐμψυχον ἢ περιπατῆρα μυσείων. Memoratur *Porphyrius*, philosophus, religionis nostrae infensissimus hostis, qui cum *Plotino* Romam advenit circa annum 263 (3). *Philostratus* Lemnius, Apollonii Tyanei mendacissimus, blasphemusque laudator. *Julius Titianus*, qui scripsit *Provinciarum* libros pulcherrimos, *simia sui temporis* appellatus. *Dio Cassius*, *Nicaenus* Historicos, qui grandi utitur stylo, ac *Thucydidem* imitatur, sed immerito in praestantissimos viros invehitur. *Herodianus* styli perspicui, sed fidei in *Alexandro*, et *Maximino* nutantis. *Asinius Quadratus*, qui jonica dialecto Romanam scripsit Historiam. *Dionysius* historicus, cujus meminit *Jornandes* de rebus *Gethicis*, cap. 19. *Oppianus* Cilix, ob singulos versus donatus ab Antonino Caracalla *stater* uno, id est, viginti millibus nummorum aureorum, unde ejus carmina *aurea* dicuntur. *Aelius Spartianus*, Historiae *Augustae* auctor, in quo deprehenditur rerum repetitio, et confusio (4).

(1) Imperante Caracalla floruerunt JCC. plerique, Papiniani auditores, *Terruntius*, *Paternus*, *Macer*, *Terentius*, *Clemens*, *Menander*, *Arcadius*, *Rufinus*, *Papirius Fronto*, *Anthius*, *Maximus*, *Hermogenianus*, *Africanus*, *Florentinus*, *Tryphonius*, *Justus Callistratus*, *Venulejus*, *Celsus*, *Serenus Sammonicus*. De his *Raphael Volaterranus*, *Rutilius*, *Pancirolos*, *Gravina*, etc. *Domitius Ulpianus* collegit *nefaria rescripta Principum* adversus Christianos. Vide *Lactantium*, lib. 5 *Instit.* cap. 11.

(2) Dicitur fuisse è gente *Martia*, quae originem traxerat à duobus Romanorum regibus *Numa*, et *Anco*. Legi apud *Carolum Patium* in *Familiiis Rom.*, pag. 169, tres inscriptiones ad *Marciam* gentem spectantes, in quibus *Censorini* nomen occurrit. Pertinere puto ad *Censorinum*, qui anno Urbis 746, octavo ante Aeram christianam cum *Asinio Gallo* gessit *Consulatam*. Sed ostendunt tamen haud insolitum in Familia *Martia* gentilium nomen. Aureum de *Die Natali* opusculum, editum à *Censorino* fuit anno Christi 238.

(3) *Porphyrius* fuit natione *Tyrius*, *Syrorum* lingua appellatus *Malchus*, discipulus *Plotini*, natus anno 12 *Severi Alexandri*, Christi 233, et mortuus *Romae* septuagenario major, postremis annis *Imp. Diocletiani*. *Plotinus* vero obiit anno aetatis suae 66, Aerae *Vulg.* 270, quo *Claudio II* occumbente levatus est *Aurelianus*.

(4) Claruerunt itidem hoc saeculo *Alexander Aphrodisaenus*, primus *Commentator Aristotelis*, *Philemon* comicus *Syracusanus*, *Nicostratus* so-

QUARTUM

ECCLESIAE SAECULUM.

CAPUT I.

DE EPISCOPIS ROMANAE URBIS.

IN ROMANA Petri Cathedra sederunt quarto saeculo *Marcellinus*, *Marcellus*, *Eusebius*, *Melchiades*, *Silvester*, *Marcus*, *Julius*, *Liberius*, *Felix II*, *Damasus*, *Siricius*, *Anastasius*.

XXX. Marcellinus subrogatus Cajo, dicitur coronatus martyrio XVII Kalendas Apriles, *Diocleciano IX*, et *Maximiano VIII Coss.*, scilicet anno Ae. V. 304. Narrantur ejus thurificatio, et habitum de hac re Sinuessanum Concilium. Verum S. Pontificis lapsus videtur à Donatistis confictus, et Concilium illud à plurimis commentitium censetur. Martyrium, quod nonnulli in dubium revocant, comprobant vetusta Martyrologia, et Romanae Ecclesiae traditio (1).

XXXI. Suffectus *Marcellus* (2), qui Episcopatum tenuit usque post Consulatam X *Maximiani Herculis*, id est, usque ad annum 309, quo obiit inedia, et loci situ confectus in domo Lucinae, quam ipse in Ecclesiam, Maxentius in Catabulum redegerat.

XXXII. Sedit postea S. *Eusebius*, natione graecus, qui supremum diem obiit anno 311, in Consulatu VIII *Maximiani*, cognomento Armentarii.

XXXIII. Ad Episcopatus apicem evecus deinde est S. *Melchiades*, aut *Miltiades*, Afer genere. Is Donatistas represit, absoluto Ceciliano Carthaginensi Episcopo, quem *Traditionis Sacrorum Codicum* ipsi Donatistae insimulabant. E vivis excessit *Constantino A. III*, et *Licino A. Coss.*, id est, anno 313, mense Decembri.

phista, Trapezuntinus, *Amelius* Platonicus, *Volcatus* historicus, *Nemesianus* poeta.

(1) Juxta Pagii Chronologiam *Marcellus* creatus est anno 308; *Eusebius* anno 310, eodemque anno post menses quatuor *Melchiades*. *Silvester* anno 314, *Marcus* anno 335. In reliquis saeculi hujus Pontificibus nulla occurrit discrepantia, aut saltem minima.

(2) Hunc quidam ob nominis similitudinem cum Marcellino confundunt, ut contigit de Cleto et Anacleto, sicut praenotavimus in primo saeculo.

XXXIV. Rexit deinde Ecclesiam supra annos 21, hoc est, usque ad exitum anni 334, quo plenus meritis obiit *Coss. Julio Constantio*, et *Rufo Albino*, *S. Silvester* Romanus, primus omnium Pontificum ob restitutam Ecclesiae pacem et libertatem redimitus corona (1).

XXXV. Silvestro *S. Marcus* filius Prisci:

XXXVI. Marco *S. Julius* I successit, quorum primus obiit post menses octo anno 336, *Coss. Nepotiano* et *Facundo*, die 7 Octobris: alter vero post annos 16, mortuus est die 12 Aprilis, in Consulatu *Constantii Aug. V.*, et *Galli Caesaris*, nempe anno 352.

XXXVII. Liberius Romanus post Julium praefuit Ecclesiae usque ad annum 366, quo anno, *Coss. Gratiano*, et *Dagalaipho*, die 24 Septembris migravit è vita. Hunc aliqui ex Pontificum numero excludunt, quod apud Sirmium exul subscripserit formulae Arianorum. At ea formula non damnabat *ὁμολοσιον*, nec erat expresse haeretica.

XXXVIII. Pulso in exilium Liberio ab Imperatore Constantio, et sponte cedente Episcopatu, commissum Ecclesiae regimen *S. Felici II*, qui anno 359 martyr occubuit. Liberius vero Romanae reversus Ecclesiae rursus praeficitur. Plures Pontificatum Felicis oppugnant, quem nos alibi vindicavimus.

XXXIX. Ab anno autem 366 emortuali Liberii usque ad annum 384, exercuit Pontificis Maximi munus *S. Damasus*, plurimis virtutibus clarus (2). Compresso Ursicini schismate, refutatis falsis criminationibus, Arianis, et Apollinaristis damnatis, de Ecclesia optime meritis obiit praedicto anno 384, die 11 Decembris, Consulibus *Rechimero* et *Clearcho*.

XL. Damaso è vivis sublato gubernavit Ecclesiam *S. Siricius* annis tredecim, obiitque VIII Kalendas Martias, anno 398, *Honorio A. IV*, et *Eutychiano Coss.* Hujus, et sequentium PP. recipiuntur Decretales epistolae; nam praecedentium suppositae, aut saltem dubiae creduntur.

XLI. Suffectus Siricio *S. Anastasius* Romanus, Maximi filius (3), qui annis quatuor Romanam gubernavit Ecclesiam,

(1) Exolevit opinio asserentium Constantinum Magnum à Silvestro regeneratum fuisse baptismate, tradente Eusebio, cui Patres Scriptoresque gravissimi subscribunt, baptizatum fuisse morti proximum prope Nicomediam. Nutant etiam quae de donatione Constantiniana traduntur.

(2) Sanctos Damasum Pontificem, et Laurentium M. hispanos, quos nonnulli recentiores Romae exortos scripsere, Hispaniae asseruit, vindicavitque vir Cl. *Franciscus Perezus Bayerius*.

(3) *Anastasi* nomen idem significat ac haebraicum *Joachim*, quod interpretatur *Domini resurrectio*. Resurrectio enim dicitur *ἀνάστασις*. Vide Adnot. ad proximum caput 5 ubi de *Photino*.

ad celestem patriam profectus, *Arcadio V*, et *Honorio V. Coss.*, nimirum anno Ae. V. 402, posteaquam damnaverat errores Origenis; et Rufinum, qui libros *περὶ ἀρχῶν* latinitate donavit, Romam ut se purgaret, adire jusserat, et renuenti obtemperare anathema inflixerat.

PATRIARCHARUM NOMINA.

Sederunt Alexandriae post Theonam *Petrus*, *Alexander*, *Athanasius*, *Petrus II*, *Timotheus*, et *Theophilus*. Antiochiae post Cyrillum *Tirannius*, *Vitalis*, *Philogonius*, *Paulinus*, *Eustathius* (1), *Eulalius*, *Meletius* et *Flavianus*. Jerosolymis post *Zabdum Hermon*, *Macarius* (2), *Maximus*, *Cyrillus*, *Joannes II*.

CAPUT II.

QUARTO SAECULO CELEBRATA CONCILIA.

PLURA quarto saeculo celebrata fuerunt Concilia: quaedam pro ecclesiastica disciplina, quaedam adversus haereses, maxime Arianam; quaedam etiam ab iisdem heterodoxis ad eludendas ecclesiasticas definitiones.

Concilia primi generis sunt, *Eliberitanum* in Provincia Hispaniarum Boetica, anno 305 (3): *Cirtense* in Numidia, provincia Africae, eodem anno: *Ancyranum* anno 314, aut 315: *Neocaesariense* in Ponto circa idem tempus: *Cartaginensia* anno 390, 398, et 399, *Hipponense* anno 393. In his collapsa Ecclesiarum disciplina fuit editis saluberrimis, ac temporis congruentibus definitionibus, restituta.

Adversus Donatistas in Africa plures coactae fuerunt Synodi. Atque in memorata Urbe *Carthagine* duae, una anno 306, altera anno 348. *Romana* sub Melchiade anno 313, et *Arelatensis* convocata à Constantino anno 314. Donatistae etiam factionis suae Synodos congregarunt, *Carthagine* anno 308 et 311, necnon *Bagae* in Numidia, anno 394.

Contra Arianam haeresim celebrata fuere quae sequuntur Concilia: *Alexandrinum* sub Alexandro Antistite anno 315.

(1) *Euphronius*, quem Eustathio dejecto substitutum inquit Sozomenus lib. 2, ab Eusebianis intrusus fuit.

(2) Inventa est Jerosolymis sedente Macario Crux Domini, et hujus inventionis historia traditur à Rufino lib. 10 H. E., cap. 7 et 8, à Sozomeno lib. 2, cap. 1, et à Theodorito lib. 1, cap. 18. Ex his, quae narrantur, hauserunt Scriptores ceteri.

(3) Circa Epocham Concilii Eliberitani viris eruditissimis dissentientibus, sequimur vulgarem calculum.

Ibidem alterum, cui omnes Episcopi Aegyptii cum Osio Cordubensi interfuerunt, anno 324. Proximo autem anno 325 celebratum fuit celeberrimum *Nicaenum* Concilium, primum *Oecumenicum*, in Bitynia. Interfuerunt Episcopi, qui in damnationem Arii consenserunt 318 (1), praeter Clericorum, aliorumque virorum ingentem numerum. Adfuit et religiosissimus Imperator Constantinus. In hac Synodo Verbum Divinum declaratum est Patri *Consubstantialē*, extinctum schisma Meletianum, et finita de die Paschatis controversia.

Nicaenam fidem confirmarunt adversus Arianam perfidiam *Concilium Sardicense*, seu *Illyrici*, celebratum praeside Osio anno 347: *Mediolanense* anno 355, in quo Catholici nolentes subscribere condemnationi S. Athanasii pulsati sunt in exilium: *Ariminense* anno 359, in quo Episcopi 400, primum fidem Nicaenam decreto firmarunt, sed postea fraudibus circumventi, minisque tentati, plures formulae subscripserunt supprimenti *Omoousion*. *Romanum Julii* anno 342, et *Damasi* anno 370, necnon aliud 378, et *Alexandrinum* anno 349, quo S. Athanasii causa discussa fuit, et vindicata innocentia; quemadmodum in *Jerosolymitano* anno 350.

Eundem quippe Athanasium, Ariani Concilii Episcoporum suorum coactis, non semel deponi, et in exilium detrudi curarunt. Actum id anno 334 in Synodo *Caesareae* in Palestina: anno 335 in Synodo *Tyria* (2): anno 336 in *Constantinopolitana* Eusebianorum: anno 341 in *Antiochena*.

(1) Inter istos miraculorum gloria claruisse *Paphnutium* Episcopum in superiori Thebaide, et *Spiridionem* Episcopum Trimithuntis in Cypro, refert Socrates lib. 1, cap. 11 et 12. Qui Nicaeno Concilio praefuisse putarunt Romanum Pontificem Julium, apud Gelasium Cyzicenum, ubi scriptum erat, *πρόλιος Ρωμαίων ἐπίσκοπος*, forte pro *πόλιος*, aut *πρίλιος*, legunt *Ρήλιος*. Videsis Petrum de Marca in Concordia Sacerd. et Imp. lib. 5, cap. 3.

(2) In hac Tyri Synodo *Archaph*, qui S. Athanasium accusaverat, quod manum Arsenio praecidisse ad maleficia patranda, ipsomet Arsenio comprehenso, et cum utraque manu adinvento, confusione permotus è conspectu Patrum cum ceteris calumniatoribus se subduxit. Vide Athanasium Apol. 2. Fuit *Archaph* Episcopus factionis Meletianae apud Memphim. Appellabatur quoque Joannes. Irrepsit mendum apud Socratem lib. 1, cap. 30, ubi vocatum *Ἀχάαβ*, *Achaab*. Legendum, *Ἀρχάφ*, *Archaph*. Arseni tamen historiam ad Synodum Arianorum Caesareae anno 334, aut praecedenti coactam plures referunt. Vide eruditorum notas in Sozomeni librum 2, cap. 23.

In Antiochena Synodo depositum *Eustachium*, ejus urbis Episcopum, Nicaenae fidei propugnatorem, eique suffectum *Euphronium*, narrant Socrates, lib. 1, cap. 24, Sozomenus, lib. 2, cap. 19, Eusebius Vita Const. lib. 3, cap. 59. Id refert Theodoretus ad annum 330, Philostorgius ad annum 329, Baronius ad annum 324.

Aliis insuper pseudosynodis aut Ariana perfidia, aut ver-
suta obstetit verae fidei. Nam in *Sirmiensi* Semiarianorum,
anno 351, qua depositus fuit Photinus, nulla *Consubstan-*
tialis facta fuit mentio; in *Sirmiensi* altera anni 357, eadem
vox rejecta fuit, atque proscripta; et in *Sirmiensi* tertia, pau-
lo post celebrata, eadem, ac in priori Synodo, callide in Fi-
dei formula omissa est vox *ὁμοῦσιον*, *consubstantiale*. Sed pseu-
doconcilia hactenus enumeravimus: ad orthodoxa reverta-
mur oportet.

In Concilio *Caesaraugustano* provinciae Tarraconensis,
anno 380 damnati fuerunt Priscillianistae; in *Aquilejensi*
anno 381 Palladius Arianus; in *Burdigalensi* anno 385, rur-
sus Priscillianus, et Instantius; in *Capuano*, anno 389 Bo-
nosus; in *Mediolanensi* anno 390 Jovinianus.

Laudandum est specialiter celebratum anno 381 *Con-*
stantinopoli. Est enim Concilium *Oecumenicum II*. Adfuere
Episcopi Catholici 150, et Macedoniani 36. Sed hi nolentes
approbare *ὁμοῦσιον* discesserunt ex urbe. Confirmata est in hac
Synodo fides Nicaena, damnata haeresis Macedonii, addi-
ta Symbolo verba, quae Spiritus Sancti enuntiant divinita-
tem. Ad horum intelligentiam necessaria est notitia, quae
infra subjicitur haereticorum.

Theophilus Alexandrinus sub finem hujus saeculi, et an-
no 399 juxta Baronium, juxta Pagium autem anno 401,
damnavit in Synodo *Alexandrina* Origenistas, ejecitque his
adhaerentes Monachos Nitrienses: quos cum ignota expul-
sionis causa excepisset Chrysostomus, orta sunt inter claris-
simos hos praesules dissidia.

CAPUT III.

SCHISMATA, ET HAERESSES IV] SAECULI.

TRIA Schismata, praeter excitatum Romae ab Ursicino,
sedente Damaso, exorta sunt quarto saeculo. Ac primum *Do-*
natistarum, cujus auctor fuit *Donatus*, à Casis nigris Episco-
pus in Numidia, ac promotor *Donatus* alter, successor Ma-
jorini in Episcopatu Carthaginensi. Erupit circa annum 311,
et sese continuit intra Africae limites. Donatistae *Circum-*
celliones, quod vagarentur, etiam vocati, in sua tantum com-
munionem Ecclesiam contineri jactabant, irritumque censebant
baptismum ab improbis administratum.

Schisma alterum fuit *Meletianum* ineunte saeculo à *Me-*
letio Lycopolitano, seu Muniensi Episcopo, nuncupatum: qui,
cum in persecutione Maximini immolasset idolis, è sede de-

jectus à S. Petro Alexandrino (1), aram contra aram erexit, discissis Aegyptiorum Ecclesiis.

Tertium schisma *Luciferianum* dictum est à *Lucifero* Calaritano, qui cum Antiochiae, ejus urbis Episcopatum gerebat Meletius, consecrasset Paulinum, anno 362 occasione praebuit, ut alii Meletio, alii Paulino adhaerent. Ad ordinationem tamen Paulini impulerunt Luciferum Catholicorum dissidia, neque Lucifer, quem inter Sanctos vocant Sardi, alicujus haereseos aperte convincitur; quamquam Luciferiani quidam traderent rationalem animam gigni ex traduce, et in Cod. Theodosiano Euresius è secta Luciferianorum vocetur haereticus.

Deteriores autem haereses fuerunt *Arii*, *Macedonii*, *Apollinaris*, *Photini*, *Priscilliani*, *Helvidii*, et *Joviniani*. *Arius* presbyter Alexandrinus, filius Ammonii, coepit post annum 315 pestilentissimae haeresis propinare venena, affirmans *Trinitatis* personas pares non esse gloria, ac majestate, sed *Verbum* esse initium creaturarum, expers paternae substantiae, et factum ex non extantibus. Ad latrinam secedens urgente alvi necessitate, animam cum intestinis efflavit anno 336. Inter Arianos vero alii Filium creaturam Patri *dissimilem* asseriebant, ut Aetius, Eunomius, Eudoxius: atque hi appellati sunt *Anomaei*, ἀνομῖος enim idem est ac *dissimilis* (2). Alii *similem* quidem, sed non *consubstantialem* dicebant, ut Narcissus, Demophilus, ceterique Episcopi semiariani tertiae Synodi Sirmiensis; à quibus approbatum est ὁμοιούσιον, *substantia simile*, non probatum ὁμοούσιον, *consubstantiale*. His accesserunt *Eusebiani*, qui ab Eusebio Nicomediensi partibus Arianorum addicto nomen traxerunt (3).

(1) Meletius à S. Petro Synodali sententia damnatus, et depositus fuit anno 305. Vide 2 Apologiam Athanasii.

(2) Auctor Anomoeorum *Eunomius*, qui Cyzicenam regebat Ecclesiam, et non in Trinitatem, sed tantum in Christi mortem baptizandum esse docebat, ut inquit Sozomenus lib. 6, cap. 25. Cum Eunomio conspirarunt *Eudoxius* invasor patriarchatus Antiocheni, apro silvestri comparatus; *Aetius*, quem à Flaviano accusatum Leontius exuerat diaconatu, *Georgius* Alexandrinae insidiator Ecclesiae, alique hujus furfuris.

(3) Pro Arianis pugnarunt *Eusebius* Nicomediensis, *Theognis* Nicaenus, *Eustathius* Antiochenus, Sabellianus, alique plures, qui Nicaenam fidem tentarunt subvertere. Socrates lib. 1 ait, jussu Eudoxii C. P. Eunomium, de quo supra, sermonem ad populum habuisse in die *Theophaniae*, et utrumque ausum dicere, Josephum post ineffabilem partum coivisse cum Virgine, et Filium, ac Spiritum Sanctum esse ministros et servos Patris, quod asserit quoque Philostorgius lib. 6, cap. 2. Apud eundem Historicum lib. 4, cap. 15, fit mentio haeresis *Borborianorum* in Cilicia degentium. Eisdem commemorat etiam S. Philastrius. Laudabant

Quod Arius de Verbo Dei, *Macedonius* asseruit de Spiritu Sancto, hunc ad conditionem deprimens creaturarum. *Macedonius* Constantinopolitanum adeptus erat Episcopatum, cum circa annum 360 coepit disseminare haeresim, in Thracia praesertim, et Bithynia, et Asia propagatam. Ei adhaerentes ab illius nomine *Macedoniani*, à dogmate autem, quo Divini Spiritus majestati bellum intulere, *Pneumatomachi*, ἀπὸ πνεῦμα ἢ μάχομαι, sunt appellati.

Apollinares duo fuerunt, pater, et filius, presbyter unus, et institutor Grammaticae, alter Rhetoricae praeceptor, et in Ecclesia Lectoris functus officio. Pater Alexandriae Berytum, Beryto migraverat Laodiceam, ibique vetiti à Theodoto Episcopo Laodicensi uti consuetudine Epiphanius sophistae, ne ad Gentilium superstitionem delaberentur; Apollinaris filius id ducens contumeliae loco, novam haeresim condidit, imperante Constantio, dogmatizans hominem absque anima assumptum fuisse à Deo verbo, ac postmodum assumptam quidem animam, sed mente destitutam, cui proinde loco, mentis esset idem Verbum. *Apollinaristae* hoc autumantes dicuntur.

Photinus à Galatia, sed Sirmii in Pannonia Episcopus, et Marcelli Ancyranus discipulus, adhaesit aliquando haeresi Sabellianae: tum addidit Christum esse *ψεῦδος ἄνθρωπον*, id est, purum putum hominem, neque ante Mariam extitisse, depositus, et damnatus in 1, et in 2 Synodo Sirmiensi. Coepit blasphemias evomere anno 341, obiitque in Galatia anno 377. *Photini* sequaces à Vigilio Tapsensi, et ab Augustino appellantur *Homuncionistae* (1).

hi carnalem concupiscentiam, negabant futurum iudicium, et incedebant caeno faciem oblinientes. Hinc nomen traxerunt, coenum quippe graece dicitur *βόρβορος*, Haeretici *δαυματοποιοί* miraculorum nempe effectores, qui absurda jactabant miracula, fuerunt, ut opinor, perditissimi Ariani; recensentur enim in istorum classe apud eundem Philostorgium, initio libri 9 *Aetius*, *Eunomius*, *Leontius*, *Candidus*, *Evagrius*, *Arrianus*, *Florentius*, et *Theophilus Indus*: quos ille tamquam *Consubstantialis* oppugnatore depraedicat.

(1) A Photino in haeresim fuisse pertractum Romanum Pontificem *Anastasio*, affirmat Dante, celeberrimus Poeta Etruscus, *Inferni* Cantu undecimo. Christophorus Landini, et Alexander Vellutelli in Commentariis suis ad praedictum cantum XI ajunt, *Anastasio* Photini haeresi infectum, fuisse Romanum, eandem haeresim palam tradidisse; dum autem illam confirmare studeret, infelici obitu periisse. Ac Vellutellus hunc Pontificem fuisse ait *Anastasio*, hujus nominis Quartum. Haec autem nulla ratione consistunt. Nam *Anastasio IV*, Romanus, sedit saeculo duodecimo, *Photinus* autem haeresim spargebat suam saeculo Ecclesiae quarto. Verum hoc saeculo Ecclesiam administravit *S. Anastasio*, hujus nominis Primus, quem Photinianum haeticum appellare audacia est maxima.

Priscillianus in Hispania ortus familia nobili, ac praedivite, seductus à Marco quodam Aegyptio Gnostico, et Manichaeo (1), duorum principiorum, atque fatalis necessitatis errores inuovavit, mendacium ac perjurium licitum esse tradidit, promiscuas probavit libidines, Sabellianorum fovit deliramenta, ac traducta sub humilitatis specie flagitiosissima vita, Trevisis damnatus est capitis, anno, ut fertur, 388.

Perpetuam Deiparae virginitatem denegarunt *Helvidius*, et *Jovinianus*. Quorum primus discipulus Auxentii Episcopi Mediolanensis, Ariani, circa annum 380, vix primis imbutus litteris conscripto libello tradidit, Mariam post Domini nativitatem alios filios ex Josepho carnali concubitu peperisse. *Jovinianus* vero Monachus Apostata, et auditor Helvidii, docuit ulterius servandam non esse pudicitiam, nuptias solatia esse ad despumandas libidines, atque meritorum et praemiorum sustulit discrepantiam, damnatus sedente Romae Syricio, anno 390, et lege Honorii anno 412, quo adhuc superstes conventicula agebat, plumbatis caesus, et in Bubuiam Dalmatiae insulam relegatus.

Hae quidem fuerunt praecipuae quarti saeculi haereses; sed quasdam alias commemorat Epiphanius, videlicet, *Audianorum*, ab Audaeo Syro, qui affingentes Deo humani corporis delineamenta, *Anthropomorphitae* sunt appellati ab ἀνθρωπος, *homo*, et μορφή, *figura* (2): *Antidicomarianitarum*, asserentium cum Helvidio Virginem post partum copulatam fuisse viro; unde dicti sunt *Mariae adversarii*, ἀντιδιδμος enim, et

Primo enim *Anastasius I* inter Sanctos Romana veneratur Ecclesia. Deinde hunc Romam habere non meruisse, recte scribit ad annum 368 venerabilis Caesar S. R. E. Cardinalis Baronius. Insuper quis hunc haereticum dixerit, quem Apostolicae solitudinis anxium, sibilantia hydrae haereticorum ora composuisse, et libros Origenis *Periarchon*, horumque interpretem *Rufinum* damnassee, ad Principiam, et ad Demetriadem scripsit S. Hieronymus? Idem Anastasium in Epistola ad Geruntiam summopere commendavit. Quanti insuper Anastasium Pontificem fecerit S. Paulinus, apertum est ex hujus litteris ad *Delphinum* in Gallia Episcopum. Hinc perspicuum est, poetas sibimet *quodlibet audendi*, ut Venusinus agebat, factam sibi existimare potestatem.

(1) Aegyptii saeculo IV magna ex parte Manichaeis adhaesere. *Hieracitas* hos Manetis gregarios legimus fuisse appellatos. Horum unus fuisse creditur *Marcus* seductor Priscilliani, et Memphi ortus.

(2) Ab Origenistis etiam Catholici *Anthropomorphitae* sunt appellati, quasi rejicientes Origenis allegorias etiam Scripturae loca, quae Deo manus, pedes, ceteraque adtribuunt humana membra, sensu dumtaxat literaliter exponerent. A qua insimulatione neque sanctissimi viri Epiphanius et Hieronymus, apud Joannem Jerosolymitanum et Rufinum, fuerunt immunes.

adversarius idem sonant: *Collyridianorum*, qui Deiparae tanquam numini sacrificabant, nomen sortiti à κολλυρίς, *siliginea placenta*, Virgini ab illorum oblata foeminis: *Messalianorum* denique, asserentium omissis omnibus aliis operibus orationi tantummodo esse vacandum, nullumque ex Ecclesiae Sacramentis, Baptismi etiam, et Eucharistiae, percipi fructum. Hos *Euchitas* ab εὐχήν, *oratio*, et *Enthusiastas* ab ἐνθουσιάζω Numine agor, vel insanio, dixerunt (1).

CAPUT IV.

DE ECCLESIASTICIS SAECULI IV SCRIPTORIBUS.

BREVITATI studentibus locus non est plurimos saeculi hujus distincte recensere Scriptores. Praecipuos itaque, et litteris aequae, ac sanctitate celebres laudabimus separatim, tum coaevatim reliquos.

Occurrit primo *S. Athanasius* Alexandrinus, insectator Arianorum acerrimus (2). Interfuit anno 325 Nicaeno Concilio, et anno proximo suffectus est Alexandro in Episcopatu patriae suae. Non semel Arianorum machinationibus coactus est solum vertere, fractusque aerumnis succubuit anno 371, aut sequenti. Exquisitissimis lucubrationibus Arianam haeresim profligavit.

Antonius quoque, Aegyptiorum Monachorum parens, clero ortus genere, Comae non procul ab Heraclea an. 252, in solitudinem profectus anno aetatis suae 18, et mortuus anno 357, aetatis suae 105, scripsit sermones quosdam, et perutilia ad Monachos documenta. Quod idem praestitere *Macarii* duo, prior Aegyptius et Antonii discipulus, qui obiit nonagenarius anno 391; alter incola Nitriensis eremi, qui centenarius decessit anno 404, necnon *Pachomius* in Thebaide ortus, et auctor monachorum Tabenesium, in quorum uno monasterio 1040 ascetae simul vixerunt, qui decessisse fertur anno 360. Hos vero propter instituti similitudinem una conjunximus.

Sapientia itidem inclaruerunt *Cyrillus* Jerosolymitanus,

(1) In Historia Philostorgii lib. 8, n. 3, describitur haeresis cujusdam Episcopi *Theodosii*, qui, Joviano imperante, ad impia Eunomianorum dogmata addebat, Christum eximio virtutum studio ex natura mutabili immutabilem evasisse, et Deum neque loqui posse, neque audire, quoniam lingua caret et auribus.

(2) Quod narrat de Athanasio puero alios pueros baptizante, magna laborare suspicione demonstrant in ejus Vita doctissimi PP. S. Mauri.

Hilarius Pictaviensis, *Zeno* Veronensis, *Eusebius* Vercellensis, *Ephrem* Syrus, et *Pacianus* Barcinonensis. *Cyrillus* in Ecclesia Jerosolymitana anno 350 successit Maximo, ediditque Catecheses tam ad *Competentes*, quam *Mystagogicas* ad initiatos. *Hilarius* ob eloquentiam comparatus Rhodano, rapidissimo Galliarum flumini, circa annum 335, creatus Episcopus Pictavorum in Aquitania, exinde Synodis, scriptisque Arianos plurimum exagitavit. *Zeno* antistes Veronensis, qui fertur martyrium pertulisse circa an. 360, homilias plures conscripsit: sed an illae, quae ejus circumferuntur nomine, genuinae sint, haesitatur. *Eusebius* Vercellensis, in Insubria Episcopus, exilium fidei causa, et aerumnas perpessus, imperante Constantio, ad hunc, atque ad Patrophilum Arianum, et ad Vercellenses suos conscripsit Epistolas, atque ex graeco vertit Commentarios Eusebii Caesariensis in Psalmos, necnon Evangelia Matthaei, et Marci; cujus *Versio*is codex ipsius S. Eusebii manu exaratus Vercellis etiamnum asservatur. Obiit autem, et immarcescibilem coronam obtinuit circa annum 370 *Ephrem*, Prophetia Syrorum cognominatus, orationes supra mille, hymnosque et carmina scripsit; obiitque circa annum 378. *Pacianus* decessit anno 390, senex admodum, instituitque scriptis Catechumenos, ac Poenitentes, et refutavit Novatianos.

Generis claritudine, parentum confessione, propriisque virtutibus *Magni* cognomentum adeptus fuit *Basilius* Cappadox, monastici Instituti promotor egregius, et Ecclesiae Caesariensis Episcopus, Libanium rhetorum hujus saeculi principem eloquentia superavit, haereticos, praesertim Eunomium, perstrinxit, Monachos regulis et sanctionibus imbuat, sacras interpretatus est litteras; atque ad coelestem gloriam evocato circa annum 378, parentatum fuit splendidissimo funere, et lacrymis quoque Judaeorum, Gentilium, et advenarum.

Accedunt *Gregorii* duo, *Nyssenus*, et *Nazianzenus*. Ille *Basilii* Magni frater, iste eidem Basilio amicitia, et consuetudine conjunctus. Primus Nyssae in Cappadocia Episcopus, refutavit scriptis Apollinarem Eunomium, et Manichaeos, divinos libros exposuit, orationes et epistolas edidit elegantissimas, et obiit an. 395. *Gregorius* alter Episcopus Nazianzi, admodum valuit metro, ac soluta oratione, quemadmodum illius scripta cedro digna testantur. Vita functus est orator, et theologus praestantissimus anno 389.

Haereseon conscripserunt *Historiam* *Epiphanius*, et *Philastrius*. Ille in *Panario*, hujusque operis *Anacephaleosi*, sive Epitome: iste in libro, cui titulus *de haeresibus*. Fuit *Epiphanius* gente Palaestinus, sed Episcopus in Cypro Salaminae, si-

ve Constantiae, diemque supremum obiit anno 402. *Philastrius* vero fuit Italus, et Episcopus Brixiensis, obiitque, ut ajunt, anno 387.

Summa laude, et admiratione dignus est Episcopus Mediolanensis *Ambrosius*; nam cum saecularibus litteris, causisque actitandis dedisset operam, et Aemiliae ac Liguria gereret praefecturam, inopinato electus Episcopus anno 374, in sacra eruditione adeo profecit, ut libros de Patribus Veteris Testamenti, de Testamenti Novi Mysteriis et Sacramentis, de Ministrorum Officiis, in Evangelium Lucae, ac plures varii argumenti epistolas, et orationes erudite eleganterque exornaverit. Decessit anno 397, pridie Nonas Apriles.

Ceteros eloquentia, scriptorumque copia et delectu superavit *S. Joannes Chrysostomus*, ortus Antiochiae ad Orontem fluvium, circa annum 354, à Flaviano presbyter ordidatus an. 386, locatus in sede C. P. anno 398, renitente licet Theophilo Alexandrino; multaque hujus, et quorundam aliorum Antistitum, necnon Eudoxiae Augustae causa perpeusus, deposuit exuvias mortalitatis in Comana Pontica anno 407, die 14 Septembris. Ut vero ejus ad populum Antiochenum, ceterasque Homilias, Orationes de Sanctorum virorum laudibus, libros de Sacerdotio, contra Gentiles, contra Vituperatores vitae Monasticae, atque in Evangelium Matthaei, in Epistolas Pauli, et in Vetus Testamentum lucubrationes laudaremus amplissimas, illa orationis facundia opus foret, quae ipsi peperit *Chrysostomi* appellationem.

De Hieronymo, Augustino, et Paulino, Nolano, in quinti saeculi Synopsi agemus.

Jam vero eos, qui sapientia, non sanctitate floruerunt, carptim attingimus. Initio saeculi adversus Gentes libros 7 florenti dictione scripsit *Arnobius Afer*, non omnino expers errorum. Gentilium pariter Theologiam in libris *Institutionum* impugnavit *Lactantius Firmianus* (1); cui et librum de Mortibus persecutorum, aliosque adscribunt: claruit autem sub Constantino. Versatus est in eodem argumento *Julius Firmicus Maternus*, qui edidit librum *de errore profanarum religionum* (2). De ecclesiastica historia optime meritus est *Eusebius E-*

(1) *Lactantius* videtur eruditus compluribus Afer, non Italus, utpote Arnobii auditor *Siccae*. Fuit Crispi Caesaris Praeceptor. *Institutiones* scripsit circa annum 320, exorta persecutione Licinii. Erravit cum millenariis; et negasse Spiritus Sancti *Substantiam*, inquit ad Pammachium S. Hieronymus. Obiisse dicitur Treviris senectute extrema. At locus et annus mortis, incerti.

(2) *Julius Firmicus Maternus*, natione Siculus, ex gentili Christianus scripsit ad Constantium et Constantem imp. circa annum 339.

piscepus Caesareae in Palaestina, sed de Arianismo suspectus: eique debemus etiam, missis aliis, de Praeparatione, et de Demonstratione evangelica libros eruditissimos. Adversus haereticos certarunt, et in divinos libros Commentaria ediderunt, *Titus Bostrensis*, in Arabia Episcopus, qui obiit anno 363. *Didymus Alexandrinus*, Hieronymi, et Rufini praeceptor, qui anno 392 excesserat aetatis suae annum 83. *Victorinus Afer*, qui naturae concessit circa annum 370. Evangelicam Historiam quatuor Carminum libris circa annum 330 complexus est *Juvenus* Presbyter, genere Hispanus.

Praetermitto *Basilium* Ancyranum, et *Tichonium* Afrum, Semiarianum, alterum Donatistam.

CAPUT V.

QUARTI SAECULI IMPERATORES, ET MARTYRES.

INEUNTE saeculo IV *Diocletianum*, et *Maximianum Herculum* imperasse dictum est supra. Coepit Diocletianus anno 301, *Coss. Posthumio*, et *Nepotiano*, saevire in milites, anno 303, in VIII suo Consulatu adversus Christianos. Haec est Ecclesiae persecutio X, omnium crudelissima, incoepa Nicomediae, ubi Ecclesia eversa est VII Kal Martias. Omnem fere orbem *sacro Martyrum cruore infectum* scribit Severus Sulpitius: interfecta uno die XVII fidelium millia, et in sola Aegypto trucidata CXLIV millia, unde Copti novam Aeram subducunt (1).

Diocletianus, et Maximianus Herculius purpuram exuerunt anno 305, juxta Balutium, praecedenti anno juxta alios, et nuncuparunt Augustos, Maximianus Herculius *Maximianum Galerium* cognomento *Armentarium*, quod olim in Dacia pastoritiam exercisset artem; Diocletianus vero *Constantium Chlorum*. Uterque anno 293 ab Herculio et Diocletiano adoptati fuerant, et Caesares dicti; nam *Chlorus* uxorem duxerat privignam Herculii Theodoram, repudiata Helena, ex qua genuerat Constantinum; Galerio autem Maximiano nupserat

(1) Persecutionis incoepatores fuerunt Gentiles Philosophi: praetextus incendium regii Nicomediensis palatii Christianis falso adtributum, ut imperante Nerone Urbis conflagratio. Fraude Galerii nondum Augusti occultis ministris ignis palatio fuit subjectus. Quare Diocletianus jussit omnes suos excarnificari et igne torqueri. Lege Lact. de Mort. Persec. num. 14. Ibidem num. 16, laudatur *Donatus* novies sub tribus Judicibus tortus. Fuerunt hi Bithyniae praesides, Flaccinus, Hierocles, et Priscillianus.

Galeria Valeria, filia Diocletiani (1), Eadem die, qua Constantius, et Maximianus declarati fuerunt Augusti, Caesares creati sunt *Severus*, et *Maximinus Daza*; et uterque erat nepos *Armentarii* ex sorore.

Non diu *Constantius Chlorus* regnavit, sed extinctus est Eboraci (2) anno 306, eique *Constantinus Magnus* successit suprema patris voluntate, militumque consensu. Interea Caesareae *Maximinus* persecutionem instauravit, compellens omnes sacrificare (3). Romae autem imperium invasit *Maxentius*, Maximiani *Herculii* filius, qui patrem in Campania commorantem ad imperium rursus evexit. Severo item, qui contra *Maxentium* ducebat exercitum, apud tres Tabernas occiso, Maximianus Galerius Augustum nominavit anno 308 *Valerium Licinianum Licinium*, et hunc persecutorem crudelissimum Christianorum. Inierunt tum concordiam cum *Maxentio* Maximianus *Herculius*, et Galerius Maximianus: at illum Constantinus anno 312 ad pontem *Milvium* superavit (4), insigni illa victoria, quam Crucis mirabilis apparitio praesignaverat. Habemus persecutionem saevissimam, incoeptam sub Diocletiano, et usque ad annum 312 subsecutam (5).

Singulos recensere in hac persecutione peremptos non vacat; oporteret enim omnia deflorare Martyrologia. Quosdam enumerabimus tamen. Nondum lata erant persecutionis edicta, et *Namnetis* in Britannia lancea confossi obierunt *Rogatianus* et *Donatianus*, germani fratres.

Romae *Sebastianus* Mediolanensis transfixus sagittis, et *Felix* cum *Adaucto* securi percussus. Nicomediae *Pantaleo* nobilis

(1) Priusquam Diocletianus et Maximianus *Herculius* exuerent purpuram, regia illius sedes fuit Nicomedia Bithyniae metropolis. *Herculii* Mediolanum, *Constantii* *Chlori* sedes fuit Augusta Trevirorum in Gallia; *Maximiani* autem *Galerii* *Sirmium* in Pannonia. Galerius pro Christianis, ne diutius vexarentur, edictum Nicomediae edidit anno 311, pridie Kal. Majas. Horrenda tabe consumptum legitur in libro de Mort. Persec. n. 35. *Rufinus*, lib. 8, cap. 15, et *Orosius*, lib. 7, cap. 23, ajunt agitatam furis vim sibinet intulisse. Obiit Idibus Maji praedicto anno 311. Nullum ex *Valeria* filium suscepit. *Candidianum* ex concubina procreatum *Licinius* occidit anno 313.

(2) In Anglia.

(3) *Maximinus* *Valeriam* *Galerii* viduam, ejus nuptias recusantem, relegavit cum *Prisca* matre et uxore *Diocletiani* in desertas *Syriae* solitudines.

(4) *Mulvium* *Victor*, *Prudentius* contra *Symachum*, *Paulus* *Diaconus*, alique dixere.

(5) In persecutione *Diocletiani* uno mense coronatos Martyrio XVII mille Christianorum, inter quos *Marcellinus* *Papa* una cum *Claudio*, *Cyprino* et *Antonino*. Vide Martyr. Rom. VI Kal. Maji.

medicus equuleo tortus, gladioque necatus. Tarsi abscissum caput *Bonifacio*, qui cum Aglae, matrona Romana, stupri habuerat consuetudinem. Puteolis martyrio cum sociis coronatus *Januarius*, Beneventanus Episcopus. Coronatos in eadem persecutione complures memorat Eusebius, lib. 8 H. E., et in subjecto libro *de Martyribus Palaestinae*, ait, Nicomediae vario mortis genere affectos *Dorotheum*, aliosque pueros Imperatoris cubicularios, *Gorgonio* elisas laqueo fauces, *Anthimum* Episcopum truncatum capite, innumeros projectos in mare. In Armenia, in Palaestina, in Thebaide, ceterisque provinciis tanta sacrorum ministrorum comprehensa est multitudo, et capitis damnata, ut carceres, quibus continerentur, deessent. Illustre fuit martyrium *Philae*, Episcopi Thmuitarum, *Adaucti* Romana dignitate conspicui, quatuor Coronatorum, aliorumque, de quibus Fasti Sanctorum VI Idus Novembris, *Luciani* presbyteri Antiocheni, *Petri* Alexandrini, *Felicis* Carthaginensis, *Theodori* Ancyrani una cum septem Virginibus, *Romuli* cum infante, cujus martyrium describit Prudentius. Inter Martyres Palaestinos celebrantur *Procopius*, *Alphaeus*, *Zachaeus*, *Timothaeus*, *Timolaus*, *Dionysius* etc. Passi itidem in Cilicia *Cosmas*, et *Damianus*, ἀνάγκη nuncupati, quoniam gratis medebantur aegrotis: Gallicae prope Nicomediam *Justina*, *Cyprianus*, et *Theoctistus*: in Africa *Saturninus*, *Crispina*, alique complures: Alexandriae *Didymus*, et *Theodora*: Chalcedone *Euphemia*: Tyri in Tuscia *Christina*: ad Aquas Gradatas *Chrysgonus*: Hadrianopoli *Philippus* Heracleaensis: Valentiae in Hispania *Vincentius*: Emeritae *Eulalia*: Augustae Vindelicorum *Afra*, antea meretrix: Amaseae *Theodorus*: Nicomediae *Barbara*: Siracensis *Lucia*: in Achaja *Arcadius*: Romae *Susana*, et *Agnes*, *Cyriacus*, *Largus*, *Smaragdus*, alii: Foro Cornelii, seu Imolae *Cassianus*: Bononiae *Vitalis*, et *Agricola* (1): Caesaraugustae sub Maximiano martyres XVIII: Sebastae in Armenia *Blasius*, et XL martyres sub Licinio etc.

Superato devictoque Maxentio, *Constantinus M.*, primum cum Licinio, deinde solus imperavit ad annum usque 337, quo Achirone prope Nicomediam obiit XI Kal. Junias, *Coss. Titiano*, et *Feliciano*: eodemque anno, V Idus Sept., renuntiantur Augusti tres illius filii, *Constantinus*, *Constantius*, et *Constans* (2). Diuturnior fuit principatus Constantii, quam

(1) Floruit itidem circa haec tempora, et saeculo tertio ad finem vergente, *S. Eusebius* Episcopus, Ambrosio Mediolanensi amicitia conjunctus, et *S. Simplicianus*, ejusdem Ambrosii successor.

(2) Magni Constantini avi fuerunt *Eutropius*, et *Claudia*: parentes

fratrum: nam *Constantinus* occisus fuit prope Aquilejam, *Coss. Acindino, et Proculo*, anno 340, die 6 Aprilis: *Constans* à *Magentio* in Galliis interfectus fuit sub initio anni 350, *Consulatum Sergio, et Nigriniano* gerentibus; *Constantius* vero obiit, *Coss. Florentio, et Tauro*, id est anno 361, III Nonas Octobris. Arripuit tunc imperium *Flavius Claudius Julianus*, filius *Constantii* (1), et *Basilinæ*, qui à Christi fide ad cultum idolorum descendit, *Apostata* idcirco denominatus. Saevit et is in Christianos anno 362, cum conflagrasset templum *Apollinis* in *Daphne* (2). Sed *Apostata* scelestissimus ictu coelitus immisso miserime interiit die 27 Junii anno 363, ipso met *Juliano IV, et Promoto Coss.*

In persecutione *Juliani* martyrio coronati fuerunt *Antiochiae Artemius, Alexandriae Gallicanus*, *Caesarae in Cappadocia Eusychius, Aretii Donatus*, *Episcopus*, et *Hilarinus monachus, Romae Gordianus, et Epimachus, Joannes, et Paulus, Bibiana*, virgo etc.

Extincto *Juliano*, *Imperator* à militibus renunciatus est *Flavius Jovianus*, aliis *Jovinianus*, è *Pannonia*; et *Joviano* mortuo anno proximo 364, die 17 Februarii (3), successit *Flavius Valentinianus*, ejusque frater *Fl. Valens* *Orienti* praefectus. *Gratianus* quoque filius *Valentiniani*, et *Severae*, à patre appellatus est *Augustus* anno 367, IX Kal. Septembris. Decessit *Valentinianus* anno 375, die 17 Novembris, eique suffectus est *Valentinianus Junior*, illius, et *Justinæ* filius, et

Constantius Chlorus, et Helena; noverca *Theodora*: fratres à *Theodora* geniti *Hanniballius*, pater *Dalmatii, Constantius*, pater *Galli, et Juliani Apostatae*: sorores *Constantia Licini* conjux, et *Anastasia* uxor *Bassiani*: uxores *Minervina*, ex qua genuit *Crispum*, quam *Sex. Aurelius Victor* ait fuisse concubinam, et *Maximiana Fausta*, filia *Max. Herculi*, ex qua suscepit *Constantinum, Constantium, Constantem, Constantiam, et Helenam*.

(1) *Constantius*, pater *Juliani*, fuit *Constantini Magni* frater, non filius. Idem *Constantius* non ex *Helena*, sed ex *Flavia Maximiana Theodora* genitus fuerat, ac frater fuit *Hanniballii*. Apud *Suidam* *Julianus* dicitur *Parabata*. Uxorem habuit *Flaviam Maximianam Helenam*, filiam *Constantini Magni*.

(2) Eodem anno 362 *Julianus* ad *Hebraeos* scripsit *Epistolam 25*, reaedificationem *Jerusalem* Templique suadens: quod illi opus proximo anno 363 aggressi sunt, sed frustra.

(3) Id quidem juxta *Socratem*, aliosque asserentes diem *Joviani* emortualem fuisse XIII Kal. Martias; sed in *Cod. Theod. lib. 9, tit. 25*, extat ejusdem *Joviani* lex contra raptos biduo post latam, nempe XI Kal. Martii, et die 19 Februarii. Obiit *Dadasthanae* inter *Galatiam, et Bithyniam*. Post *Joviani* obitum designatus *Imperator Salustius P. P.*; dignitatem renunciavit senectutem causatus: concurrentibus in ejus filium studiis, ait, hunc vero nimium esse juvenem.

ex patre frater Honorii. *Valens* occubuit anno 378, die 9 Augusti, *Gratianus* anno 383, die 25 Augusti. *Valentinianus Junior* occisus est ab Eugenio anno 392, die 25 Maji. Imperarunt tum *Theodosius*, et *Arcadius*; quorum ille, filius Honorii, et *Thermantiae* (1), à patre Augustus dictus fuerat an. 379. *Arcadius* vero, filius *Theodosii*, et *Flaccillae*, à patre consors imperii declaratus est cum Honorio, filio itidem *Theodosii*. Obiit *Theodosius* 395, die 17 Januarii; atque hinc subducitur *Arcadii*, et *Honorii* principatus: quorum anno 6, *Coss. Aureliano, et Stilicone*, desiit quartum Ecclesiae saeculum.

Imperante Honorio, aut Gratiano ab Hunnis martyrio affectae sunt *Ursula*, et aliae Virgines (2): quarum numerus fidem superat, et forte in Actis, pro *Undemilia*, undecim mille irrepsere. Floruerunt etiam hoc saeculo eximia sanctitate, praeter enumeratos praecedenti capite inter Scriptores, *Hilarion*, et *Paphnutius*, monachorum patres. *Jacobus* Nisibi in Mesopotamia, *Eustathius* Antiochenus, *Nicolaus* Mirensis, *Dionysius* Mediolanensis, *Martinus* Turonensis, *Zenobius* Florentinus Antistes; ac matronae sanctissimae, *Helena*, mater Constantini, *Monica*, Augustini parens (3), *Marcellina*, soror *Ambrosii*, et *Paula* Romana.

CAPUT VI.

QUAE SECCULO IV DOCTRINAE, ET DISCIPLINA VIGUERINT.

DEI VERBUM esse Patri *Consubstantiale*, et unum *ὁσία*, quomodo traditur in Evangelio, confirmatum est perfidiae Arianae confutatione. Retinendum didicimus *ὁμοῦσιον*, *ὁμοίσιον* caute usurpandum, atque in sensu Semiarianorum rejiciendum. Divinam in Christo humanamque naturam, et in ista rationalem animam mentemque inesse, ut divinae dispensationis postulat ordo, declaratum est luculentius. Spiritus Sancti propugnata est contra Macedonianos divinitas. Perpetua Deiparae virginitas vindicata. Deum carere corporis membris, prout naturalis etiam ratio suadet, et liberum arbitrium

(1) *Honorius*, et *Thermantia*, parentes *Theodosii Magni*, confundendi non sunt cum *Honorio*, filio ipsius *Theodosii*, et *Flaccillae*, et *Arcadii* fratre, et cum *AEmilia Materna* *Theemantia*, filia *Stiliconis*, et *Honorii* secunda uxore.

(2) Harum quidam putant mentionem fieri in *Philopatro* *Luciani*, ideoque infictum libellum huic abjudicant; sed locus ambiguus est.

(3) *Marcellina* inter Virgines colitur.

non constringi fatali necessitate, ex hujus saeculi expulsis erroribus evidentius dignoscitur.

Eucharistia nomine *Fermenti* ad fidelium unionem servandam hoc saeculo dirigebatur ad *Titulos*. Chrisma à solis Episcopis conficiebatur; quamvis eo presbyteri linirent verticem baptizati. Episcopus Ostiensis in consecratione Romani Pontificis pallio utebatur. Siricii constituto Sacerdotes, et Diaconi, non nisi coelibes eligebantur, et Clericorum officiis aggregari coeperunt Monachi, quos morum gravitas commendabat (1).

Postquam enim in Thebaide eremiticae vitae tyrocinia posuerat *Paulus*, vita functus anno 343, aetatis suae 113, coeperunt Monachorum propagari instituta. *S. Antonius* Abbas iis vivendi leges praebuit anno 310. Paulo post *Pachomius* auctor fuit Tabenensium. *Basilius* regulas Monachis tradidit circa annum 363. Instituit etiam Congregationem, et Monasterium erexit an. 380 *S. Ambrosius*. Institutum Monasti-

(1) Dirutis hoc saeculo fanis, et simulacris idolorum, plurima erecta sunt Christiani cultus templa. Nam in solo libro III Vitae Constantini ab Eusebio descriptae numerantur, templum ad Sepulchrum Domini, cap. 33, Bethlehemiticum ab Helena illius matre constructum, cap. 43, magnificentissimum in honorem Salvatoris Nicomediae, cap. 50, in loco, qui vocabatur Mambre, cap. 51, apud Heliopolim, cap. 58, etc. De Ecclesiis autem imperante, et adjuvante Constantino Romae, Albani, Neapoli, Constantinae in Numidia, et in regia praesertim urbe Constantinopolis, legendum opus Joannis Ciampini de Sacris Aedificiis, à Constantino Magno constructis. Complura quoque Theodosius Magnus, ejusque filii Arcadius, et Honorius construxerunt. Dirutum inter alia, *Consule Manlio*, nempe anno 399 Carthagine simulacrum *Caelestis*. Hinc S. P. Augustinus lib. 18 de Civit. Dei, cap. 54, demonstrat quam falsum sit jactatum à Gentilibus oraculum, per annos solummodo 365 Christi nomen fuisse colendum, postea vero religionem nostram penitus fuisse delendam. *Legge et Prosperum* lib. 3 de praedict. cap. 38, ubi *Caelestis*, seu Junonis, erat templum, consecrata est ab Aurelio Carthaginiensi Antistite amplissima Ecclesia. Condita Constantinopoli à S. Gregorio Nazianzeno sacra aedes, quam *ἁγασακίας* nominavit, quod illic fides languescens videretur revivisse. Vide ejusdem Gregorii orationem 52. Distinguenda haec est ab *Anastasia* Ecclesia Novatianorum, memorata à Socrate lib. 2, cap. 38. Idem Historicus lib. 6, cap. 6, laudat Templum S. Euphemiae Chalcedone, ubi inter Gainam, et Arcadium Imp. inita concordia fuit. Meminit quoque eo loci Constantinopolitanae Ecclesiae Gothorum, et alterius Joanni Apostolo dicatae, quae ab urbe distabat septem millibus passuum. De *Serapio* Paganorum templo in Ecclesiam Alexandriae commutato, legendus *Sozomenus* lib. 7, cap. 15. Circa annum 30 *Fruventius* Abyssinos ad Christi fidem convertit.

De Monachis in Thebaide degentibus, eorumque institutis, et disciplina, item de Scetiensibus, de Nitriensibus, et Monasteriorum Celliae, de Palaestinis, Syris, et Edessenis, vide *Sozomenum* lib. 6, *Palladium* in *Hist. Lausiaca* etc.

eum in Italiam à S. Athanasio allatum, invexit in Africam *Augustinus*, et prope Tagastem cum *Eremitis* exercere coepit anno 387. Idem creatus Hipponensis Episcopus communem vivendi formam anno 395, praescripsit Clericis; unde *Canonicorum Regularium* Augustinensium manavit Ordo. Maronitae in Syria à *Marone* monacho ac presbytero, religiosissimam vitam agente, ad Orontem non procul ab Apamea, hoc exeunte saeculo originem nomenque traxerunt.

APPENDIX

DE REBUS EXTERNIS MEMORABILIBUS.

BELLA Caesarum, aliorumque eventus quosdam memoria dignos, Scriptoresque celebres breviter recensebimus. Constantinus Magnus (1) post caedem Maxentii, anno 313 in Gallias concesserat, rebus cum Licinio compositis; sed bellum inter illos anno 315 exortum est, mortuo etiam Maximino, qui anno 313 à Licinio in Illyrico devictus fugit in Asiam, et Tarsi in Cilicia toto corpore exesso, et desilientibus è capite oculis miserrime periit (2). Bellum tamen Augustorum aliquandiu cessavit, inuito rursus foedere. Sarmatas anno 316 Constantinus expugnavit, occiso illorum rege Rosimundo. Gallicanus dux eodem anno Scytas compressit. Exortum iterum anno 323 bellum inter Licinium, et Constantinum; at Licinius tribus praeliis à Constantino victus sese imperio abdicavit, per uxorem Constantiam Constantini sororem impetrata salute. Verum idem Licinius anno 325 Thessalonicae novas res molitus, fracto gutture occiditur, illata etiam morte Martiniano, quem Caesarem nominaverat (3). In Gothos an. 332

(1) Superatus Maxentius anno 312, VI Kal. Novemb. De coelesti signo, quod Constantino M. apparuit, vide Euseb. lib 9 Hist. E. cap. 9, et lib. 1 de Vita Const. cap. 40, ubi etiam inscriptio posita ad basim statuae suae, dextera vexillum crucis gestantis: quam statuam illam esse puto, quae servatur in atrio Basilicae Lateranensis à Clemente XII exornatae. Vide, et librum de Mortib. Pers. c. 40, notasque Stephani Baluzii, et Gisb. Cuperi.

(2) *Maximinus* bellaturus cum Licinio Jovi votum vovit, ut si victoriam retulisset, Christianorum nomen extingueret, funditusque deleteret. Licinius autem ab Angelo praemonitus cum toto exercitu preces obtulit summo Deo. Pugnatum pridie Kalendas Majas.

(3) Divisit Constantinus anno 330 Romanum Imperium in duas partes, Orientis unam, Occidentis alteram, unde Aquila Imperii stemma pingitur biceps, quo pertinet versus

Picta biceps Aquila hinc Occasum, hinc adspicit Ortum.

Constantinus victrices manus convertit, eosque apud Sarmatas debellavit. Quando prope Nicomediam anno 337 decessit, parabat adversus Persas expeditionem. Constantinus junior anno 430 intulit bellum Constanti, et latrocinii specie in illius fines irrupit; sed interfectus, et in Alsam fluvium (1) projectus fuit. Domuitque anno 341 Constans Francos. Contra Magnentium, qui anno 350 apud Augustam arripuit Imperium, et Constantem occidit, anno proximo 351 castra movit Constantius. Pugnatum apud Mursam in Pannonia; ac primum vires Romani imperii fuerunt attritae: victus tamen Magnentius, qui desperatis rebus anno 353 apud Lugdunum seipsum interemit, quemadmodum apud Senones laqueo sibi mortem intulit Decentius, quem ille Caesarem appellaverat. Julianus anno 357 ingentes Germanorum copias apud Argentoratum fudit, capto Chonodomaro rege. Gerebat anno 363 bellum contra Persas, dum miserabili, ut supra dictum est, periit fato (2). Valentinianus anno 370 Saxones ejecit à Galliis: 371 in fugam vertit Germanos. Gothi, qui anno 376 ab Hunnis expulsi, permissu Valentis in Thracia sedem fixerant, fame compulsi propter avaritiam Maximi ducis anno 377 rebellarunt à Romanis; et ipso ac sequenti anno Romanorum legiones in Thracia internectione pene deletae sunt. At anno 380 Theodosius multis praeliis Gothos vexavit, eos-

(1) Non procul ab Aquileja.

(2) Quidam à S. Mercurio martyre Julianum lancea transfixum scripserunt. Moriens vero cruorem è vulnere manantem manu haustum projecit in aërem dicens: *Vicisti, Galilae, vicisti*. Obit 2 imperii anno, aetatis suae 31. Exustum anno 368 igne ad preces S. Babylae M., è coelis emisso templum Apollinis in Daphne scribit S. Joannes Chrysostomus Orat. in Babylam, et contra Gentes, necnon Sozomenus lib. 5 H. E. cap. 20. Fuerat primum Julianus in Ecclesia Lector, Basilicam in honorem Martyrum construxerat, revocaverat ab exilio pulsos à Constantio Episcopo, Meletium Antiochenum, Athanasium Alexandrinum, Eusebium Vercellensem, Luciferum Calaritanum etc. Factus autem apostata *Apollinem Tythium* apud Daphnem consuluit, sacra vasa in publicum aerarium jus sit inferri; templorum fores obstruxit, sacram mensam fertur perminxisse. Christianis, quos *Galileos*, aut filios *Galileorum* appellabat, inhibuit studia, eosque expelli mandavit à militia, in urbe Paneade subversa statua, quam exerebat mulier à profluvio sanguinis à Christo liberata, propriam locavit, igne è coelis elapso statim discissam. Judaeis indulsit, ut rursus Jerosolymitanum templum erigerent, quo terraemotu lapides diruente, flammisque è fundamento erumpentibus perterriti, dispersi, consumpti frustra tentarunt. Eodem momento, quo contigit, scelestissimi principis caedes revelata divinitus fuit *Juliano* sanctissimo Anachoretæ. Haec ex Socrate lib. 5, Sozomeno lib. 5, Theodoretò lib. 3, Eccl. H., et ex Marcellino, aliisque Historicis deprompta sunt.

que expulit è Thracia. Idem Theodosius anno 386 delevit Gurtungos Istrum transgressos. Superavit quoque anno 388, tertio ab Aquileja lapide Maximum, qui imperium per seditionem usurpaverat. Tanta demum sorte anno 394 prostravit ingentem Gallorum, et Francorum exercitum, ab Eugenio tyranno collectum, ut vento vehementer flante hostium tella in ipsos retorquerentur. Hinc Claudianus ita adloquitur Theodosium:

*O nimium, dilecte Deo, cui militat aeter,
Et conjurati veniunt ad clasica venti.*

Diximus de praeliis: eventus modo attingamus alios. Anno 326 Crispus, Constantini filius, occisus est, quasi de stupro Faustam novercam interpellasset. Interfectus est etiam Licinius junior, filius Licinii A., et Constantiae, juvenis innocens, et egregius. Helena ad levandum dolorem Jerosolymam profecta, illic Crucem Domini humi defossam invenit. Encaenia, novae urbis Constantinopolis, anno 330 celebrata fuere, cunctis idolorum templis eversis. Interfectus anno 354 in Istria jussu Constantii, patruellis sui, Gallus Caesar, ob affectati imperii suspicionem. Terraemotu anno 365 adeo totus orbis concussus est, ut mare litore egrederetur, et populi innumerales opprimerentur. Prodierunt anno 379 ex peninsula Scandia (1) Langobardi, regionemque Vandalorum occupavere. Anno 390 ignea columna visa est per dies triginta ex aere pendere cum magno omnium terrore: ejecta ab Arcudio privigno Galla Placidia; et patrata à Theodosio caedes Thessalonicensium, quod interfecissent Botericum, praefectum militum in Illyrico. Postremo hujus saeculi anno Alaricus, Gothorum duxor è Pannonia (2) in Noricum, hinc vero in Italiam per saltus Tridentinos irrupit.

Conscripserunt hoc saeculo historias *Asclepiodotus* à Vopisco laudatus: *Trebellius Pollio*, qui volumen historicum inscripsit de *XXX Tyrannis*, inter quos Valentem falso connumerat. *Julius Capitolinus*, in quo Sigonius reprehendit nimiam verbositatem: *Ælius Lampridius*, dictus *pedester*, et *humilis*:

(1) Scandia inter mare Suecicum ad austrum, et Septentrionale ad Arctos, sive inter Norvegiam, et Sueciam. *Vagina* dicitur à Jornande, quod inde Gothi, Vandali, et Langobardi prodierint ad aliorum perniciem.

(2) Pannonia, Europae regio inter Danubium, et Savum, atque inter Noricum, et Mysiam. Noricum complectitur Austriam, Stiriam, Carniolam, Carinthiam, partem Bavariae, necnon loca quaedam Comitatus Tyrolensis Boream versus.

Flavius Vopiscus, qui trigam edidit Imperatorum, *Cari*, *Numeriani*, et *Carini*, et vitam Aureliani: *Ælius Spartianus*, cujus pauca extant excerpta: *Aurelius Victor*, cui tamen supponitur libellus inscriptus *Origo Gentis Romanae*: *Eutropius* sophista, et *Sextus Rufus*, vir Consularis, qui Epitomes, seu Breviaria ediderunt: *Ammianus Marcellinus*, cujus libri primi XIII perierunt, veritatis studiosissimus scriptor: *Eunapius*, cujus extat *de Vitis Sophistarum* opus elegans, et venustum. Vario autem scientiarum genere claruerunt *Chalcidius*, *Timaei Platonis* commentator: *Jamblicus* Porphyrii discipulus, qui erudite scripsit *de Chaldaeorum*, et *Aegiptiorum mysteriis*: *Themistius* philosophus, doctissimus Aristotelis paraphrastes: *Julianus A.*, historicus, et rhetor (1), Deo simul, et hominum exosum animal: *Macrobius* reconditae scientiae auctor, omnigena in *Saturnalibus* argumenta pertractans (2). Poetica insuper arte excelluerunt *Aurelius Prudentius*, quem Card. Bona appellabat *Pindarum Christianum*: *Ausonius* Burdigalensis, in quo multiplex eruditio, ingenium peracutum, sed duriusculus stylus, et *Claudianus* latine, et graece doctus, ut in eum diceretur anima Virgilii, et Homeri transfusa (3). Denique adversus Christianam religionem scripserunt *Hierocles* Philosophus, et Alexandrinae urbis Praefectus, quem refutavit Eusebius: *Libanius* Antiochenus sophista, cujus auditor fuit S. Joan. Chrysostomus adolescentulus (4). *Aur. Symmachus* urbis Senator, quem strenue confutavit S. Ambrosius; et *Maximus* Madaurensis, irrisor Martyrum, cujus ludicram ineptamque nugacitatem S. P. Augustinus perstrinxit.

(1) De *Juliani* libris adversus religionem Catholicam, refutatis à S. Cyrillo Alexandrino, et reliquis à Petavio illustratis, vide Caveum in saeculo Ariano. De libro, quem inscripsit *Μισοπαγονα*, Sozom. lib. 5, cap. 19.

(2) *Pappus* Alexandrinus philosophus à Suida laudatus, et *Rufus*, *Festus*, *Avienus* illustris poeta, qui floruerunt postrennis Theodosii Magni temporibus.

(3) Quidam Florentinum faciunt, cum tamen fuerit Alexandrinus.

(4) Huic Libanio petenti à ludimagistro Christi cultore quid ageret filius fabri, responsum fuit: *Conditor universi, quem tu per ludibrium fabri filium appellas, ligneum feretrum domino tuo Juliano fabricatur*. Id contigit paulo ante Juliani obitum. Conferantur verba Sozomeni lib. 6 H. E. cap. 2 cum iis, quae leguntur apud Theodoritum lib. 5, cap. 25.

QUINTUM ECCLESIAE SAECULUM.

CAPUT I.

ENUMERANTUR PONTIFICES MAXIMI.

PASTORES Romanae Ecclesiae quinti saeculi sunt, *Innocentius I*, *Zosimus*, *Bonifacius I*, *Caelestinus I*, *Sixtus III*, *Leo Magnus*, *Hilarus*, *Simplicius*, *Felix III*, *Gelasius I*, *Anastasius II*, et *Symmachus*, omnes albo Sanctorum adscripti.

XLII. Innocentius I Albanensis, inauguratus anno 402, (1) causae S. Joannis Chrysostomi contra Theophilum Alexandrinum patrocinator, pulsus ex Urbe Novatianis, et Pelagianis, ut verbis utamur Prosperi, apostolico mucrone percussis, post annos Pontificatus 15, *Coss. Honorio A. XI, et Fl. Constantio II*, anno 417 cessit à vita.

XLIII. Subrogatus est *Zosimus*, Graecus genere, qui cum Caelestio aliquando lenius se gessit, sed ejus fraude detecta, ipsum, ceterosque Pelagianos damnavit, obiitque post annum Episcopatus in *XII Consulatu Honorii A.* anno 418.

XLIV. Ecclesiae deinde praefuit *S. Bonifacius Rom.*, quamquam perpauca favore Symmachi P. U. Pontificem nominarent Eulalium Archidiaconum; quem Honorius principio favore persecutus, ut ex urbe pelleretur mandavit, Bonifacio munus suum obeunte ad annum usque 423, quo è vita migravit *Consule Mariniano*.

XLV. Post hunc sedit ultra annos 8 *S. Caelestinus I*, qui Novatianos ejecit, Nestorianos damnavit, Semipelagianos compescuit, et concessit naturae VIII Id. Apriles, *Coss. Valerio et Aetio*, anno scilicet 432.

XLVI. Inauguratus tum Pontifex *Sixtus III*, Juliani Eclanensis, aliorumque Pelagianorum insectator acerrimus. Qui administrato annis fere 8 Pontificatu, obiit V kal. Apriles, anno 440 (2), *Coss. Valentiniano A. V. et Fl. Anatolio*.

(1) Qui Pagii sequuntur Chronologiam, Innocentium creatum Pontificem tradunt anno 401, *Caelestinum* anno 422, *Simplicium* an. 468. In ceteris vero nulla est discrepantia.

(2) Id confirmatur auctoritate S. Prosperi. Supra 40 dies Romanam Ecclesiam fuisse sine Antistite, mirabili pace ac patientia expectando adventum Leonis Diaconi, scribit idem Prosper.

XLVII. *S. Leo I*, haereticorum omnium, praesertim Euty-chianorum oppugnator, sanctitate, sapientia, facundia, qua Attilam, et Gensericum linivit, ac deterruit, vere Magnus, et jure, meritoque à Benedicto XIV declaratus Ecclesiae Doctor, successit Sixto, et supra annos 20 rexit Ecclesiam: mortuus, *Coss. Dagalaipho*, et *Severino*, an. 461.

XLVIII. Suffectus Leoni M. *Hilarus*, natione Sardus (1). Is Eutychem, Nestorium, et Macedonium rursus damnavit, obiitque IV Idus Septemb. ann. 467, *Coss. Pusaeo et Joanne*.

XLIX. Decessorum exempla secutus S. Simplicius Tiburtinus, irritos reddidit Euty-chianorum, iisque faventium Zenonis Augusti, et Acacii conatus, praefuitque Ecclesiae ultra annos 15, vita functus, *Consule Anicio Fausto*, nimirum anno 483.

L. Pontificatum deinde auspicatus est Felix III, qui rejecit Zenonis *Henoticum* (2), et anathemate percussit Acacium C. P. Petrum Moggum, et Fullonem, obiitque nono Pontificatus anno, V. Ae. 492, *Anastasio A. et Rufo Coss.*

LI. Sedit post Felicem S. *Gelasius Afer*, corporeis vinculis solutus anno Episcopatus sui quinto, post *Consulatum Viatoris*, id est, an. 196, post expunctum è diptychis Acacii nomen, ejectos Manichaeos, recisa germina Pelagianorum, Canonicos ab apocryphis libris distinctos, sublataque Lupercalia.

LII. Tenuit postea Episcopatum *Anastasius II Romanus*, pro Orientalis et Occidentalis Ecclesiae unione, quam epistolis, legatis, probatisque ordinationibus Acacii à communione segregati, curavit quam maxime, mirum in modum sollicitus: defunctus 2 Pontificatus anno, Ae. Com. 498, *Consule Decio Paulino*.

LIII. Deinde evehctus est ad supremum Ecclesiae regimen *Symmachus* è Sardinia, Pontificatu functus summa animi constantia adversus schisma *Laurentii* ultra annos 15. Fuit enim illi extrema dies XIV Kal. Augusti an. 514, *Consule absque collega M. Aur. Cassiodoro, Senatore*.

PATRIARCHARUM NOMINA.

Alexandrinae Ecclesiae praefuerunt post Theophilum Cy-

(1) *Hilarus* vulgo dictus. Defunctum expletis sex Sacerdotii sui annis tradit etiam Idatius in Chronico. *Hilarus* dicendus: nam extant ad Lateranum inscriptiones: *Hilarus Episcopus plebi Dei. In honorem Joannis Baptistae Hilarus Episcopus, Dei famulus, offert. Liberatori suo Joanni Evangelistae Hilarus Episcopus, famulus Christi.*

(2) Decretum *Unitivum*, seu *Conciliatarium*, latum in favorem Euty-chianorum, ut in communionem reciperentur à Catholicis.

rillus, Proterius, Timotheus Solophaciolus, Joannes Talaia, Eutychnianis praetermissis: Antiochenae post Flavianum Porphyrius, Alexander, Theodorus, Joannes, Domnus, Maximus, Basilius, Martyrius, Julianus, Joannes, Stephanus, Stephanus alter, martyr, Calendio, Palladius: Jerosolymitanae post Joannem Praylius, Juvenalis, Anastasius, Martyrius, Salustius, et Elias.

CAPUT II.

SAECULI ECCLESIAE V CONCILIA.

IN tres classes plura saeculi V Concilia dividimus, quae adversus haereticos, quae pro variis disciplinae capitibus, et quae rejicienda sunt, discernentes.

Adversus Donatistas, Pelagianos, Nestorianos, et Eutychnianos celeberrimi habiti sunt sacrorum Antistitum conventus: et primo contra Donatistas in Catholicos armis irruentes anno 404, congregati *Carthagine* Episcopi Afri, ediderunt *Commonitorium Synodicum* ad Honorium Augustum. Duobus proximis annis 405 et 406, in eadem Urbe Episcopi congregati de ipsorum Donatistarum, et Paganorum molitionibus certiorum reddiderunt Imperatorem, et contra illos Honorii obtinuerunt Rescripta. Synodos eandem ob rem coegerunt anno 408 et 410, et impetrarunt à principe, ne palam convenirent, ritusque suos exercerent, proscriptionis ac mortis poena proposita. Habita anno 411 celebris *Collatio Carthaginensis* eorum Marcellino Tribuno, triplici absoluta congressu. Convicia, et mendacia in Collationem illam à Donatistis conficta, refutata fuerunt in Concilio *Cirtensi*, habito in Numidia anno 412.

Celebratas in causa Pelagianorum 24 Synodos, Augustino superstite, enumerat Garnerius; sed celebriores tantummodo recensebo. Primo Pelagius et Caelestinus damnati fuerunt in Synodo *Carthaginensi* sub Aurelio anno 412. In *Jerosolymitana* sub Joanne an. 415. In *Diospolitana*, ubi tamen Pelagius callide fidem suam occultavit, anno ipso 415, sub Eulogio. In *Milevitana* sub Primate Numidiae Silvano, anno 416. In *Romana* sub Innocentio I, anno 417, et in altera eodem anno sub Zosimo. In *Constantinopolitana* sub Attico, et in *Antiochena* sub Theodoto, eodem pariter anno. In plenaria *Carthaginensi* ex omnibus provinciis Africae anno 418, ab Aurelio collecta. *Anazarbi* in secunda Cilicia sub Maximiano 422. In *Africana* universali, et in *Romana* sub Caelestino, anno 425. In *Asiaticensi* sub Honorato anno 427. Post Augustini autem obitum damnati fuerunt Pelagiani in Concilio *Ephesino*, de quo infra.

Adversus Nestorianos indixere Synodus *Romae* Caelestinus anno 430, et seq., quo tempore etiam *Alexandriae* Concilium coegit S. Cyrillus. Anno autem 431 Pontificis nutu, ac Theodosii Divali habita est Synodus *Ephesina*, inter Oecumenicas III. S. Caelestinus vices suas commisit Cyrillo. Interfuerunt Episcopi 274. Damnatu Nestorius, et rursus Pelagius: una in Christo propugnata persona, atque intra utramque naturam unitio, quam Theologi appellant *Hypostaticam*. Virgo Maria declarata est Θεοτόκος, Nestoriani *Simoniani* dicti fuerunt, eorumque libri proscripti anno 435 in Concilio *Armenorum*.

Haeresim Eutychnianam Nestorianae oppositam, et unam assentem Verbi Incarnati naturam, proscripsit anno 448 Synodus *Constantinopolitana* sub Flaviano, et alia ibidem celebrata anno 450. Proximo anno 451, Marciano Imperante, celebratum est Concilium *Chalcedonense*, quod est Oecumenicum IV, convenientibus 690, ut fertur, Episcopis. Damnati sunt Eutyches et Dioscorus: approbata Leonis Magni *Epistola ad Flavianum*, atque actitata est causa Theodoreti, et Ibae Edesseni. Synodis istis contra haereses celebratis adde Romanum anni 444, sedente Leone Magno, contra Manichaeos, et plenariam *Hispanicam* anni 447 adversus Priscillianistas, de cuius loco non constat.

Firmata Ecclesiae disciplina anno 401, circa parvulos ab haereticis baptizatos in Concilio *Africano*: de causis Episcoporum synodali iudicio finiendis anno 402, in Concilio *Numidiae*: de reconciliandis Donatistis anno 403, in Concilio III *Carthaginensi*: de irritis ordinationibus anno 405, in Synodo *Toletana*: de Andronico Libyae Praefecto anathemate à subditorum vexatione cohibendo, anno 411, in Synodo *Ptolemaidis*: de electione Heraclii, ut Augustino in Episcopatu succederet, anno 426, in Synodo *Hypponensi*: de purgatione criminum, quorum insimulabatur Sixtus, anno 433, in Concilio *Romano*: de rebus multis ad jus Ecclesiasticum pertinentibus anno 441, in *Arausicano*: de diversis ecclesiasticis legibus an. 452, in Synodo *Arelatensi*; et de retinendis, rejiciendisve libris in *Romana* Gelasii anno 494.

Reprobatur Synodus *ad Quarcum*, prope Chalcedonem, anni 403, sub Theophilo Alexandrino contra S. Joannem Chrysostomum: *Latrocinalis Ephesina* pro Eutychete anno 449, sub Dioscoro, cuius acta statim Leo Magnus abolevit. *Constantinopolitanae* Eutychnianae factionis anni 496, qua approbatum fuit Zenonis *Henoticum*; et *Constantinopolitana* celebrata anno 499 jussu Anastasii Imp., in qua Epistola S. Leo-

nis Papae, Concilium Chalcedonense, omnesque confitentes duas in Christo naturas impio damnati sunt anathemate.

CAPUT III.

EXORTAE QUINTO SAECULO HAERESSES.

CONSTAT ex dictis, tres erupisse quinto saeculo haereses praecipuas, Pelagianam, Nestorianam, et Eutychianam. Priori nomen dedit *Pelagius* Britannus, ex eo Monachorum genere, qui sui juris ad instar philosophorum vivebant. Fuit Romae sedente Anastasio, atque inde discessit circa annum 409. Ibi audivit Rufinum, scripsitque librum *Eulogiarum*. In Siciliam cum *Caelestio*, hinc in Africam, mox in Palaestinam transmisit. Vivebat adhuc anno 420. Post haec tempora altum de illo silentium. Negavit originale peccatum transfundi in posteros Adae, et à gratia praeveniri liberum voluntatis arbitrium, affirmans eandem gratiam dari secundum merita nostra. Pelagii haeresis etiam *Caelestiana* dicta est à Pelagii discipulo *Caelestio*, quem alii Scotum faciunt, alii Campanum. Affinis Pelagianae haeresi fuit error *Semipelagianorum*, qui licet Christi gratiam necessariam assererent ad faciendam perficiendamque justitiam, illam tamen non requirebant ad initium fidei, et ad primum bonae voluntatis affectum (1).

Coniuncti necessitudine quadam erroris Pelagianis fuerunt *Nestoriani*; nam hi dogmatizabant Christum *purum* hominem natum ex Virgine, suisque meritis, et liberi arbitrii viribus ad talem gratiam pervenisse, ut Filius Dei diceretur. Hausit hoc venenum à Theodoro Mopsuesteno *Nestorius* Syrus, qui anno 428 Sisinio successit in Episcopatu C. P., et duas in Christo dogmatizans personas, seu Deum hominemque, non *ἰποσάσει*, sed morali tantum unione conjunctos, contendebat Virginem hominem peperisse, non Deum, ac proinde *Χριστόδκον*, non *θεοτόκον* esse vocandam. Damnatu à Patribus Ephesinis, et in exilium pulsus, post multos errores periit circa ann. 440, Oasi in Libya terrae allisus, eique erosa vermicibus lingua (2).

(1) Inter propugnatores haeresis Pelagianae, post eos, qui ejusdem haeresis sparserunt semina *Origenem*, *Theodorum*, *Rufinum*, et *Annianum* Diaconum Celedensem, principem locum deberi *Juliano* Eclanensi Episcopo, cui cum Augustino diuturnum fuit acerrimumque certamen, nemo unus ignorat.

(2) Praeluserat Nestorio *Theodorus Mopsuestenus*, qui plurimum laudatur à Theodoro, lib. 5 Eccl. H., cap. 40, et ab aliis citatis eo loci à

Eutychanis nomen dedit *Eutyches* C. P. Archimandrita. Is jam senex circa an. 448 coepit asserere unam esse in Christo naturam, ex divina atque humana permixtam. Magna nactus est patrocinia; eique adhaeserunt *Dioscorus* Alexandrinus, et qui ejusdem factionis subsecuti sunt, *Timotheus Ælurus*, *Petrus Moggus*, *Athanasius*, *Joannes Hemula*, necnon *Petrus Fullo*, qui anno 471 sedem invasit Antiochenam, quique *Trisagio*, ut Divinam naturam passam assererent, additamentum illud apposuerunt, qui *crucifixus est pro nobis*, ab aliis tamen Catholico acceptum sensu, relatumque ad secundam Trinitatis Personam, non ad divinitatis substantiam. His quoque accessere, qui pugnantes pro Zenonis *Henotico* communionem cum Eutychanis servabant (1).

Praetermittenda non est haeresis *Vigilantii*, quem joco S. Hieronymus vocabat *Dormitantium*, improbantis cultum Martyrum reliquiis exhibitum, cereosque in illorum memoriis accensos: *Acephalorum*, qui duce Severo, à quo et *Severiani* dicti sunt, neque Catholicis, neque haereticis copulabantur; neque cum suo conveniebant Episcopo; *Acephali* idcirco appellati, scilicet, sine capite: *Abelianorum* denique, qui ab Abele sese denominantes continentiam profitebantur, et quamvis nuptias contraherent, numquam tamen fas esse putabant dare operam gignendis liberis, atque ne destituerentur haeredibus, filios inopum finitimorum adoptabant. Prope Hipponem regium habitasse, sed ad mentem saniolem revocatos, asserit Augustinus (2).

Valesio. Hujus rei causa Historia illa rejicitur à Gregorio Magno, epist. 31 libri 6. De Theodoro plura Norisius in dissert. de 5 Synodo, et Garnerius de primis auctoribus haeresis Pelagianae. Fuit Theodorus patria Antiochenus, acceptumque à Paulo venenum in Pelagianos, Nestorianosque transfudit. Ad Nestorium quod attinet, non defuerunt qui hunc defendere, et S. Cyrillum ejus oppugnatorem vellicare, postremis quoque temporibus, studuerunt: sed quam longe à veritate, et à fide Nestorius aberraverit, demonstrant scripta collecta tomo III Biblioth. Orient., Clement. Vatic., p. 2, à viro Cl. Jos. Sim. Assemano Nestorium à Leporio monacho seductum, ait Cassianus.

(1) *Synesius Cyrenensis* philosophus praestantissimus, et ex gentili Christianus, atque Episcopus Ptolemaidis haud recte sensit de corporum resurrectione, saltem ante episcopatum, ut scribit Evagrius, lib. 1, c. 15. Exponebat enim eandem resurrectionem juxta Platonicorum, Origenisque sententiam. Ejus ad Evoptium epistolam 105, in qua agit de resurrectione, et de uxore retinenda, haud serio fuisse scriptam censet ad anum 410, Ven. Baronius. At aliud est Petavii, Valesii, et Holstenii judicium. Cum Synesius dicatur, admonente Theophilo, veram sententiam amplexus nolumus illi injuriam irrogare ipsum inter haereticos recensendo.

(2) Commemorant nonnulli haeresim *Praedestinatianorum* exortam, ut ajunt, in africano monasterio Adrumeti, sed nos arbitramur esse ficti-

CAPUT IV.

DE SCRIPTORIBUS QUINTI SAECULI PRAESTANTISSIMIS.

ANNUS 420 supremus fuit *Hieronymo*, Stridone in Dalmatia nato, et in latino, graeco, hebraeoque sermone, cunctisque disciplinis doctissimo. Natus dicitur anno 329, et vita functus aetatis suae 91 in secessu Bethlemitico. Donatum in grammatica, Victorinum in rethorica, Didymum in graecorum doctrina, Bar-haninan in hebraicis litteris habuit institutores, et à Paulino Antiocheno presbyter fuit ordinatus (1). Quantum in sacris litteris enituerit, divina ejus bibliotheca demonstrat, sacros scilicet complectens hebraeorum, graecorumque Codices, quos latinitate donavit. Illustravit eosdem libros exquisitissimis Commentariis, eloquenti stylo instruxit matronas, virgines, monachos, et cujusque generis viros: acriori Helvidium, Jovinianum, Vigilantium, necnon Rufinum, cunctosque sibi adversantes pupugit.

Quid dicendum est de *Augustino*? Natalis ei annus 355, emortualis 430. Mirum ejus ingenium ostendit, quod adolescentulus in patria Tagaste grammaticam, et Carthagine rethoricam docuerit artem, et superiores disciplinas nullo tradente didicit. Paganos aureo de *Civitate Dei* opere confutavit. Donatistas, Manichaeos, Pelagianos, ceterosque aevi sui haereticos exagitavit libris numero, doctrina, ac pondere argumentorum magno pretio aestimandis. Conciones quoque,

tiam. E Chronico Edessae edito in Bibliotheca Orientali ab Assemanio habemus anno 428, emersisse haeresim asserentium *peccatum naturae insitum*. Illustris editor legendum putat, *nequaquam naturae insitum*. Si id probes, nova non est haeresis, sed Pelagianorum, negantium originale peccatum, et adstruentium *impeccantiam*: at si priori lectioni adhaereas, haec haeresis Manichaeismi est germen, vel surculus. Praeter Fortunatum, Adimantum, Felicem, Secundinum, Faustum, aliosque Manichaeos refutatos à S. P. Augustino, mulier etiam quaedam, *Julia* nomine, Manichaea, multos apud Gazam Palaestinae urbem seduxit, sed cum S. Porphyrio Episcopo ausa inire disputationem infelici morte perempta est, ut legitur apud Surium ad diem 26 Februarii.

(1) Cum S. Hieronymus fuerit presbyter Antiochenae Ecclesiae, et non Romanae, ut ipse testatur ep. ad Pammachium, negant complures, inter quos lib. 1 de Cler. cap. 16 Ven. Bellarminus, connumerandum illum esse inter S. R. E. Cardinales: quamvis id singulari Opusculo demonstrare conatus fuerit Alphonsus Ciaconius. *Rufinus* adversarius Hieronymi plura conscripsit, et Eusebii historiam latinitate donavit, uti et Josephi libros, multumque pro Origene adlaboravit. Num ab isto, vel à *Rufino* alio Syro Caelestius acceperit non dari traducem originalis peccati, non eadem est recentiorum criticorum opinio.

et epistolas conscripsit plurimas, et in sacris explanandis libris egregiam navavit operam. Nihil eo humilius, nihil humanius, nihil indefessum magis, et in ecclesiasticis et civilibus negotiis pertractandis magis assiduum. Ecclesiae fulgidissimum lumen, scholasticorum theologorum ducem, et gratiae et charitatis Magistrum universi appellant, atque suspiciunt.

Condigna ulterius habenda est mentio *S. Cyrilli*, qui fuit in Episcopatu Alexandrino successor Theophili, vita functi anno 412, et Nestorianae haeresis invictissimus oppugnator; quamvis in eo redargutus à Theodoro et aliisque, quod Verbi Incarnati dixerit *μὴν φύσιν*, *Unam Naturam*. At certum est *φύσιος* vocabulum loco *ὑποστάσεως* usurpasse ad unam significandam Christi personam. Praeter quinque contra Nestorium libros, ac de Trinitate, de Incarnatione, de recta Fide, et suimet apologias, et homilias, epistolasque permultas, decem libros edidit contra Julianum, atque in Pentateuchum, in Prophetas, et in Evangelium Joannis locupletissima Commentaria. Obiit autem Fidei athleta anno Ae. Chr. 444.

Ut contra Nestorianos Cyrillum, ita contra Eutychem Deus defensores Ecclesiae suae suscitavit, inter quos *Leonem I*, romanum Pontificem, et *S. Petrum Chrysologum* Ravenatē Antistitem. Is natus apud Forum Cornelii à Sixto III praemonstrantibus Petro Apostolo, et Apollinare Martyre, consecratus est Episcopus Ravennae, atque ex hac vita migravit circa annum 450. Praeter sermones tali conscriptos facundia, ut inde illi accesserit *Chrysologi* cognomentum, hortante prae laudato Leone Magno, scripsit ad chalcedonense Concilium contra haeresim Eutychetis, necnon ad Eutychem ipsum, ut haeresiarcham revocaret ad frugem.

Quamquam vero hactenus laudati quinto Ecclesiae saeculo lucem attulerint splendidissimam; non defuerunt tamen praeclarissimi scriptores alii, qui vel eruditionis ornatu, vel rerum gestarum narratione, vel sacra etiam poesi locum in hac Epitome sibi vindicant. Refero ad priorem classem *S. Chromantium* Aquilejensem, quem Hieronymus vocat sui temporis Episcopum *doctissimum*, et *sanctissimum*, vita functum anno 413: *Polychronium* Syrum, quem summa cum laude memorat Theodoretus, solutum corporis nexu circa annum 427: *Isidorum* à Monasterio Pelusii prope Nilum, denominatum *Pelusiota*, qui vivebat adhuc anno 430, et decem millia Epistolarum scripsit, si fidem promereatur Nicephorus: *Marium Mercatorem* studiosissimum Augustini, Fideique Catholicae adversus Pelagianos, et Nestorianos vindicem strenuum, ex hac ereptum vita circa ann. 450: *Joannem Cassianum*, Scytham,

Chrysostomi discipulum, qui decessit Massiliae, ubi monasterium aedificaverat anno 448. *Salvianum* ejusdem civitatis presbyterum: *Nilum Nitriensem*, et *Honoratum*, *Maximum*, *Hilarium*, *Vincentium* et *Eucherium*, Lirinenses Monachos doctrina, et sanctitate percelebres: Sanctum *Remigium* Franco- rum Apostolum, *Julianum Pomerium*, etc. (1).

Narrarunt vero res in Ecclesia gestas *Sev. Sulpicius*, et *Palladius*, saeculo quinto ineunte; quorum primus natione Gallus *Historiam Sacram* usque ad annum 400, stylo facili, et supra genium saeculi terso; alter Galata, *Historiam Lausiacam*, Vitas SS. Patrum narrantem, ita nuncupatam, quoniam ad *Lausum* praefectum Cubiculi inscripta fuit, de rebus à Chrysostomo gestis, et de Gentibus Indiae, ac Brachmanibus, sedulo diligenterque conscripsit. Subsecuti sunt Sancti viri, et discipuli Augustini, *Paulus Orosius*, et *Possidius*. Ille Hispanus genere, et presbyter Tarraconensis, *Historiarum* libros 7 contra Paganos, eodem monente Augustino, circa annum 417 complevit: iste autem Calamensis in Africa Episcopus, anno 430 S. Patri morienti adfuit, et res ab eo gestas librosque recensuit. *Paulinus* Mediolanensis Vitam Ambrosii, cujus Diaconus fuerat, et de Benedictionibus Patriarcharum scripta exaravit. Praeter opera alia complura, Ecclesiasticam *Historiam* ab anno 322, ad annum 427, deduxit *Philotheus* continentem Ascetarum elogia, et Haereticorum descripsit fabulas. *Theodoretus* genere Antiochenus, et Cyrensis Episcopus, qui obiit septuagenario major circa annum 457: vir magnus, quamvis aliquando patrocিনatus Nestorianis. Vixitque, floruitque circa eadem tempora *Gelasius* patria Cyzicenus, et Episcopus Caesareae in Palaestina, qui Nicaenae Synodi scripsit *Historiam*. Accinxit se ad Ecclesiae *Historiam* scribendam anno 440 *Socrates* C. P., appellatus *Scholasticus*. Hunc Novatianum plurimi vocant, sed nititur vindicare Valesius. Superatur elegantia ab *Hermia Sozomeno Palestino*, qui per eadem tempora libros novem H. E. edidit, et nuncupavit *Theodosio*. Accesserunt *S. Prosper* Aquitanus, Augustiniana doctrinae vindex, cui *Chronicum* adscribunt deductum usque ad annum 455 (2). *Victorius* itidem Aquitanus (3), à quo in calcu-

(1) Ex his *Cassianum*, *Hilarium*, *Vincentium*, nehon *Faustum Rejemem* et *Gennadium* fuisse Semipelagianos censent viri clarissimi: quod illorum fidei, atque sanctitati non officit; cum error Semipelagianorum nondum fuerit ab Ecclesia proscriptus.

(2) Adde Cyclum Paschalem, de quo S. Isidorus Hispalensis, lib. VI. Originum, cap. 17; et Vossius de Historicis Latinis, etc.

(3) *Victorius* dicitur à Gennadio in Catalogo, cap. 38. Hunc Canonem

lis mathematicis admodum exercitato scriptus est anno 457 *Canon Paschalis*, et *Victor Vitensis* Episcopus in *Byzacena* Provincia, à quo apud Constantinopolim exule, litteris tradita est anno 487 *Historia persecutionis Vandalicae*. Postremo *Gennadius Massiliensis* anno 405 absolvit *Catalogum Viro-rum illustrium*, una cum libro de *Ecclesiasticis Dogmatibus* ad R. P. Gelasium.

At quinam stylum in sacra exercuerunt poesi? Initio *S. Paulinus Nolanus* Episcopus, patricio genere ortus Burdigalae, et vita functus anno 431, non solum epistolas 50, soluta oratione, verum *Natales X S. Felicis M.* aliaque plura eleganti metro composuit. Tum *Aurelius Prudentius Hispanus*, *Psychomachin*, *Cathemerinon*, *περὶ σεφάνων*, *Apotheosim*, *Hamartigeniam*, *contra Symmachum*, id est, de pugna vitiorum et virtutum, hymnos diurnos, de coronis, de divinitate, de peccatorum origine, et contra idolorum cultum, varii et venusti carminis contexuit poemata. *Nonus Aegyptius* inter cetera scripsit hoc saeculo adolescente graeco turgidoque carmine *Paraphrasim* Evangelii *S. Joannis*. *Anicia Falconia Proba*, quae post captam Romam ab Alarico, anno 410, cum filia Juliana, et nepte Demetriade confugit in Africam, scripsit de rebus à Christo gestis *Centonem* Virgilianum. *Athenais* quoque Atheniensis, anno 432, desponsata Theodosio Imp., et vocata postmodum *Eudocia Augusta*, absolvit *Centones* Homericos, condiditque heroico carmine *Metaphrases*, *Historiam SS. MM. Cypriani et Justinae*, et Poema de victoria, à Theodosio viro suo è Persis reportata. Etiam prae laudatus *S. Hilarius Arelatensis*, qui in Episcopatu successit *S. Honorato* an. 429, praeter decessoris sui vitam, Carmen heroicum condidit *Historiae Geneseos*. Adde *Caelium Sedulium* natione Scotum, qui conscripsit Carmen *Paschale* de miraculis Christi, distributum in libros quinque, Collationem utriusque Testamenti versibus elegiacis, et jambis *Poëan* inscriptum Carmen de rebus à Domino gestis; et *C. Sollium Apollinarem Sidonium* Arvernorum Episcopum, generis claritudine, et multorum librorum soluta, numerisque adstricta oratione conscriptorum, illustrem, laudandum rursus in *Notis* ad proximum caput sextum. Demum *Claudianus Mamertus* presbyter Viennensis, qui florebat circa annum 462, carmine *vanos Poetas* perstrinxit, hymnosque Ecclesiae, cui erat addictus, concinne digessit.

edidit, et Commentario illustravit anno 1633, typis Plantinianis, Aegidius Bucherius S. J. De Periodo Victoriana annorum 532 dixi cap. 7 *Chronologiae*.

CAPUT V.

DE AUGUSTIS PRINCIPIBUS, VIRISQUE SANCTITATIS EXIMIÆ.

SUPRA dictum est, defuncto Theodosio M. anno Ae. V. 395, incoepisse *Honorii* et *Arcadii* principatum. Iste in Oriente, ille in Occidente imperabat; atque exinde duo distinguuntur Imperatores, vel potius unius Imperii Collegae; nam leges, et rescripta utriusque nomine signabantur (1).

In Occidente itaque sublato è vivis *Honorio*, Romae ex aqua intercuti, *Coss. Asclepiodoto* et *Mariniano*, id est anno 423, die 25 Augusti, et imperii sui à morte patris 28, tyrannidem Ravennae arripuit primicerius Notariorum *Joannes*; quem Theodosius Asparem in Italiam mittens oppressit, et ad imperii consortium evexit *Valentinianum III*, filium Constantii Caesaris, et Gallae Placidiae, anno 425, in consulatu ejusdem *Theodosii XI*, Octobri mense labente. Idem *Valentinianus*, cum manu sua interfecisset Aetium, cujus summam apud milites suspectam habebat auctoritatem, occisus est, *Maximo* instante, ab Aetii militibus *Trasila*, et *Optila*, anno 455, se Consule VIII, cum *Anthemio*, 17 die Martii (2).

Post haec mutata in Occidente Imperii facies. Extincto enim *Valentiniano*, ejus imperium, viduamque *Eudoxiam* (3) rapuit *Petronius Maximus*, qui capta à *Genserico* urbe, fugam capessens, impetitus est à concitato populo lapidum imbre, membratim dilaniatus, et projectus in Tiberim. Sed et imperium ipsum laceratum est, ac discerptum, Africam *Vandalis*, Hispaniam *Gothis*, Gallias *Francis*, Italiam permixtis *Barbaris* occupantibus.

(1) Imperante *Honorio Marcellinus*, qui anno 411 praefuit Collationi Carthaginensi, opera Donatistarum martyr occubuit. Sanctiones multas adversus praedictos Donatistas, Pelagianos, ceterosque haereticos *Honorius* et *Theodosius Junior* promulgarunt. Extant in Cod. Theodosiano cit. de Haereticis. Latae vero contra Pelagianos apud *Vossium* quoque, *Garnerium*, *Norisium*, etc.

(2) *Valentinianus III*, anno 437, nuptias celebravit Thessalonicae cum *Eudoxia* filia *Theodosii Junioris*, quae illi bimula, anno 424, fuerat desponsata. Filias ex ea suscepit duas, *Placidiam II*, et *Eudoxiam III*, quae una cum matre captivae abductae fuerunt à *Vandalorum* rege *Genserico*. *Augustus* à *Theodosio* declaratus est anno 425 *Maximi*, qui in ejus mortem conspiravit, illata vi uxorem vitaverat. Hanc *Procopius*, lib. 1 de Bello *Vandalico*, ut formosissimam, ita castissimam vocat.

(3) *Eudoxiam* filiam *Theodosii Junioris* et *Eudociae*, vel *Athenaidis*;

Trucidato tamen Maximo, electus est anno 455 *Fl. Maecilius Avitus*, qui legatione fungebatur apud Gothorum regem Theodoricum. Sed et Avitus coactus est à Ricimere, Barbarorum duce, abdicare se principatu; et Placentiae creatus Episcopus, moerore animi dicitur obiisse. Avito autem anno 457 suffectus est *Flavius Julius Majoranus*, et ipse inchoato anno imperii quinto à Ricimere occisus prope Dertonam. Majorano anno 461 successit *Vibius Severus*, cui Ricimeres ipse fertur abstulisse vitam propinato veneno. Idem fatum *Anthemio*, qui ducta in matrimonium Ricimeris filia, soceri opera anno 467, obtinuit Imperium; sed ab eodem socero per insidias captus, et occisus est Romae, vix sexto imperii anno inchoato. Commissum tum Imperii regimen *Fl. Anicio Olybrio*, Placidiae filiae Valentiniani III marito, post paucos menses, ipso inaugurationis suae anno 472, vita privato. Post Olybrium anno 473 electus est *Glycerius*, Romanae Urbis Senator, è solio proximo anno dejectus à *Julio Nepote*, filio Nepotiani, pulsus in Dalmatiam, et consecratus, ut fertur, Episcopus Salonensis. Pari sorte *Julius Nepos* exauctoratus est ab Oreste Gotho, cui ille demandaverat exercitus praefecturam; et subrogatus *Julio Flavius Romulus Augustus*, filius Orestis, *Augustulus* nuncupatus, anno 475. Non explevit *Augustulus* annum imperii primum; nam à factione Julii Nepotis in Italiam vocatus *Odoacer* rex Herulorum, ingentibus Barbarorum copiis Ticini Orestem obsedit, superavit, occidit; ejusque filium *Augustulum* cedere imperio coactum, relegavit in Lucullanum parvam Campaniae insulam, Megarim olim dictam, prope Neapolim. Ita Romanum Imperium, quod incoepit sub *Augusto*, sub *Augustulo* extinctum est.

In Oriente autem imperatori Arcadio successit anno 408 *Theodosius Junior*, ei ex *Eudoxia* natus, pius, et orationi deditus princeps, institutor Academiarum Constantinopolis, et Bononiae, et Codicis nomine suo inscripti promulgator (1).

quae ad ulciscendam mariti mortem accersivit ex Africa Gensericum, Vandalorum regem.

(1) Codicem Theodosianum promulgatum Gothofredus demonstrat anno 438, non ut putabatur, anno 435. Publicas vero Scholas C. P. anno 425 Theodosius aperuit. Athenaidem, filiam Heracliti philosophi, Eudociam in baptismo appellatam, litterisque excultam, anno 421 duxit uxorem. De hac praecedenti cap. 4 Theodosius Junior idololorum templa funditus everti jussit, adeo ut nullum pristinae superstitionis remaneret vestigium. In eum castra movens Roila, Scytharum regulus, immissis coelitus igneis turbinibus extinctus fuit. Illum quoque aggressos Persas vehementissimo imbre, et ingenti grandine, Deus compulit ut retrocederent. Haec

Theodosio vita functo, anno 450, die 19 Julii, ad Imperium, et ad nuptias Pulcheriae virginis, sororis Theodosii, electus est *Fl. Valerius Marcianus*, in Thracia humili loco natus, sed clarus virtutibus, pacator imperii, et defensor Ecclesiae, extinctus, ut creditur, veneno, Asparis Patritii machinatione, anno 457, die 26 Januarii. Proclamatus inde Imperator *Leo I* Thracius, favore Asparis, pietate, et clementia, atque erga Deiparam devotione commendandus: qui non semel Gensericum fudit, è Sicilia barbaros expulit, atque ipsum Asparem Arianum, ac proditorem obruncavit, è mortali vita sublatus anno 474. Huic successit nepos *Leo II*, filius Zenonis Isaurici, qui eundem parentem suum declaravit Augustum, eodemque anno, mense Novembri decessit. *Zeno* itaque post filium susceptum ex Ariadna filia Leonis I, turpis facie, sed moribus turpior, imperium tenuit ab anno 474, usque ad annum 491, quamvis ei principatum subripere tentaverit anno 476 *Basiliscus*, hortatu Aeliae Verinae, sororis suae, quae fuerat uxor Leonis I. Mortuo Zenone praecitato anno 491, die 6 Aprilis, opera Ariadnae viduae ab ipso Zenone, relictæ, è scriba factus est imperator *Fl. Valerius Anastasius*, à diversitate coloris in oculorum pupillis *Dicorus* denominatus, et ortus in urbe Macedoniae Dyrrachio. Anastasius praelaudatam Ariadnam duxit uxorem, imperavitque annis 27, labe infectus Eutychniana; unde percussus fulmine interiit anno 518, die octava Julii.

His Caesarum, Regumque temporibus, floruisse complures singulari praeditos sanctitate, ex primo, et quarto capite conjicitur (1). At collustrarunt universum Fidelium coetum alii quamplurimi. Venerando Episcoporum ordini maximum contulerunt ornamentum *Caesarius*, Episcopus Arelatensis, in Gallia Narbonensi, *Alipias* Dagastensis in Numidia Africae, *Turibius* Asturicensis in Hispania Tarraconensi, *Patritius* Hibernorum Apostolus, *Epiphanius* Ticinensis in Insubria, *Eu-*

ex lib. 5 Hist. Eccl. Theodoretii cap. 37. Templum antea dicatum Daemoniis, appellatumque Tychaeum, à Theodosio consecratum Ignatio Martyri, locatis ibidem hujus reliquiis translatis in Urbem ex coemeterio, quod erat extra portam Daphniticam, refert lib. 1, cap. 16 Evagrius Scholasticus. S. Joannis Chrysostomi, anno 430, reliquias Constantinopolim Theodosius magnificentissima pompa deferri curavit, parentibus suis veniam humillime deprecatus. Obiisse Theodosium Juniorem extractum è fluvio Leneo, in quem prolapsus ex equo fuit inter venandum, et lectica, semivivum ad regiam urbem revectum, scribunt auctor Chronicis Alexandrini, Theodorus Lector, Nicephorus Callistus, alii.

(1) Imperantibus Arcadio et Honorio hujus saeculi initio vixit *S. Alexius* Romanus. Quidam Alexium cum *Joanne Calybita* confundunt.

cherius Lugdunensis, *Honoratus* et *Hilarus* Arelatenses, *Lupus* Trecentensis, *Severinus* Noricorum Apostolus, *Germanus* Antisiodorensis in Galliis, *Petronius* Bononiensis, *Exuperius* Tolosanus, *Flavianus* Antiochenus, *Marutha* in Mesopotamia, *Mamertus* Viennensis in provincia Narbonensi, *Gaudentius* Brixianus in Cenomanis (1). Martyrii palmam retulerunt in Persia sub Isdegerde cum aliis innumeris *Jacobus* intercisus (2); *Pamiae*, seu *Appamiis* in Occitania *Antonius* regia ortus stirpe, *Alexandriae* *Proterius*, Constantinopoli *Flavianus*, in Corsica *Julia* virgo, in Africa sub Gensericō *Martinianus* et *Saturianus* cum aliis 270 Virginum pariter coronatarum sub Hunnerico multiplex chorus. Quanta vero pudicitiae laus in *Maxima*, ipsarum Africanarum Virginum matre, in *Pulcheria* Theodosii A. sorore, in *Eustochio* ad Praesepe Domini cum aliis virginibus enutrita, in *Genoveva* immortalī gloria Parisiensium? Matronarum item decus fuit *Melania* Junior, etc. Suos quoque proceres connumerant monachi et anachoritae, ut *Sabbam* Palaestinarum Ascetarum jubar, *Maronem*, à quo Maronitae denominantur, *Arsenium* Scetis Aegyptii montis incolam, *Alexandrum* Acoemetarum, id est, insomnium vigillumque parentem, *Joannem* Palaestinum *Silentiarium*, duosque *Stylitas* (quis enim universos commemoret?) *Simeonem*, et *Danielem* (3).

CAPUT VI.

QUINTI SAECULI DOGMATA, ET DISCIPLINA.

DIDICIMUS ex hujus saeculi historia quod praemonstraverat Apostolus, omnes in Adam peccasse; ejusque praevaricatione peccatum, et per peccatum intrasse mortem in mundum; gratiam non dari secundum merita nostra, neque ex praescientia futurorum operum naturalium: necessariam illam esse ad singulos actus, nec fieri, aut cogitari absque ea aliquid posse, quod ad aeternam salutem conferat. Praedestinationis nostrae exemplare est Christus, ad maximam omnium gratiarum divino beneplacito electus, ad unionem scilicet hypostaticam. Qua divinam humanamque naturam in una conjunctas esse persona, permanente proprietate utriusque, demonstrant contorta in Nestorium et Eutychem anathemata, de-

(1) Adde *Crescentium* presbyterum, et *Eugenium* diaconum, Florentinos.

(2) Persecutionem Isdegerdis Baronius, aliique referunt ad annum 420. Ante quinquennium exortam demonstrat Antonius Pagius.

(3) Supra columnam Simeonis saepe visam, etiam à seipso, rutilantem stellam, tradit lib. 1, cap. 14 Evagrius.

initiones Ecclesiae, scriptaque Patrum Orthodoxorum. Unum de Trinitate crucifixum ita Fides Catholica tradidit, ut nullatenus passio in divinam referatur naturam. Beatam Virginem appellandam esse θεοτόκον, utpote quae genuit Deum hominem, definitum fuit, et Sanctis, horumque Reliquiis religiosum cultum esse praestandum (1). Veram esse religionem seclusa cum Episcopis Catholicis communiōne, est deliramentum Acephalorum.

Pacis osculum post consecrationem, et Missa Praesantificatorum in Parasceve Paschatis quinto saeculo obtinuerunt. Utebantur diaconi ad laevam pallis linostimis, scilicet, ex lino et lana contextis. Sanctimonialibus contingere sacratam pallam, et in Ecclesia thus adolere inhibitum fuit. Alternatim psalmi canebantur Davidici, repetitis antiphonis. Decantatus itidem Dominicis diebus, et in Natalitiis Sanctorum hymnus Angelicus. Suspecti erant erroris Manichaeorum, qui à sacri calicis abstinebant mysterio. *Lirinenses* monachi, *Sabbaitae*, atque sub Joanne Patriarcha Jerosolymitano *Carmelitae* fuerunt, prout plerique opinati sunt, instituti (2).

(1) Quantum attinet ad *Reliquias* Sanctorum, Arcadius Imperator anno 406 è Silo Palaestinae oppido Constantinopolim magna pompa adportari curavit exuvias Samuelis Prophetae. Id religiosae pietatis exemplum vocat adversus Vigilantium Hieronymus. In eamdem regiam urbem anno 409 advecti cineres Sanctorum *Joseph*, filii patriarchae Jacob, *Zachariae* patris Praecursoris. Revelatione divinitus facta Luciano presbytero, anno 415 inventa, et decenti loco fuerunt condita, corpora *Stephani* Protomartyris, *Gamalielis*, et *Abibonis*, S. Jo. *Chrysostomi* corpus an. 438, è Ponto Constantinopolim solemnī pompa translatum. *Catenae* S. Petri Jerosolymis ab Eudocia missae, C. P. una, altera Romam ad filiam Endoxiam. Inventum anno 455 Emesae in Syria caput *S. Joannis Baptistae*.

(2) Ab Eudocia Augusta bis Jerosolymam profecta, nempe anno 438, et post caedem Paulini ejus causa interfecti anno 450, aedificata fuerunt monasteria, quae *Lauras* vocavit. Laura à coenobio differt, quod istud uno clauditur muro; Laura vero habet cellulas longe disjunctas. In Laura Anachoretæ, in coenobio debebant monachi. Vide adnotationes in librum 1. Evagrii cap. 21. Narrat ibidem Historicus, *Lauras* incolebant alios nihil proprii habere, nec aurum, nec vestem, nec esculentum; pallio vel tunica, quibus hodie unus induitur, uti postea alium; diu noctique preces ad Deum fundere, ac per biduum etiam, vel triduum servare jejunium. Alios vero solos includi domiciliis, alios in ignotis terrae latibulis, alios in solitudine à sole perusta. Tam ergo eremitis, quam religiosiis aliis severioris, rigidiorisque instituti, antiqua proposita fuerunt exempla. In excerptis Theodori Lectoris legimus Eudociam misisse Jerosolymis ad Plucheriam Imaginem Deiparae, ἡρ ὁ Ἀπόστολος Λεκάς καθιγορήσεν. Quam Apostolus Lucas depinxerat. Florebat Theodorus saeculo 6 ineunte. Non est ergo de pingendi arte Evangelistae opinio commentum sero excogitatum. Imaginem illam Pulcheria collocavit in Basilica à se aedificata in Ho-

Tanta fuit Monachorum in Capraria, et Lirino, seu Lerina, insulis, multitudo et celebritas, ut illustrium quoque Poetarum hujus aevi describantur carminibus (1).

APPENDIX.

EXTERNAE RES ATTINGUNTUR.

QUONIAM diximus cap. 5 plura regna hoc saeculo exorta; illorum praecipua commemorabimus. *Augustulum* an. 475 ad Imperium fuisse evectum, dejectumque ab *Odoacre* rege Turcilingorum et Herulorum, qui è Pannonia et Norico irruerunt in Italiam, narratum est supra. Ab anno itaque 476, *Coss. Basilisco, et Armato*, *Odoacer* iste Italiae regnum obtinuit. Hunc anno 493 interfecit *Theodoricus*, rex Gothorum, quem superioribus annis *Zeno* Imperator rogaverat, ut ad Italiam liberandam copias conduceret. Quare ab anno 493, atque à *Theodorico* supputatur regnum Gothorum Italicum.

In Gallis Burgundiones è Meotide egressi palude, duce *Marcomiro* in Franconiam concedentes, regem crearunt anno 420 ipsius *Marcomiri* filium *Faramundum*: huic an. 431 successit *Clodio Comatus*, sive *Crinitus*. Consecuti deinceps regnum anno 449 *Meroveus*: anno 459 *Childericus*: anno 495

degis, ubi caeci lumen recipiebant. De Basilicis autem ab eadem Pulcheria erectis pertractat ipse *Theodorus*, lib. 1, n. 5, et *Nicephorus* libro 14, cap. 2. Vide adnot. *Valesii* ad *Theodorum*.

(1) Referta erat hoc saeculo sanctissimis Monachis *Capraria* insula maris Tyrrheni, inter Corsicam oramque *Thusciae*. De hac enim insula legitur apud *Rutilium Numatianum*, qui floruit *Honorio Augusto* imperante, scripsitque terso stylo et ubere vena ingenii duos *Itinerarii* libros ad *Venerium Rufum*,

Processu pelagi jam se Capraria tollit,

Squallet lucifugis insula plena viris.

Ipsi se monachos Grajo cognomine dicunt,

Quod soli nullo vivere teste volunt.

Verumtamen est *Rutilium Christianae religionis* hostem acerrimum illorum monachorum vitam adeo insectari, ut haec praemisissis verbis subjiciat,

Manera fortunae metuunt, dum damna verentur.

Quisquam sponte miser, ne miser esse queat.

Quaenam perversi rabies tam stulta cerebri,

Dum mala formides, nec bona posse pati?

Sive suas repetunt ex fato ergastula poenas,

Tristia seu nigro viscera felle tument.

Sic nimiae bilis morbum assignavit Homerus

Bellerophontaeis sollicitudinibus.

Bellerophontem, cum post varia vitae discrimina coelum petere conare-

Clodoveus, qui anno 499 baptizatus est à *Remigio*, sanctissimo Remensium Artiste.

Regnum Vandalorum, qui anno 427 in Mauritaniam trajecterant, coepit in Africa an. 439, quo anno *Gensericus* occupavit Carthaginem, Mortuo autem *Genserico* an. 477 (1), regnavit *Hunnericus*; et huic vita functo an. 484 successit *Guntabundus*, è vivis sublatus anno 496. Post *Guntabundum* ad annum usque 505 regnum Vandalicum administravit *Trasamundus*.

Gothorum regnum in Hispania initium habuit ab *Athaulpho*, qui anno 411 successit *Alarico*, et anno 414 pulsus è Gallis irruit in Hispanias, sed anno proximo jugulatus est *Barcinone*. Regnavit deinde anno 415 *Singericus*, eodem anno interemptus. Huic suffectus *Wallia*, qui obiit anno 428. Adeptus tunc regnum *Theodoricus*, qui fati cessit anno 451: *Thorismundus* deinde potitus regno, proximo anno 452

tur, inde à Jove excussus equo decidisse in Alejum Lyciae campum, ubi caecus erravit, donec periret, fabulae narrant poetarum.

De *Lirinensi* autem *Coenobio*, cujus aliquos incolas doctrina simul et sanctimonia conspicuos laudavimus superiori capite IV, haec scripsit *C. Sollius Apollinaris Sidonius*, vita functus anno 482, cujus opera studiose collegerunt *Joannes Savaron*, et *Jacobus Sirmondus*, in carmine Eucharistico ad *Faustum*:

Seu te Lirinus priscum complexa parentem est,
Qua tu jam fractus permagna saepe quiete
Discipulis servire venis, vixque otia somni,
Vix coctos captare cibos, abstemius aevum
Ducis, et insertis pingis jejunia psalmis,
Fratribus insinuans, quantos illa insula plana
Miserit in coelum mentes, quae sancta Caprasi
Vita senis, juvenisque Lupi: quae gratia patrem
Mansit Honoratum, fuerit quis Maximus ille,
Urbem tu cujus monachusque, antistes et abbas
Bis successor agis, celebrans quoque laudibus illis
Eucherii venientis iter, redeuntis Hilari.

Commendantur itaque hoc Carmine à *Sidonio Lirinensi* monasterii cultores per celebres, expressoque nomine *Caprasius*, *Lupus*, *Honoratus*, *Maximus*, *Eucherius*, et *Hilarius*. Ab *Honorato*, pristino *Lirini* abjecto nomine *Insulam S. Honorati* appellant modo.

Illustrarunt quoque Monasticam vitam hoc saeculo *Pinianus* eandem amplexus anno 419, quo tempore in celullam ad montem Oliveti sese inclusit *Melania Junior*. Consecrata etiam Deo *Margareta Antiochena*, ex turpissima vita à *Nonno*, Episcopo Edesseno, anno 431 ad frugem revocata, et appellata deinde *Pelagia*. Sabbatae à sanctissimo viro *Sabba* cognominantur, sub cujus disciplina *Joannes Silentiarius*, aliique plurimi hoc saeculo floruerunt.

(1) *Gensericum* à capta Carthagine imperasse Vandalis annos 39 tradit lib. 1 de Bello Vandalico *Procopius Caesarensis*.

jugulatur. *Theodoricus II* fratricida, et ipse ab Eurico (1) trucidatus est anno 466. Ab hoc anno usque ad an. 485 idem *Euricus* moderatus est regnum. Regnavit postmodum annis 23, id est, usque ad annum 507, filius Eurici *Alaricus*. Fuerunt hi omnes contagione Arianæ haereseos infecti.

Prosequar modo quaedam notatu digna, ac primo caedem *Stiliconis*, jussu Honorii generi sui anno 404 cum filio *Eucherio* interfecti, quasi affectassent imperium, jugulata etiam conjuge *Stiliconis Severa* (2). Obsessa ac direpta fuit Roma anno 409, aut sequenti (3), à Gothis duce *Alarico*, captaque *Placidia* soror Honorii A., quae nuptui tradita *Athaulpho* fratri *Alarici*, viri in Romanos animum mitigavit, multumque profuit Imperio. Anhelante *Alarico* in Urbis excidium citato anno 409, in Hispanias *Alani*, *Vandali*, et *Svevi* irruerunt, quas subinde domitas partiti sunt invicem. Hunni item Italiam

(1) *Evanicum* vulgo appellant.

(2) Confugerat *Stilico* ad asylum Ecclesiae, quod ipse temere violaverat, idque etiam exeunte praecedenti saeculo, id est anno 399 *Eutropio* contigit. Ante urbis excidium, detenta ab *Herculiano* annona Africana, in Urbe tam dira fames grassata est, ut humanae carnes laniarentur, matresque comederent parvulos. Legantur *Zosimus* lib. 5, et *Hieronymus* in Epistola ad *Principiam*. Emituit tunc *Laetae*, ejusque matris *Passimena*, *Probae*, et *Flaviae Constantiae* in pauperes liberalitas. De *Herculiano* autem tyrannide, militari apparatu, et interitu vide libro 7, cap. 42 *Paulum Orosium*.

(3) Dixi Romam ab *Alarico* obsidione vallatam, direptamque fuisse anno 409, aut sequenti. Quidam enim cum illustri *Pagio* referendum id putant in annum 409, et in octavum *Honorii* Consulatam; quidam vero in Consulatam *Fl. Vararis*, et in annum 410, quae est sententia communior. At sententia *Pagii* comprobatur *Fastis Idatii*, in quibus legitur, *Honorio Aug. VIII*, et *Theodosio Aug. III. Coss.*, *Alaricus rex Gothorum Romam ingressus*. In *Chronico* etiam *Ivonis Carnotensis* habetur: *Tempore Innocentii capta est à Gothis Roma anno D. 409, indict. 9*. Haec tamen facile ad concordiam revocantur; nam *Alaricus* anno 409 Romam profectus, Imperatorem nominavit *Attalum* Praef. Urbis, et vi armisque Senatam commovit adversus *Honorium*, ut *Zosimus* lib. 6, *Orosius* lib. 7, et *Sozomenus* libro 9, litteris tradiderunt. Verum *Consule Varare*, et anno 410 *Alaricus* Romam cum exercitu rediens occupavit illam, delevitque; et dies excidii hujus fuit, ut inquit *Auctor Historiae Miscellae*, *IX Kalendas Septembris*, non, ut ait *Calvisius*, *Kalendarum Aprilium*. S. *Hieronymus* cladem urbis commemorans repetebat *Maronis* verba 2 *Aen.*

Quis cladem illius noctis, quis funera fando

Explicet, aut possit lacrymis aequare dolorem?

Urbs antiqua ruit, multos dominata per annos,

Plurima perque vias sparguntur inertia passim

Corpora, perque domos, et plurima mortis imago.

In maxima nihilominus calamitate hoc Religioni Christianae decorum accidit, quod miseris *Basilicae Sanctorum*, ac praesertim *Apostolorum Petri*, et *Pauli* praebuerunt asylum; quod in libro 1 de *Civitate Dei* explicat ornatissime *S. P. Augustinus*.

vexarunt sub *Attila*, quem *Honorio*, *Valentini* soror, ab *Eugenio* stuprata, et expulsa, atque ad *Theodosium* transmissa anno 434, adversus Occidentale imperium, suis oblatiis nuptiis, improbo concitavit consilio. *Attila* vero post multos excursus anno 452 *Aquilejam*, *Ticinum*, *Mediolanum*, urbesque finitimas devastavit. Tunc à plerisque confugientibus ad aestuaria maritimasque paludes condita fertur civitas, et respublica *Venetorum*. Miserrimo exitus anno 433, juxta *Cassiodorum*, aut anno 454 juxta alios, memoratus *Attila* impurissimam efflavit animam. Alteram cladem *Romae* attulit anno 455, exercitus *Vandalorum* sub *Genserico*, qui praeda onustus *Eudoxiam* *Valentiniani* viduam una cum filiabus abduxit in *Africam*. Cum barbarorum armis elementa quoque pugnarunt. Etenim anno 447 vehementi terrae concussione corruerunt cum turribus 57 muri *Constantinopolis*, diraque subsecuta est ex aeris infectione contagio. *Romae* anno 467, dum *Lupercalia* celebrarentur, pestis ingens irrupit. *Vesuvium* an. 472 tantam emisit copiam flammaram, ut maxima pars *Europae* obscurata fuerit caligine, hujusque incendii in urbe *Constantinopolitana* quotannis innovaretur memoria. In ipsa *Constantinopolis* civitate anno 476 consumpta est igne *Bibliotheca* cum centum viginti millibus librorum, inter quos erant *Homeri Opera*, aureis scripta litteris in membranaceo intestino serpentis pedum geometricorum 120, narrante *Zonara*.

Chronologicum Opus exararunt quinto saeculo *Panodorus*, et *Annianus*, *Monachi Aegyptii*, de quibus *Georgius Syn-cellus*, et *Scaliger* in *Animadversionibus Eusebianis*, praetermissi superiori cap. 4 (1). *Philostorgius* haereticus *Eunomianus* elucubravit historiam, qua *Arianos* extollit, et conviciis proscindit *Catholicos*, caput *Deo invisum*, ut appellat *Nicephorus* (2). A *Suida* laudatur *Timotheus Gazaeus* *Grammaticus*,

(1) In pretio fuerunt sub *Arcadio Theodosii M. filio*; saeculo nimirum V ineunte.

(2) In *Historia Philostorgii*, à *Photio* in compendium redacta, innumera occurrunt mendacia. Ait enim lib. 1, n. 3, *Arium* suffragia, quae in eum protendebant, ut eligeretur *Patriarcha Alexandrinus*, sponte in *Alexandrum* transtulisse. Lib. 2 *Constantinum* litteris quaquaversum missis reprobasse vocem *Consubstantialis*, et fidem dissimilis substantiae confirmasse, eundem *Constantinum* in poenam caedis illatae *Crispo* à fratribus veneno fuisse necatum: *Indos* ab *Apostolo Bartholomaeo* imbutos *Christi fide* profiteri dissimilem *Filii substantiam*: *Agapeto* ejusdem haeresis sectatori maxima adscribit miracula: ait *Christianos* imagini *Constantini* supra *porphyreticam columnam* positae sacrificia obtulisse. *Libro III* *Aetium* haereticum impense laudat, et num. 15 jactat ei divinitus datum, ut in disputationibus à nemine vinceretur: addit infantissimos demonstrasse *Basilium Ancyranum*, et *Eustachium Sebastiae* *Episcopum* disserentes de *Consubstan-*

ab Evagrio saepenumero *Joannes* Rhetor, Historicus, quem Vossius confundit cum Joanne Epiphaniensi, qui floruit imperante Justino Seniore proximo saeculo. *Claudius Rutilius Numatianus* carmine eleganti scripsit *Itinerarium*, odium spirans religionis Judaicae, et Christianae: caedem pariter Stiliconis, ac Romam captam ab Alarico, metro descripsit. Vossius, et Scaliger eruditum quidem, sed barbarum vocant *Martianum Capellam* Carthaginensem (1), qui versibus simul et prosa scripsit septem libros *de nuptiis Philologiae* (2). Historiarum libros 22 *Sylvae* titulo ad Theodosium Juniolem scripsit *Olympiodorus* Thebanus; et sex pariter libros *Zosimus* Comes, latine versos à Leunclavio, uterque addictus superstitioni Gentilium, et Christianorum Principum sugillator. Desinente hoc saeculo celebris erat fama *Procli* Lycii Philosophi, et Scholiastis dialogorum Platonis (3), necnon *Hesyhii* Alexandrini Grammatici, quem licet Julius Scaliger dixerit ineptum ac sutilem, Salmasius tamen, Tanaquillus Faber, et alii jure vocant *Glossographorum* facile principem.

tiali. Num. 22 Constantem à Magnentio tyranno fuisse occisum ob studium erga Athanasium. Ait libro 4, num. 10 Synodum Nicomediensem terrae motu dissipatam, concussa Ecclesia, in qua congregati Patres Nicaenam fidem confirmare putabant. Sequenti num. 11 Basilium Magnum, lib. 7, num 2. Georgium pseudoepiscopum Alexandrinum, eosque, qui cum Aetio sentiebant, à gentilibus fuisse peremptos consilio Athanasii, permoti aviditate illius sedis recuperandae. Studet ubique adornare Eunomii, et sectatorum ejus vindicias. Atque ex iis, quae ex multis selegimus, constat quam fidem promeretur historicus ille, *Consubstantialis* hostis infensissimus, et mendacissimus.

(1) Ita quidem multi: at *Madaurensem* fuisse puto.

(2) Sedente in Cathedra Alexandrina S. Cyrillo, miserrime obruncata fuit *Hypatia* filia Theonis, Scholae Platonicae moderatrix, quae plura scripsit commemorata à Suida, habuitque discipulos plurimos, inter quos Synesius Cyrenaeus. Videsis Socratem lib. 7, cap. 15, Nicephorum Callistum lib. 14, cap. 16, et Aegidium Menagium in Hist. Mulierum Philosopharum.

(3) *Proclus Lycius* post Porphyrium scripsit adversus Christianos. Fuit discipulus, et in Schola Atheniensi successor Syriani, obiitque Athenis anno Chr. 486. Vide *Procli Vitam* editam à Joanne Alberto Fabricio.

SEXTUM ECCLESIAE SAECULUM.

CAPUT I.

ROMANORUM PONTIFICUM SERIES PRODUCITUR.

Post Symmachum, quem rebus exemptum humanis anno 514 diximus paulo supra, Romanam gubernarunt Ecclesiam sexto Saeculo *Hormisdas, Joannes I, Felix IV, Bonifacius II, Joannes II, Agapitus I, Silverius, Vigilus, Pelagius I, Joannes III, Benedictus I, Pelagius II, et Gregorius Magnus.*

LIV. Ubi è vivis excessit Symmacus, *Magno Cassiodoro Consule*, an. 514, inauguratus est Pontifex *Hormisdas*, Campanus genere, patria Frusinone. Sublatum ejus opera Acacii schisma: controversiam *de uno è Trinitate in carne passo*, à Monachis Scythis excitatam (1) ob novitatem doctrinae, et ne ab Eutychianis in malam partem traheretur, studuit compescere: atque adversus Faustum Rejemsem confirmavit quae de gratia, et libero arbitrio tradiderat Augustinus. Novem expleverat Pontificatus sui annos quum decessit cum sanctitatis odore *Coss. Anicio Maximo*, id est, anno 523, VIII Idus Augusti (2).

LV. Demandatum post Hormisdam Ecclesiae Romanae regimen *S. Joanni I*, natione Etrusco (3). Is à Theodorico Rege legatus Constantinopolim ad Imperatorem Justinum, novo, et illustri exemplo eundem corona, et Augustalibus insignibus decoravit ac multis patris miraculis in Italiam redux carceri à Theodorico, quoniam nil egerat in gratiam Arianorum, mancipatus, illic gloriosa morte obiit die XVIII, aut XXVII, Maji, anno 526, *Cos. Anicio Olybrio Juniore.*

LVI. Traditur tum Pontificatus *S. Felici IV*, Samniti sive

(1) Plura de Monachis Scythis Norisius noster lib. 2 H. P. c. 18, in Dissert. *de Uno ex Trinitate in carne passo*, atque in *Apologia* pro iisdem Monachis scripta.

(2) Chronologia Pagii nostrae in hoc sexto saeculo non adversatur.

(3) Multi Senensem appellant. Vide pag. 137 Sandinum. Joannis ad Justinum Imp. legatio consignatur in Chronico Marcellini, *Coss. Philoxeno et Anicio Probo Juniore*, id est, anno 525. Decessit Ravennae. Vide Gregorium Magnum lib. 3 Dialogorum.

Aprutino, qui aedificata Romae SS. MM. Cosmae et Damiani Basilica, et in egenos munificentissimus, et maxima praeditus simplicitate, mortalem deposuit sarcinam die 18 Septembris anno 530, *Lampridio et Oreste Coss.* (1).

LVII. Electus deinde *Bonifacius II* Romanus, ac simul à Cleri factione *Dioscorus*, quo tamen paucis post diebus extincto, cessavit et schisma. Sed et brevis fuit Bonifacii legitimus Episcopatus: nam proximo anno 531 *P. C. Lampadii et Orestis*, seu potius anno 532. *Iterum P. C.* obiit XVII Kalendas Novembris (2).

LVIII. Suffectus Bonifacii *Joannes II* è regione Caellii montis, qui naturae concessit anno 535, *Cos. Belisario*, die autem 6 ante kal. Julias. Is illam positionem, *Unus de Trinitate crucifixus est carne*, quam Hormisdas sensu Eutychiano reproberat, catholico, et Nestorianis opposito ratam habuit, inflicto monachis *Acoemetis* illam impugnantibus anathemate (3).

LIX. Brevior quoque fuit Pontificatus *S. Agapiti*: nam ex Archidiacono R. E. post Joannem II creatus Pontifex Maximus, coactus à Theodoto Gothorum rege, adire Constantinopolim, illic deposito Anthimo Trapezantino Eutychiano (4), rebusque Ecclesiae compositis, è vita migravit V Kalendas Majas anno 536 *P. C. Belisarii*, primo Pontificatus anno nondum exacto.

LX. Audita Agapiti morte, electus est Papa Hormisdas filius *Sylverius*, à Vigilio diacono Agapiti, qui Theodora Augustae Eutychianae, et Belisarii favore sperabat consequi honorem Sacerdotii supremum, accusatus quasi Gothis spondisset traditurum se urbem, primum in Pataram Lyciae, deinde in insulam Palmariam fuit relegatus, jura interim summi Sacerdotii invadente *Vigilio*. Ea in Insula S. Silverius inedia consumptus est, ut inquit Liberatus, vel potius ferro necatus

(1) Ignoro cur *Felicem IV* omiserit lib. 2 Papius Massonus.

(2) Hunc Bonifacium in Epistola ad Joannem II, ejus successorem, appellavit *sanctissimum Papam* Athalaricus rex Gothicus, cujus litterae extant apud Cassiodorum lib. 8.

(3) *Ἀκοίμητοι*, *Acoemeti*, dicti sunt quasi *Insomnes*, quod in eorum Coenubiis nulla hora cessaretur à Dei laudibus. Agunt de his Theodorus Lector, Evagrius, Theophanes, Cedrenus: Achimitenses vocat Liberatus Diaconus in Breviario cap. 18. Vide Glossarium Caroli Du Fresne.

(4) Loco *Anthimi* Constantinopolitanum Antistitem ordinavit *Mennam*, repugnante licet Theodora Justiniani conjugè. *Mennam* sedisse post Epiphanium falso scribit Evagrius lib. 4, cap. 36. Quanto studio humaniores litteras Agapitus prosequeretur, praefatione ad libros divinarum Institutionum tradit Cassiodorus.

ab Eugenio famulo Antoninae uxoris Belisarii, ut tradit Procopius Caesariensis. Coronatus est autem martyrio XII Kal. Julius anno 540, *Justino Juniore Cos.*, sive *P. C. Paulini VI.*

LXI. Tunc ergo Romanus Clerus ductus pacis studio, et formidans Belisarii potentiam, consensit in electionem *Vigilii*: atque is saniore consilio obsistit Theodoraë, anathema in Eutychianos, et in Acephalos innovavit, Chalcedonensem confirmavit Synodum, et Romam rediens è Constantinopoli *tribus Capitulis* damnatis, et approbata Synodo V, qua in re diu animo fluctuaverat, in Sicilia interiit ex calculorum dolore, anno Ae. V. 555, et legitimi Pontificatus 16, IV Idus Januariarum, *P. C. Basilii XIV.*

LXII. Pelagius Romanae Ecclesiae Diaconus post *Vigilium* tenuit Pontificatum annis fere quinque. Ob *trium Capitulorum* controversiam nondum sopitam, et quoniam credebatur auctor malorum, quae *Vigilius* Constantinopoli fuerat perpessus, adeo invisus initio fuit, ut in tota Italia tres Episcopi, qui ejus consecrationi adessent, minime invenirentur. Adlaborandum itaque illi fuit, pro V Synodi auctoritate, et proscriptioe praedictorum *Capitulorum*: quod praestitit invicte, prudenterque. Supremus illi dies *P. C. Basilii XX*, scilicet, anno 560, VI Nonas Martias.

LXIII. Rexit deinde Romanam Ecclesiam annis fere 13 *Joannes III*, cognomine *Catelinus* (1), de mortali vita sublatus, cum fuisset Synodi V acerrimus propugnator, anno 573, III Idus Julii. Fasti Coss. desinunt anno 566, *P. C. Basilii XXV.*

LXIV. Christianae Reipublicae post Joannem praefuit *Benedictus I*, appellatus quoque *Bonosus*, sed electus anno 574, III Nonas Junias. Interpontificium ortum est ex perturbata irruptionibus Langobardorum Italia. *Benedictus* vestigiis decessorum insistens confirmavit Synodum V, obitque post quatuor regiminis annos III Kalendas Augusti, anno 578 (2).

LXV. Inauguratus deinde Pontifex *Pelagius II*, qui sedit ultra annos 11, extinctus inguinum morbo, anno 590, VI Idus Februarias, postquam adversantes Synodo V representerat, et acta Joannis C. P. se audacter *Episcopum Universalem* nominantis cassaverat.

(1) Evagrius lib. 4, cap. 59 errat, scribens Joannem successisse *Vigilio*, cui successit *Pelagius*.

(2) Anno 578 inauguratum fuisse Pontificem Maximum *Pelagium II*, demonstrat *Norisius* in dissert. de *Synodo V*, cap. 9, §. 4. *Baronius* id referendum putavit ad annum 577. *Panvinius* vero, *Sigonius*, et *Holstenius* ad annum 579.

LXVI. Gregorius *Magnus* Senatorio genere ortus, Pelagio subrogatur invitus, Monachus juxta Baronium S. Equitii, nulli addictus regulae juxta Thomassinum, instituti autem S. Benedicti juxta Mabillonium, et alios. Claruisse Gregorium cunctorum meritorum perfectione, S. Idelphonstus testatur. Sanctitatem Antonii, Cypriani eloquentiam, et sapientiam Augustini dicitur consecutus. Ipsius in divinae Scripturae libros amplissima Commentaria, Dialogorum libri 35, *Moralium* 4, et *Epistolarum* 12, doctrinam, pietatem, et Ecclesiasticae disciplinae studium undique spirant. Liturgiam, ritusque Ecclesiasticos explicavit atque direxit: contra jactantiam Episcopi C. P. se, ut diximus, appellantis *Universalem*, sive *Oecumenicum*, usurpavit omnium primus humilem titulum *Servi Servorum Dei*. Ultra annos 13 gubernavit Ecclesiam, perpetuae gloriae assecutus haereditatem IV Idus Martias, anno communis Aerae 604.

PATRIARCHARUM NOMINA.

Sederunt Alexandriae post Joannem Talajam *Paulus*, *Zoilus*, *S. Apollinaris*, *Joannes*, *S. Eulogius*: Antiochiae post *Palladium Flavianus*, *Severus*, *Paulus*, *Euphrasius*, *Euphremius*, *Domnus*, *Anastasius*, *Gregorius*: Jerosolymis post Eliam *Joannes III*, *Petrus*, *Macarius II*, *Eustochius*, *Joannes IV*, et *Amos* (1).

(1) *Macarius* Jerosolymorum Episcopus, et Petri successor è propria Sede, imperante Justiniano, dejectus est anno 543, quamvis Theophanes id referat ad principatum Justinii Junioris. Vide notas Valesii, et adjectas Adnotationes *Variorum* in Evagrii caput tricesimum septimum libri quarti Ecclesiasticae Historiae. Exturbatus est *Macarius*, propterea quod *Origenis dogmata asserere dicebatur*, inquit ibidem Evagrius. Ordinatus in ejus locum *Eustochius*, qui post Synodum V, cum expellere niteretur Origenistas, adversarium autem habet *Theodorum* Cappadocem acceptum imperatori Justiniano (à quo Theodoro intentatam de *Tribus Capitulis* controversiam praemoneo in not. ad cap. 2.), etiam ipse à propria Sede exturbatus est. *Joannes* subrogatus fuit *Eustochio*, sed post restitutum in sedem suam *Macarium*, quod juxta Victorem Turonensem in Chronico contigit imperante Justino Juniore, juxta Theophanem vero extremis Justiniani temporibus. Venerabilis Baronius, qui *Macarium* in pristinam Sedem restitutum ait ante V Synodum Constantinopolitanam, aperte adversatur Evagrii libro 4, capite 39.

Anastasius, quem inter Patriarchas Antiochenos laudavimus, tum in divinis humanisque litteris eruditus, tum vivendi ratione moribusque conspicuus, valide impugnans haeresim *Aphthardocitarum*, autumantium scilicet Corpus Domini, etiam ante resurrectionem, fuisse incorruptibile, non vero capacem naturalium et inculpabilium affectionum, subiti indignationem Justiniani, qui per vim cogere instituit Episcopos universos, ut haeresim il-

CAPUT II.

DE CONCILIIIS SEXTO SAECULO CELEBRATIS.

AD ecclesiasticas causas definiendas, ad extirpandas haereses, et ad reformandam disciplinam, plura hoc saeculo congregata fuerunt Concilia. Ad primam pertinent classem quatuor *Romana* an. 501, et seqq., in quibus Symmachus à factione Laurentii adulterii, aliorumque criminum accusatus, seipsum purgavit: in postremo autem anni 504, anathemati subjecti fuere cuncti bonorum Ecclesiae invasores. In *Constantinopolitano* anni 518, nomina S. Leonis Magni, et Euphemii ac Macedonii Episcoporum ejusdem Urbis, fuerunt sacris diptychis restituta (1). Romanae, et Constantinopolitanae Ec-

lam, in quam ipse fuerat prolapsus, amplecterentur. Sed contra evenit. Omnes enim Antistites adhaeserunt *Anastasio*, qui imperterrito animo contradixit Imperatori, misso ad illum scripto demonstrans Corpus Domini, antequam revixisset, fuisse obnoxium naturalibus perpeccionibus, quae in reprehensionem non cadunt. Idem Anastasius docuit in *Oratione* ad Antiochenos, necnon in Epistola ad Monachos degentes in Syria. Migrasse Justinianum ex hac vita, invisibili percussus plaga, dum adversus Anastasium, aliosque Sacerdotes huic assentientes, dictaret deportationis sententiam, refert postremo capite libri quarti praelaudatus Evagrius Scholasticus. Expulit quoque Imperator è Sede regiae urbis C. P. *Eutygium* ejusdem haeresis *Aphthardocitarum* strenuum impugnatorem. Id contigit juxta Baronium anno 564, quem Valesius notis ad Evagrium ait fuisse ultimum annum Imperii Justiniani. Hunc autem obiisse anno 565, die 14 Novembris, praeecuntibus viris doctissimis, nullus dubito. Eutychii vitam eleganti stylo conscripsit illius discipulus *Eustathius*. Fuit Eutychius successor in Episcopatu Constantinopolitano *Mennae*, qui ejecto Anthimo antistes creatus est anno 556, et migravit ad superos an. 552. Colitur autem ejus memoria in Menologio Graecorum, et in Martyrologio Romano die vigesima quinta Augusti.

(1) Diptycha, *Διπύχια*, *plicatiles*, sive *duplicatae tabellae*, in quibus Sanctorum Praesulum nomina descripta inter Missarum solemniam ad illorum laudem, et aliorum exemplum palam recitabantur. Eburneae interdum tabellae ipsae erant; unde lib. 10 Poem. de S. Martino ait Venantius Fortunatus:

*Nomina vestra legat Patriarchis, atque Prophetis,
Cui hodie in templo diptychus ebur edit.*

Tria fuerunt *Diptychorum* Ecclesiasticorum genera, nempe Episcoporum, viventium fidelium, et mortuorum in Ecclesiae communionem. Pertractant de his Card. Bona lib. 2, cap. 2, alique agentes de Ritibus Ecclesiasticis. Ac fuerunt quoque *Diptycha* Consulium, Quaestorum, aliorumque majori aliquo magistratu fungentium: de quibus Codex Theodosianus, Themistius, Symmachus, alii. Tabellae item, quibus proci suos describebant amores, dictae à Juvenali Sat. 9, *blandae, assiduae, densaeque*, diptychae à veteribus vocabantur, quoniam duobus constabant operimentis.

clesiae concordia sancita fuit in *Romano* Hormisdæ ejusdem anni 518. In altero Concilio *C. P.* amotus est ab omni Ecclesiastico ministerio Stephanus Episcopus Larissæ, et metropolitana Thessaliæ, eo quod sibi Pontificium jus vendicasset, non expectato Episcopi *C. P.* consensu. Verum Stephani causa eodem anno, qui fuit *Ae. V. 531*, discussa iterum est in Concilio *Romano*, cum Ecclesiæ Illyrici ad jura spectarent Apostolicæ Sedis. In *Parisiensi* anno 551, depositus est Saffaracus Episcopus ejusdem urbis, gravissimi convictus criminis, illique suffectus Eusebius. Emerius item contra canones ordinatus Episcopus *Santonensis*, anno 563, amotus fuit decreto Concilii in Gallia Aquitanica congregati. Depositi item in *Parisiensi* anno 573. Promotus Carnotensis, sede Pappolo adjudicata; et anno 579 in *Cabilonensis* Salonius Sagittarius, Antistes Provinciæ Narbonensis, ob crimen læsæ majestatis. Contra absoluti fuerunt anno 587 in Synodo *C. P.* Gregorius Episcopus Antiochenus falso accusatus incestus, atque in *Romana* anni 595 Joannes presbyter Chalcedonensis, infamatus de hæresi; atque hæc tantum de Conciliis, in quibus causæ Ecclesiasticorum virorum fuerunt discussæ.

Nam de Synodis ad hæreses eliminandas coactis agendum est modo. *Illyrici* itaque et Graeciæ Antistites anno 515, synodali congressu, à Thessalonicensi, suo licet Metropolitano, communicante cum Timotheo *C. P.*, discedentes Eutychianam damnarunt hæresim, et cum Romana Ecclesia se penitus consentire professi sunt. Africani PP. qui anno 507 in Synodo *Byzacena* Provinciæ Proconsularis contra Trasamundi Ariani regis edicta statuerant Episcopos viduis Ecclesiis, præficere, exules in *Sardinia* anno 521 aliam Synodum celebrarunt, Pelagiana dogmata circa Gratiam et liberum arbitrium refutantes. Semipelagiani vero in Synodo *Arausicana*, sedente Romæ Felice IV anno 529, expressius, quam antea fuerunt proscripti. Confirmata Arausicani Concilii decreta anno proximo in Synodo Galliæ Viennensis *Valentina*. Hæreses omnes, ac præsertim Priscillianistarum confixit anno 563 Concilium *Bracarense* in Hispania Tarraconensi.

Pugnatum vero vehementius pro auctoritate Synodi Chalcedonensis, et Eutychetis, atque Nestorii damnatis hæresibus eradican-dis. Confirmata prædicta Synodus anno 518 in Concilio *C. P.*, Severo, aliisque adversantibus communione privatis. Rursus eodem anno in Synodo *Tyria* Synodus Chalcedonensis fuit aprobata. *Romæ* autem anno 532 Synodo Joannis II *Acoemetæ* monachi damnati fuerunt, *Unum de Trinitate passum* sensu Nestoriano negantes. Anthimus, Severus, ali-

que Acephali nova excitantes dissidia rursus Synodo *C. P.* anno 536 fuere compressi. Disceptatum de *tribus Capitulis*, id est scriptis Theodori Mopsuestenis, Theodoretum contra Cyrillum, et Ibae Edesseni epistola ad Marim Persam, in Concilio *C. P.* anno 547. De Theodoro pertractatum est singillatim in Synodo *Mopsuestena* anno 550. Damnata demum *tria Capitula* in *Constantinopolitana II*, et Oecumenica Synodo *Quinta* communiter appellata, in qua et Origenis proscripti fuerunt errores, et iterum confirmatum Concilium Chalcedonense. Huic Synodo V anno 552 congregatae ab Imp. Justiniano, Episcopi 155 interfuerunt. Et quamvis Vigilius Papa, veritus ne *trium Capitulorum* damnatione (1), quam urgebant Eutychiani, et Acephali, ut elevent praeslaudatum Chalcedonense Concilium, à quo causam Nestorii non recte iudicatam fuisse autumabant, quoniam Theodoretum et Ibam in communionem receperat; quamvis Vigilius, inquam, veritus ne *trium Capitulorum* damnatione Eutychiana haeresis extolleretur, initio ipsi *Quintae Synodo* obsisteret; re tamen discussa illam *Constituto* confirmavit; quemadmodum fecerunt subsequenti Pontifices, de quibus cap. praecedenti. Quare modo de auctoritate *Quintae Synodi* nefas est haesitare.

Commemorandum nunc esset Concilium *Aquilejense* eodem anno 553 post Synodum V coactum, in quo eadem Synodus V fuit reprobata, quod videretur Episcopis Occidentalibus compluribus, ob rationem, quam nuper attigimus, contraria Chalcedonensi: unde Episcopi Veneti, Istriae, et Liguria se ab Apostolicae Sedis communionem diuturno schismate segregarunt. Sed hujus Concilii, quemadmodum et in Illyrico antea celebrati anno 550 pro defensione *trium Capitulorum*, constat nullam habendam esse rationem. Hujus est ge-

(1) Acerrima de *Tribus Capitulis* controversia exagitari coepit circa an. 546. Eam primum excitavit Theodorus Episcopus Caesareae in Cappadocia, ut errores Origenistarum repullulantes in Palaestina eximeret à damnatione, accusando Theodoretum, quod patrocinatus Nestorio lacessisset scriptis S. Cyrillum Alexandrinum, Theodorum Mopsuestenum, quoniam haeresi Nestorianae viam apperuerat, et Ibam Edessenum, quia in sua ad Marim Persam epistola eundem Theodorum Mopsuestenum cum laude commemorasset. Hinc fraudem Theodori Cappadocis Justinianus Imperator non suspicatus, omnium primus cum Origenistis in proscriptionem trium illorum *Capitulorum* intendit animum. Quamobrem Vigilius Romanus Pontifex diu ea in causa haesitans, Fideique Christianae pericula metuens, non levis animi inconstantia peccavit, ut quidam scripsere, sed caute prudenterque se gessit. Ipsius Vigilii *Constitutum*, quo tandem approbavit Synodum V eruit è tenebris eruditissimus Balutius. Extat etiam de hac re Vigilii epistola graeco-latina apud Cl. Petrum de *Marca*. Plura in dissertatione *Historica de V Synodo* Henricus Cardinalis Norisius.

neris Synodus Episcoporum, qui Romanae Sedi in damnatione trium Capitulorum, ut nuper dicebam, refragabantur, coacta apud Gradum anno 579 à qua Synodo Metropolitana Sedes Aquileja Gradum translata fuit; unde Patriarchae *Aquilejenses*, et *Gradenses* deinceps sunt appellati (1). Multo minus laudanda est Synodus 80 Episcoporum Eutyichianorum habita contra Concilium Chalcedonense anno 512 *in Palaestina*, quam Synodum Marcellinus in Chronico vocat *infamem et irridendam*. Reliqua itaque Concilia breviter sunt recensenda.

Pro disciplina itaque Ecclesiastica indictae Synodi istae fuerunt: *Agathesis* anno 506, *Aurelianensis* anno 511, *Tarraconensis* anno 616, *Gerundensis* anno 517, *Ilerdensis* anno 524, *Toletana* anno 527, *Vasensis* anno 529, *Aurelianensis* anno 533, et anno 538, *Barcinonensis* anno 540, *Turonensis* anno 567, *Bracarensis* anno 572, *Matisconensis* anno 581, *Narbonensis* 589, *Caesaraugustana* 592, et *Barcinonensi* altera anno 599. Aliquos si forte omisimus, supervacaneum est numerare.

CAPUT III.

HAERESIS SEXTI SAECULI ENUMERANTUR.

PAUCIS caput istud absolvitur; nam exortae hoc saeculo haereses germina fuerunt Eutychianae, si errorem excipias Monachorum Acoemetarum, qui negantes unam de Trinitate personam affixam Cruci adhaerebant Nestorio. Contra quos Monachi Scythae asserentes revera *Unum de Trinitate passum*, quamvis de iis initio oriretur suspicio, an vocabulorum novitate dogma Eutychianum inveherent, et ab Acoemetis tan-

(1) Patriarchatum *Gradensem* Venetias transtulit Summus Pontifex *Nicolaus V* anno 1447, non autem, ut legitur apud Baronium, *Leo IX* anno 1060. Fuit vero primus Venetorum Patriarcha S. Laurentius Justinianus. E Patriarchatu autem Aquilejensi à Benedicto XIV duo constituti sunt Archiepiscopatus, unus in civitate *Utini* provinciae *Fori Julii* metropoli, et post eversam Aquilejam Sede Patriarchatus. Alter *Goritiae* inter Alpes sinumque *Tergestinum*, in dominio Austriaco, quatuor ab Aquileja leucis. Praeclusus est hac divisione facta anno 1752 aditus dissidiis, non semel inter Austriacos Venetosque subortis, vel ob inaugurationem, vel ob visitationem Patriarcharum. Condecorarunt vero Episcopatum Aquilejensem olim Sanctissimi Antistites, *Hermagoras*, *Hilarius*, *Quirinus*, *Chromatius*, *Niceas*; et posteaquam sedes illa obtinuit jura Patriarchatus, quod contigit anno 605, Gradensi, et Aquilejensi Sede in unam coeuntibus, et singillatim Aquilejensi anno 719, sedente in Petri cathedra Gregorio III, sanctitate ibidem claruerunt *Fridericus*, et *Beltrandus*, aliique descripti in *Sacris Monumentis* provinciae *Fori-Julii* ab erudito Patritio Utinensi.

quam Eutyechiani traducerentur; Catholici tamen declarati sunt à Joanne II, ut dictum est primo capite.

Itaque orta inter Eutyechianos et Acephalos quaestione, an in unam coentibus divina, et humana Christi natura, ejus corpus, perinde ac nostrum, corporalibus affectibus esset obnoxium; quidam tale fuisse, nec libere, sed necessitate, asserabant: alii negabant, in antiquam haeresim declinantes, qua Dominum specietenus passum, et mortuum Gnostici, et Marcionitae tradiderant. Primi *Severiani* à Severo Antiocheno ipsorum duce: secundi, quorum antesignanus fuit Julianus Halicarnassensis, ἀφραρισδοκίτα, ab ἀφραρισ *incompactibilis*, sunt vocati. Nostrates Theologi *Corrupticolae* et *Incompacticolae* appellaverunt (1).

Dum quaestio haec de Christi corpore Alexandriae ageretur, subiit in mentem *Themistio* diacono, uni Acephalorum, sicut passionem in corpus, ita ignorantiam in mentem Domini irrepere potuisse, et minime assecutus quod legitur Marci 13, 32 (2). Illi attribuit diei extremi iudicii ignorantiam. Qui in hanc impietatem abierunt, ab auctore *Themistiani*, à dogmate ἀγνοήται *Agnoetae* dicuntur.

His accessit *Joannes Philoponus*, Grammaticus Alexandrinus, qui cum Eutyechianis unam in Christo asserbat naturam, rejecta Synodo Chalcedonensi; at ne inde cogeretur fateri divinam naturam in tribus Personis existentem, fuisse crucifixam et passam, uti asserabant θεοπαχίται, *Theopaschitae*, necessaria connexion dogmatis Eutyechiani, commentus est in Deo sicuti tres hypostases, ita tres adinveniri naturas, quarum una ab aliis distincta in Redemptore substituerit. Hujus sectatores τριθεΐται *Tritheitae* sunt appellati (3).

(1) *Acephali* in isto, et in superiori capite memorati, ita appellati sunt, quasi *sine capite*. Nullum enim haeresis suae agnoscebant auctorem: nam neque Eutyechis doctrinam profitebantur, neque sequebantur fidem Catholicae Ecclesiae in Synodo Chalcedonensi confirmatam. Haud male dixeris cum Facundo Hermianensi libro 1 pro defensione trium Capit. cap. 5 *Semientychianos*. Fuerunt enim revera *Monophysitae*, ut eo loci notat Cl. Sirmundus, nimirum, unam in Christo statuebant naturam, et rejiciebant praelaudatam Chalcedonensem Synodum. Agunt de his Leontius, Nicephorus, Liberatus, Ado Viennensis, Isidorus, pluraque Concilio commemorata à Du Cangio v. *Acephali*.

(2) *De die autem illo, vel hora nemo scit, neque Angeli in caelo, neque Filius, nisi Pater*. Similia Matthaeus 24, 36.

(3) *Joannes Philoponus* non solum *Tritheitarum* fuit antesignanus et auctor (nisi mavis cum Assemano tom. 2 Biblioth. Orientalis originem hujus haeresis potius referre ad Joannem alterum cognomento *Ascasnagum*), sed erravit quoque circa mortuorum resurrectionem, dogmatizans haec corpora penitus interire, aliaque à Deo iis fore substituenda. At Philoponi

CAPUT IV.

ECCLESIASTICI SAECULI VI SCRIPTORES.

NULLA sacrae eruditionis pars est, quam scriptis hoc saeculo Viri percelebres non exornaverint. Divinos enim libros praeter Magnum Gregorium, de quo supra, Commentariis explanarunt *Procopius Gazaes*, qui floruit imperante Justino, à Gaza Palaestinae urbe, in qua fertur Cambyses condidisse thesauros, nomenclaturam sortitus: *Victor Capuanus*, graece et latine doctissimus, cujus fama medio saeculo percrebuit, interpres Harmoniae Evangelicae Ammonii et auctor *Catenae* in IV Evangelia è Veterum scriptis collectae: *Bellator* presbyter, amicus Cassiodori, qui circa idem tempus notus erat nominis celebritate, atque in S. Scripturam libros edidit 36 temporis injuria deperditos; ac *Primasius* Adrumeti, seu Justinianopolis in Africa Episcopus, qui pariter claruit sedente Romae Vigilio, Epistolarum Apostolicarum, et Apocalypseos explinator.

Fidei vero Orthodoxae dogmata propugnarunt *Paschasius* diaconus R. E., factionis tamen Laurentianae, duobus luculentis contra Macedonium libris, vita functus an. 512. *S. Fulgentius Afer*, Senatorio ortus genere, ex Monacho Ruspensi Episcopus, et unus eorum, quos in Sardiniam relegavit Trasamundus rex Vandalorum, Praedestinationis, et Gratiae vindex acerrimus, dominicae oeconomiae, nimirum *Incarnationis*, propugnator clarissimus, et Arianorum profligator invictus, doctrinae suae fideique nostrae scripto traditis monumentis, revocatus ab *Hilderico* è Sardinia, ad superos abiit anno 533 (1). *Joannes Maxentius*, Archimandrita monachorum Scytharum, qui Pontifice Hormisda *Unum de Trinitate* passum praedicabant, suam de Christo Catholicam professionem exposuit, pugnavit adversus Acephalos, et contra Nestorianos elucubravat Anathematismos, duosque libros dialogorum. Adde *Ephraemium* Antiochenum, qui floruit sub Imp. Justiniano,

opus de *Resurrectione*, de quo Photius cod. 21 deperditum est. Scripsisse contra Synodum Chalcedonensem, et contra Joannem Archiepiscopum C. P. SS. Trinitatis assertorem, tradit idem Photius codd. 55 et 75. Verum oppugnavit Procli sententiam de Mundi aeternitate, sive de mundo ingenito, et incorruptibili, vel 18 ipsius Procli adversus Christianos *Ἐπιχρισμῶνα*. Fuit Philoponus discipulus *Ammonii* Alexandrini, is vero auditor Procli, inquit *Caveus* initio saeculi *Monotheletici*, id est, VII.

(1) Quidam Fulgentii obitum consignant in anno 529. Norisius in anno 534; nonnulli in anno sequenti.

scriptisque pugnavit pro Synodo Chalcedonense, et pro Cyrilli Alexandrini doctrina, refutavitque Acephalos, atque Theopaschitas: *Justinianum* ipsum Augustum, à quo praeter Corpus Juris Civilis laudandum proximo capite, epistolis suis *tria Capitula* perstrinxit, pro Chalcedonensi, et pro V Synodo decertavit, necnon contra errores Origenis promulgavit Edicta: *Fulgentium Ferrandum*, S. Fulgentii, de quo paulo supra discipulum, qui non semel commemoratam controversiam *de uno ex Trinitate passo* circa annum 540, exploso Eutychiano, et Nestoriano sensu, explanavit: *Facundum Herimianensem* in Africa Episcopum, quem, etsi in defensionem *trium Capitulorum* praegrande volumen elaboravit, Cassiodorus tamen appellavit *haereticorum penetrabili subtilitate destructorem*: *Leandrum* S. Isidori Hispalensis fratrem, et Gothorum Apostolum, vita functum anno 595, auctorem duorum librorum adversus haereticorum dogmata, et Opusculi contra Arianorum instituta. *Leontium* Byzantinum desinente saeculo clarum, à quo haereticorum sectis descriptis, refutati sunt tribus libris Nestoriani et Eutychiani, duobus aliis Apollinaristae, necnon solutae objectiones Severis; et *Heracianum* Episcopum Chalcedonensem, cujus tamen aetas ambigua est, qui libris 20 subvertit omnem impietatem, cunctaque dogmata Manichaeorum.

Ad haec permulti de Historia fuerunt optime meriti. Etenim ineunte saeculo *Basilius Cilix* presbyter Antiochenus, praeter libros 16 contra Joannem Scythopolitanum, exaravit Historiae Ecclesiasticae libros tres. *Epiphanius* Scolasticus, Italus, in Graecis Latinisque litteris eruditus, hortante Cassiodoro, circa annum 510 historias Socratis, Sozomeni, et Theodoretii latinas fecit, et in unum corpus contextuit. Idem *Cassiodorus*, praeter opera alia praetio aestimanda, collectam ab Epiphanio Historiam in compendium redegit, ediditque libros 12 de Rebus Gestis Gothorum; ut mittam Chronicum ab Adam usque ad annum 519 incuria nimia contextum. Libros illos de rebus Geticis, sive Gothorum, summatim comprehendit emendavitque anno 551 *Jornandes* Gothicae gentis, apud Ravennam Episcopus; qui et scripsit librum de Regnorum et Temporum successione, ex Historia Flori excerptum. Ecclesiasticam Historiam conscripsit *Theodorus*, qui anno 518 Lector erat Ecclesiae Constantinopolitanae. De bello Persico, de Vandalico, et de Gothico, et Historiam Arcanam absolutam anno 562 scripsit *Procopius* Caesariensis, ad senatoriam dignitatem evectus, et Bellisario acceptissimus. Annales Francorum, S. Martini virtutes et miracula, gloriam Confessorum

et Martyrum, consignavit litteris *S. Gregorius Arvernus*, et Turonensis Episcopus, cujus beata mors contigit anno 595. Ad haec usque tempora deduxit libros sex H. E. *Evagrius* Syrius, cognomento Scholasticus, à synodo nempe Ephesina usque ad annum 12 Mauricii. Accessere Chronicorum scriptores *S. Dacius* Archiepiscopus Mediolanensis, qui claruit sub Justino seniore (1): *Marcellinus* Comes, Cancellarius Imperatoris Justiniani. *Victor* Episcopus Tunonensis in Africa, ob tria Capitula exilio, carceribusque, ubi circa annum 556 occubuit, sub Juliano afflictus. Alii quoque historica Commentaria elucubrarunt, scilicet, *Liberatus* Diaconus Carthaginensis Breviarium, historiam Nestorianam, et Eutychieanam complectens: *Cyrillus* Monachus Palaestinus vitas SS. Joannis Silentiarum, Eutymii, et Sabbae Abbatum: *Theophanus* Byzantinus res gestas Romanos inter et Persas: *Gildas* natione Britannus Britanniae res, excidium, et Sanctorum virorum res gestas; et *Eutychieanus* Cilix, poenitentiam, et conversionem S. Theophili.

Insudarunt praeterea in colligendo Canones, et Patrum decreta, *Dionysius Exiguus* Monachus Scythia, et Abbas Romanus, cui et debemus Cyclum annorum 97 inchoandum ab anno 527 (2). *Martinus* Episcopus Bracarenensis in Hispania Tarraconensi, vel potius in Lusitania, et *S. Augustinus*, Gregorii Magni discipulus, atque Anglorum Apostolus, qui fertur circa saeculi VI finem Cantuariensis, quam regebat Ecclesiae, ex Patrum regulis collegisse statuta.

(1) Chronicon istud annorum sexcentorum asservatur MS. in Bibliotheca Ambrosiana, non una descriptum manu. At istud videtur Dacio suppositum, tum quia titulus recentior apparet, tum quia progreditur usque ad annum 1067 cum S. Dacius obierit circa annum 555. Perit itaque Chronicon Dacii, et Auctor MS. Mediolanensis fuit Landolphus, sub cujus nomine illud edidit Ludovicus Antonius Muratori, tom. IV Script. Rerum Italicarum.

(2) Cyclum illum Dionysius condidit superiori anno 526, ut diximus in *Rudim. Chronol.* cap. 7. Progreditur tamen ab anno 527. Vide Petavium lib. 13 de Doctr. Temp. ad annum P. Jul. 5236, Christi 526. Adscivit, reformavitque majorem cyclum Victorianum, seu periodum annorum 532, quamquam hujus in suis epistolis Dionysius non meminit. Imo praelaudatus Petavium lib. 12, cap. 3 censet à Dionysio adhibitum dumtaxat Cyclum annorum 95 sub *Cyrilli* nomine laudatum. Nos Cyclum annorum 47 diximus, praeunte Mariano Scoto ad annum 527. Sed legenda *Historia Cycli Dionisiani* in lucem edita Wittembergae anno 1718. Quod certum est, Dionysius, abjecta Aera Diocletiani, cycli sui annos computare coepit à *Domini Incarnatione*, ut diximus capite 12 Chronologiae. Coeperunt vero anni supputari à *Christi Nativitate* anno Incarnationis sexcentesimo primo, imperante Mauritio, quemadmodum in Vita Romani Pontificis *Deusededit* demonstrat ex Epistolis Gregorii Magni Papius Masonus.

Ad formandos quoque mores, et religiosorum virorum dirigenda instituta, intenderunt animum bene multi. *S. Cesa-rius* è Lirinensi monasterio anno 502 ad sedem Arelatensem, hinc vero anno 542 evertus ad beatorum regnum, in virginibus et adolescentibus dirigendis, in tradenda Monachis, et Sanctimonialibus Regula, et fidelibus omnibus edocendus totus incubuit. *S. Simeon Stylites Junior*, qui exactis supra columnam non procul ab Antiochia annis 68 ad coelestem patriam migravit anno 595, formulas tradidit Dominum, ac Deiparam exorandi. Tum regula, tum libro de Ordine Monasterii, sententiisque pluribus iter ad perfectionem complanavit *S. Benedictus*, Monachorum Occidentis Patriarcha, vetusta Aniciorum familia ortus, ad eremum Sublaci profectus, inde in Cassinum, ubi anno 543 spiritum coelo reddidit. Sermones Asceticos 87 edidit circa idem tempus *Isaac* natione Syrus, factus ex Episcopo urbis Ninives anachorita. *Scalam* Paradisi designavit scriptis *Joannes*, ab eremo quem coluit Sinaïta, et ab opere edito *Climacus* nuncupatus; Graecis enim scala, seu gradus dicitur κλίμαξ: et *S. Columbanus* ex Hibernia in Burgundiam, hinc in Italiam profectus, Bobiense condidit monasterium, cui regulam, Institutiones spirituales, et Poenitentiale praescripsit.

Denique et poesi stylum exercuere praestantes viri: nam inter opera *Severini Boetii* in arcto Ticinensi carcere decollati anno 526 (1), habentur libri 5 de Consolatione Philosophiae, compositi simul metro, et soluta oratione. Inter scripta *S. Ennodii* Ticinensis Episcopi, vita functi anno 512, extant Poemata et Epigrammata plura. *Arator* Ligur, anno 544 heroico Carmine Apostolicam descripsit Historiam, et *Venantius Fortunatus* Italus, non procul à Tarvisio natus, vergente ad exitum saeculo, Poematum libros undecim, quibus varia subji-

(1) Severino Boetio Patritio, et Exconsuli fuit lectissima conjux Elpis, cujus Romae in porticu Vaticano positum Epitaphium:

Elpis dicta fui, Siculae regionis alumna,
Quam procul à patria conjugis egit amor:
Quo sine moesta dies, nox anxia, flebilis hora,
Nec solum caro, sed spiritus unus erat.
Lux mea non clausa est tali remanente marito,
Majorique animi parte superstes ero.
Porticibus sacris jam nunc peregrina quiesco,
Judicis aeterni testificata thronum.
Nequa manus bustum violet, nisi forte jugalis
Haec iterum cupiat jungere membra suis.
Ut thalami tumulique comes nec morte revellar
Et socios vitae nectat uterque cinis.

ciuntur carmina, Gregorio Turonensi dicavit. Omni itaque eruditionis genere praefulsit saeculum Ecclesiae VI.

CAPUT V.

AUGUSTI PRINCIPES, SANCTORUMQUE PERMULTI.

MISERANDO exitu extincto Anastasio anno 518, Imperium commissum *Flavio Anicio Justino* è Thracia, suario jam et bubulco: qui cum foret comes excubitorum, collata sibi ab Amantio spadone magna pecuniae vi, per quam conciliato exercitu acclamaretur Theocritianus, illam ad comparandam sibi dignitatem adhibuit. Qua adauctus Theocritiano contis transfixo, et projecto in gurgitem, uxorem suam Lupicinam, nominatam deinde Euphemiam, declaravit Augustam, resque Catholicorum jovit quam maxime. Ejus enim opera, Occidentalem inter et Orientalem Ecclesiam, post diurnam separationem, coeptam à temporibus Acacii à Felice III communione privati, concordia inita est: Arianorum Ecclesias jussu ritu Catholico consecrari, capitisque damnavit haereticos, maxime Manichaeos. Vita functus est anno aetatis suae 77, imperii 9, Ae. V. 527, *Consule Mavortio*, kal. Augusti (1).

Superstite Anastasio Eutychiano, pro fide Chalcedonensis Synodi trucidati fuere anno 512 Monachi Maronitae 301, et anno 517 *Severus Acephalorum* Caput, alios plusquam 300 eandem ob causam mactavit in Syria. *Du Nawas* Judaeus, Homeritarum in Arabia regulus, expugnata anno 522 urbe Nagran, hujus praesidem *Aretham* cum aliis 340 affectit mar-

(1) Justinum imperiali diademate coronatum C. P. à Romano Pontifice Joanne I tradunt cum auctore Libri Pontificalis complures Historici. Corippus, Poeta Africanus, lib. 2 inquit:

*Postquam cuncta videt ritu perfecta priorum
Pontificum summus, plenaque aetate venustus,
Adstantem benedixit eum, coelique potentem
Exorans dominum, sacro diademate jussit
Augustum sancire caput.*

Verum ad Joannem III et ad Justinum juniorem Papius Massonus haec refert lib. 2, pag. 103 Justinus senior, de quo nunc agitur, priorem conjugem *Lupicinam* renunciatus imperator appellavit *Euphemiam*. Haec è vivis sublata, anno 523 aliam duxit, *Theodoram* nomine. Urbes terraemotu dirutas restauravit, Corinthum et Dyrrachium anno 521; Anazarbum vero Ciliciae secundae metropolim, dictam postea *Justinopolim*, anno 524. In exilium expulit Episcopos Arianos, Nestorianos, et Eutychianos. Justinio *Felius* Epitaphium istud concinnavit:

*Accipit imperium Thrax, armentarius ante
Justinus, frugi Caesar, obitque pius.*

tyrio, inter quos puerulus annorum quinque cum matre in-
jectus fuit in ignem. *Cabades* item Saracenorum Persarumque
rex (1), morti tradidit Christianorum ingentem numerum: im-
perante Justino è vita quoque migrarunt anno 520 *S. Avitus*
Episcopus Viennensis, anno 521 *S. Brigitta* monialis in Sco-
tia, et anno 524 Sanctus Burgundiae rex *Sigismundus*.

Adoptaverat Justinus filium sororis suae *Flavium Justinia-
num*; qui succedens avunculo imperium tenuit annis fere 39,
extinctus aetatis suae anno 83, Chr. 565, die 14 Novembris.
Uxor illi fuit *Theodora* Cyprides, insolens foemina, et *Euty-
chianis* addicta. *Triboniani*, aliorumque JCC. opera perfecit
Corpus Juris Civilis, comprehendens Institutionum libros 4,
Pandectarum, seu Digestorum 50, et Codicis 12. Addidit po-
stea Novellas 168, Authenticas ἀπὸ ἀυθεντίας nuncupatas. Pro-
mulgatus Codex anno 529, Novellae Constitutiones anno
535, civile bellum, quod paraverant nepotes Anastasii Hypa-
tius, Pompejus et Probus, affectantes tyrannidem, sustulit ho-
rum cervicibus amputatis. Per duces *Belisarium*, *Alexandrum*,
Narsetem Gothos domuit, Persas divicit, Romanoque imperio
restituit Africam occupatam à *Vandalis*. Sese controversiis Ec-
clesiasticis, plus forte, quam decebat Imperatorem, inmiscuit,
quandoque instigante conjuge *Eutychiana*, à recta desle-
ctens (2).

Imperium administrante Justiniano, à *Manucha* pirata
prope *Messanam* anno 541 necati fuerunt *Placidus* mona-
chus, *S. Benedicti* discipulus, cum *Flavia* sorore, duobus
fratribus, aliisque monachis 30 (3), anno autem 546, sub *To-
tila* rege Gothorum abscissum caput *Herculano*, Episcopo *Pe-
rusino*. Obierunt, eodem Imperatore, sanctissimi Episcopi

(1) In persecutione *Cabadis*, regis Persarum, complures Christi fideles qui-
bus evulsa, aut praecisa fuerat lingua, expedite nihilominus et clare loque-
bantur, Dei nomen magnificantes. Quod in persecutione pariter *Vandalica*,
sive *Africana* Arianorum, contigisse *Reparato* tradit lib. 3 *Victor Vi-
tensis*. Possunt tam mirabili eventui aptari ea verba *Prudentii* hymno 14.
πρὸς 51φ.

Christum loquenti lingua nunquam defuit.

Ne verba quaeras quo regantur organo,

Cum praedicatur ipse verborum dator.

Rex item *Homeritarum* in Arabia factus è *Christiano* *Hebraeus*, permultos
fideles, inter quos enituit *S. Arethas*, immanissime trucidavit. Rex ille *du
Nawas* appellabatur; de quo plura in *Historia Arabum* *Pocockius*, et in
vita *Mahumetis* *Prideaux*. Contigit *Homeritarum* persecutio circa annum
70 ante *Pseudopropheta*m.

(2) In haeresim ἀφθαροδοκία prolapsus.

(3) In *Breviario Romano* consignatur horum martyrium anno 539, III
Nonas Octobris.

Remigijs Remensis, Aurelianus Arelatensis, Lupus Lugdunensis, Medardus Tornatensis, et Germanus Capuanus. Incidit in haec tempora mors praelaudati Benedicti, ejusque sororis Scholasticae, Severiani abbatis Agaunensis, Clotildis Francorum reginae, necnon anachoreticam vitam agentium, in Palaestina Cyriaci, et in Umbria Isaaci, et Florentii.

Imperarunt post Justinianum (1) *Justinus junior*, illius ne-

(1) *Flavius Anicius Justinus* parentem habuit *Vigilantiam*, sororem *Justiniani*, uxorem vero *Sophiam*, adeo procacem, et imperiosam mulierem, ut *Narseti*, qui *Italiam* regerat, probrose objecerit, idoneum esse dumtaxat ad pensa, cum puellis trahenda in gynaeceo. *Narses* respondisse fertur, orditurum se telam, quam neque ipsa *Sophia*, nec maritus possent extricare; quod fecit vocando in *Italiam Langobardos*. Hos quidam dictos putant à duobus linguae illorum vocabulis, *Lang*, longa, et *baert*, barba; unde *Guntherus* apud *Du Cange* in *Glossario*:

Dicitur à longis ea Langobardia barbis :

quidam ita appellatos volunt à propria urbe in ora maris *Balthici* sita, quam dixerunt *Bardum*, *Bart*: nonnulli à genere, quo utebantur, armorum, hastis bipennibus similium: aliqui demum, quod coaluerint ex *Lingonibus* et *Bardiis*; sed hi ad *Gallias* attinent. *Justinum*, ut ad illum revertamur, *Curopalatem* vocarunt, quia fuerat *Praetorii Praefectus*. Fuit mollis, dissolutus, et deliciis, foedisque deditus voluptatibus. *Pelagiana* quoque haeresis infectum ajunt. Ex fastu ac tumore incidit in dementia. Nuncupavit Imperatorem *Comitem Excubitorum*, suadente *Sophia*, scilicet, *Tiberium Constantinum*, cujus illa ardebat amore. Obiit podagra. De *Justino Mycillus*, quasi *Epitaphium* condens:

Ingenio, et pietate minor, non tempore tantum

Hic fuit: ast ingens cultor avaritiae.

Regna sub hoc Longi ceperunt Itala Bardi;

Ipsae pedum morbo, mentis egenus obit.

De *Tiberio* autem idem *Mycillus*:

Ast hic divitias regni elargitur egenis,

Erga alios facilis, nec gravis ipse sibi.

Devicit Persas, et successore creato,

Ipsae domi placida morte quietus obit.

Successor *Tiberii* fuit *Mauricius*, cui *Tiberii* quoque accessit cognomen, *Cappadox* fuit, sed *Arabisso oriundus*. Parentes habuit *Paulum* et *Joannam* ex vetusta, et olim *Romana familia*. Uxor illi *Constantina* filia *Tiberii*. Ex hac suscepit *Theodosium*, aliosque liberos jussu *Phocae* necatos, filiasque *Anastasiam*, *Theoctistam*, et *Cleopatram*, detrusas antea in *Monasterium*, deinde simul cum matre peremptas. Trucidatus est *Chalcedone* anno aetatis suae 63, *Constantinae*, natarumque cadavera ad moenia urbis *C. P.* sepulta fuerunt in templo *S. Mamantis*, cum *Epitaphio* edito à *Pharasmene*, *cubiculario Justiniani*, qui in campo jacentium corporum sepulturam curavit. Est autem *Epitaphium* illud, quod sequitur:

Hic sita quae Regum (dolor heu) miseranda duorum

Uxor Mauricii, filia Tiberii.

Quae, partu monstrante meo, foecunda probavi

Multorum esse etiam posse bonum Imperium.

Militis huc furor, et populi levis ira Maritum,

Me, sobolemque meam sanguinolenta tulit.

Heu mihi! Quid gemiti Nioben? Ego mortua spiro,

pos, *Tiberius Constantinus* à Justino adoptatus, et *Mauritius Cappadox*, adoptatus à Tiberio Constantino. Decessit Justinus anno 578, mense Octobri, decimo imperii sui anno: Tib. Constantinus cum imperasset annis 4, placide obiit Constantinopoli anno 582. Mauritius vero creatus Caesar hoc anno, die 5 Augusti, et die 13 Imperator acclamatus, cum imperium tenuisset annis 20, interfectus fuit cum omnibus filiis, et propinquis suis à Phoca anno 602, exeunte Novembri. Justinus *Curopolates* dictus, infectus fuit haeresi Pelagianorum, duxitque uxorem *Sophiam*, mulierem adeo truculentam, et ambitionem, ut ejus causa Narsetes in Italiam accersiverit Langobardos. Ceterum princeps fuit justitiae studiosus, publicae tranquillitatis amator. Tiberius Constantinus fuit liberalis ac strenuus, fuditque duobus praeliis Persarum copias. At Mauritius, quamquam belli, et pacis arte calleret, enormi tamen avaritia et iracundia adeo in se tumultuantes milites concitavit, ut inde Phocas illum opprimendi arripuerit occasionem.

Hac etiam Saeculi VI postrema parte in Christi fideles impiorum saevit immanitas. Etenim anno 580 Visigothorum rex Leowigildus, Arianus, in illos insiliit, aegre ferens filium suum *Hermenegildum* ad Catholicos accessisse. Ipsum vero *Hermenegildum* anno 589 interfici jussit, quoniam noluit ab Ariano antistite recipere communionem. Trucidatus hoc ipso anno orans in templo *Praetextatus*, Episcopus Rothomagensis, jussu *Fredegundis*, Francicae *Jezabelis*, Augustoritii, seu *Pictavii* anno 587 ad Agni nuptias evolavit *Radegundes*, regina. Exitum saeculi Sanctissimorum Episcoporum pretiosa mors decoravit, ut *Theodori* Massiliensis anno 594, *Anastasio* Antiocheni, qui à monte Sinai, ubi antea vitam monasticam egerat, *Sinaita* vocatur, anno 599 (1), et *Syagrii* Augustodunensis anno 600. Eodem anno 600 martyrio affectus *Cechardus*

Aspera continuis saxa rigo lacrymis.

Cladibus haud Hecube certet, Jocastaque nostris,

Nam levior dolor est; caesus uterque parens.

Saeve, quid infantes perinis vitiisque dolique

Ignaros? Aetas quid dedit illa mali?

Non tibi Roma meis jam praebeto frondibus umbras,

Turbine Threicio sepultus interii.

Si Epitaphium istud tumultu Constantinae, et filiarum ejus revera insculptum fuit, ut in *Mauritio* refert *Zonaras*, actum id crediderim extinto Phoca.

(1) Referunt *Annales Eccles.* ad annum 585 martyrium *S. Alexandri* Episcopi Fesulani.

Lunensis Episcopus, cujus sacrum corpus colitur Carrariae in Etruria Mediterranea.

CAPUT VI.

DOCTRINA, ET DISCIPLINA SEXTI CHRISTIANI SAECULI.

MYSTERIA, quae objecta sunt fidei nostrae, fuerunt luculentius exposita. Nam ex controversiis hoc saeculo exortis, didicimus ambiguas evitare sententias, ut *Unum de Trinitate passum* asserere, non attenda divinitatis substantia, sed assumpta natura hypostatice unita divinae. Per hanc vero unionem, non sublata utriusque naturae proprietate, sed humana ad jura divini Verbi translata, ita idem Verbum dici natum et mortuum secundum carnem, ut in hanc voluntate ejus liberrima impetus passionis, vulnerumque ictus irruerint. Ex intima illa, et substantiali unitione in Dei hominis animam, cum plenitudine gratiarum, constat plenissimam scientiam fuisse transfusam. Arausicana II Synodo finita est omnis quaestio de Gratia, et Semipelagianorum error proscriptus.

Sacramentalia, librique Liturgici Missarum ostendunt celebratam solemnitatem (1). Episcopi in Anglia, et signanter Metropolitanae Londinensis, et Eboracensis instituti fuerunt Romani Pontificis auctoritate. Judicia Episcoporum in Synodis Provinciarum fuerunt discussa. Iidem Episcopi, qui à Clero eligebantur approbante populo, interdum promoti sunt Principum auctoritate. Imposita etiam Subdiaconis lex coelibatus (2). Diaconi 25 aetatis anno, presbyteri 30 ordinabantur. Ecclesiasticis cunctis congruens praescripta est disciplina.

Monasticum ordinem propagarunt viri sanctissimi, *Caesareus, Aurelianus, Fructuosus, Columbanus*, et alii, sed nemo feliciter *S. Benedicto*; cujus Ordinis initia referuntur ad annum

(1) Instituta à S. Gregorio Magno initio Pontificatus sui Litaniae Majores, ut scribit cap. 57 Micrologus. Factum id ad averendam inguinalem lueum, Romanum populum post inundationem aquarum insolita caede vexantem. Intellige Litanias, quae celebrantur VII Kal. Majas; nam quae habentur in tribus feriis ante Ascensionem Domini, auctorem habuerunt Saec. VIII Leonem III, ad universam Ecclesiam extendentem Rogationes, quas pro Ecclesia sua instituerat Mamertus, Episcopus Viennensis.

(2) Indictam à Pelagio II Subdiaconis Siciliae continentiae legem scribit ad annum 588 Baronius. Idem constat ex Epistolis S. Gregorii Magni ad Petrum Subdiaconum, et ad Leonem Episcopum Catanensem. Ab ea lege, quae tamen in Romana Ecclesia vetusto more servabatur, Subdiaconatus coepit inter majores Ordines recenseri, non tamen ubique. Vide Lupum p. 4 in Synodos, dissert. 1, proemiali, cap. 3.

529, vel potius 524, (1). Illius statuta confirmavit anno 595 S. Gregorius Magnus.

Ad Christianam religionem perduxit hoc saeculo Britannos et Anglosaxones S. *Augustinus*, laudatus cap. 4. Bojos, seu Bavaros, Bohemosque S. *Rupertus* Episcopus Wormatiae; Pictos Scotosque S. *Columbus* Monachus Hibernus (2).

APPENDIX

EXTERNARUM RERUM DELECTUS.

QUAEDAM regna exorta superiori saeculo, et illorum Principes, commemoravimus. In Italia post Odoacrem regnasse diximus *Theodoricum*. Regnaverunt postea anno 526 *Athalaricus* (3); anno 534 *Theodatus*: anno 536 *Vitiges*: anno 540 *Theodobaldus*: anno 541 *Alaricus*: anno ipso Totila: anno 553 *Tejas*, Gothorum regum postremus. *Longobardi* vero anno 568 regnum suum in Italia condiderunt, ac primo regnavit *Alboinus*, qui à Narsete invitatus cum armatorum 200000 è Germania, et Vandalia erupit, regnique sedem collocavit Ticini. Ex quo tempore Ravenna regum Visogothorum regia in Exarchatum pertransiit. Alboino autem anno 574 successit *Clephis*: huic post decem annorum interregnum anno 585 *Autharis*, et huic anno 590 *Agilulphus*.

Francorum regnum post Clodovaeum anno 515 consecutus est *Childebertus*: anno 560 *Clotarius*: anno 565 *Cherebertus*: anno 574 *Chilpericus*: anno 588 *Clotarius II*, vita functus saeculo VII.

(1) S. Benedictum natum anno Chr. 480, Zenonis Imp. 7, et Odoacris regis 5, mortuum vero anno 543, aetatis suae 63, Leo Ostiensis, aliique testantur. Propagavit in Gallis Monasticum S. Benedicti Institutum S. *Maurus* ejus discipulus. Ab isto cognomen sumpsit celeberrima ejusdem Ordinis Congregatio, de litterarum restauratione et incremento maximopere sollicita, atque optime merita. Migravit autem S. *Maurus* Abbas ad superos anno 565.

(2) Fidem quoque Justiniano imperante amplexi sunt *Eruli*, nomen sortiti à paludibus stagnantibus, quas olim juxta Moeotidem incolebant, de quibus Procopius lib. 1 de Goth., Theophanes in Chronico, et Evagrius lib. 4, cap. 20. Conversos item ad Christum *Abasgos*, sive *Abascos*, populos Colchidis habitantes in ora litorali Ponti Euxini, apud quos Justinianus in honorem Deiparae sacram construxit Aedem, necnon barbaros incolentes Tanaim, scribit idem Evagrius citato lib. 4, cap. 2, et sequenti.

(3) Sunt qui inter Athalaricum, et Theodatium biennio regnasse tradunt *Amalasantham*. Regnumque *Theodati* definiunt anno 537, *Vitiges* 541, *Theobaldi*, et *Alarici* 542, *Totilae* 553, *Tejae* item eodem anno. Coepit anno 559 apud Anglos *Ἐπταρχία*, septem nempe Principatum partitio, qui in unum redacti sunt anno 823, regnante *Egberto*.

Post Trasamundum regnum Vandalorum in Africa auspicatus est anno 523 piissimus *Hildericus*, qui statim Episcopos exules revocavit. Huic *Gilimerius* vitam regaumque abstulit; sed et ipse à Belisario victus, et Constantinopolim adductus est anno 533. Ita regnum Vandalicum ab occupata Carthagine à Geneserico, scilicet ab anno 439 stetit solummodo annis 95.

Regnavit in Hispania post Alaricum ab anno 506 *Gesaleycus*: deinde ab anno 526 *Amalaricus*: ab anno 531 *Theudas*: ab anno 548 *Taudegessillus*: ab anno 549 *Agila*: ab anno 554 *Athanagildus*: ab anno 567 *Liuba* (1): ab anno 568 *Leivigildus*, Ariani omnes. Tum ab anno 586 *Recaredus*, primus regum Gothorum qui fidem Catholicam amplexi sunt, frater sancti martyris Hermenegildi.

Inter hujus saeculi bella praetermittenda non sunt Gothicum et Langobardicum. Illud exortum est anno 535, *Cos. Belisario*, et Gothorum rege Theodato. At Belisarius Siciliam recuperavit, debellavitque Neapolim. *Vitiges* interfecti Theodati haeres anno 537, Romanam Urbem tali cinxit obsidione, ut matres, fame etiam per Italiam grassante, filiorum carnibus vescerentur. Strenuissimus tamen Belisarius Romam ab interneccione redemit: quin anno 539 expugnavit Ravennam, captumque *Vitigem* cum Gothorum Optimatibus, et ingenti divitiarum copia captivum adduxit ad Justinianum Constantinopolim. Interea temporis *Langobardi* quoque irruerunt in arma, atque excisum illorum impetu Mediolanum, *Totila* Gothorum rex castra rursus movit ad Romanae Urbis excidium, eamque occupavit anno 546, incenso Capitolio, ac diruta magna murorum parte. *Narses* Romam liberavit à Gothorum tyrannide, occiso *Totila* anno 552. Paulo post *Theya* superato atque extincto, Italia Gothorum jugum excussit. At *Langobardi* anno 581 occuparunt Neapolim, et 589 solo aequarunt amplissimum monasterium Casinense.

Cujusmodi sit humanae felicitatis ludibrium, facile ex his intelligitur. Illud ulterius patefacit, cum *Vitalianus* anno 520 dum consulatum gerebat, Justino imperante, interfectus, tum *Symmachus* Senator, socer Severini Boetii, anno 525 necatus Ravennae jussu Theodorici. Quid *Belisarius* tantorum gloria bellorum? Ob suspicionem conjurationis in Justinianum anno 561, omni expoliatus honore despectissimam vitam trans-

(1) *Liubam* extinctum quidam ajunt anno 571, *Leovigildum* autem anno 585.

egit; nec desunt, qui asserant excaecatam eo pervenisse miseriam, ut obolum peteret in eleemosynam.

Infortunia alia complura testantur vitae hujus calamitatem. Saevisissimam famem Italiae paulo superius commemoravi. Pestilentia autem anno 558 tam dire vexavit Constantinopolim, *ut sepe liendis mortuis*, inquit Theophanes, *non sufficerent vivi*. Terraemotu anno 524 concidit Anazarbus, Ciliciae metropolis. Eodem concussa anno 526 et ferme diruta, saepe per totum annum repetito motu, Antiochia, addito ad terrorem incendio, adeo, ut imperator Justinus depositis diademate, et purpura, saccum induerit. Rursus eadem in urbe anno 528 ingenti terraemotu corruerunt cuncta fere aedificia, et cessavit tandem flagellum, inscriptis domorum januae, aut parieti iis verbis, *Χριστὸς μετ' ἡμῶν ἔσῃτε*. Ipsa civitas anno 587 vehementi quassata est iterum motu terrae. Constantinopolim pariter anno 557 quo S. Sophiae templum mirabilis structurae perfectum est, terraemotus concussit, pertimescentibus civibus advenisse finem, et interitum mundi. Incendio insuper anno 525 igne mirabiliter è summis tegulis descendente, in praedicta Antiochena urbe plurimi perierunt. Aqua item, exundante extra alveum Scirto fluvio, vastata fuit Edessa, civitas Syriae, Justinopolis quoque appellata.

De litteris, ac disciplinis bene plurimi meruerunt. In arte enim *grammatica* ceteris praestitit *Priscianus* Caesariensis, omnium sui generis princeps. Eloquentia excelluit *Petrus Patricius* Thesalonicensis, qui mira facundia quaelibet barbara demulcebat ingenia. Poeticam excoluit *Corippus*, à quo scripti fuerunt libri 4 de laudibus Justini junioris heroico carmine. Praeclara de Philosophia conscripsit volumina *Proculus Lycius*, Platonicorum sectator dogmatum; at addidit adversus Christianos 18 *ἐπιχειρήματα*. Sequutus Procli impietatem *Damascius* Damascenus, illius auditor, et in Schola Atheniensi successor. Veritatis studiosus dicitur à Photio Cod. 69 *Hesy chius* Milesius, qui Historiam scripsit annorum 1190, eamque appellavit *Romanam*, et *omnigenam*. Sui aevi historiam tradiderunt litteris *Hermolaus* Byzantinus, et *Agathias*, memorati à Joanne Curopolata et Cedreno. *Beulanum* Anglum, ejusque opus de Genealogiis Gentium, novimus tantum ex Balaeo. *Hunibaldus*, qui scripsit de rebus gestis Francorum, dicitur à Vossio *scriptor* tressis, minimi scilicet pretii (1). Ac-

(1) Quidam *Proclum* hoc saeculo VI vixisse autumant; sed vide Not. saeculi praecedentis. *Diadocum* dictum, ait Caveus in saec. VI sive Eutychiano. Addendus *Simplicius*, egregius Philosophus, Platonicus et Peripa-

cesserunt saeculi hujus Scriptoribus alii complures. Etenim inter JCC. praeter illos, qui in Codice Justiniano perficiendo plurimum insudarunt, floruit circa eadem tempora *Thalelaeus*, qui in graecum Pandectas accuratissime vertit, appellatus à Cujacio doctissimus Graecorum, atque ab aliis graecis Interpretibus τῆς νομικῆς ὀφθαλμὸς, id est, *Oculus Jurisprudentiae*, Boetius, cujus supra meminimus, etiam in philosophicis litteris excelluit: nam in Porphyrium, in libros Aristotelis analyticos, necnon de Geometria, de Musica, et de Arithmetica pertractavit. *Alaricus*, Visigothorum rex, quem Clodovaeus superavit, Theodosianum Codicem emendavit, et quibusdam additis, quibusdam autem abrais, promulgavit Tolosae, anno regni sui 22, et Aerae Christianae 506. Circa idem tempus Rab *Asec* fertur collegisse *Talmud* Judaeorum, quod *Babylonicum* vocant.

teticus, ortus in Phrygia, et familiaris Damascii. Clarebat anno Christi 608, Aerae Diocleciani 224. Qui ergo tradunt Simplicium floruisse tertio saeculo, Aeram Martyrum pro Dionysiana acceperunt. Idem Simplicius in Explanationibus Aristotelicis carpit, mordetque Christianae religionis dogmata. A quibus fuerunt quoque alieni *Agathias* Smyrnenis, nobilis aliquin historicus, *Chalcidius* philosophus, et *Alexander* Lycopolitanus, quamvis is confutaverit Manichaeos, ut constat ex tomo 2 *Auctarii* Bibl. P. P. editi à Combefisio. Videntur item nulli religioni addicti *Procorius* Palaestinus, et domo Caesarensis, quem commemoravimus superiori cap. 4, emunctarum narium historicus, rethor nobilis, et ad Senatorium ordinem aliasque dignitates à Justino evectus, necnon *Tribonianus*, cujus meminimus cap. 5, appellatus *Conditor Juris Civilis*, natus in Pamphilia, à Justiniano Quaestor, Assessor, et Consul creatus. Sane Tribonianus male audiit apud Suidam, Hoctomannum, Moshemium, alios. Exornavit autem illius vindicias Janus Vincentius Gravina in libro de Ortu et progressu Juris Civ. num. 137. Eundem Tribonianum commendat plurimum Imperator Justinianus, de *Conceptione*, de *Confirmat. Digestorum*. Ceteri, qui in componendo Justiniano Codice adlaboraverunt, C. tit. de *Vet. Jure enucleando*, lib. 2, et alibi laudantur.

SEPTIMUM ECCLESIAE SAECULUM.

CAPUT I.

SUCCESSIO PONTIFICUM ROMANORUM.

Post Gregorium Magnum Catholicae praefuerunt Ecclesiae *Sabinianus, Bonifacius III, Bonifacius IV, S. Deusdedit, Bonifacius V, Honorius I, Severinus, Joannes IV, Theodorus I, S. Martinus I, S. Eugenius I, S. Vitalianus, Adeodatus, Donus I, S. Agatho, S. Leo II, S. Benedictus II, Joannes V, Conon, S. Sergius I.*

LXVII. Sabinianus Volaterris ortus est, fuitque primum Gregorii Magni diaconus, postea successor. Usam aeris Campani dicitur invenisse, quem alii tribuunt S. Paulino Nolano, unde Campanam dici *Nolanam* opinantur: at usus hoc nomine ad significandum tintinnabulum lib. 8, cap. 6 Quinctilianus, qui floruit imperante Domitiano, ac I saeculo. Tradunt Sabinianum obiisse à Gregorii spiritu percussus propter avaritiam in capite: sed pace Sigeberti, somnium, id est, et fabella. Supremus illi dies 22 Febr. anno 606 nondum expleto, Pontificatus biennio.

LXVIII. Brevior fuit Pontificatus *Bonifacii III* Romani. Is enim electus anno 607, XI kalend. Martias, efficiens, ut etiam à Phoca Imp. Romana Ecclesia declararetur omnium aliarum caput et mater, Ecclesiam rexit mensibus 8, extinctus IV Idus Novembris an. 607.

LXIX. Huic successit *S. Bonifacius IV*, è Valeria apud Marsos, qui *Pantheon* olim à M. Agrippa aedificatum, et adhuc post tot urbis clades superstes, annuente Phoca, Virgini reginae Martyrum consecravit, et vita decessit labente anno Episcopatus sui nono, et V. Ae. 615, septima die Maji.

LXX. Ab eo anno 615 usque ad an. 618, quo obiit V Idus Nov., sedit in Romana Cathedra vir eximiae sanctitatis *Deusdedit*, filius Stephani, civis Romani, electus, quod nondum contigerat, adhuc subdiaconus, si fides habenda sit Anastasio et Liberato, cui et Ven. Baronius subscripsit.

LXXI. Tenuit deinde Pontificatum annis fere 6 *Bonifacius V*, mortuus anno 625, die 22 Octob., immerito reprehensus, quod asseruerit Christum nos redemisse à solo origi-

nali peccato; quum eo sensu loquutus sit, quo Joannes capit. 1, 29: Ἰδὲ ὁ ἀμὸς τῷ θεῷ, ὁ αἴρων τὴν ἀμαρτίαν τῷ κόσμῳ, quod nempe solum originale peccatum mundum infecerit universum.

LXXII. Electus postea *Honorius I* Campanus. Audiit immerito tamquam Monothelita, propterea quod ad schisma vitandum noluerit mentionem fieri unius, nec duplicis in Christo operationis, aut voluntatis. Ecclesiam rexit annis 13, atque è vita migravit anno 638, die 12 Octobris.

LXXIII. Ocepit inde Pontificatum, post diuturnum interpontificium, *Severinus* Romanus, qui Heraclii Imperatoris improbavit *Ecthesim*, nempe expositionem fidei monothelitica; ac ideo, Imperatoris jussu thesauros Ecclesiae Lateranensis Isacio, Exarcho, diripiente, ex animi aegritudine interiit anno 640, kalendis Augusti, mense vix expleto à sui inauguratione secundo.

LXXIV. Non implevit duos Episcopatus annos Severini successor, *Joannes IV*, sublatus è vivis an. 642, die 11 Octobris, quum praedictam *Ecthesim* proscripsisset, et Honorii Epistolas, quibus abutebantur Monothelitae, Catholico sensu explicasset.

LXXV. Post Joannem rexit Ecclesiam *Theodorus I*. Is Monothelitis anathemate inustus, et improbato *Typo* Constantis, è vivis excessit, dum ageret septimum Pontificatus annum, die 5 Maji, anno Aerae communis 649.

LXXVI. Evectus post Theodorum *S. Martinus I* ad Sacerdotii fastigium, damnatis in Lateranensi synodo, una cum *Ecthesi* et *Typo* Monothelitis, omnem Constantis injuriam, carceres, contumelias, et omne calamitatis genus animo invicto sustinuit, obiitque relegatus in Chersonesum Thraciae, et aerumnis confectus, inchoato Pontificatus anno septimo, die 21 Septembris, anno Domini 655.

LXXVII. Dignus fuit, qui Martini sedem occupavit *S. Eugenius I*, illo exule Ecclesiae regimini intentus, et à puero in Romanum Clerum adscitus. Verum à S. Martini obitu non explevit in Episcopatu biennium, ad nobiliorem aeternamque sedem translatus anno 637, die 4 Junii.

LXXVIII. Diuturnior fuit Pontificatus *S. Vitaliani*, cujus patria Signia Campaniae civitas. Sedit enim ultra annos 14, et fato cessit an. 672, VI kal. Februarias. Hujus sanctitatem etiam Constans A. ejusque filius *Constantinus Pogonatus*, venerati sunt; eique Constans dono misit pervetustum Evangeliorum Codicem, auro gemmisque exornatum.

LXXIX. Agebat quintum Pontificatus annum successor

Vitaliani *Adeodatus* Romanus, et Monastici instituti sectator, quando viam universae carnis ingressus est, anno 676, die Junii 26.

LXXX. Adeodato suffectus est *Donus I*, patria item Romanus, cui Reparatus Archiepiscopus restituit antiqua jura supra Ecclesiam Ravennatensem, quam decessor Maurus violaverat, fretus potentia Exarcharum. Sedit anno I cum dimidio, mortuus an. 678, III Idus Apriles.

LXXXI. S. Agatho, monachus Siculus, post Donum Pontifex constituitur. Hoc Pontifice, et Constantino Pogonato indicta Oecumenica Synodo, concidit haeresis Monothelitarum, quae diu orientalem vexavit Ecclesiam. Virtutibus meritisque clarus IV Idus Januarias anno 682 terram reliquit.

LXXXII. Agathoni successit *S. Leo II*, et ipse Siculus, graece et latine doctissimus, quem undecimo mense, anno scilicet 583, V nonas Julias, terris rapuit coelestis Jerusalem.

LXXXIII. Inviderunt pariter militanti Ecclesiae rectorem beatissimum *S. Benedictum II*, Romanum, Incolae supremae patriae, ad se illum invitantes, exacto decimo Pontificatus mense, anno 685, septima die Maji.

LXXXIV. Nec diuturnus fuit Pontificatus *Joanni V* patria Antiocheni, quem mors abstulit proximo anno 686, Augusto mense ineunte.

LXXXV. Quandiu autem sedit *Conon*, Trax genere, aetate, moribus, eruditione percelebris? Adeptus Pontificatum praedicto an. 686, XII kalendas Novembris, ea se levavit sarcina anno insequente 687, XI kal. Octobris.

LXXXVI. Ab eo demum tempore usque ad annum 701, quo mortem oppetiit die 7 Sept., sanctissime gubernavit Ecclesiam *Sergius I*, ortus Antiochiae. Sopitum est S. Sergii inauguratione dissidium, et contentio de supremo Pontificatu exorta anno superiori 686 inter Petrum, ac Theodorum presbyteros, et rursus excitata anno 687 inter Theodorum, et Paschalem Archidiaconum, quibus antea populus in factione distractus summum conferebat honorem.

PATRIARCHARUM NOMINA.

Patriarchae Alexandrini post S. Eulogium fuerunt Euty-chiani, seu *Jacobitae*, quo etiam nomine Euty-chiani dicti sunt à Jacobo Syro, monacho et Servi discipulo. Excipiendus tamen *S. Joannes* Eleemosynarius, vita functus an. 616, ejusque successor *Georgius*; post quem sedit *Cyrus* Monothelita. Antiochiae vero post Gregorium sederunt *S. Anastasius II*, et

alii, quorum nomina usque ad an. 1098, cum fuerint fere omnes haeretici, atque Antiochia, sub tyrannide barbarorum, obscura sunt, et incerta. At Jerosolymis praefuerunt Ecclesiae post Amos, *Isychius*, *Zacharias*, *Modestus* et *Sophronius*: quo Ecclesiam Jerosolymitanam gubernante, anno 637 venit S. Civitas in potestate Saracenorum. Ab hoc itaque anno usque ad finem saeculi XI Jerosolymorum ignorantur Episcopi. Constantinopolitanos autem Patriarchas praetermisimus, quoniam, ut alibi monuimus, jura Patriarchalia violato Nicaeno canone usurparunt; consecuti sunt vero, Romana Ecclesia consentiente, anno dumtaxat 1215. Cunctorum enim Episcoporum nomina recensere neque hujus est loci, neque instituti.

CAPUT II.

CONCILIA CELEBRATA SEPTIMO ECCLESIAE SAECULO.

INTER saeculi hujus Concilia, ea maxime sunt recensenda, quae ad haeresim spectant Monotheliticam, paulo post describendam. Cetera enim attinent ad ecclesiasticam disciplinam. Ubi ergo anno 633 Cyrus Patriarcha Alexandrinus coacta Synodo sub specioso unionis praetextu, haeresim Monothelitarum studuit comprobare, eodem anno Sophronius *Jerosolymitanus* altero indicto Concilio, statuit duas esse in Christo operationes et voluntates. Approbata insuper anno 639 à Sergio Constantinopolitano, altero Monothelitarum coryphaeo, synodali conventu, *Ecthesis* imperatoris Heraclii, insequente anno 640 eandem *Ecthesim*, et Monothelitas damnavit *Romanum Severini* concilium. Quod et praestitit anno 645 Salvius Episcopus in Synodo Aurelianensi, et anno 646 summus Pontifex Theodorus, qui convocato *Concilio* in Pyrrhum, ceterosque Monothelitas scripsit anathematis sententiam, non solo atramento, sed vivifico sanguine instillato divini calicis, ut litteris tradiderunt auctor *Historiae Miscellae*, ac Theophanes. Proscripsere rursus Monothelitas eodem anno 646 Synodi tres *Africanæ Carthaginensis*, et *Provinciae Byzacenaë*, ac *Numidiaë*.

Duo autem celebriora Concilia adversus Monothelitas congregata fuerunt. *Romanum* nempe anno 649, et *Constantinopolitanum* Oecumenicum VI, anno 680, ut duo mittam anni 679, Anglicanum nimirum, et *Mediolanense*. Concilium *Romanum* celebratum est jussu S. Martini I in Aede Lateranensi, in quam convenerunt ex regionibus suburbicariis, et dioecesi Italica, et Urbica Episcopi 105, cuncti Monothelitas,

eorumque dogma, atque *Ecthesim* Heraclii, et *Typum* Constantis diris devoverunt, et subjecere anathemati. Ad Synodum vero Oecumenicam, indictam à piissimo Imperatore Constantino Pogonato, communicatis cum S. Agathone P. consiliis, et congregatam in *Trullo* (nomen istud imperiali Palatio trullissato, et in rotundam tectorum concamerationem constructo) convenisse Episcopos ducentos undenaginta tradunt Annalia Graecorum; sed 166 praeter Legatos Apostolicos exhibent solummodo subscriptiones. Id, quod in *Lateranensi* plenaria hac Synodo definitum est, damnata haeresis monothelitica: inusti anathemate, etiam expresso nomine, praecipui illius haeresis propugnatores, atque *Ecthesis*, *Typusque* proscripta.

Sunt ex Novatoribus, qui pariter Oecumenicam esse contendunt Synodum *Trullanam*, seu *Quinisextam*, coactam an. 692. Dicitur *Trullana* à palatio, vel secretario imperiali, cui nomen *Trullus*, ut nuper scripsimus; *Quinisexta* autem, quasi fuerit quintae, et sextae synodi *appendix*, et *supplementum*. Interfuerunt huic synodo juxta Balsamonem et Zonaram Episcopi 217; at in exemplaribus inveniuntur subscripti num. 211. Canones in illa editi 162. Rejicitur tamen ab Orthodoxis, eamque reprobarunt Romani Pontifices Sergius I et Joannes VII. Sunt enim nonnulli istorum canonum absurdi, ut quibus concutitur sacrorum ministrorum coelibatus, et jejunium sabbati servatum olim in Ecclesia Romana, atque sub gravissimis poenis prohibetur Clericis laicisque abstinentia à sanguine, et suffocato. Permulti tamen Canonum *Trullanorum* ecclesiasticis regulis non adversantur, eosque, non omnes, approbarunt octavo saeculo Constantinus, et Adrianus I, Romani Pontifices.

Ex Conciliis pro disciplina Ecclesiastica celebratis, commemoranda praesertim sunt XV Toletana, complura habita inter annum 610 et 694, in quibus Metropolitanii jura Toletano Antistiti confirmata fuere, subjecti Ecclesiasticis censuris lapsi in crimen fornicationis, et quae ad fidem moresque pertinent constituta, Catholica interdum contra Monothelitas confessione praemissa, et ambiguis quorundam locutionibus explanatis (1). His accedunt *Romanum* sub Bonifacio IV de regimine Ecclesiae Anglicanae indictum anno 610: Parisiense anni 615 de causis Episcoporum ad Metropolitanum deferen-

(1) In Toletana altera Synodo anno 693 depositus fuit, et in exilium pulsus Sisbertus, Archiepiscopus Toletanus, quod in Egicani regis necem conspirasset.

dis: Trajectense anni 697 de sanctis viris mittendis ad praedicandum exteris Gentibus Evangelium, aliaque id genus plura. A quarum Synodorum numero expungimus *Aquilejensem* anni 698, in qua ob trium Capitulorum condemnationem V quoque Synodus rejecta fuit.

CAPUT III.

HAERESSES SAECULI SEPTIMI.

GRASSATA est saeculo VII in Ecclesia Orientali haeresis *Monothelitarum*, surculus, et appendix Eutychnianae; nam quemadmodum Eutychniani unam asserebant in Christo naturam, ita Monothelitae dogmatizabant unam in Christo voluntatem, et *ἐνεργίαν*, sive actionem. Quare *μονοθελίται* dicti sunt à *μόνος* unus, et *θέλημα*, *voluntas*. Monente Athanasio Jacobitarum Antistite Eutychniano, Imperator Heraclius anno 629 petiit à Sergio C. P., et à Cyro tunc Phasidis, postea Alexandriae Episcopo, num in Christo admittenda foret una, an duplex voluntas, et operatio. Illi vero unicam statuerunt, quam appellarunt *θεάνδρικαν*, id est, *Dei-Virilem*, nomine derivato à *θεός* *Deus*, et *άνήρ*, *homo*, cujus genitivus est *άνδρός*. Movit Sergius Heraclium, ut ederet *Ecthesim*, quam anno 639 synodo confirmavit. Est autem *ἐκθεσις* idem, ac *expositio*, à verbo *ἐκτίθημι*, *expono*. In illa una in Christo voluntas, et una tantum actio enuntiabatur. Adhaesit eidem luto Pyrrhus Sergii successor, et Paulus, qui Pyrrho ob exulceratum Imperatoris animum in Africam secedenti substitutus fuit anno 642. Is anno 648 à Constante Imp. extorsit edictum, ne diceretur una, nec duplex Christi voluntas; damnatus idcirco eodem anno à Theodoro Pontifice, et anno proximo 649 à S. Martino I, ipsi Paulo imputandum est, quod Martinus accersitus sit Constantino-polim, relegatus, gravissimisque malis afflictus. Dicitur tamen Paulus ante mortem egisse erroris, scelerisque sui poenitentiam. Edictum illud Constantis *Typus* vocatur: quamvis enim *τύπος* idem sit, ac forma notaque impressa, à verbo *τύπτω*, *percutio*; illo tamen vocabulo non semel in Novellis Justinianeis constitutio, et lex designatur. At Cyrus ex Episcopo Phasidis in Colchide renuntiatus anno 630 Patriarcha Alexandrinus, praetextu conciliandi Severianos, seu Acephalos cum Catholicis, unam Christi operationem *θεάνδρικαν* coepit majori audacia dogmatizare, et anno 633 coacta Synodo stabilire. Firmavit et ipse propria subscriptione anno 639 *ἐκθεσιν* Heraclii, et è vivis sublatus est anno proximo 640. Atque his

cum Monothelitarum dogma, tum quae superiori capite diximus, obviam habent explicationem.

Eruperunt eodem saeculo VII nonnullae aliae haereses, vix nomine notae. Prima est *Christolytarum*, *χρισολύτων*, asserentium Dominum relicto deorsum corpore ad coelos cum sola divinitate adscendisse: horum nomen est à *χριστός*, *Christus*, et *λύω*, *solvo*. II. *Gnosimachorum*, *γνωσιμάχων*, qui scientiam omnem, divinae etiam Scripturae, Christianis contrariam, vanam et inutilem reputabant, nomen sortiti à *γνώσις*, *cognitio*, et *μάχομαι*, *pugno*. III. *Εἰσοφρόνων*, appellationem habentium ab *εἰσως*, *gens*, et *φρόνεια*, *sapio*, quoniam Gentilium sectabantur superstitionem, divinationes, auguria, et incantamenta, simulque Christianorum, et paganorum festa servabant. VI. *παρερμηνείων*, ad libitum, ingeniumque dumtaxat suum, sacram Scripturam interpretantium, quorum nomenclatura derivata est à verbo *παρερμηνεύω*, *prave interpretor*. Hae nobis haereses innotuerunt ex libris S. Joannis Damasceni.

His accedunt Armeni, qui à septimo usque ad quintumdecimum saeculum erroribus implicati à Romana Ecclesia fuerunt avulsi. Impliciti fuerunt haeresi Eutychniana, negarunt sacramentum Confirmationis, et in sacra oblatione vinum nulla admixtum aqua adhibebant. In celebrandis quoque festivitibus, ritibusque dissidebant à Latinorum, et Graecorum Ecclesiis: sed hoc postremum fieri potuit absque haeresis impietate.

CAPUT IV.

SAECULI SEPTIMI SCRIPTORES ECCLESIASTICI.

QUAMQUAM saeculi VII Scriptores numero et celebritate iis, qui duobus praecedentibus saeculis floruerunt, nequeunt aequiparari; nec pauci sunt tamen, nec proletarii. In Historia enim ineunte saeculo versati sunt *Joannes Antiochenus*, cognomento *Malala*, qui ab orbe condito usque ad aetatem Justiniani Senioris libris 18 perduxit Historiam Chronicam; necnon *Isychius*, Patriarcha Jerosolymitanus, à quo praeter Commentaria in Scripturam divinam, selectasque Orationes, edita fuit Ecclesiastica Historia, quae tamen deperit edacis temporis injuria. Accesserunt adolescente saeculo *Theophilactus Aegyptius*, Scriptor rerum à Mauricio Augusto gestarum: *Marcus*, et *Sisebutus* Monachi, qui aliquas Sanctorum Vitas scripsere, et *Joannes* itidem Monachus in investigandis calculi festi Paschalis assiduus, quorum aetas florebat circa annum 620. Editum ab *Anonymo* Chronicum Alexandrinum, quod et *Fas-*

ti Siculi inscribitur, à mundi origine usque ad annum 628 unde infertur aetas Scriptoris. *Joannes Moschus* vitae cultor monasticae, cognomento *Eviratus*, rudi ac simplici stylo, ut inquit Photius Cod. 199, conscripsit de gestis Patrum opus historicum, inscriptum *Pratum Spirituale*, seu *Viridarium*, et *Nennius* Britannus, et ipse monasticam vitam professus, pertractavit de rebus Britonum, sive de Britannorum historia. Uterque autem circa annum 630 mortalem vitam agebat.

Verum peculiari titulo commemorandi sunt *Antiochus* Monachus Palaestinus, *S. Sophronius* Patriarcha Jerosolymitanus, *S. Maximus* C. P., *Isidorus* Hispalensis, *S. Ildephonsus* Toletanus Antistes, et *Anastasius* Monachus Sinaita. Enimvero *Antiochus* monasterii *S. Sabbae* alumnus, et sanctitatis laude percelebris, superstes erat anno 629, comprehenditque homiliis, 130 totius religionis Christianae, divinarumque Scripturarum doctrinam inscripto huic Operi *Pandectarum* nomine. Sunt autem πάνδεκται nihil non continentia volumina, à πᾶν, omne, et δέχομαι, capio: unde pariter libri omne jus comprehendentes πάνδεκται vocantur. Scripsit etiam *Antiochus* Exomologesim ad Deum, librumque de vitiosis cogitationibus. *S. Sophronius* ortus Damasci, Monachus, electus anno 629 Patriarcha Jerosolymitanus, *Cyrum* Monothelitam palam redarguit, ejusque libellum satisfactionis prescriptum Severianis, refellere, et ab *Honorio* Papa cassari curavit, mortuus anno 659 post captam Jerosolymam ab *Haumare*, duce Saracenorum. *S. Maximus* patria C. P., natus anno 580, et in exilio defunctus anno 662, non solum *Pyrrhum* Monothelitam confutavit publicis disputationibus, ac intrepide restitit *Constanti* Imp., fidei causa carceres, aerumnas, ac deportationem parvipendens; verum etiam Monotheliticae haeresi perpetuum bellum indixit, praeter scripta alia ascetica, et theologica, de duabus in Christo voluntatibus, de duabus operationibus, de Actis cum *Pirrho*, de hypostasi et natura, aliosque Tractatus hujus generis praestantissimos exarando. *S. Isidorus* Episcopus Hispalensis, cujus beata mors contigit anno 636, libros scripsit Etymologiarum, de Ecclesiasticis Officiis, aliosque à *S. Leone* Papa IV plurimum comendatos (1). De per-

(1) Nonnulli, qui Commentaria Scriptorum Ecclesiasticorum ediderunt, ut *Guillelmus Caveus*, ajunt *S. Isidorum* conscripsisse *Chronicum* ab exordio mundi usque ad annum 626. Verum in fine ejusdem *Chronici* legitur: *Fiunt igitur ab exordio mundi usque ad praesentem aera* 654, hoc est, anno quinto *Imperatoris Heraclii*, et quarto *Principis Sisebuti* anni 5813. Ita in *Vaticanis* editisque *Codicibus*, teste *Schelstrateno*, *Aera Hispanica* 654 concurrat cum anno *Christi* 616, et quarto *Sisebuti* regis *Hispaniarum*, sed cum *Heraclii* anno sexto.

petua Deiparae virginitate, partu, gestisque praecipuis, necnon de Scriptoribus Ecclesiasticis, de rebus liturgicis, et epigrammata varia, pie docteque scripsit *S. Ildephonsus* ad Episcopatum Toletanum anno 657, ad regnum vero beatorum evectus anno 667. Demum *Anastasius* Sinaita, ab altero Anastasio item Sinaita, Patriarcha Antiocheno, de quo superiori saeculo, secernendus, litteris tradidit notitiam omnium haeresum ab initio religionis Christianae, et Conciliorum, quibus damnatae fuerunt, usque ad VI Oecumenicum celebratum, ut diximus supra, Pontifice Max. Agathone, et Imp. Constantino *Pogonato*, anno 680.

His vero, quorum peculiaris habenda erat memoria, accedunt *Dorotheus* Palaestinus Archimandrita, qui scripsit de vita pie instituenda: *Paterius* Gregorii M. discipulus, qui explanavit difficiliora Scripturae loca: *Conon* discipulus olim Joannis Philoponi Tritheitae (1), postea ejus adversarius, qui in ipsum condidit *Invectivas*. Apologiam edidit pro *S. Theophobio* *Themistius*: *Nicias* Monachus Philoponi deliramenta oppugnavit: aliquas SS. Vitas conscripsit *Jonas* Hibernus: *Cosmopoieam* carmine jambico exposuit *Georgius* Nicomediensis: de *Dagoberto* Rege disseruit *Audoenus* Suessionensis: *Poenitentiale*, opus omnibus poenitentiae casibus accommodatum, elucubravit *Theodorus* Tarsensis Monachus, de adventu Christi, de origine mortis, de animarum receptaculis, extremoque *Judicio* pertractavit *Julianus Pomerius* Toletanus, et *Concordiam* canonum exeunte saeculo concinnavit *Crescinius* Episcopus Africanus.

CAPUT V.

SAECULI VII AUGUSTI PRINCIPES, ATQUE VIRI QUIDAM
SANCTISSIMI.

MAURICIO interfecto anno 602, die 23 Novembris, Imperium arripuit *Phocas* in Thracia obscuro genere ortus. A quo nil memoria dignum patratum est, nisi quod Romanae Ecclesiae agnovit, firmavitque privatim. Tanta enim ignaviae, et libidini se dedit, ut *Cosrhoes*, Rex persarum, in illum irruens,

(1) Ipse Joannes *Philoponus* Alexandrinus, et arte Grammaticus scripsit in *Hexameron*, et de *Paschate*, pluraque philosophica, quibus navabat operam, ut idem inquit lib. 4 *Phys.* Διοκλητιανὸς ἢ τῆς Διοκλητιανὸς anno 335. Concurrit cum anno Ae. Chr. 617. De ipso tamen *Philopono* vide *Not.* 3 ad caput III praecedentis saeculi 6.

quasi Mauricii mortem vindicaturus, facile expugnaverit Chalcedonem, sitam è regione Constantinopolis. Reges quoque alii ob Imperatoris desidiâ lacerarunt imperium. Quare ipsi Constantinopolitani cives captum Phocam adduxerunt ad *Heraclium* urbem eam obsidentem; atque omni affectus ignominia, in ipsa, qua *Heraclius* vehebatur navicula, truncatus est capite, anno 610, sui principatus 8 (1).

Phoca imperante, Antiochiae Syriae metropolis seditione commota, Judaei mactarunt ingentem Fidelium numerum, excarnificato etiam sanctissimo Patriarcha *Anastasio*. Sub *Cosrhoë*, Persarum rege, martyrium subiit *Anastasius* alter monachus, laudatus in Actis Concilii II Nicaeni, in fluentia demersis monachis aliis LXX. Ciennae item in Galliis, jubente *Theodorico* lapidibus obrutus est *Desiderius* Episcopus, quoniam prolata sententia illa Apostolica 1 Corinth. 7 *melius est nubere, quam uri*, id aegre tulerat regis concubina *Brunehildes*.

Post Phocam imperium tenuit *Heraclius* annis 31, ex hydrope extinctus anno 641, undecima die Martii. Filius fuit *Heraclionae*, Praefecti Africae, et addictus Monothelitis: de ejus enim *Ecthesi* dictum est supra (2). *Heraclius* *Cosrhoem*

(1) *Phocae* nomen recte huic Caesari convenit ob genus obscurum, ob immanitatem, ob vitae turpitudinem. *Phocae* enim marinae sunt monstra, de quibus in tertio *Georgicorum* *Virgilius*:

*Littore in extremo, ceu nanfraga corpora fluctus,
Proluit, insolitae fugiunt in flumina phocae.*

Et libro quarto:

*Quippe ita Neptuno visum est, immania ejus
Armenta, et turpes pascit sub gurgite phocas.*

In nummis tamen hujus Imperatoris nomen invenitur absque inspiratione *Focas*. Uxorem habuit *Leontiam* nomine; ex qua suscepit filiam *Domentiam*, connubio junctam *Prisco*, patricio Constantinopolitano. *Narsetem* Persis formidolosum jussit vivum cremari: Praetorianos milites convicia in illum jactantes, partim obruncavit, partim demersit in mare, partim carceri inclusit. Antequam jubente *Heraclio* caput illi amputaretur, ob multorum conjuges adulterio pollutas, exsecta ei fuerunt virilia. Lege *Cedrenum*, et *Zonaram*.

Seditio Judaeorum, qui Antiochiae permultos Christianorum interfecerunt, contigit paulo ante obitum *Phocae* anno 610. At misso Antiochiam exercitu, Judaei seditionis et crudelitatis suae vel perempti, vel mutilati, vel ejecti condignas poenas tulerunt.

(2) *Heraclio* duae fuerunt uxores, *Fabia*, quam mutato nomine appellavit *Eudociam*, ex qua suscepit *Epiphaniam*, et *Heraclium* Juniorem, quem nominavit *Augustum*, eique indidit nomen *Constantini*: et *Fabia* defuncta, uxorem duxit *Martinam*, filiam fratris sui, insignis pulchritudinis foeminam, quae illi plures peperit liberos. Verum propter incestas has nuptias, ut scribunt *Nicephorus* et *Evagrius*, creditum est hanc ei poenam fuisse illatam, ut priapismo laborans sursum mingeret, faciemque suam proprio lotio perlueret.

multis elatum victoriis (debellaverat enim anno 614 Jerosolymam, sublata inde cum omni Ecclesiastica suppellectili Dominica Cruce, ac postea Aegyptum, Alexandriam et Libyam diriperat) anno 623 insigni victoria prostravit, coegitque è Gazza discedere. A proprio filio Syroë Cosrhoë deturbatus est solio, tetroque carceri anno 628 inclusus, et spiculis toto corpore lacinatus. Inita inter Syroem et Heraclium pace, Crux salvifica recuperata est, et anno 629 in priori loco recondita. Eodem anno Heraclius jussit, ut Judaei omnes Jerosolymis ejiicerentur, nec auderent illuc ad tria accedere milliaria; et Ecclesias insuper à Cosrhoë traditas in Syria Nestorianis, ut redderentur Catholicis imperavit: his utique nominibus magno-pere commendandus.

Occupata à Persis Palaestina, et expugnatis anno 614 Jerosolymis, martyrio affecti clerici omnes, monachi, et virgines. Reliqui fideles captivi ducti, quorum Judaei nonaginta millia necarunt. Floruerunt interea temporis sanctitate *Eustasius*, *Deicola*, aliique discipuli S. Columbani; è cujus monasterio Luxoviensi, in Gallia Belgica, quinque sanctissimi Episcopi hoc eodem tempore prodierunt.

Trium, qui subsecuti sunt, Augustorum infelix imperium. Nam *Constantinus III*, Heraclii filius, qui anno 642 successit patri, quarto imperii mense veneno sublatus est à Martina no-verca, ut imperaret hujus filius, *Heracleonas*. At is quoque, nondum sexto mense transacto, ineptus ad rempublicam administrandam, dejectus est; illi naribus Senatus consulto recisis, ac matri lingua amputata. *Heraclius Constans II*, filius Constantini III, et Gregoriae, imperavit quidem ultra annos 26; sed Monothelitis adhaesit, cum Saracenis in Oriente, et cum Langobardis in Italia adverso fato pugnavit, atque iracundus, suisque exosus Syracusis in balneo, situla ipsius capiti impacta, occisus fuit anno 668, die Julii 15 (1). Quemadmodum

(1) Martinam, ut *Constantino* privigno suo propinaret venenum, impulerunt libido regnandi cum filio *Heracleona*, et improba Pyrrhi Constantinopolitani, aliorumque Monothelitarum consilia. *Heracleonas* itaque eodem anno 641 ad thronum fraude, ac violentia conscendit: Matri lingua praecisa, ne oratione aliquem ad commiserationem flecteret, filioque naribus mutilato, ut cunctis esset horrore, in Cappadociam relegati ambo fuerunt. Praecitato anno 641, et *Heracleona* imperante, à Saracenis, qui post diuturnam obsidionem expugnarunt Caesaream Palaestinae urbem, obruncata fuisse septem millia Christianorum tradunt *Zonaras*, *Cedrenus*, *Paulus Diaconus*, alii. *Constans II*, sive *Heraclius Constans* successor *Heracleonae*, matrem habuit filiam viri celeberrimi *Nicetae*, *Gregorianam*, cum plurimis diximus. Quidam *Anastasiam* appellant. *Constans*, cum non

moribus ac pietate, ita bellorum eventu felicior fuit Constante filius *Constantinus IV*, cognomento *Pogonatus*, quod illi nomen accessit, quoniam Constantinopoli in Siciliam profectus aetate primae lanuginis, redierat barbatus: *barba* enim graece dicitur *πόγων*. Mizizium tyrannum, cujus insidiis Syracusis percussus genitor fuerat, è medio sustulit. Saracenos, qui fere septem annis obsederant Constantinopolim ingenti ac formidabili classe, invicte repulit, iniitque cum Bulgaris pacem, concessa eis Mysia Asiae regione, appellata posthac *Bulgaria*. Major tamen gloria Constantini, quod indicto anno 680, generali Concilio, pacem Ecclesiae, damnatis Monothelitis, restituit. Naturali autem fato extinctus est anno Imperii 17, Aer. vulg. 685, mense Septembris.

Horum annorum decursu fama sanctitatis inclaruerunt *Paulinus* Episcopus Eboracensis in Anglia, qui obiit anno 644: *Emmeranus* Ratisponensis martyrio coronatus anno 653, quo anno quidam tradunt corpus S. Benedicti ab Aigulpho Monacho translatum fuisse Floriacum: *S. Eugenius* Toletanus, vita functus anno 657: *Eligius* Episcopus Noviomii, qui obiit anno 658: regina *Bathildes*, quae obiit anno 680 (1).

ferret fratrem Theodosium consortem Imperii, primum jussit, ut initiretur diaconatu, deinde illum occidit. Theodosius frequenter in habitu diaconi apparens per quietem fratricidae, calicem ferens plenum sanguine, ac dicens: *Bibe, frater*, eum adeo perterrefecit, ut non posset diu in eadem urbe persistere. Non solum S. Martinum Romanum Pontificem, verum etiam S. Maximum cum duobus discipulis, manu et lingua truncatum, quoniam adversabatur Monothelitis, relegavit Chersonam. Obiit S. Maximus apud Alanos an. 662, die 13 Augusti, hora transitus sui praenuntiata. Vide cap. 4 Constantini *Pogonati* filii Constantis: quo nomiae appellata sit mater, hactenus ignoratur.

(1) Alii permulti sanctitate clarissimi saeculo VII ad coelestem patriam migrarunt. Nam Nivigiliae in Brabantia obiit anno 664, XVI kal. Aprilis *Gertrudes* virgo, clarissimo genere orta, et relata in Sanctorum classem decreto Honorii Papae III. Baronius refert in not. ad Martyrologium Romanum, III Nonas Septembris, circa annum 660 martyrium *Aigulphi*, aliorumque monachorum Lirinensium, qui praecisis linguis, oculisque effossis obruncati sunt gladio. Sigebertus illos passos fuisse ait anno 651. Kalendis Decembris colitur memoria S. *Eligii* Episcopi Noviomii in Belgio, cujus vitam descripsit S. *Andoenus*, Antistes Rothomagensis. Idem *Andoenus* decessit anno 696, juxta Chronicum Adonis, juxta Sigebertum vero an. 690. Colitur in Martirologiis IX kal. Septembris, *Kilianus* monachus Hibernus, et Francorum Apostolus, cujus vitam describit Surius, à Geita, aut Geila uxore Gosherti, Franconiae Ducis, an. 689, cum duobus sociis Herbipoli, vulgo *Wurtzburg*, caesus est. Sedente Sergio Romano Pontifice, ad eum invisendum *Cedualam* regem Occidentalem Saxonum, et sacro ablutum baptismate mox sancto sine quievisse, anno praecitato ab Incarnatione Domini sexcentesimo octuagesimo nono, narrat libro V Historiae Anglorum Venerabilis Beda.

Post Constantinum *Pogonatum* renunciatus est Imperator illius filius *Justinianus II*, patri dissimilis. Is praelio à Saracenis devictus, à *Leontio* Isauro dejectus, naso mutilatus, et in Chersonesum relegatus fuit, dictus propterea est, *ῥινότμητος*, à *ῥινὸς* nasus, et *τέμνω*, seco. Eidem *Leontio*, qui anno 695 Justiniano imperium eripuit, nasus pariter à *Tiberio Absimaro* recisus fuit anno Imperii ejus tertio, Ae. com. 698. *Leontio* ablegato in Dalmatiam, occupavit imperium *Absimarus*; qui anno imperii septimo, Ch. 705, à Justiniano Rinotmeto captus, et occisus est, ipso *Justiniano* imperium à *Leontio* sibi ablatum repetente.

Decoravit autem hanc postremam saeculi partem pretiosa mors plurimorum Sanctorum, ut an. 679 *Amandi* Episcopi Trajectini, et regis ac martyris *Dagoberti*: an. 680 *Agilberti* Parisiensis Antistitis: an. 682 *Joannis* Episcopi, ac martyris Bergomensis: anno 688 *Lamberti* Lugdunensis: anno 690 *Juliani* Toletani; et an. 698 *Theodori* Episcopi Cantuariensis.

CAPUT VI.

SAECULI VII DOCTRINA, ET DISCIPLINA.

Quomodo duas in Christo naturas contra Eutychianos, ita duas voluntates, duasque operationes adversus Monotheletas, definiente Ecclesia, fateamur oportet: persistente enim in eadem hypostasi duplici natura impermixta, permaneant utriusque proprietates necessum est. Sacramentaria autem, libri liturgici, et canones Poenitentiales avitam de Eucharistia, de Sacrificio Missae, de Poenitentiae Sacramento, fidem nostram corroborarunt. In ea, quam adsumpserat, humana natura, Dominum à mortuis surrexisse, et adscendisse in coelum, nefas est haesitare: licere autem unicuique scripturam divinam pro libito interpretari, ut autumant Novatores jactantes privati spiritus energiam, soli ajebant saeculo septimo *Parermineutae*.

Propagatum Institutum Monasticum, et Sanctimonialium erecta coenobia, Sanctorum virorum *Amandi*, *Galli*, aliorumque studio. Vetitum Clericis habitum deferre laicorum, et Episcopis non urgente necessitate de una ad sedem aliam transire. Immunitas Ecclesiis et monasteriis à Galliarum regibus confirmata. *Melchitae* in Oriente sunt appellati Catholici, Eutychianis, et Monotheletis oppositi: in Hispania vero, qui degebat sub Arabum dominatu, *Mosarabes*. Alii à *Muza* Arabum duce, alii à *Musa*, quo vocabulo Arabes Christianum significant, praedictum nomen arcessunt: *Mixtarabes* quoque

dicuntur. Horum divinum Officium *Mosarabicum* nuncupatur, dispositum à S. Isidoro Hispalensi; obtinuitque in Hispania usque ad tempora Alphonsi VI, et S. Gregorii VII ad annum nempe Ae. Hispanicae 1109, imo diutius in sex Tolestanæ civitatis Paroeciis, et Salmanticae item servatum fuit, posteaquam Hispaniarum Ecclesiae ritus receperunt Romanos.

Sedente in Petri Cathedra Honorio I, et Heraclio in Oriente imperante, Saxones Occidentales à cultu idolorum ad Christianam religionem conversi sunt à *Berino*, quem ad illis Evangelium prædicandum misit idem Honorius. Baptismum susceperunt una cum Rege suo *Cunegildo*. Rex quoque Anglorum *Eduinus* baptizatus est cum subditis suis plurimis à sancto Episcopo *Paulino*, anno Christi 627. Legatur Ven. Beda lib. 2 Hist. Angl., cap. 14 et 16. Opera *S. Columbani*, hujusque discipulorum delatum fuit Christi nomen ad Suevos, Francos, Helvetos, Batavos, Frisios, Westphalos. Enituit in hoc opere pietas, ac doctrina Sanctissimorum virorum, *Galli*, de quo *Walafridus Strabo*, et *Joannes Mabillonius*; *Villibrordi*, de quo idem *Mabillon*, et *Alcuinus*; *Kiliani*, de quo *Henricus Canisius*, et *Jo. Petrus de Ludewix*. Caute de his legendus *Moshemius* parte I hujus saeculi, cap. 1, t. 4.

APPENDIX

DE EXTERNIS REBUS.

LANGOBARDICUM in Italia ita continuatum est regnum. Post *Agilulphum* principatum anno 616 *Ardowaldus* cum matre *Theodelinda* coepit administrare: anno 626 maritus *Gundebergae Ariobaldus*: an. 628 *Rotharis* Arianus: an. 654 *Rodoaldus* eadem haeresi infectus: an. 659 pius et Catholicus *Aribertus*: an. 661 *Gundebertus*: ann. 663 *Grimoaldus*: 673 *Garibaldus*, ac post tres menses *Bertaridus*; atque an. 691 *Cunibertus*.

Regnum in Galliis post *Clotarium II* indepti sunt, an. 632 *Dagobertus*: 646 *Clodovaeus II*: 663 *Clotarius III*: 668 *Childeericus II*: 680 *Theodoricus*: 694 *Clodovaeus III*; et an. 698 *Childebertus II*.

In Hispania post *Recaredum* auspiciati sunt regnum anno 601 *Liuba II*: 603 *Wittericus*: 610 *Gundemarus*: 612 *Sisebutus*: 621 *Recaredus II*, et post paucos menses *Svinthila*: 631 *Sisenandus*: 636 *Chintila*: 640 *Tulca* (1): 642 *Chindasuintus*:

(1) Sive *Talgos*, *Wamba*, seu *Bamba*, inauguratus rex post *Recisvindum*, vel, ut quidam scribunt, *Recesvintum* anno 672, die prima Sep-

646 *Recisvindus*: 672 *Wamba*: 680 *Ervigius*: 687 *Egicanes*, aut *Egica*.

His regibus recensitis, ad Saracenos Christianorum infensissimos hostes, invita licet Minerva, stylum convertens, aliqua minus notanda praetereo, ut pestilentiam grassatam Romae initio saeculi, et Gregorio Magno superstite, Saxones, cruento bello, anno 630 superatos à Francis, extensam sub Rothare anno 646, et sequentibus à Luna Thusciae urbe usque ad Francorum fines Langobardici regni amplitudinem, et caesos ab eodem rege Romanos, et Ravennates. Quid ergo de Saracenis? Horum, qui nomen trahunt à civitate Arabiae *Saraca*, ducem se constituit *Mahomet*, seu *Mahumedes*, Pseudopropheta, anno 623, posteaquam superiori anno 622 ex urbe Mecha, antiquis Marraba, fuerat ejectus: à quo tempore subducitur *Hegira*, epocha nempe Turcarum, ita à Mahometis fuga appellata. Praedo ille, ac seductor in lucem editus anno 568 (1), patre *Abdalla* coepit an. 608 seipsum venditare pro-

tembris, monasticum vitae genus amplexus est, eique successit *Ervigius* anno 680, die Octobris decimaquarta.

(1) Alibi legitur ortum *Mahometem* anno 570, die 5 Maji. Ita etiam *Voltaire* tom. 11, pag. 36. Initio Historiae Saracenorum Simonis Ockey natus dicitur *l'an cinq cents soixante et douze de J. C.*, la quarante deuxième année de *Cosroes*, surnommé *Anouschirvan*, et la quatrième de l'Empire de *Justin le jeune*. At annus quartus *Justini*, qui ad imperium evectus est anno 565 Ae. Christi, incidit in annum 568.

Mahometis pater *Abdalla* à plerisque Ethnicus, mater *Emina* Judaea dicitur. Pueritiam ejus, defuncto patre, *Abutaleb* patruus curavit. Ortum Scriptores Arabes ajunt ex Tribu, quam ipsi appellant *Coreischitarum*. Cur natum dixerim anno 563 nuper rationem protuli. At *Threherus* anno 560, *Pfeiffer* anno 577, *Herpenius* anno 580, *Reiskius* anno 572, die 22 mensis *Nisan*. Mulierem *Assiriam*, *Chadijaab* nomine, cujus camelorum ductor erat, sui captam amore *Mahometes* duxit uxorem. Vidua haec erat praedivitis mercatoris *Ismaelitae Abdimonephi*. Absurdissima sunt, quae nonnulli tradunt de *Mahumete* apud *Thomam Ittigium* de haeresibus Aevi Apostolici, fuisse illum Nicolaum diaconum, à quo deo nominati fuerunt haeretici *Nicolaitae*, aut fuisse S. Romanae Ecclesiae Cardinalem: quam opinionem *Ittigius* tribuit *Benvenuto Imolensi* in suis ad *Comoediam Danthis* commentariis. *Danthes* *Mahometem* commemorat in *Inferno* cantu 23. Neque apud *Poetas*, neque apud *Landinum*, et *Vellutellum* tanta legitur impostura. Miror id effutiisse *Imolensem*, si effutiit tamen. Tolerabilior est, licet falsa, opinio illorum, qui tenent *Mahometem* esse *Antichristum*. Quamquam enim hoc illi nomen conveniat ampliori illa significatione, qua *Antichristos* multos esse ait *Joannes* epistola 1, cap. 2, 18, non est tamen seductor ille, homo peccati, et filius perditionis, sese extollens super omne, quod dicitur *Deus*, et venturus ante diem Domini, praenuntiatus, et descriptus in 2 Pauli ad *Thessalonicenses* epistola, capite 2, 3. Longe deterior, inutilis, et execrabilis est assertio quorundam *Saracenorum*, quos non pudet asserere *Mahometem* esse *Paracletum* à Christo promissum in *Evangelio Joannis*, capite 14, 16, et capite 15, 26, ibique ab *Evangelista* ex-

phetam Domini, uxori, quam viduam divitem duxerat, epilepsiae, qua laborabat, convulsiones fundens esse motus afflante numine concitatos. Ita *Mohammed*, quod Arabum lingua ajunt denotari hominum *desiderium*, ex Mosaica, et Evangelica lege, quae Judaeis, et Christianis arrideret, commentus est religionem, retenta precum, pietatisque specie, quam boni non improbarent, et propositis, quibus improbi allicerentur, carnalibus voluptatibus. Librum postea Impositoris scita comprehendentem, et opera Sergi monachi, et quorundam Judaeorum conscriptum Arabes patria lingua appellavere *Alcoranum* (1).

Mahomet igitur anno 623 Saracenorum turba collecta suscepit illorum regimen, administravitque usque ad annum 632 quo decessit. Praefuit illo extincto Saracenis *Ebubezer*, quem vocant Arabes *Aboubece* (2). Is *Calipha* dici voluit, quam vocem interpretantur *Vices gerentem*. Ebubezere duce undique Saraceni grassabantur; sed illo post biennium mortuo, succe-

pressum fuisse nomen *Mahometis*, sed exemplaria omnia, praeter unum, vel alterum, Christianorum dolo fuisse corrupta. Cujus mendacii, apertissimi quidem (nam et multi ante Mahometis tempora Evangelium Joannis excrisperunt, et explanaarunt, quorum nullus Mahometem istum commemoravit, et fieri non potuit ut Christianorum fraude et conspiratione tot, ac tanta sacrosancti Evangelii corrumpentur ubique gentium volumina) unum producant ignotum prorsus, obscurissimum testem, nescio quem *Al-Selencium*. Id narrat in Specimine Hist. Arabum Pocokius, atque in Dictionario historico et critico v. *Mahomet* Petrus Bayle. De Mahomete, libro 25, descript. Eccl. Petrus Cioffius.

Rex Mahometus Arabs quaedam purcissima legum

Ac faecem reprobi sensus exponit, apertis

Pervertens populos verbis, armisque tuendam

Decernit per regna luem, ut discussio rerum

Absit iniquarum, nulli tentata virorum.

Tandem obit, indigna Mecha tumulatus in urbe.

Quippe superbifico luxu constructa steterunt

Templa sibi, fulvoque auro, gemmaque nitenti.

In mediis corpus templis sublime pependit

Vi tractum occulta apposita magnetis, et arte

Inclusum ferro, sic ut mirabile quiddam

Visa rudi, ac supero non indignissima cultu.

(1) *Alcoranus* vocabulum Arabicum idem significat, ac *liber lectionis*: editus arabice, et in persicam linguam translatus. In latinam vertit Petrus Mauricius, Abbas Cluniacensis, in Gallicam vir nobilis Du-Ryer: Lehmanus laudat versionem quoque Italiam, et Hispanicam. Confutarunt Mahometis fabulas Euthymius, Joannes Cantacuzenus, Ricardus, Cardinalis Cusanus, Ludovicus Marraccius, pluraque de iis Eduardus Pocockius, Georgevitiis, et Clericus in Notis ad lib. 6 Grotii de Verit. Relig. Christianae.

(2) Mahomet haeredes constituerat filiam suam *Fatimam*, hujusque virum *Aly*, sed procerum ambitio voluntatem quoque Pseudoprophetarum parvipendit.

dente *Haumare*, vel, ut ajunt, Omar, coeperunt majori furore bacchari. Anno 634 irruentes in Syriam, coegerunt Heraclium, amisso exercitu, provinciam deserere. Occuparunt proximo anno Damascum. Anno 635 Jerosolymas cinxerunt obsidione, et anno 637 expugnarunt. Potiti sunt an. 638 Antiochiae, et in sequente anno subegerunt Mesopotamiam. Devicto insuper anno 640 Hormisda *Jeздеgird*, rege Persarum, regnum illud universum Saraceni occuparunt: unde ab hoc anno supputari solet magnum eorumdem Saracenorum Imperium (1). Nec stetit his limitibus circumscriptum. Etenim Haumarem, qui anno 643 maximis sumptibus templum Jerosilymitanum extruxerat, Crucis ligno ubique deleto, à foemina occiso (2), invadentes Africam ad persolvenda sibi vectigalia compulerunt. Contingit id anno 647. Othmen, qui post Haumarem tenuit imperium, anno 648, mille septingentis ratibus totam Cypri insulam circumdedit, et in suam redegit potestatem. Irruit anno proximo Saracenorum classis in Siciliam. Ex Africa anno 668 innumeros abduxere captivos, atque è Syracusis 80.000. Vexarunt anno 671 Ciliciam, et Lyciam. Anno 685 capta ab iisdem Saracenis, et eversa Carthago. Tota Africa anno 690 culpa Justiniani II qui, violato foedere antea cum Saracenis inito, istos provocavit ad bellum, et renunciavit pactis induciis, ad hostilem transiit ditionem.

Contrario tamen exitu Saraceni aliquando pugnarunt; enimvero anno 651 invadentes Italiam à Grunoaldo Praefecto Samnitum ad interneccionem deleti sunt. Pulsi item anno 657 ab Olympio Exarcho è Sicilia; atque anno 699 Christianorum exercitus sub Absimaro, et Joanne Patricio Samosatam usque profectus occidit Saracenorum 4.000. Frustra imperante Constantino *Pogonato* obsedisit C. P. dictum supra. Intestinis etiam ob mortem Othmenis laboraverunt discordiis. Suc-

(1) Sublata cum regno Persarum religio *Magorum*. Eodem anno 640, Hegira 20, subacta Alexandria, principe Saracenorum Haumare, consumpta fuit igne amplissima Bibliotheca Alexandrina, in qua tanta erat librorum copia, ut iis quatuor mille balnearum aqua calefieret, et ulterius ad sex menses perseveraret combustionis materia. Maluit autem Haumar incendi, quam Joanni Grammatico Jacobitae concedi. Universa tunc Aegyptus venit in Saracenorum potestatem.

(2) Legi in *Historia Saracenorum* Haumarem occisum anno Ch. 644, Hegira 23, à mago quodam captivo Persa, cui nomen *Firouz*, non à foemina. Vide et Pocockium *Hist. Terrae Sanctae*. Regnavit itaque Haumar annis 10. Vossius occisum ait anno 647 à Margarita Persa. Quidam tantam in Saracenis armorum fortunam inde repetunt, quod victos ad Mahometanum religionem indiscriminatim admitterent, eaque fere cum omnibus gentibus aliquid habeat commune: id tamen hominum corruptelae, ac Numinis animadversioni existimo adtribuendum.

cessio autem principum Saracenorum est: coepit *Mahomet* imperare anno 623: *Ebubezer* illorum Arviras eligitur anno 632: *Haumar* regnavit ab anno 634: huic anno 644, aut 643 desinente, successit *Othmen*, sive *Hothman*: Caliphum, anno 660, sublatis aemulis, se nominavit *Muchavia* (1): Arviras deinde an. 682 ejus frater *Gizith*: Principatum huic anno 685 subripuit *Habdallas* tyrannus; sed electus Arviras *Maruan*: huic anno 686 suffectus est filius *Hedimelech*: *Habdallae* anno 699 Persis et Armenia subjiciuntur, divisoque imperio intestina bella cessarunt (2).

Saracenis Syriam vastantibus, *Maronitae*, ne illorum subderentur dominatui, sibi in Monte Libano, et Phoenicia principem constituerunt, in scio Imperatore Constantino IV. *Maddaitae* idcirco, id est, *rebelles*, nuncupabantur. Contigit id anno Christi 676.

Scriptoribus cap. 4 enumeratis addendi sunt aliqui, qui licet Christiani, saeculares tamen litteras excoluerunt. Hujusmodi sunt *Julianus Patricius*, qui edidit Chronicum, dictum à Suida σύντομον πάντων βασιμύσεων, breve, valde admirabile: *Secundus*, ut creditur, Tridentinus, qui scripsit de rebus gestis Langobardorum: *Samuel Beulanus* Scotus, cujus laudatur Historia Itineraria. Poetis accensendus, praeter *Drepanium Florum*, cujus multa extant sacra Poemata, *Aldhelmus* in Saxonia Abbas, et Episcopus, de quo illud pervulgatum, *Aldhelmus cecinit millenis versibus Odas*. Omnia Gentilium testimonia, quibus Christiana Religio confirmari queat, improbo labore collegit *Anonymus* quidam Thebanus, à Photio Cod. 170, atque ab omnibus celebratus, à quibus Scriptorum census contextitur.

(1) Narrat Cedrenus incensam ad Cyzicum in Mysia classem Saracenorum à *Callinico* Heliopolitano, invento maritimo igne, quem *Graecum* vocat, hieme anni 604. De *Callinico* autem *Heilbronner* in Historia Mitheseos.

(2) Hanc Chronologiam Calipharum exscripsimus ex Epitome Vosii. Si ab hac aliquando discessimus, certa nos impullerunt munimenta.

OCTAVUM ECCLESIAE SAECULUM.

CAPUT I.

DE EPISCOPIS ROMANAE, ET CATHOLICAE ECCLESIAE.

PONTIFICES Maximi saeculi VIII *Joannes VI, Joannes VII, Sisinius, Constantinus, S. Gregorius II, S. Gregorius III, S. Zacharias, Stephanus II, S. Paulus I, Stephanus III, Hadrianus I, et Leo III.*

LXXXVII. Vita itaque functo Sergio I. Apostolicae Ecclesiae suscepit administrationem anno 701 ad finem vergente *Joannes VI*, natione Graecus. Is Theophylactum Exarchum à Tib. Absimaro contra ipsum Pontificem ignota de causa missum, à militum et civium furore bona pro malis reddens exemit, et captivos, quos Romanorum ditiones invadens abduxerat princeps Beneventanus Gisulphus, liberali redemit munificentia. Restituit S. Andreae in Vaticano Basilicam, templumque S. Marci, post triennium facilem vitae exitum sortitus anno 705, nona die Januarii.

LXXXVIII. Consecratus est Pontifex eodem anno *Joannes VII*, et ipse Graecus origine. Rogatus à Justiniano II confirmare noluit canones Synodi Quinisextae, à nonnullis reprehensus quod illegitimos non dispunxit à veris. Eo sedente Aribertus II, Rex Langobardorum, reddidit Romanae Ecclesiae Alpes Cotias proximas Pedemontio, à decessoribus suis usurpatas. Nondum exacto Pontificatus triennio, decessit anno 707, XVI kalendas Novembris (1).

(1) Lego patrem Joannis VII appellatum fuisse *Platonem*, cognomine scilicet praestantissimi illius Philosophi, quem Apollodorus apud Diogenem Laertium natum ait Olympiade 88, et mortuum scribit Hermippus anno 1 Olympiadis 188. Quamquam Plato pater Joannis VII litterarum inscius non fuerit, nulla tamen ratione comparandus fuit Platoni, cujus cognomentum habuit, Aristonis filio, et Philosopho, ut nuper dictum est, praestantissimo, de quo *Timon* versibus latine redditis:

*Hos inter dux ille Plato celsissimus ibat,
Cujus ab ore melos manabat, quale Hecademi
Arbustis lepida modulantur voce cicadae.*

Ven. Baronius ad annum 705 refert, Justinianum II Imperatorem à Joanne VII postulasse, ut canones Synodi *Quinisextae*, congregato in urbe

LXXXIX. At brevior fuit Episcopatus *Sisinni*, qui ad Apostolicum perveniens thronum ex disjunctissima Syriae regione, tam dira excruciabatur arthritide, ut 20 ab electione die, qui fuit septimus Februarii, an. 708 conficeretur.

XC. Constantinus in Syria pariter ortus, Sisinnio suffectus, illos *Trullanos* canones, qui rectae fidei non opponuntur, confirmavit; tali honore à Justiniano II, à quo C. P. fuerat accersitus, Nicomediae exceptus, ut Imperator capite coronam gestans illi osculatus sit pedes. Philippico conanti pseudosynodo restituere haeresim Monotheliticam invicto restitit animo, obiitque die 8 Apr. ann. 715.

XCI. Summum deinde Sacerdotium obtinuit *S. Gregorius II* ultra 15 annos, è terris discedens Idibus Februarii anni 731. Ad laudum ejus cumulum accedit, quod strenue pro cultu Sanctarum Imaginum pugnavit contra Leonem Isaurum, extinxit Anglicanum schisma annorum 150 exortum inter Britones et Scotos, innovata de die Paschatis controversia, et à Luitprando rege Langobardorum obtinuit confirmationem donationis Alpium Cottiarum.

XCII. Sanctitate item praeclarus fuit *Gregorius III*, qui ab anno 731 usque ad an. 741 summa sapientia, et vigilantia gubernavit Ecclesiam, scriptisque et factis, in templis Christi, Deiparae, Sanctorumque Imaginibus collocatis, acerrime pugnavit contra Iconomachos. Suprema fuit Sanctissimum Pontifici dies IV ante kal. Decembris.

XCI. Post Gregorium inauguratus Pontifex *Zacharias*. Avertit à Romana provincia Langobardorum exercitum, sibi que Luitprandi animum maxima prudentia devinxit. Illius auctoritate, aut certe consilio (1), exauctorato Clalderico ad

Roma Concilio, ad examen revocaret, et quos invenisset disciplinae Ecclesiasticae consentientes, ceteris refutatis, confirmaret. At Joannes praedictos canones nec ex parte approbare voluit, nec condemnare. Haec est causa, ob quam ab Anastasio, et ab Auctore Libelli Synodici reprehenditur. Videatur Christiani Lupi dissertatio de Synodi Trullanae causa, tempore, loco, Episcopis et auctoritate: ad quam dissertationem mittunt inquirentem acta Pontificum Romanorum Franciscus Pagius in *Breviario* n. 2, in *Joanne VII*, et Antonius Sandinus in *Vitis Pontif. Rom.*, adnotatione 2 ad vitam ejusdem Pontificis.

(1) Cum anno 744 Sacerdos quidam ignorantia latinae linguae in administratione Sacramenti Baptismatis ita praescriptam formam verborum protulisset, *Baptizo te in nomine Patria, et Filia, et Spiritu Sancta*, *S. Zacharias* Romanus Pontifex ratum, validumque baptismum esse declaravit, propterea quod non errorem introducens, aut haeresim, sed pro sola ignorantia Romanae locutionis infringendo linguam, Sacerdos baptizans ad illum modum fuerit locutus. Vide *Zachariae* Epistolam 6 ad Bonifacium Episcopum, tom. 6 Conciliorum, et can. *Retulerunt nuntii tui*, apud Gra-

regnum inepto, substitutus est Francigenis rex, pater Caroli Magni Pipinus. Evolvit S. Zacharias ad superos, annis decem transactis, anno 752 pridie Idus Martias (1).

XCIV. In Stephani II (2) Pontificatus amplior evasit principatus Romanae Ecclesiae. Cum enim armis Aistulphi Langobardorum regis undique premeretur, confugiens ad Pipini auxilia, hunc movit, ut cum exercitu ingressus Italiam cogeret Aistulphum ad restituendum Exarchatum, quem occupaverat. Pipinus vero eundem Exarchatum, et quicquid in Italia armis recuperavit largitus est Apostolicae Sedi. Exegerat Stephanus quinque summi Sacerdotii annos, quando VIII kal. majas anno 757 cessit à vita.

XCv. Praefuit deinde Ecclesiae annis decem S. Paulus I, Romanus, qui ab impietate revocare studuit Constantinum Copronymum. Theophylactum Archidiaconum, quem nonnulli è populo Pontificem acclamaverant, redegit in ordinem, pluraque Sanctorum corpora transtulit è coemeteriis in Urbem. Agebat adhuc animam die 28 Junii an. 767 cum Con-

tianum de Consecr. dist. 4, num. 86. Retulerant id Zachariae Virgilius et Sidonius; qui cum revera S. Bonifacii non fuerint nuntii, videntur duae illae voces *Nuntii tui*, additae à Gratiano. Consimilem *formae* mutationem ex ignorantia profectam, non officere Baptismatis validitati, asseruit anno 751, ut fertur, Stephanus II, quem libro 31 de Theologicis discipl. c. XIII diximus, ob subjectam paulo inferius adnotationem.

Negavit S. Zacharias dari *Antipodas*, vulgarem sententiam secutus, absque ullo prorsus reprehendendo errore, quippe *Antipodas* esse postremis temporibus ex Italicorum navigationibus evidenter compertum est. Hinc doctissimus Norisius occasionem arripuit in Augustinianis Vindiciis cap. 4, §. 8, refellendi *Adamum*, affirmantem dixisse Augustinum, *terram non esse rotundam, nullosque dari Antipodas*. Quorum primum esse inane *Adami* obiectum demonstrat eo loci Norisius, quoniam S. Pater nullibi negat terrae rotunditatem: alterum vero retundit, quoniam si Augustinus existere *Antipodas* ignoravit, id ignotum erat, priusquam *Columbus* Ligur Argonauta novum Orbem adinvenisset. Praetereo autem quae de Terrae figura, rotunda sit, necne, disseruerunt aetate nostra Philosophi.

Childerico substitutum regem Pipinum à Zacharia contendit Ven. Belarminus lib. 2 de Rom. Pontif. cap. 17, et consultationi Francorum Zachariam tantum respondisse demonstrare nititur Jo. Launojus lib. 7, c. 9 ad Lud. Maraesium.

(1) Post obitum S. Zachariae quidam electus est à populo *Stephanus*, et immissus in Patriarchatum Lateranense, sed quoniam post triduum non ordinatus excessit è vivis, ut sectione 227 narrat Anastasius, non solet inter Pontifices connumerari.

(2) Nonnullis III ob praecedentem Notam. In Gallias ad Pipinum addiit anno 754, ibique regi coronam imposuit. Extat Ravennae vetus inscriptio: *Pipinus pater, primus amplifcandae Ecclesiae viam aperuit, et Exarchatum Ravennae cum amplis.... deleta sunt reliqua.*

stantinus violentia fratris ducis Nepesini audacter Pontificatum invasit.

XCVI. Constantino pseudopontifice, et qui huic praeter jus fasque subrogatus fuit, Philippo *Monacho* extrusis, canonice anno 768 electus est *Stephanus III* (1). Damnatum ab eo est Constantinopolitanum Concilium, in quo reprobatus fuerat sacrarum cultus Imaginum: contulit rursus sacrorum Ordinum insignia iis, quos initiaverat Constantinus; non tamen, ut visum quibusdam, iteravit ordinationem: septem constituit Cardinales Episcopos, et excessit è vivis kal. Februarii, anno 772.

XCVII. Sedit postea *Hadrianus I*, eruditione, et pietate praeclarus. Hoc Pontifice extinctus est in Italia regnum Langobardorum, celebratum contra Iconomachos generale Concilium VII, confirmata donatio Pipini, facta Romanae Ecclesiae à gloriosissimo ejus filio Carolo Magno. Hadrianus agebat annum Pontificatus 24 cum naturae concessit VIII kal. Januarias an. 795 (2).

XCVIII. Leo III, presbyter R. E., sedit post Hadrianum usque ad annum 816, diemque obitus sui undecimam Junii. Carolum Magnum de Ecclesia optime meritum decoravit co-

(1) Quibusdam IV sed in hujus Synodo in lucem edita, et illustrata à Cajetano Cennio legitur sub initium: *Praesidente ter beatissimo, et coangelico Stephano Summo Pontifice, hujus Romanae Urbis Ecclesiae et universaliter tertio Papa etc.*

(2) Producent quidam haeretici Caroli Magni epistolam maledictis conviciisque plenam adversus *Hadrianum I*, quasi Carolus aegre ferret approbari ab Hadriano Synodum Septimam, cultumque Sacrarum Imaginum. Verum Carolus Magnus semper hunc Pontificem honore magno prosecutus est. Etenim eo hortante, non semel in Italia cum exercitu advenit, et contra *Desiderium* regem Langobardorum, et contra ducem Beneventanum *Aragisium*, adversus Ecclesiasticam ditionem bella parantes. Carolus item Hadriano, ejusque successoribus concessit territorium Sabinense. Provolutus etiam ad pedes Pontificis, prius illos osculo contigit, quam se Pontifex complectendum ei daret, ut in libro 2 de Rebus gestis Francorum scribit Paulus Aemilius Veronensis. Vita autem functo Hadriano, Carolus ei carmen accinnavit, in quo haec leguntur:

Post Patrem Carolus lacrimans haec carmina scripsi:

Tu mihi dulcis amor, te modo plango, Pater.

Tu memor esto mei; sequitur te mens mea semper,

Cum Christo teneas regna beata poli.

Et infra:

Tu memor esto tui nati, Pater optime, posco,

Cum Patre, dic, natus pergat et iste meus.

Oh, pete regna, Pater felix, coelestia Christi,

Inde tuo precibus auxiliare gregi.

Vide Alani Copi Dialogum V, cap. 4.

rona, sacro inunxit oleo, et appellavit *Augustum*, Litanias, seu *Rogationes* sancivit, institutas antea à Mamerto Episcopo Viennensi, ut habetur in Martyrologio Romano V idus Maji (1).

CAPUT II.

INDICTA SAECULO VIII CONCILIA.

AD HAERESSES eliminandas, ac restituendam, firmandamque collabentem Ecclesiae disciplinam, plures habiti sunt Episcoporum conventus. Enimvero bello, quod sacris Imaginibus

(1) Dum *Leo III* Litanias Majores Romae celebraret anno 799, nefarii homines in itinere illum aggressi, inermi fugato populo, injuriis, plagisque affecerunt, erutisque illi oculis, atque lingua praecisa, in media via reliquerunt semivivum, et paulo post detruserunt in carcerem. Fuerunt immanissimi sceleris auctores *Paschalis* Primicerius, et *Campulus* Sacellarius Romanae Ecclesiae. At *Leo* divino beneficio sanatus, ambonem conscendens ab objectis criminibus coram universo populo seipsum purgavit. Rem gestam ab *Atanasio* enarratam referunt ex Graecis *Zonaras*, *Cedrenus*, *Manasses* *Constantinus*, ex Latinis *Hermanus Contractus*, *Flodoardus*, *Sigebertus*, *Theodulphus*, *Alcuinus*. Illos *Papirius* laudat, *Pagius* istos. *Calvisium* addere possum, *Brietium*, ceterosque complures. Ajunt oculos *Leoni* fuisse redditos ab Apostolorum Principe *Petro*: neque obscure id *Theodulphus* innuit *Carmine* sexto, lib. III, ubi ait:

Quem furibunda manus spoliavit lumine, lingua,

Vestibus et sacris, ordinibusque piis.

Reddidit haec Petrus, quae Judas abstulit alter,

Hic qui Confessor, proditor ille Dei est.

Leo tamen apud *Papirium* pag. 132, 2: *Hadriani defuncti necessarii, populo contra illum concitato, ei laeserunt oculos, non tamen ademerunt. Nam ii, quibus mandata erat excaecatio, pepercerunt homini, ejusque miserti extrinsecus oculos laeserunt, sed lumine non privarunt.* De lingua item praecisa illic nec verbum quidem. Sed quod narravimus, testimonio comprobatur multorum. Sane *Leo* dimissus per murum, profectus est in Galliam ad *Carolum Magnum*. *Alcuinus* in *Carmine de Leonis professione ad Carolam*, refert Pontificem illatas sibi commemorasse contumelias, et vulnera, regemque magna fuisse permotum admiratione. Ita enim loquitur *Alcuinus*:

Verbera commemorans, extinctum lumine vultum

Narrat, et abscisam liquido de gutture linguam.

Nunc medicante Deo sanatum, etc.

De *Carolo* autem *Alcuinus* haec subjicit:

Exquirat Carolus casus, auditque laborum

Diversos, sceleris populi impia facta stupescit,

Miratur geminas jamdudum luce fenestras

Extinctas, et nunc reparatum lumine vultum,

Truncatamque loqui miratur forcipe linguam.

Alter in alterius configunt lumina vultus.

Carolus Leonem propriae Sedi restituit, atque in sceleris auctores pronunciativ sententiam capitis. Sed ut relegarentur solummodo, petiit, obtinuitque clementissimus Pontifex.

intulerunt tres Orientis Imperatores, *Leo Isaurus*, *Constantinus Copronymus*, et *Leo IV*, occurrendum erat sedulo diligenterque. Atque factum id in Romana Synodo S. Gregorii II anno 726, et in duabus S. Gregorii III an. 731 et 732. Iconomachi tamen anno 754 celebrarunt C. P. numerosissimam Synodum 338 Episcoporum, Divali Constantini Copronymi, et Leonis Augusti convocata, absolutamque in Basilica S. Mariae in (1) *Blachernis* VI Idus Augusti. Qua in Synodo adversus sacras Imagines conclamatum est, ac illae undique conquisitae, abrasae, et incensae, traditis quoque igni Catholicorum libris, Sanctorumque Reliquiis. Hanc propterea Pseudosynodum haeretici appellant VII *Oecumenicam*.

Etsi vero de Sacrarum Imaginum cultu frequens Episcoporum Galliae Concilium, cui interfuerunt etiam Legati S. Pauli I, Rom. P. anno 767 statuerit in Gentiliaco agro Parisiensi, eundemque cultum confirmaverit an. 769 Romana Synodus Lateranensis, Stephani III comprobatus tamen fuit anno 787 Generali concilio congregato, imperantibus Constantino *Porphyrogenito* cum matre Irene, instigante Hadriano I, et suadente quoque Patriarcha C. P. Tarasio. Incoepum est in C. P. SS. Apostolorum aede, sed translatum postea Nicaeam, et inchoatum VIII kal. Octobris, completumque X kal. Novembris. Est ergo haec Synodus, cui praeter ingentem SS. Monachorum numerum, adfuerunt cum Apostolicae Sedis Legatis Episcopi 350, Constantinopolitana, seu Nicaena II *Oecumenica VII*. Confirmatum fuit quidquid Synodus ista decreverat anno 794 in Synodo *Francfordiensi* 300 Episcoporum habita, adstantibus coram Carolo Magno praelaudati Hadriani Legatis (2).

Damnata fuit in eadem Synodo *Francfordiensi* haeresis *Felicis*, et *Elipandi*, jam ab anno 788 proscripta in Concilio Narbonensi, et rursus anno 792 in Ratisponensi, postea vero in Aquisgranensi an. 799. Sedente insuper Zacharia Ponti-

(1) *Βλαχέρνας* Civitatis Constantinopolitanae suburbium. Incoepa Synodus in *Hieriae* Palatio. Appellatur ab Heterodoxis immerito *Septima Synodus Oecumenica*.

(2) Qui negant cultum religiosum sacris Imaginibus exhibendum, hunc non approbatum à Synodo *Francfordiensi*, sed damnatum potius fuisse affirmant: quod item asserunt de Libris *Carolinis*. At praestantissimi Theologi demonstrant tam in secundo illius Concilii canone, quam in hisce libris denegari Sanctorum Imaginibus cultum *latriae*, Deo tantummodo, juxta primum praeceptum Decalogi, offerendum, inflicto anathemate iis, qui sacris imaginibus eandem, ac *Deificae Trinitati*, venerationem impendunt. Quod *Oecumenicae Synodo VII* omnino cohaerens est, non repugnans. Sunt tamen et de sensu praecitati secundi canonis, et de libris *Ca-*

fice, atque, ut fertur, anno 745 (1) damnati fuerunt *Aldebertus*, et *Clemens* haeretici, et quidem Synodali sententia. Haec autem adversus haereses.

Spectant ad disciplinam quae sequuntur. In Synodo Cloveshoviensi in Anglia anno 742 actum de Ecclesiarum immunitate: in Vermeriensi dioecesis Suessionensis anno 752 de cohibendis fornicatione, adulterio, et incestu: in Compendiensi ejusdem dioecesis anno 756 de iisdem criminibus, et de gradibus consanguinitatis (2) in Lipsiensi apud Germanos anno 780 erectae, et constitutae in Saxonia Sedes Episcopales: in Narbonensi anno 791 illius Ecclesiae limites definiti: in Aquisgranensi an. 797 approbatum Caroli M. Capitulare; atque in Romana an. 800 Leo III se purgavit à quibusdam criminibus sibimet objectis.

CAPUT III.

HAERESSES VIII SAECULI.

QUAENAM sint exortae octavo saeculo haereses, constat ex capite praecedenti. Prima est Iconoclastarum: altera Elipandi et Felicis: tertia Aldeberti, et Clementis. Ac prior explicato nomine statim dignoscitur; Iconoclasta enim, sive Iconomachus idem sonat, ac *Imaginum Impugnator*, ab εἰκών, *imago*, et μάχουμαι, *pugno*. Horum duces Leo Isauricus, Bardanes Joannes, Anastasius, Constantinus Copronymus, Leo Armenus. Omnium tamen primus sacris Imaginibus bellum intulisse fertur *Exidus*, rex Arabum, instigante Judaeo, nomine *Sarantapehis*: at nulla solet haberi ratio obscurae hujus Iconoclastarum originis. Ad horum castra accesserunt quotquot ad haec usque tempora in Sanctorum Imagines, et Reliquias sacrilege conflixerunt. Ἀγρίομαχοι item, ac θεόμαχοι vocitantur, quoniam contra Sanctos, et contra Deum summa impietate decertant, sacra monumenta, arasque evertentes (3).

rolinis, imo et de librorum istorum auctore, diversae Theologorum, Criticorumque sententiae: quas expendunt fere omnes recentiores, qui de *Cultu Sacrarum Imaginum* pertractant post Bellarminum, Vasquasium, Petavium, Gaspar Juenin, Carolus Vitasse, Nicolaus l'Herminier, Honoratus Tournelly, et alii, post Tractatum de *Incarnatione*.

(1) Sancti *Zachariae* duo laudantur Concilia, unum an. 743, alterum 745.

(2) Sedente Stephano III anno 769 celebrata est Synodus Lateranensis, quam anno 1735 v. Cajetanus Cenni in lucem protulit, addita erudita Dissertatione.

(3) Adversus Sacras Imagines nefaria promulgarunt decreta Leo Isaurus anno 726 et 730, atque Constantinus Copronymus anno 754, coacta pseudosynodo, de qua supra.

Christum esse Filium adoptivum Dei Patris dogmatizantur *Elipandus*, Episcopus Toletanus, et *Felix Urgelitanus* in Hispania Tarraconensi. Fuit horum error surculus haeresis Nestorianae, et praemonstratus à Theodoro Mopsuesteno. Cum enim adoptio sit assumptio in Filium personae extraneae, qui Christum Filium Dei adoptivum vocant, in eo hominis profitentur personam adsumptam ad consortium divinae. Attamen, an Christum cum illo addito, *secundum humanitatem*, appellari queat adoptivus Dei Filius, disputatur in Scholis. Elipandum et Felicem, seu potius illorum errorem proscripsit an. 793 Paulinus Aquilejensis: postmodum damnarunt Synodi praelaudatae (1).

Aldebertus et *Clemens*, Zacharia Pontifice, degradati, addiderunt Ecclesiasticis precibus ignota spirituum nomina, invocando angelos *Uriel*, *Raguel*, *Tubuel*, *Inias*, *Tubuas*, *Sabaot*, et *Simiel*.

CAPUT IV.

ECCLIASTICI SCRIPTORES VIII SAECULI.

INITIUM ducendum à *Ven. Beda* (2), nato in districtu Dunelmi Angliae Septemtrionalis anno 672, et vita functo, ut fert probabilior opinio, anno 735, sanctimonia, pietate, atque omnigena excelluit eruditione. Nam de ratione temporum, de mundi aetatibus, de computo, et arithmetice numeris, de situ locorum sanctorum libri exhibent insignem Chronologum, Geographum, et Mathematicum. Ejus vero in Theologia, sacrisque litteris peritiam amplissima Commentaria, Tractatus egregii, et Homiliae complures demonstrant. Quid in historia valuerit, Historia Ecclesiastica Gentis Anglorum, Martyrologium, et Sanctorum Vitae testantur. Si ignarum existimes Astronomiae, perlege quae scripsit de argumentis lunae, de Embolismis, de Cyclis, de Astrolabio, de Planetis, de Sphaera. Etiam de Arte metrica, de partibus orationis, de Elementis, de linguis, et de Oraculis pertractavit; eumque no-

(1) Praeter Alcuinum, de quo infra, pertractarunt de hac secta Scriptores enumerati à Jo. Alberto Fabricio, tom. 2 Biblioth. Latinae medii aevi.

(2) Dictum *Venerabilem* ajunt, quod ejus discipulus, leonino versu ita Epitaphium meditatus: *Hac sunt in fossa Bedae presbyteris ossa*, torquens se ob syllabarum quantitatem, in somniis admonitus fuerit, ut ita versum emmendaret: *Hac sunt in fossa BEDAE VENERABILIS OSSA*. At aliam causam ad annum 799 profert Godeau.

vimus Grammaticum, Poetam, Philosophum, Polygraphum. Consignatur anno 740 mors *S. Germani* Patriarchae C. P., qui *Leoni Isaurico*, ceterisque Iconoclastis invicte restitit. Scripsit de sex Synodis Oecumenicis, Apologiam *S. Gregorii Nyssemi*, et rerum Ecclesiasticarum teoriam. In illum acuunt stylum Iconomachi; at colunt inter Sanctos IV Idus *Majas Martyrologium Romanum*, et *Menologia Graecorum*.

Accedit *S. Joannes* monachus, ac presbyter *Damascenus*, ob eloquentiam vocatus *Χρυσορρόσος*, à *Χρῦσος*, aurum, et *ῥέω*, fluo. Quamvis interdum nimis fuisse credulus videatur, docte tamen eleganterque conscripsit de Fide Orthodoxa, de Haeresibus, necnon contra *Acephalos*, seu *Monophysitas*, *Nestorianos*, et *Manichaeos*, Orationesque sacras stylo perpolito, et exculto. Scribendo circa annum 730 applicuit animum, obiitque anno circiter 750: qui enim mortuum affirmarunt sub *Theodosio Juniore*, enormi 300 annorum peccarunt anachronismo.

Sequitur *Paulus* Diaconus *Aquilejensis*, postea *Cassinensis* monachus, qui cum foret Cancellarius *Desiderii*, regis *Langobardorum*, eo devicto, venerat in captivitatem *Caroli Magni*, atque propter nimiam erga *Desiderium* fidem relegatus fuerat in insula maris Adriatici *Diomedas*. Praeter *Historiae Langobardorum* libros sex, et quatuor alios de vita *S. Gregorii M.*, *Homilias*, et opuscula alia, adscribuntur *Paulo Diacono* libri 24 *Historiae Miscellae*: sed haec non unum habet parentem. Lusit etiam versibus in laudem *S. Scholasticae*, eique tribuitur sonorus *Hymnus S. Joannis Baptistae*, *Ut queant laxis etc.* Floruit circa annum 776 (1).

Vixit eadem aetate *Paulinus* *Forojuliensis*, ad *Patriarchatum Aquilejensem* evectus à *Carolo M.* anno nuper citato 776. Edidit anno 793 contra *Elipandum* librum inscriptum *Sacro-syllabum*. Praedicatione *Carinthiae*, finitimosque populos perduxit ad *Christi* fidem; atque in coelum migravit anno 804, die 11 *Januarii*, qua die colitur ipsius memoria in *Fastis Sanctorum Foro-Julienis*.

Obiit eodem anno 804, XIV kal. *Junias*, *Flaccus Alcuinus*, *Anglus*, discipulus *Ven. Bedae*, et *Diaconus Eboracensis*. A *Carolo M.* *Palatinae scholae* praefectus, principem in *Galliam*, et ad *Synodum Francfordiensem* secutus, tandem recepit sese in *Turonense S. Martini coenobium*. Strinxit calamum adversus *Felicem Urgelitanum*, et *Elipandum*: pertractavit de *divinis Officiis*, ritibusque *sacrorum mysteriorum*, plura in-

(1) Paulum Diaconum decesisse ajunt anno 801.

terpretatus est divinae Scripturae loca, Epistolas edidit plurimas, epigrammata, poemata 272, et carmen Heroicum de Pontificibus, et Sanctis Eboracensis Ecclesiae (1).

Percurram breviter reliquos. Conscriptus ab *Anonymo* aetate Gregorii II *Liber diurnus* Romanorum Pontificum, et circa eadem tempora *Ordo Romanus* pertractans de divinis Officiis, ac ministeriis. *Fredegarius* Scholasticus perduxit ad annum 739 *Chronicum* de gestis Francorum, et *Isidorus* Episcopus Pacensis in Lusitania ad annum 754 *Chronicum Hispaniarum* sub Arabum principatu. *Florus* monachus in dioecesi Leodicensi circa annum 760 collegit *Acta SS. Martyrum*, fortasse permixta in Bedae *Martyrologio*. *Elias* Cretensis, qui anno 787 interfuit secundae Nicenae Synodo, edidit commentaria in *Orationes S. Gregorii Nazianzeni*. *Theodulphus* Episcopus Aurelianensis circa finem VIII saeculi elucubravit libros 6 *Carminum*, et *Poemata* 10, notis à Mabillonio illustrata. Condita pariter exeunte saeculi *Annalia Francorum Anonymi*, atque à *Turpino* Archiepiscopo Remensi *Historia Caroli Magni*, et *Rolandi* (2).

CAPUT V.

RECTORES IMPERII, MARTYRUM ALIORUMQUE SANCTORUM PERMULTI.

TIBERIO Absimaro occiso anno 705, *Justinianus* ἐνόηματος recuperavit Imperium, regnavitque usque ad annum 711, quo anno interfectus et ipse fuit à *Phileppico* (aliis *Philippicus*

(1) Ipsum quoque *Carolus Magnus* Scriptoribus Ecclesiasticis hujus saeculi ad annum 768 adnumerat *Guillelmus Cave*. Recenset *Caroli* Epistolas, et capitula de re Ecclesiastica. Libellum ad *Alcuinum* de Sacrificio Missae, et ratione rituum Ecclesiae, *Capitularia*, etc. Nititur eo loci *Caveus* auctori suo vindicare libros, qui *Carolini* dicuntur, affirmans spurios dici à Catholicis plurimis, ut *istorum librorum ictum declinent*; nempe quia in his damnatur Synodus VII, et improbatur cultus Sanctorum; tamen non idem judicium est omnium communionis nostrae Theologorum: sed praefatos libros jubente *Carolo* conscriptos esse fatentur. Nec tamen horum librorum auctoritate laefactari putant fidem Catholicae Ecclesiae circa *Imaginum Sacrarum* cultum, quoniam iisdem libris non cultum *dulciae*, sed cultus *latria* Sanctis, horumque *Imaginibus* denegatur. Vide *Not.* ad praecedens caput secundum.

Praeter libros à *Caveo* adscriptos *Carolo Magno*, *Grammaticam* ipse condidit patriae linguae, scilicet *Teutonicae*, leges plures et constitutiones edidit, lib. 4 *Annalium* recensitas ab *Aventino*, collegitque, et promulgavit *Mutinae* anno 801 edicta, legesque *Langobardorum*.

(2) Obiit *Turpinus* anno 800: *Tilpinum* rectius dixeris.

Bardanes nuncupatus) Pergamensi, Bardanis filio, eodemmet Phileppico Bardane à militibus Chersonensibus acclamato. Tiberius quoque filius Justiniani è templo in *Blachernis*, quo confugerat, et ex ara, cujus cornua tenebat, vi extractus, eodem Phileppico jubente, immaniter jugulatur. Idem vero tyrannus haereticus Monotheleta, sextae Synodi oppugnator, et Orthodoxorum implacabilis hostis, irruente in eum Patriariorum virorum factione, excaecatus, et in carcere detrusus est, anno 713 in vigilia Pentecostes (1). Imperante autem Justiniano coronatus est martyrio *Lambertus Trajectensis Antistes*, à nocentibus, quorum flagitia increpaverat; atque perennem consecuti sunt gloriam sanctissimi Episcopi Arvernensis *Bonitus Alvelmus Schireburgi*, Eboraci in Anglia *Walfridus, Tetricus* Antissiodori, singuli juxta *Fleurium* anno 709.

Philippicus successorem habuit *Artemium*, sive *Anastassium II*, qui anno 715 imperium cedens Theodosio III ab exercitu acclamato, coactus est habitum induere monasticum, regiaque discedere ex Urbe. At *Theodosius*, Adramyttenus vocatus à patria Adramyttio, civitate Mysiae, seu Troadis, ut in vitus susceperat, ita sponte demisit imperium, convolans anno 717 ad institutum monachorum, una cum filio: in quo vivendi genere dicitur Ephesi vita functus, clarus virtutibus, signisque, inscripta quo conditus fuit tumulo graeca dictione *Υγιεια*, nempe *Sanitas*. Ita eveetus ad imperium anno 717 die 25 Martii *Leo III* in Isauria, obscuro genere ortus, et scelestissimus Iconomachus, extinctus aqua intercute anno 741, dum ageret principatus sui annum 25.

(1) Narrant Cedrenus, Theophanes, Paulus Diaconus, et alii *Philippicum* à militibus imperatorem fuisse salutatum, quoniam illos ad rebellionem intolerabili saevitia Justinianus compulerat. Nam cum Absimaro, de quo cap. 5 praecedentis saeculi, *Leontium* per forum atque theatrum circumductum spectaculo exhibuit in Ludis Circensibus, pedibus conculcavit, et capite abscisso interfecit. Fratrem Absimari *Heraclium*, multosque illi adhaerentes, circa urbis C. P. maenia jussit suspendi: plurimos in mare demergi mandavit, atque praedictae civitatis Antistitem *Gallinicum*, qui fuerat à partibus Leontii, depossuit è Sede, erutisque oculis relegavit. Quoties vero truncatas emungebat nares, aut gutta aliqua inde fluebat, unum ex Leontii amicis rapi jubebat ad extremum terribilissimumque supplicium. Chersonensibus autem devictis anno 710 praecepit, ut omnes necarentur, nulli parcens, nec mulieribus, nec infantibus. Praestantes viri infixi veribus ligneis ad ignem fuerunt assati. *Philippico* imperium praenuntiasse fertur *Joannes* monachus Monotheleta, quem propterea ad Patriarchatum evexit, dejecto *Cyro*, Monothelitarum licet antesignano; nam hunc Justinianus elegerat expulso Gallinico. Idem *Joannes* cum *Philippico* reprobus sextam Synodum anathemate percussus est à *Constantino* Romano Pontifice.

Sub initia imperii Leonis Christianorum plurimi in Syria necati fuerunt à Saracenis, permulti etiam in Hispania, quam occupaverant an. 714. In regnum quippe illud ex Africa transmiserant Arabes, Hegyrae an. 93, Ae. Chr. 712, atque anno sequente 713. Mousa, vel *Mouza*, Toletum usque victor pervenit, ubique fidelium caede cruentus (1). Recruduit Arabum persecutio, ubi agnovērunt Christianos anno 718 in montibus Asturiae Regem sibi constituisse Pelagium. *Rigobertus*, Episcopus Remensis, *Rupertus*, Salisburgensis, *Meneleus* Abbas Arvernensis, prope Argentoratum, beato fine quieverunt. Ubi vero Leo imperator ineunte anno 730 promulgavit edictum, ut omnes abjicerent, ac damnarent cultum sacrarum Imaginum; nolens ei subscribere S. Patriarcha *Germanus* exiit se pallio, et in monasterium secessit. *Julianus*, *Marcianus*, et alii octo subierunt martyrium, quoniam aegre tulerant dejectam jussu principis Iconomachi Imaginem SS. Crucifixi, nomine Ἀντιφωνήτην. De his Rom. Martyrologium V Idus Augusti. Addenda iis ex vita Stephani Junioris multiplex sanctarum Mulierum corona.

Stephanus, quem laudavi nuperrime, Constantinopolim è Palaestina venerat, hortante Germano. Pro sacrarum Imaginum veneratione cum *Basilio*, *Petro*, *Andrea*, et sodalibus aliis monachis 339, sub Constantino *Copronymo*, subiit martyrium. Adite Fastos Sanctorum, et Menologia ad diem 28 Novembris. *Constantinus*, quem ex Marina conjugē suscepit Leo, dictus est κοπρόνυμος à κόπρος, *stercus*, et ὄνομα, *nomen*, quoniam dum ablueretur regenerationis lavacro, sacrum fontem foedavit alvi excrementis. Praestigiis addictissimus, humanarum divinarumque legum contemptor, et vix non atheus, naturae debitum solvit 35 imperii anno, Vulg. Ae. 775 (2). Excepit

(1) Migrasse ad Superos anno 717 S. *Suibertum*, Saxonum et Frisorum Apostolum, refert quoque in sua Chronologia Calvisius pag. 695.

(2) Constantinus *Copronymus*, Caballinus quoque vocatus, quoniam stercoris equini delectabatur, foetore, Monachos pro cultu sacrarum Imaginum decertantes Vatiniano, insectatus est odio. Inter ceteros anno 765, in quo coegit subditos, ut jurejurando promitterent execratos se eundem Imaginum cultum, affecit martyrio *Antonium*, clarissimi inter monachos nominis. Decreto anno 762 inhibuit, ne quis amplecteretur monasticae vitae institutum; atque anno 770 monachos omnes ac moniales Ephesum adire jussit, et ni jungerentur connubio, orbatos oculis deportare in Cyprum, et Saracenorū injuriis exponi. Haec ex Theophane. *Leo IV* imperii, et impietatis *Copronymi* haeres, dictus quoque *Cazarus*, matrem habuit *Helenam*, cujusdam Scytharum principis filiam, foeminamque religiosissimam: qua defuncta, duas alias sibi copulavit uxores: *Mariam Armeniam* unam, *Eudoxiam* alteram. Uxor Leonis IV *Irenes* fuit mulier At-

Copronymum filius, quem genuerat ex Irene Atheniensi, *Leo IV* nisi deterior, certe parenti impietate simillimus. Nam Irenem despectam habuit, atque exosam hoc tantum nomine, quod in ejus cubiculis nonnullas Sanctorum imagines offendisset. Ea de causa caedi flagris, et in monasterium detrudi mandavit Aulæ proceres, *Jacobum*, *Theophanem*, *Leonem*, ac *Thomam*; quorum *Theophanes* loris percussus occubuit martyr. Excessit autem *Leo*, posteaquam imperaverat quinquennio, die 8 Sept. an. 780.

Inter ceteros pro cultu sacrarum Imaginum trucidatos, imperante Copronymo, an. 761 obiit verberibus, et altero pede amputato *S. Andreas* monachus Cretensis, nuncupatus *καλυβύτης*, à *καλύβη*, *tugurium*. Machliniae an. 775 martyrio coronatus est *Rumoldus*, regio ortus genere, et Episcopus Dublini in Hibernia. Necatus anno 755 à furentibus cum *Eobanno*, aliisque, Episcopus Moguntinus, et Germanorum Apostolus *Bonifacius*.

Leoni IV successit in Imperio *Constantinus VI*, annos natus 12 sub tutela matris *Irenis*. Hunc appellant *πορφυρογέννητον*, vel quod statim in lucem editus obvolutus sit purpura; vel quod genitus in Palatio aedificato pro Augustis puerperis. Purpura enim, et palatium illud *τόρφυρα* graece vocantur. Anno 789 Irenem omni exspoliavit auctoritate, et coepit pessime administrare rempublicam. Revocata anno 792 matre ad imperii consortium, odium universorum non declinavit. *Irenes* autem, ut sola imperaret, anno 797 jussit, ut filio oculi eruerentur: at post quintum annum deposita est à Graecis, propterea quod aspiraret ad nuptias Caroli Magni, quem anno 800 *Leo III* redimitum corona declaraverat *Augustum*, in solemnī die Nativitatis Dominicae (1). Contigit *Irenis* obitus anno 803, V idus Aug.

tica, corporisque decore venustissima. Leonem extinctum ajunt *Zonaras*, *Funcius*, *Blondus*, aliique enato illi carbunculo in capite. Ei idcirco quidam consequens epigramma, quasi epitaphium, concinnavit:

Aemulus hic patris, raptō diademate sacro.

Exornasse comas dicitur ipse suas.

Ergo et sacrilegam mox percutit ultio frontem:

Ustus obit, facto tuberis igne, caput.

(1) *Carolus Magnus*, de quo etiam saeculo proximo, natus est an. 747 prope Moguntiam. Quidam anno 742 natum ajunt. An in arce *Carlsburg*, an in pago *Ingelheim*, incertum est. Patrem habuit *Pipinum*, cognomento *Brevem*, matrem *Bertham*, sive *Bertradam*. Idem significat *Carolus*, ac *Andreas*, nimirum, Virum fortem. Est enim apud Germanos *Karl*, fortis, robustus. Praeceptorem habuit in Grammaticis *Petrum Pisanum*, in disciplinis ceteris *Alcuinum*, quem laudavi superiori capite quarto. A rerum

Non defuere octavo labente saeculo gloriosi martyres, alique viri sanctitate percelebres. Etenim Frisii anno 755 trucidarunt Bonifacium, Germanorum Apostolum. Saraceni anno 796 trucidarunt in Palaestina monachos S. Sabbae Joannem, Sergium, Patricium, ceterosque. Decesserunt item an. 774 Comerius austerus in Brabantia cultor eremi: anno 784 juxta Baronium, sive potius 776, Gregorius Episcopus Trajectensis: anno 780 Virgilius Antistes Salisburgi; et anno 785 electus primus Episcopus Verdensis Apostolus Saxonum *Suitbertus*.

C A P U T V I.

DOGmata VIII SAECULO CONFIRMATA, ET QUAE VIGEBAT
TUNC DISCIPLINA.

SACRARUM Imaginum cultus, et Sanctis horumque Reliquiis religiosus honor exhibitus habet, ut liquet ex dictis, Conciliorum definitionibus, scriptis Patrum, et Martyrum sanguine firmitudinem. Unam in Christo Personam, unum Dei Filium, et hunc naturalem et proprium, non adoptivum, ut adversus Nestorium definierat Ecclesia, ita fide numquam variata tradidit contra Felicem, et Elipandum. Et Patrem et Filium esse unum principium Spiritus Sancti, ideoque eundem Spiritum ab utroque procedere, docuit quovis Ecclesiae saeculo Theologia et Majorum traditio: sedente tamen Leone III coepit à Gallis, et Hispanis Episcopis addi Symbolo Constantinopolitano particula Filioque. Ut moneremur magno in pre-

gestarum magnitudine, et gloria cognominatus est *Magnus*. Langobardos, Saxones, Bohemos, Saracenos in Hispania, Hunnos, regemque Daniae Godefridum bello devicit. Plures erexit Episcopatus, auxitque redivitibus. Parisiis, Bononiae, Ticini publicas Scholas instituit. Pluribus Sacrorum Antistitum interfuit Synodis. Monasteria construxit amplissima. Aedificavit Dresdam ad Albim, munivit Hamburgum, arcesque alias erexit: pontem supra Rhenum strui curavit passuum, ut ajunt, quingentorum; sed idem pons mirabili opere, magnisque sumptibus erectus, spatio annorum decem, anno ante Caroli obitum penitus tribus horis consumptus est flamma. De illius eruditione vide *Not.* praecedentis capituli IV. Inducitur à Poeta Anonymo ita loquens de semetipso:

Dura quidem pro te, Germania, viribus almis

Per mare, per terras, varia per climata terrae

Cum duris dure populis, et maxima bella

Confeci: hinc proprio regnum mihi sanguine partum est,

Arma virosque graves per vincula tetra ligatos

Ducens, ad patrios redii sine vulnere lares.

Caesarem nomen tribuit mihi maxima Virtus.

tio habenda esse statuta Majorum, nec unius voculae additamento, dummodo rectae fidei cohaereat, subverti Ecclesiae doctrinam; praelaudatus Pontifex maximus Symbolum, pro ut editum fuerat Constantinopoli à 150 Patribus, inscriptum graecis, latinisque litteris, in duabus tabulis argenteis condidit in Vaticana Principis Apostolorum aede.

Habemus formam degradationis illi parum absimilem, quae describitur 3. p. *Pontificalis* Romani, in Constantino C. P. degradato anno 767 in templo S. Sophiae à Niceta; quemadmodum *restitutionis* ad sacrorum Ordinum ministeria, Basilii Ancyranus, Theodori Myrensis, atque Theodosii Amoriensis in Phrygia, qui anno 787 Iconomachorum abjurantes errorem à Patriarcha C. P. Tarasio, cum magna Catholicorum laetitia, palam petierunt, et solemnibus ceremoniis consecuti sunt reconciliationem, et Episcopatus insignia. Innovati ea occasione fuerunt canones de recipiendis haereticis; quam pariter formam tradit praecitata p. 3. *Pontificale*. Abstrusa et ignota Angelorum nomina non esse praecibus addenda declaravit S. Pontifex Zacharias. Baptismum vino à nonnullis collatum reprobabat cum Evangelio Augustinus tract. 15. in Joannem; et Stephani II pro eodem Baptismo Rescriptum censetur suppositivum, ac spurium. Detestabili abusu coeperunt in Galliis monasteria deputari VIII saeculo in patrimonium foeminarum. Ferunt à Leone III circa annum 800 celebratam fuisse primam solemnem Canonizationem Sanctorum, eamque fuisse S. *Suiberti* Episcopi, de quo Surius ad diem 2 Martii; sed Cardinalis Lambertini, postea *Benedictus XIV*, lib. 1, cap. 7, et cap. 8 demonstrat primam Canonizationem solemniter factam fuisse S. *Uldarici* Episcopi Augustani, peractam à *Joanne XV*. Fidem Christianam saeculo VIII susceperunt Hircani, et veteres Scythae, quos modo Tartaros vocant: at haeresi imbutos à Timotheo Nestoriano. *Bonifacius* Anglus, quem alii Winfridum vocant, Frisios, Thuringos, Hassos, aliorum Germanorum plures convertit ad Christum; Archiepiscopus exinde Moguntinus, et Coloniensis creatus, atque, ut diximus, coronatus martyrio. Aetate Caroli M. Christianae religioni nomen dedere *Charas* Sarmata, *Cusidus* et *Cuba*, filii *Chundi* regis Hunnorum, Saxones, et Pannoniam, terrasque Svecorum, Gothorumque incolentes. *Telericus* quoque rex Bulgarorum initiatus est Christianae religionis mysteriis (1).

(1) Plures hoc saeculo factae sunt sacrarum Reliquiarum translationes. Anno quippe 762 corpus S. *Vincentii* Martyris ex urbe Valentia, quam oc-

APPENDIX

SIVE EXTERNARUM RERUM MANTISSA.

CUNDIBERTUS, Langobardorum rex, decessit anno 703, regnumque obtinuit *Luitbertus*, puer sub *Asprandi* tutela, extinctus post menses VIII. Successit anno 704 *Raimbertus* filius Gundiberti, immatura morte post tres menses sublatus. Regnaverunt itaque ab anno 704 *Aribertus II* (1): ab an. 712 *Asprandus*: ab an. 713 *Luithprandus*, à quo anno 724 corpus C. P. Augustini ingenti pretio à Saracenis redemptum, è Sardinia Ticinum translatum fuit. Obiit *Luithprandus* an. 744. Regnarunt deinde *Hildebrandus*, *Rachis*, *Aistulphus* et *Desiderius*. *Rachis* regio paludamento praetulit Cassinensium monachorum cucullam anno 750. *Aistulphus* anno 752 occupavit Exarchatum Ravennae, qui postea ad R. Ecclesiae ditionem accessit. Anno 755 Romam cinxit trium mensium obsidione; sed implorante Stephano II Pipini Francorum regis auxilia, coacte pacem inivit. *Desiderius* regnum auspiciatus anno 756 immemor initi pacti, et armis impetens Hadrianum; hujus nutu *Carolus Magnus* in Italiam adveniens, anno 764 *Desiderium* bello devicit, et captum abduxit in Gallias (2). Ita

cuparunt Saraceni, translatum fuit in promontorium, *S. Vicentii* exinde appellatum. Sancti Patris *Augustini* exuviae ut proxima dicendum est Appendice, Ticinum fuerè translatae. *S. Huberti* Leodiensis Episcopi in ampliore Ecclesiam opera Carolomanni anno 771 adsportatae fuerunt.

Non solum hoc saeculo aedificata sunt monasteria, ut *Verdense* anno 708, Romanum Graecorum anno 760, et *Fuldense* anno 747; verum etiam abjecta corona praetulerunt regio paludamento monasticum sagum reges Anglorum *Edibredus* anno 705, et *Coelulphus* anno 737, atque ad Cassini Asceterium se conferens *Carolomannus* an. 747.

(1) *Aribertus* Rom. Pontici, ut refert Paulus Diaconus, donationem Alpium *Cottiarum* confirmavit. Id innuimus capite 1. Alpes illas denominatas ajunt à Rege *Cottio*, qui vixit Caesare Augusto Octaviano imperante. Sunt qui Alpes *Cottias*, et Apenninos unam dicunt esse provinciam: quas refellit lib. 2, cap. 18 Paulus Diaconus. Incipere ab Hebriduno oppido Delphinatus, tradit apud Pagium *Itinerarium* Burdigalense. A Segusio urbe Pedemontii ducit illarum initium Marcellinus libro 15. A Segusio itidem, vulgo *Susa*, easdem Alpes protrahi usque ad mare Ligisticum, scribit Cluverus lib. 2 Geograph. cap. 32. Comprehendere Genuam, et ora ejus maritima, usque ad fines Galliae, ait Thomassinus p. 3, lib. 1, cap. 27 etc.

(2) *Desiderius* Romanae Sedi abstulit Faventiam et Comacum de Exarchatu Ravennae. Vide Anastasium in *Hadriano I*. Quae in Marmore Viterbiensi de rege *Desiderio* leguntur, putantur esse commentitia, et ab Annio conficta.

post annos 206 regnum Langobardicum extinctum est apud Italos. Incoeperat enim anno 568.

Finem habuit et regnum Gothicum in Hispania, ubi post *Egicanem* anno 701 regnavit *Vitiza*: deinde 711 *Rodericus*: quo moderante regnum, Saraceni Arabes anno Hegirae 93, Christi 712, ex Africa in Hispanias migrarunt; et magna urbium, ac populorum clade, occiso Roderico, Gothicque fugatis, Cordubae in provincia Baetica principem locarunt sedem. Cum vero Gothi in Hispanias appulerint duce *Ataulpho*, anno 411, permansit regnum illud Gothicum annis trecentenis. Attamen Christianorum penitus deletus non est principatus. Astures enim anno 718 regem crearunt *Pelagium*, atque haec est series successorum. Post *Pelagium* anno 736 regnum indeptus est *Favila*: an 738 *Alphonsus I*: anno 756 *Froyla*: 768 *Aurelius*: 775 *Silo*: 783 *Mauregatus* tyrannus: 789 *Veremundus*; et anno 791 *Alphonsus II* cognomento *Castus*. *Mauregatus* cum Saracenis feriit turpissimam, scelestissimamque pactionem solvendi quotannis tributum centum puellarum virginum, quam abrogavit *Alphonsus*.

In Galliarum regno *Childeberto* successit anno 711 *Dagobertus II*, nominatus à *Sigeberto Clodovaeus*: anno 715 *Chilpericus I*: 721 *Theodoricus II*, filius *Dagoberti II*: an. 742 *Childericus III* cognomine *Stupidus* (1): 752 *Pipinus Brevis* filius *Caroli Martelli*, Francorum principis, qui è vivis excessit anno 741, XI kal. Nov., tribus relictis filiis, quorum *Carolomannus* Austrasiae, *Pipinus* Franciae praefecturam obtinuit, et *Aegidius* electus est Archiepiscopus Rotomagensis. *Carolomannus* vero anno 747 fortunis omnibus abjectis, primum in monte Soracte, deinde in Cassino vitam exercuit Monasticam. Obiit rex *Pipinus* (2) Parisiis an. 768, duobus filiis regibus relictis *Carolo Magno* Suessionibus, et *Carolomanno* altero Novioduni. Hoc tamen anno 771 è vivis sublato, rerum positus est *Carolus Magnus*. Natus is erat anno 747, aliis 742. Susceperat expeditionem adversus Arabes dominantes Hispanis, et Pompejopolim (3) in suam redegerat potestatem; quum

(1) *Childericus* agebat annum aetatis suae 17, ineptus regno, in monasterium detrusus: uno tantum anno superstes fuit abdicationi. Electus anno 742, dejectus anno 750. Desiit in illo series Regum *Merovingiae* Gentis, quae regnaverat à *Clodovaeo* hucusque annis 270 ab ejus baptismo computatis.

(2) Anno 754 *Pipinus* Exarchatum Ravennae Romano Pontifici dono dedit. Vid. *Pagium* ad an. 796, num. 11, et ad an. 755, num. 6, et supra cap. 1 in *Stephano II*.

(3) Vulgo *Pamplona*.

anno 788 Vascones incolae regionis Navarrae, inter montes Pirenaeos, et flumen Iberum, Caroli exercitum ex insidiis aggressi magnum fortissimorum virorum, inter quos Rollandus, Caroli è sorore nepos, numerum memoranda clade deleverunt (1). Paulo post Saxones Carolus Magnus bello superavit, et ad Christianam religionem perduxit. Opera Alcuini, et Claudii Clementis instituit anno 791 Scholam Parisiensem. Quoniam, ut supra diximus, an. 800 in Christi natali à Leone III diadema, et *Augusti* nomen accepit, agendum de illo rursus in proximi saeculi Imperatoribus.

Quid autem de Saracenis, quos diximus irrupisse in Hispanias? Anno 718 duce *Mazalina* Constantinopoli, quam navibus 1800 obsederant, attrita igne ac tempestatibus illorum classe, coacti sunt re infecta discedere. Anno 725 evocante Eudone Aquitano in Galliam exundantes, caesi proximo anno fuerunt à Carolo Martello in Gallia Celtica. Rediere tamen an. 729 cum liberis et uxoribus in Galliam Narbonensem; inde rursus anno 731 à Carolo Martello expulsi. Masalmas, item Saraceni ductor exercitus, aggressus Turcas incolentes tunc Sarmatiam Asiaticam, atque ab iisdem fugatus, rursus contra illos progressus est usque ad portas Caspiae, sitas in Media, finibusque Parthorum, iterum ad fugiendum coactus. Inter se dissidentibus Saracenis anno 745 feliciter Constantinus Copronymus intulit bellum, atque innumeros occidit in Syria. Turcae rursus portis Caspiis effusi anno 767 cum Saracenis pugnarunt. Horum Arviras eligitur anno 777 *Mady*, seu *Muhammed*. Is anno 783 in Asiam irrumpens, ad pacem petendam, atque solvendum tributum coegit Irenem. Post Muhammedem anno 698 Saraceni Cappadociam, et Thraciam vastarunt, coacta rursus Irene pacem suppliciter flagitare. Electus autem, expirante saeculo, Saracenorum Arviras *Aaron Rachid*.

Mutationi regnorum, barbarorumque excursionibus, quaedam alia accedunt commemoranda. Hujusmodi sunt illatae à Christianis clades Saracenorum phalangibus. Enimvero praeter ea, quae diximus de Carolo Martello, et Constantino Copronymo, Alphonsus I rex Asturiae, illos expulit an. 750 è

(1) In *Roncisvalle*.

Rollando autem, seu Rulando nepoti suo, Carolus M. hoc posuit Epitaphium:

Tu patriam repetis, tristi nos orbe relinquis,

Te tenet aula nitens, nos lacrimosa dies.

Sed qui lustra geris octo, et binos super annos,

Ereptus terris, justus ad astra redis.

Galaeciae finibus; Pipinus anno 752 è Septumanis, sive Occitania; è Gallia Narbonensi anno 856, vel juxta Pagium 755. Tunc vero ultra Pyrenaeos, quibus Gallia dividitur ab Hispania, compulsi sunt remeare. In memorata Mazalinae, vel Masalmae obsidione, pestilentia et fame perierunt Constantinopoli hominum trecenta millia: Mauritani in Africa circa haec tempora, spreto Evangelio, receperunt Alcoranum; quod scelus admisere nonnulli in Hispania, postquam Arabes interfecerant Rodericum, duo etiam Archiepiscopi, ejusdem regis affines, Oppa, et Taurisius. Constantinopoli anno 740 demolientibus Iconomachis simulacra Sanctorum, repetitis concussionibus Augustorum statuas, aedes, et palatia terremotus confregit. Supra moenia Romanae Urbis anno 791 excreverunt Tibridis undae (1).

Praeter recensitos cap. 4 Ecclesiasticos Scriptores, flo-ruerunt circa finem VIII saeculi Historici duo, *Georgius Syncellus*, et *Georgius Theophanes*. Σύγκελλος, nomen erat dignitatis

(1) Non omnia hujus saeculi VIII infortunia narravimus. Anastasius enim refert inundationem Tiberis, quo exrescente supra muros Urbis in humilioribus locis anno 717 domos evertit, vastavit agros, ac segetes perdidit. Cedrenus refert hiemem ejusdem anni vehementissimam atque asperissimam, qua per Asiam terra adeo nivibus obducta fuit, ut animantia pleraque, ac ferae silvestres perirent. Ex binis anno 729 apparentibus cometis, quorum alter orientem solem praecedebat, alter vero sequebatur occidentem, futuram ingentem cladem vaticinatus est Beda. Evienerunt anno 746 in Syria terraemotus, quibus corruerunt templa, monasteria, et domus, multaque hominum millia extincta sunt, ut Historici tradunt: pestilentia, quae primum invasit Siciliam, deinde ceteras maris insulas, tum Graeciam universam, postremo Constantinopolim, ubi luce per triennium grassante, quemadmodum Theophanes refert, cuncta coemeteria, lacunae, cisternae, vineae etiam et horti, repleta sunt cadaveribus. Syriam rursus, ac Mesopotamiam, ut inquit idem Historicus, anno 749 adeo excussit, ut aliquae urbes è propriis sedibus moverentur. Ex dirupta terra prodixit animal humana voce loquens, tradit idem Theophanes. Sunt qui id referunt ad annum proximum 750. Saeviente iterum anno 756 in urbe Constantinopolis pestilentia, tanta civium copia deperit, ut necessum fuerit undique novos colonos traducere, ne vacua incolis desereretur. Inclementia hiemis anno 763 constrictus est Pontus Euxinus glacie triginta cubitis alta, atque proximo vere ann. 764 per Bosphorum in Propontidem perpulit pontus tam ingentia glaciei fragmina, ut his insisterent plusquam triginta homines, ac tuto veherentur per maris undas. Magdeburgum ad Albim situm, omnesque vicinias anno 789 *Slavi*, Vandalorum genus, devastarunt, omniaque loca in ditionem suam redegerunt usque ad Vistulam, finesque Sarmatiae. Pestis, quam diximus saevivisse anno 746, et duobus sequentibus Constantinopoli, occidione tam dira, ut cadaveribus tumulandis deesset humus, et quae è Calabria et Sicilia fertur erupisse, ea erat, quam vulgo à signo epidemico appellant *Eubonia*. Bubo autem βεβων, est glandula inter femur et coxendicem ad latera pubis, aut in illis quibusvis partibus corporis nascens.

in Graecorum Ecclesiis, et Syncelli astistebant secretioribus Episcoporum obsequiis. Talis erat Georgii monachi, de quo loquimur, munus, sedente in Cathedra C. P. Tarasio. Scripsit autem *Chronicum* ab initio mundi usque ad tempora Imp. Maximiani, et Maximi. *Theophanes* vero, *Confessor* dictus, quoniam nulla ratione adduci potuit à Leone Armenio ad *εικονομασίαν* reprobendam, ab anno 1 Diocletiani 284 usque ad primum ejusdem Leonis, nimirum 813 edidit conciso stylo *Chronographiam*, quam mutila, et pro vitio saeculi rudi interpretatione apposuit Historiae Ecclesiasticae Anastasius, Bibliothecarius. *Eginarthus*, sive *Eginhardus*, Caroli Magni Cancellarius, ejusdem Principis Vitam conscripsit (1). Lusit demum Carmine tolerabilis pro saeculi barbariae versificator *Ethelvolphus* Berenicus in Anglia: cujus nomen illustris *Vossius* interpretatur *nobilem Lupum*.

NONUM

ECCLESIAE SAECULUM.

CAPUT I.

CONTINUATIO, SERIESQUE PONTIFICUM.

IN APOSTOLICA Petri cathedra sederunt post Leonem III *Stephanus IV*, *S. Paschalis I*, *Eugenius II*, *Valentinus*, *Gregorius IV*, *Sergius II*, *S. Leo IV*, *Benedictus III*, *S. Nicolaus I*, *Hadrianus II*, *Joannes VIII*, *Martinus I*, *Hadrianus III*, *Stephanus V*, *Formosus*, *Bonifacius VI*, *Stephanus VI*, *Romanus*, *Theodorus II*, *Joannes IX*, et *Benedictus IV*.

(1) De *Eginarcho* *Jacobus Curio*, et *Christianus Mathiae* narrant, caput amore *Immae*, filiae Caroli Magni et *Hildegardis*, noctu ad illam accessisse, relictis in nive pedum suorum vestigiis, atque ab eadem compressa *Imma* in suos sublatum humeros, ne detegeretur flagitium, ad locum hospitio proximum fuisse adsportatum, elegantissimamque juvenulam per eadem vestigia caute observata, ad proprium rediisse cubiculum; re tamen comperta, ex impressa in nive *Eginarcho* pedum forma, Imperatorem consulentem honori filiae, ac timori *Eginarcho*, quem senatus plebis suffragiis ad acerbissima supplicia damnaverat, huic *Immae* nuptias, admirantibus omnibus, conciliasse.

XCIX. Stephanus IV à 10 kal. Jul. an. 816, usque ad 9 kal. Februarias anni 817 Pontificis functus est munere. In tam exiguo 7 mensium spatio nominis sui consuluit immortalitati. In Gallias enim proficiscenti occurrit, omnesque detulit honores Ludovicus Pius, F. Caroli M., qui ab eodem Pontifice Remis cum regina Irmingarda sacram inunctionem, aureum diadema, dignitatemque consecutus est Augustalem.

C. Cum eodem Ludovico pristina sancivit foedera, ad Pontificiam ditionem, et Exarchatum ab hostium aggressionibus defendendum, *S. Paschalis I*, qui electus postridie Stephani mortem, post annos 7, videlicet, anno 824, die Febr. 10 immortalitatem est assecutus; posteaquam Lothario, filio Ludovici, misso Romam à Patre, Langobardici Regni coronam, nomenque Augusti contulerat (1).

CI. Duos post *S. Paschalem* contentione insanientis populi fuisse electos, Eugenium, et Zinzinum, tradunt Historici. *Eugenius* tamen canonice, et à majori parte summum sacerdotium indeptus, eo potitus est ad annum usque 827, quo anno, post regiminis sui tertium, sextili mense decessit (2).

CII. Vix Eugenio suffectus fuerat *Valentinus*, Archidiaconus Romanae Ecclesiae, cum eodem anno 827, die ab inauguratione sua quadragesimo, abiit ad plures; unde Virgilianum illud usurpat *Papirius*:

*Hunc tantum terris ostendent fata, nec ultra
Esse sinent.*

CIII. Reluctantem prae humilitate, Romanus clerus ac populus elegit post *Valentinum Gregorium IV*. Ab illo Ostiensis Civitas, ne pateret incursionibus Saracenorum, cincta fuit novis moenibus. Ut filios Ludovici Pii, Lotharium, Pipinum, et Ludovicum Patri conciliaret, contendit in Galliam. Quo-

(1) *S. Paschalis I* Lothario coronam imposuit anno 823, die quinta mensis Augusti. Inter cetera pietatis opera, vetustissimam *S. Praxedis* Ecclesiam collabentem proximo in loco erexit, ornavitque magnifice. Illic construxit Oratorium *S. Zenonis Martyris*, collocato ibidem sacro ejusdem corpore, monachos Graecos constituit, qui die ac nocte divinas laudes persolverent, ciborium argenteum octingentarum decemque librarum, argenteas item laminas Propitiatorium undique tegentes, auri, lapillorumque ornatus, ab Anastasio descriptos, collocato ibidem sacro ejusdem loci opposuit. Extat *S. Paschalis sarcophagum* in eadem Ecclesia cum inscriptione, *Hic jacet S. Paschalis PP. I*: ac fallitur Platina scribens, fuisse sepultum in Vaticana *S. Petri Basilica*.

(2) Ven. Baronius ad an. 824 num. 11 ait praecellentem fuisse simplicitate, humilitate, doctrina, et eloquentia. Cognominabatur quoque *Pater pauperum*.

niam rediit re infecta, hunc reditum nonnulli cum Hincmaro in litteris ad Hadrianum II haud multum commendant. Obiit an. 844, die 29 Januarii.

CIV. Ecclesiam deinde gubernavit *Sergius II* Romanus, post triennium nondum expletum, sublatus è vivis, an. 847, VI kal. Februarias. Extinctum ajunt concepto dolore ob direptionem Urbis, factam à Saracenis. Eo sedente 28 scalarum gradus, aetate Constantini M. è praetorio Pilati Romam, ut inquit, advecti, ante Basilicam Lateranensem fuerunt constructo aedificio dispositi: quos postea Caelestinus III ante Patriarchium juxta porticum, et Sixtus V ante *Capellam*, quae dicitur *Sancta Sanctorum*, collocarunt. Quod fabulantur aliqui *Sergium*, eo quod antea vocaretur *Os Porci*, primum omnium Pontificum sibi nomen immutasse, abest procul à vero; nam primus, qui voluit alio nomine appellari, fuit Joannes XII, inauguratus an. 956, et nominatus ante Pontificatum Octavianus.

CV. Sedit post *Sergium S. Leo IV* ultra annos 8 ad beatam evocatus aeternitatem, anno 855, die Julii 17. Hujus sanctitas pluribus argumentis enituit, maxime cum signo crucis flagrantissimum extinxit incendium, exterminavitque serpentem teterrimum, permultos pestifero halitu corripientem (1).

CVI. Leone IV vita functo, habitis statim Comitibus, electus est *Benedictus III* ad summum sacerdotium, paucis deferentibus, et illegitime simul evecto Anastasio, presbytero Cardinale, quem *S. Leo IV* è gradu dejecerat, propterea quod à paroecia sua integro quinquennio abfuisset. Verum Anastasio detruso, *Benedictus* gessit Pontificatum usque ad annum 858, quo anno concessit naturae, VI idus Apriles.

Fuerunt, qui inter Leonem IV et *Benedictum III* locarunt meretriculam *Joannam Papissam*, Martini Poloni, Mariani Scoti, aliorumque producentes testimonia. At cusam fabulam post annum 1278, quo obiit Martinus Polonus, consentiunt cordati omnes auctores. Profecto illam refellit praemissa, et communiter recepta chronologia, quae inter Leonem, et *Benedictum*, nullum relinquit locum *Papissae*. Nec de patria,

(1) Inter cetera, quae *S. Leonis IV* comprobant virtutem ac sanctitatem, narratur in ejus vita ab Anastasio Bibliothecario, illum signo crucis extinxisse maximum in Urbe incendium, atque precibus ad Deum fuis exterminasse teterrimum anguem, homiues absumentem halitu pestilentissimo. Ferunt fuisse ex illorum genere, qui sibilo serpentes reliquos fugant, peracuta capita, oculosque rubeos, et caudidam ad instar diadematis maculam gerentes: unde à Graecis βασιλίσκοι, *Reguli* à Latinis vocantur.

aut nomine audacis mulierculae consentiunt architecti fabellae. Graecis etiam non semel redargutis, quoniam Patriarchalibus insignibus interdum decorassent Eunuchum, numquam vel à Phocio, vel ab aliis vicissim Romanae Catedrae dedecus, probrumque istud fuit objectum. In vetustiori Martini Poloni Codice regiae Parisiensis Bibliothecae, insertam hanc fabulam, assuta aliena manu lacinia, vidit David Blondellus, qui idcirco commentitiam hanc historiolam refutavit. Deesse idem commentum in antiquioribus exemplaribus Mariani Scoti testatur Mireus. De Vaticanis Codicibus Anastasii idem tradit oculatus inspector Onuphrius Panvinius, et de Chronicis Mss. Sigeberti Alanus Copus. At undenam tam putida fabula emerisit? Incertum, an ex obscura fama Joannis VIII, cui ob nimiam mollitudinem, fractumque animum, quo nequivit resistere Photio, attributa fuerit foeminae nomenclatura: an Joannis IX, quem primarium Sacerdotem creavit Theodora, imperiosum Romanis et nobilissimum scortum, an Joannis VII in ferendo iudicio circa Trullanos canones nimis timidi et pusillanimis. Sunt qui fabulae originem referunt ad Thiotam pseudoprophetissam, temporibus Leonis IV damnatam: qui confictam à Valdensibus: qui erutam ex laticibus Lutheranorum. Verum ingenue fatendum est, eandem fabellam complures Catholicorum ignaviter adoptasse, et plures Protestantium illam expunxisse, tametsi quidam propugnare eum pergant, ut hoc ridiculo commento pascant gregarios. Memoravi Blondellum, refutantem Papissae narratiunculas. Adde Courcellium, Boxhornium, Coringium, Viginierium, Gasselium, Caveum, Schookium, aliosque è numero Protestantium apud Petrum Bayle in Dictionario, V. *Papesse*. Sed illuc, unde digressi fuimus, revertamur.

CVII. Post Benedictum III inauguratus est Pontifex S. *Nicolaus I*, seditque ab anno 858 usque ad annum 867, quo idibus Novembris ad caelestem patriam migravit; ob virtutum decora, ob instituta Bulgarorum, ob defensionem S. Ignatii C. P., et Photii invasoris condemnationem, in generali Synodo VIII vere *Magnus* nuncupatus, meritoque comparatus *Eliae*, *Phinees*, et *Danieli* (1).

(1) De *S. Nicolao I* narrant, qui Romanorum Pontificum res gestas conscribunt, dedisse operam, ut *Lotharius* rex Lotharingiae, filius Lotharii Imperatoris, dimissa pellice *Waldrada*, reciperet legitimam conjugem *Teutbergam*. *Waldrada* soror fuit *Guntharii*, Archiepiscopi Coloniensis, et *Teutberga* soror *Hugoberti* abbatis. Accusata itaque *Teutberga* de incestu cum fratre *Hugoberto*, iniqua *Guntharii*, et *Episcopi Trevirensis* sententia, à legitima conjuge, et injuste accusata, facto divortio, coacta Sy-

CVIII. Nicolai thronum consecutus, et virtutem imitatus est *Hadrianus II*, Nicolaitanus propterea à Schismaticis nuncupatus. Nam et Romae proscripsit Photium, et hujus contra Nicolaum scripta addixit igni, et Generale Concilium VIII paulo supra laudatum, coegit et confirmavit. Ecclesiae autem gubernacula, quae susceperat decimo mense anni 867, simul cum corpore dimisit eodem, aut precedenti mense, anni 872.

CIX. Substitutus in Hadriani locum *Joannes VIII*. Is necessitatibus cedens, rogante Basilio Imperatore, annuit ut Photius Ignatio vita functo sedem C. P. reciperet. Quare Photius aliam Synodum contra VIII coegit, eandem VIII synodum cum particula *Filioque* proscripsit, et cum Joanne firmavit communionem. Post decem annos, nimirum an. 822, XVIII kal. Januarias, contigit mors Joannis.

CX. Suffectus Joanni *Marinus* Etruscus, quem aliqui appellaverunt Martinum, qui è vita exiit anno 884. Qua die, et quo mense, ignoratur (1).

CXI. Renunciatus tum Pontifex *Hadrianus II* Romanus, qui altero Pontificatus anno 885, tendens in Galliam, vix transmissa Pado, in morbum incidit, et extinctus, tumulo reconditus est in coenobio Nonantulae.

CXII. Post Hadrianum ad summum Sacerdotium ascendit *Stephanus V* Romanus (2). Ratam is habuit S. Nicolai, et

nodo Aquigrani anno 862, ac approbante, repudiavit uxorem, sibi que copulavit Waldradam. Actitata causa in Concilio Metensi anno 863, de quo proximo capite, et lata pro Lothario sententia, S. Pontifex Nicolaus, rescissis actis ejusdem concilii, aliud anno 865 in Galliis celebrari mandavit, in quo statutum fuit Lotharium turpiter peccasse. Quare à Nicolao; ut pelleret Waldradam, et Teutbergam reciperet, jussus est. Verum rediens ad pellicis amplexus, et re ad Nicolaum delata, Lotharius ad se purgandum, adeundi Romam frustra anno 867 licentiam petiit. Haec ab Hadriano obtenta, illuc se contulit anno 869. Tunc perjurio, et horribili execratione, sacra etiam usus Synaxi, affirmavit, se numquam post latam à Nicolao sententiam ad Waldradae accessisse consuetudinem. At perjurii, et execrationis suae poenam luit. Etenim praecitato anno 869 postquam laetabundus Romae discesserat, Placentiae die 8 Augusti morte inopinata decessit.

(1) Marianus Scotus et Sigebertus inter Marinum et Hadrianum III intrudunt Pontificem *Agapitum*. Commentitius est, et error inde ortus creditur, quod antea Hadrianus *Agapitus* vocaretur.

(2) Baronius appellandum censet *Stephanum Sextum*, et corrigendum existimat illius Epitaphium, productum à Manlio. Cur in enumerandis Pontificibus, qui vocati fuerunt nomine *Stephani*, varietas occurrat, diximus in Anot. ad *Stephanum II*. Epitaphium illud est:

*Hic tumulus Quinti sacros continet artus
Praesulis eximii Pontificis Stephani,
Bis ternis annis populum qui rexit et Urbem.*

Hadriani II et III sententiam, qua Photium interdixerant communione: excusavit Marinum, quo sedente ipse Photius fuit restitutus; atque effecit, ut Leo Sapiens, Imp. Graecorum, illum detruderet in monasterium. Obiit VI Pontificatus sui anno, Chr. Aer. 891, exeunte Septembri.

CXIII. Post Stephanum V electus est *Formosus*, Episcopus Portuensis. Varia de illo circumferuntur judicia, tum propter ea, quae ei primum contigerant, tum propter ea, quae post-hac evenerunt. Formosum enim è gradu dejecerat, et in Gallias relegaverat Joannes P. VIII, devinctum juramento se nunquam Romam, neque ad Ecclesiam suam reversurum. At sedi restituerat suae, et à juramenti vinculo solverat successor Joannis Marinus. Ita potuit summus Pontifex renunciari, licet dicatur primus, qui ab alia Sede translatus sit ad Romanam. Virtutibus, ac sapientia plurimum commendatur. Tumultuariam fuisse electionem Formosi, elevante se contra eum Sergio diacono, tradunt aliqui ex Luithprando: ideoque recensent hoc in loco Schisma 13 consignandum inferius. Cum à Vidone Imperatore res turbarentur Italiae, Formosus evocavit è Germania Arnulphum regem, à quo capta est Roma, expulsi hostes, et impetratum Augustum diadema. Id contigit anno 896, quo anno Formosus obiit, pridie nonas Aprilis (1).

CXIV. Electus post Formosum *Bonifacius VI*, qui sedit tantum diebus 15, atque à nonnullis existimatur violenter intrusus, atque ex Pontificum catalogo delendus (2).

- (1) De Formoso ita *Floardoardus* apud Mabillon Sec. 3. Benedict. p. 3.

*Praesul hic egregius Formosus laudibus altis
Evehitur, castus, parvus sibi, largus egenis,
Bulgaricae Genti fidei qui semina sparsit,
Delubra destruxit, populum coelestibus armis
Instruxit, tolerans discrimina plurima, promptus.
Exemplum tribuens, ut sint adversa ferenda,
Et bene viventi metuenda incommoda nulla.*

Invento à piscatoribus Formosi cadavere, atque ad Vaticanam Basilicam deportato, fertur sacras Imagines in loco Pontificem positum venerabiliter salutasse. Quod utique si verum est, ejus pietatis, ac religionis, necnon legitimi Pontificatus argumentum est maximum. Errasse puto Calvisium, qui Formosum obiisse ait die 14 Decembris. Defunctum in die sancto Paschatis, scribunt Contractus, aliique apud Pagium.

(2) Scelestum hominem, Apostolicae Sedis invasorem, à sacris Ordinibus degradatum, scribit Ven. Baronius ad annum 897, §. 1. Idem Baronius ad an. 904, §. 6, tradit hunc Bonifacium damnatum fuisse à Joanne IX. Intrusus fuisse dicitur factione *Sergii*, de quo paulo supra in *Formoso*. Fuit genere Etruscus, obiitque arthritico morbo.

CXV. Stephanus VI, Pontifex constitutus potentia Adelberti, Marchionis Tusciae, Formosum è sepulchro extrahi iussit, eumque ac si vivens fuisset, degradavit, exiit Pontificalibus indumentis, digitisque tribus abscissis, in Tiberim jactari praecepit. Cunctos, quos Formosus ordinaverat, gradu proprio depositos, iterum ordinavit. Verum et ipse Stephanus, post annum ac mensem Episcopatus, anno 897 in carcerem conjectus fuit, et strangulatus (1).

CXVI. Abrogavit Stephani contra Formosum acta *Romanus*, electus eodem anno 897, et post 4 menses extinctus sub initia an. 898.

CXVII. Viginti dumtaxat diebus sedit postmodum *Theodorius II*, qui Formosi cadaver in Apostolicam tumbam reduci iussit.

CXVIII. Tumultuaria deinde electione in locum Theodori, quidam substituere conati sunt Sergium diaconum; sed canonicè renunciatus est, et solemni ritu consecratus *Joannes IX* Tiburtinus, Sergio dejecto. Cassavit et Joannes acta Stephani VI adversus Formosum, hujusque ratas habuit Ordinationes. Vita functus est ineunte mense Augusti, anno 900, eique successit *Benedictus IV*.

CAPUT II.

NONI SAECULI RECENSENTUR CONCILIA.

QUAE de Formoso paulo supra narravimus, coactis Synodis mandata fuerunt executioni. Exhumatum ejus cadaver, et projectum in Tiberim à Stephano VI, praehabita an. 897 *Romana*, et rursus honorifice sepulcro reconditum anno 898, alia

(1) De Stephano VI ait Flodoardus:

Durus qui nostris, propriis ac durior instat.

Saeva quidem legat vivis, truciora sepultis;

Folconemque minis, Formosum concutit actis.

Fuit *Folco*, seu *Fulco*, Archiepiscopus Remensis, cui R. Pontifex Marinus, aut *Martinus II* miserat Pallium; Formosus vero amplissima contulerat privilegia, ab eodem Flodoardo descripta. De morte ipsius Stephani haec prae laudatus Flodoardus:

Vixit abhinc meritis dignam incurrisse ruinam,

Captus, et ipse, sacraque abjectus Sede, tenebris

Carceris injicitur, vinclisque innectitur atris,

Et suffocatum crudo praemit ultio letho.

Stephanum, tamen habuisse probabilem causam aliquam saevienti in Formosum, vita functum, neque hunc fuisse criminis prorsus expertem, affirmant aliqui cum Joanne Morino, p. 2 de Sacris Ordinationibus.

Romana Synodo, à Joanne IX. congregata. Fuerunt Romae aliorum Sacerdotum in Synodis causae discussae. Etenim anno 853 sub Leone IV, Synodali iudicio 63 Episcoporum depositus et damnatus est Anastasius, de quo supra. Depositus item Joannes, Ravennatum Episcopus, in *Romano* Concilio an. 861, sub Nicolao Magno, eodemque Pontifice, an. 864, eiectus è gradu Rodoaldus Portuensis, qui Apostolicae Sedis Legatus anno praecedente 863 interfuerat Concilio *Metensi*, et pecunia à Lothario corruptus, approbaverat ejus à Teutherga divortium, postea ab eodem Nicolao I, una cum antesignanis praefatae *Metensis* synodi Episcopis, condemnatum. Vide capite praecedenti *Adnot.* ad Nicolaum. Synodus item *Romana* an. 881 sub Joanne VIII, communionem privavit Athanasium Episcopum et Principem Neapolitanum, ob foedus initum cum Saracenis, junctaque cum eis adversus Italos arma. Alia id genus extra Urbem celebrata fuerunt Concilia. *Altinense* an. 802 in provincia Aquilejensi, contra Joannem, Ducem Venetorum, ob caedem ab eo patratam Joan. Patriarchae Gradensis: *Constantinopolitanum* an. 806 pro restituendo sacris ministeriis Josepho, quem sacerdotio interdixerat Patriarcha Tarasius: *Stramiacense* apud Lugdunum an. 836 ad ventilandam causam Agobardi Lugdunensis Episcopi, et Bernardi Viennensis, qui conjurationis in regem Ludovicum fuerant insimulati.

At quaenam in causa S. Ignatii C. P. et Photii Sedis ejus inuasoris habita fuere Concilia? Principio S. Ignatio ad Patriarchalem sedem evecto, in *Synodo C. P.* anno 854 percussus anathemate, et depositus fuit Gregorius Syracusanus, qui electioni ejusdem Ignatii totis lacertis obstiterat. Anno autem 861 jussu Michaelis Imp. indicta Synodo 318 Episcoporum, in locum Ignatii paulo antea depositi opera Bardae Caesaris, quem interdixerat ab Ecclesiae ingressu, suffectus est Photius, non repugnantibus legatis Apostolicae Sedis, Zacharia Ananiae, et Rodoaldo Episcopo Portuensi. Qui è Constantinopoli reduces an. 863 *Romana* in Synodo, praeside Nicolao I, ob male gestam legationem damnati fuerunt, lata etiam sententia adversus Photium, et Ignatii definita restitutione. Rursus anno 868 *Romana* in Synodo sub Hadriano II, ter dictum est anathema Photio: et proximo anno 869 celebratum est *Constantinopolitanum* Concilium IV, et Oecumenicum VIII. Huic subscribere Episcopi 109, neque enim admissi fuere qui stabant à partibus Photii; in quem pronuntiatum anathema, subscriptione Praesulum firmatum fuit calamis in sacro Calice intinctis. Defuncto nihilominus Ignatio, restitutus est Photius; depravato à Basilio Imp. animo Joannis VIII, et à Photio rursus

intruso, coactum est anno 879 Concilium aliud *C. P.*, oppositum praecedenti. Istud tamquam Oecumenicum jactant Graeci schismatici, et ei interfuisse ajunt Episcopos 383. Adfuere et Legati Joannis, Photio munera Pontificalium ornamentorum deferentes. Rejecta in eo Concilio particula *Filioque*; Leo Allatius, aliique illud refutarunt.

Ad extirpandas haereses habiti fuerunt alii Episcoporum conventus. Etenim Iconomachi rursus damnati fuerunt an. 814 in Concilio *C. P.* 270 Episcoporum sub Patriarcha Nicephoro; quamquam eodem anno Iconoclastae, Nicephoro deposito, et substituto Theodoto, pseudosynodo decreverint Imagines esse abrogandas. Verum harum cultus restitutus est sub Methodio, altero Concilio anno 842. Repullulans Theopaschitarum haeresis damnata rursus est anno 862 in Concilio Romano, sub Nicolao I. Praedestinatianorum haeresi: una cum Gothescalcho monacho, et presbytero, proscripta est an. 848 in Synodo Moguntina, et an. 849 in Carisiaca (1).

Plura demum Concilia pro disciplina Ecclesiastica fuerunt congregata, ut sub Carolo Magno Aquisgrani anno 802; Arelate anno 813; eodemque anno Remis, Turonis, et Cabilone; atque sub Ludovico Pio Aquisgrani anno 816; Parisiis anno 824; Aquisgrani rursus an. 828 etc.

CAPUT III.

DE HAERESIBUS EXORTIS SAECULO IX.

PAUCIS tertium caput expediam. Etenim de repullulantibus hoc saeculo haeresibus Theopaschitarum, et Iconomachorum, necessum non est plura dicere. De errore, et schismate Graecorum, quod maxime invaluit auctore Photio, et de rejecta ab illis particula *Filioque*, pertractatum est supra. Memoravimus quoque Thiotam pseudoprophetissam, quae audebat asserere diem et horam Judicii extremi minime à se ignorari: Moguntiae idcirco affectam verberibus, et in exilium expul-

(1) Haec tamen haeresis fictitia est. Gothescalchus praedestinationis et gratiae assertor, plures, clarissimosque patronos ac vindices adinvenit. S. Prudentium, S. Remigium, Florum diaconum, Lupum Ferrariensem, Rathamnum, monachum Corbejensem, et Synodum Valentinam anni 885, in qua capitula Carisiacae fuerunt rejecta. Vide Flod. lib. 3. Mabil. An. lib. 30. Fleury H. E. lib. 49 et librum nostrum 6 de Th. discipl. cap. 14, ubi de Gothescalcho plura. Vide infra cap. 4. Adverte duo esse distinguenda concilia Carisiaca, unum anni 849, in quo primum damnatus est Gothescalchus; alterum anni 853, in quo contra illum edita fuerunt quatuor Capitula.

sam; sed malo insanam, quam haeticam appellare. Prae-destinatiana autem haeresis eorum est, qui electionis, et reprobationis decreta ita adstruunt, ut necessum sit praedestinos salvari, et damnari reprobos; sed hanc haeresim tradidisse Gothescalchum, non est, ut vulgo dicitur, exploratum.

CAPUT IV.

DE SCRIPTORIBUS ECCLESIASTICIS NONI SAECULI.

PRINCIPIO eos, qui cum multiplici scientiarum genere fuerint exornati, in sacrarum litterarum studio praesertim locarunt operam, arbitror esse laudandos. Inter quos recenserem lubenter *Claudium* Hispanum, discipulum Felicis Urgelitani, promotum anno 821 à Ludovico Pio ad Episcopatum Taurinensem; scripsit enim in vetus ac novum Testamentum Commentaria permulta; nisi contra sacras Imagines, et Cruces debacchatus fuisset, suamque impietatem adversus Theodemirum, pium doctumque Abbatem Gallicanum, apologetico scripto temere vindicare curasset. Claudio itaque omisso, laudandi occurrunt *Haymo*, *Alcuini* discipulus, qui praeter *Breviarium Historicum*, et *Tractatum de Corpore et Sanguine Domini*, Commentaria edidit in Psalmos, in Isaiam, in Epistolas Pauli, in Apocalypsim, atque in Evangelia Homilias; *Paschasius Radbertus*, qui pariter praeter singularem librum de Sacramento Corporis, et Sanguinis D. N. J. C., et duos de Partu Virginis libros, Evangelium Matthaei, Psalmum 44 atque Jeremiae Threnos libris 21 luculenter exposuit. *Rabanus Maurus*, carmine et soluta oratione clarus, per divinarum Scripturarum amplitudinem longe lateque diffusus: *Bertharius* Abbas M. Cassini, ex cujus scriptis superest Opus QQ. in utrumque Testamentum; et *Remigius* Monachus Antissiodorensis, à quo conscripti fuerunt Comentarîi in omnes Psalmos Davidicos, in XII posteriores Prophetas, et in Epistolas Pauli. Quorum *Haymo* obiit anno 853. *Paschasius Radbertus* an. 851. *Rabanus Maurus* an. 856. *Bertharius* à Saracenis inactatus ad aram an. 884; et *Remigius* decessit circa annum 900.

Paschasius vero, Haymo, et Rabanus, quoniam de Sacramento Corporis et Sanguinis Domini egregie pertractarunt, eorum quoque numero, qui Ecclesiae illustrarunt dogmata, sunt recensendi. Ad quorum classem accessere *Agobardus*, vita functus anno 840. *Theodorus* Palaestinus pro fide Orthodoxa in Bithyniam relegatus anno 883. *Dungalus* monachus S. Dionysii, Parisiensis, cujus mors contigit paulo post annum 830;

et *Jonas* Episcopus Aurelianensis, qui obiit an. 843. Horum autem primus haeresim Felicis et Elipandi, Judaeorum pervicaciam, et Iconomachorum impietatem scriptis exagitavit; reliqui item pro SS. Imaginum cultu exercuerunt gloriosa certamina, ac duo praesertim postremo loco memorati, qui refutarunt Claudii Taurinensis Apologeticum. Exagitatis hoc saeculo de divina Praedestinatione quaestionibus, de his plura conscripserunt *Lupus*, cognomento *Servatus* (1), quem obiisse tradunt paulo post annum 861. *Florus* Diaconus Lugdunensis, qui Ecclesiae suae nomine anno 852 edidit librum de Praedestinatione contra Joannem Scotum, cognomine *Erigenam*. Duo item Monachi Corbejenses, *Christianus Druthmarus*, et *Ratramnus*; nec non *Gothescalchus* monachus Orbacensis, qui non ex charismate hanc subiit provinciam, et audiit tanquam Praedestinatianus. Personabat horum trium fama circa ann. 840. Acuere contra Gothescalchum calamos *Amulus* Lugdunensis (2), et *Hincmarus* Remensis, aliis quoque lucubrationibus praeclarissimus. Ambo adversus Gothescalchum scripserunt circa annum 850. Ad partes tamen Gothescalchi accessisse videntur *S. Prudentius* Treacarum in Gallia Episcopus, qui decessit anno 861, et *S. Remigius* Lugdunensium post Amulum Antistes, qui obiit post annum 875, qui acerrime pro veritate divinae Praedestinationis pugnarunt, Hincmari refutarunt Capitula, atque haeresim Praedestinatianam putarunt esse commentum, hoc nomine infamantium S. P. Augustini doctrinam. *Joannes Erigenas*, et ipse Gothescalchi oppugnator, cujus mentionem feci superius, anno 883 à discipulis Malmesburii graphiis confixus miserime interiit.

Historici hujus saeculi adnumerandi sunt, *Anonymus* auctor Annalium Francorum: *Nicephorus* C. P. auctor Breviarii Historici, et Chronologiae tripartitae: *Eginhardus* natione Germanus, qui edidit Vitam Caroli Magni, Breviarium Chronologicum, et Annales Pipini regis, Caroli M., et Ludovici Pii: *Andreas Agnellus* Ravennas, à quo conscriptae fuerunt Vitae Archiepiscoporum Ravennatensium: *Sergius* elegantissimus auctor Historiae *Iconomachorum*: *Eulogius* Hispanus scripsit

(1) Quidam *Lupum Servatum* à Lupo Abbate Ferrariensi distinguunt. At Baluzius, Sirmondus, Mabillon alique tradunt unum eundemque fuisse.

(2) *Amulus*, seu *Amolon* scripsisse dicitur contra epistolam Gothescalchi, sed hanc suppositam censent Mauguinus, alique viri eruditi; tum quia S. Remigius successor Amuli, Florus, et Lugdunensis Ecclesia pro Gothescalcho pugnarunt: tum etiam quia fragmenta, quae è scriptis Gothescalchi supersunt, doctrinam continent directe oppositam erroribus refutatis ab Amulone.

de Martyribus Cordubensibus: *Ernoldus Nigellus* res gestas Ludovici Imp. elegiaco narravit carmine: *Theognostus C. P.* descripsit Causam, et illatas S. Ignatio injurias: *Petrus Siculus* litteris tradidit Historiam Manichaeorum: *Ado Viennensis*, in Gallia Episcopus, Martyrologium, et Breviarium Chronicorum de sex aetatibus mundi: *Anastasius Abbas*, et S. R. E. Bibliothecarius, septimi, et octavi Generalis Concilii Acta, Historiam Ecclesiasticam tripartitam, librum Pontificalem, seu de Vitis PP. Romanorum, et Collectanea rerum spectantium ad historiam Monothelitarum, collegit atque disposuit: et *Usuardus*, monachus S. Germani, Martyrologium ex aliis hujus generis libris contextuit (1).

Monachorum regulas, ritusque Ecclesiae plures explicaverunt. *S. Benedictus*, Abbas Anianae, Codicem veterum Regularum, earumque exposuit Concordiam: *Amalarius Fortunatus*, Archiepiscopus Trevirensis, scripsit de ratione rituum baptismi (2): *Amalarius* alter Metensis, de Ecclesiasticis Officiis, et de Ordine Antiphonarii: *Walafridus Strabo*, Germanus, edidit inter cetera Opus de exordiis et incrementis rerum Ecclesiasticarum.

His addendi, qui de vario pertractarunt argumento, cujusmodi sunt *Aelfridus* regio ortus genere, qui Saxonum lingua Historiam V. Bedae, Psalmos Davidis, Gregorii M. Dialogos, aliosque libros descripsit: *Agobardus*, Lugdunensis Episcopus, cujus extant philosophicae lucubrationes de grandine et tonitruis: Juridicae de Jure Sacerdotii, de modo regiminis Ecclesiastici, et de divisione Imperii Francorum: Theologicae contra dogma Felicis, de Imaginibus, et de Judaicis superstitionibus; nec non Ecclesiasticae de divina Psalmodia, atque Antiphonis. Nec praetermittendi sunt *Methodius Homologeta*, id est, *Confessor*, Syracusanus, à quo praeter sacras ali-

(1) Martyrologium *Usuardus* ex Flori, aliorumque scriptis contextuit dicavitque Carolo Imperatori; et in lucem prodiit anno 1568 cum notis et additionibus Joannis Molani. Ex hac vita migrarunt *Usuardus* anno 806, et *Ado* an. 875.

(2) Obiit *Amalarius*, Trevirensis Archiepiscopus, anno 814, et *Amalarius*, diaconus Metensis, anno 837: *S. Benedictus* anno 821, eodemque anno *Theodulphus*, Episcopus Aurelianensis: *Walafridus* anno 849.

Theodulphus, cujus nuper meminimus, dum Gandavi detineretur in carcere, propterea quod Lotharium filium Ludovici Pii adversus patrem excitaverat, in supplicatione, quae agitur in Dominica Palmarum, modulans canora voce compositum à se carmen illud, *Gloria, laus, et honor, etc.*, quod in eadem supplicatione canitur modo in Latinorum Ecclesiis, ita praetererunt Ludovici, plebisque animum ad pietatem inflexit, ut statim Imperator ei reddiderit libertatem.

quas orationes collecti fuerunt canones Poenitentiales, et decreta de iis, qui post abnegationem ad fidem Catholicam revertuntur: *Auxilius*, incerti nominis Auctor, à quo pertractatum fuit de Causa Formosi Papae, de hujus Ordinationibus, et contra intestinas Romanae Ecclesiae discordias, atque *Theodorus Abucara*, Cariae in Asia minori Archiepiscopus, à quo profligati fuerunt eruditae lucubrationibus Acephali, Jacobitae, Nestoriani, Theopaschitae, Judaei, et Saraceni: sapienterque idem de Filio ὁμοουσιω, de Pane mystico, seu de Corpore Christi, de Verbi Dei Incarnatione, de origine boni et mali, necnon de quaestionibus aliis disseruit. Addendus est *Photius*, non semel duobus prioribus capitulis commemoratus: quem licet S. Ignatio, et Romanae Ecclesiae adversarium, et originis Spiritus Sancti à Filio impugnatorem acerrimum, negare tamen non possumus doctissimum sapientissimumque fuisse, prout commonstrant ejus *Μυρίβιβλον* seu Bibliotheca, *Νομοκάνον*, scilicet regularum Ecclesiasticarum lex et conciliatio, pluraque ἀνάδοτα, aut Opera superaddita.

Coronidem apponent tres Augusti Principes: *Carolus Magnus*, cujus habentur complures Epistolae, Capitularia collecta an. 827 ab Ansegiso Abbate, et libri *Carolini* nuncupati, de non adorandis Imaginibus latriae cultu, quos tamen permulti Carolo abjudicant: *Basilius* post Michaellem imperator Graecorum, qui scripsit capita Exhortatoria 66 ad Leonem Filium, et librum de Jure, qui periit; deditque operam, ut augetetur, ac perficeretur Graecorum *Μηρολόγιον*. Denique *Leo Sapiens* praedicti Basilii, et Eudociae filius, cujus habentur orationes elegantissimae, in lucem editae à Gretsero, aliisque; delectus Legum, Constitutiones, liber de re militari, et Epistola contra Saracenorum impietatem, atque blasphemias. His accedit Homilia de Spiritu Sancto contra Photium, edita in lucem à Viro Cl. Scipione Maffejo, anno 1751.

C A P U T V.

AUGUSTORUM CAESARUM, SANCTORUMQUE RECENSIO.

IMPERIUM Occidentale extinctum saeculo V in Augustulo, erectum est iterum in *Carolo Magno*, anno 800, in die Nativitatis Domini declarato *Augusto*. Obiit autem invictissimus Princeps anno 814, die 28 Januarii, post administratum Francorum regnum annis 45, et Romanum Imp. annis 13. In Beatorum numero idem Carolus colitur ab Ecclesia (1).

(1) Inter Sanctos quidem relatus fuit à Paschali III; at is legitimus non

Decorantur vero haec saeculi initia Sanctorum Nataliciis. Obierunt enim an. 804, die 11 Januarii *Paulinus Aquilejensis*: an. 806, die 25 Febr. *Tarasius C. P.*: anno 809, die 26 Martii *Ludgerus Monasteriensis*, apostolus Saxoniae: an. 813, die 4 Aprilis *Platonius monachus*: atque per id temporis à Saracenis Christianorum plurimi in Syria necati sunt, plurimi etiam in Cyprum fugerunt.

Successit Carolo M. *Ludovicus Pius*, ei natus ex *Ildegarde*: cui tres filii *Pipinus*, *Lotharius*, et *Ludovicus*, suscepti ex uxore *Hermingarde*, quos reges creaverat, anno 833 conjuratiōe facta insidias moliti sunt, eumque in coenobium detruserunt, quoniam ducta secunda conjuge *Juditha*, ex hac procreaverat *Carolus*, quem ut haeredem constitueret, necessum erat aliorum imminuere ditōnem. Verum dissentientibus tribus illis fratribus, in imperium restituitur, et regnavit usque ad annum 840, quo decessit XII kal. Junias, exacto imperii sui anno 26 (1).

Fastis Sanctorum prae ceteris habentur inscripti, 12 die Martii *Theophanes* monachus, vita functus anno 818, 3 Aprilis, *Nicetas Abbas* mortuus an. 842, 12 Novemb. *Theodorus Studita* m. an. 826, 11 Martii *Euthymius* Episcopus Sardicēsis m. anno 828, 13 ejusdem mensis *Nicephorus C. P.* ipsomet anno defunctus; aliique permulti, exilia, aerumnasque passi pro sacrarum Imaginum cultu. Trajecti etiam *Fridericus* Episcopus Martyr, occubuit an. 838, die 18 Jul., quod regem redarguisset ob introductam pellicem consanguineam.

Ludovico Pio successit in Imperio *Lotharius*, filiorum ejus natu maximus (2). A Paschali I, anno 823, vivente patre, ac-

fuit Pontifex. Vide Hist. saeculi XII cap. 51 et 6. *Carolus M.* qui an. 774 in Italiam contra *Desiderium* venerat, et *Hadrianum* Pontificem strenue juverat, rediens anno proximo in Gallias confirmavit donationem parentis sui factam Romanae Ecclesiae. Addidit ducatum Spoletinum, et insuper an. 781 integrum territorium Sabinense. Rursus an. 787 Capuam, et subjecta oppida. Vide praecedentis saeculi Appendicem.

(1) *Juditha*, Ludovici secunda uxor, et mater *Caroli Calvi*, filia fuit *Guelphi Altorfiensis* in *Servia Comitum*, elegantissimae formae mulier et impense à viro adamata. Nihil itaque mirum, si conjugis hujus consilio *Ludovicus* imperium inter *Lotharium*, et praedictum *Carolus* divideret, aliorumque filiorum imminuta ditōne, dissidiis, quae magnam reipublicae attulerunt perniciem, occasionem praebuerit, nimium indulgens sagacissimae foeminae amorī.

(2) *Lotharius* Germanorum lingua *Ludherr*, *Ludherus*, quo vocabulo significatur *Populi Dominus*. *Lotharius* declaratus fuit à patre rex Italiae, et imperii collega anno 817. Post plura cum fratribus certamina, cum iis tandem convenit, ut ipse cum titulo imperatoris *Austrasiam*, *Burgundiam*,

ceperant Augusti nomen, et Langobardici regni coronam. In divisione paternae dititionis obtigit ei Austrasiae regnum, dictum post hac Lotharingia. At fratrum invadens principatum, cum his infeliciter gessit bellum; cumque imperasset annis 15, attonsus in monachum in Abbatia ad Prumiam sita, anno 855 nuncium saeculo, imperioque remisit. Renunciatus tum Imperator *Ludovicus II*, filius Lotharii, et Hermingardis, litterarum cultor, aequitatis studiosus, et eleemosynarum largitor munificentissimus: qui pulsus ex Italia Saracenis, atque Normannis è Gallia, obiit Mediolani anno 875, imperii autem 20.

Capta à Saracenis an. 845 Phrygiae civitate Amorio, Martyrii palmam perceperunt quamplurimi, inter quos 42 laudant Martyrologia, pridie nonas Martias: obiitque circa haec tempora die Novembris 4 *Joannicius* montis Olympi in Bithynia celebris anachoreta. Apud Italos mactarunt plurimos Saraceni, ex Hispania, et Africa acciti à Siconulpho, et à Duce Beneventano Radelgiso anno 843, qui ulterius diripuerunt Montis Cassini monastetium, sublatis inde immensis regum Francorum donariis, 130 libris auri purissimi, argenti nongentis, gemmarum, et auri signati copia quam maxima. Septies autem locupletissimas depopulati sunt aedes. Eorundem Saracenorum anno 852 effervuit Cordubae persecutio: in qua *Eulogius* presbyter, *Aurelius* et *Felix*, *Flora* et *Maria* virgines, *Joannes*, *Isaac*, et *Georgius* monachi, aliique plurimi martyres occubuerunt. Quorum colitur in Fastis Sanctorum memoria die 11 Martii, 24 Novemb., 20 Augusti, et 16 Septembris (1). Viennensis in Galliis Ecclesia die 23 Januarii festum agit *Bernardi* Archiepiscopi: *Athanasiae* viduae Graeci, et Latini die 14 Augusti; et ne catalogum contexam prolixiorem, *Theodora* Imperatricis 11 Febr. Menologia Graecorum.

et Italiam teneret; Carolo cederent, quae à mari Britannico usque ad Mosam extenduntur: Ludovico quidquid continetur in Germania ultra Rhenum: Pipino Aquitania. Monasterium, quod an. 855 ingressus est, apud Treviros situm dicitur, at inde duodecim distat leucis. A flavio, quem incolae *Prum* vocant, appellatur Prumiense, et oppidum Prumia. Spectat celeberrimum illud monasterium ad Monachos S. Benedicti. Obiit Lotharius anno 855, III kalendas Octobris: suscepit ex Hermingarde, filia Hugonis Comitis, quam uxorem duxerat an. 821 tres filios, Ludovicum, qui ei successit in Imperio, Lotharium regem Lotharingiae, et Carolum paulo post mortem patris sublatum è vivis.

(1) Inter MM. Cordubenses recensentur item *Aurea V.* 19 Julii. *Argimirus* Monachus 28 Jun. *Columba* 27 Sept. *Sisenandus* 16 Jul. *Paulus* et *Theodemirus* 20 ejusdem mensis. Memoria etiam agitur *Emiliae*, et *Hieremiae* 15 Sept. *Rogelli*, et *Servidei* proximo die 16. *Leovigildi*, et *Christophori* 20 Augusti etc.

Modo ut ad seriem Augustorum revertar, Ludovico II, absque masculina prole defuncto, successit anno 875 *Carolus II*, filius Ludovici Pii ex Juditha, *Calvus* calvitie capitis cognominatus. Huic autem, nondum expleto biennio, sublato è vivis, veneno sibi propinato à medico quodam Judaeo, suffectus est in regno Francorum, at non in Imperio, Ludovicus III, appellatus *Balbus*, ei natus ex Hermintrude. Imperator enim renunciatus est *Carolus III*, à corporis habitudine *Crasus* denominatus, nepos praedicti Caroli Calvi et Lotharii. Atque is à Joanne VIII, coronatus anno 881. Ricarda, filia Scotiae regis inique repudiata, tanquam regni impos depositus est anno imperii sui 7, Chr. Aer. 887. Quarto post Caroli Crassi abdicationem anno, id est 891, *Wido* dux Spoleti, contra nitentibus Arnulpho, filio ex Carentina pellice Carolomanni, filii Ludovici, regis Germaniae, et Berengario Forojuliensis, obtinuit imperium, quod abrupta repente vena anno 894 cum vita dimisit. Post quem habenas suscepit Widonis filius *Lambertus*, ab Arnulpho superius laudato, dejectus è solio anno 890, etsi vixerit usque an. 898, quo anno inter venandum ab Ûgone filio Manfredi Comitis Mediolanensis occisus est, sparso rumore ex equo lapsum caput silicibus elisisse. Verum neque Arnulpho, cui Formosus Papa an. 896 imposuerat diadema diuturnum fuit imperium: decessit enim anno 899 corpore vermibus et pediculis putrefacto: unde extat de illo Epigramma:

*Normannos vicit, sed non animalia tetra,
A quibus, ut quondam Sylla, peresus obit (1).*

Reliquit Arnulphus ex Deyta secunda uxore *Ludovicum*, patri à Principibus Germaniae suffectum, sed revera numquam coronam accepit Imperii, unde non videtur inter Imperatores computandus. Arnulphi itaque successor fuit *Ludovicus III*, filius Bosonis regis Arelatensium, coronatus à Benedicto IV an. 900. Hunc *Berengarius*, dux Forojuliensis, anno 902 Veronae cepit, et excaecavit, occupavitque totum Langobardicum regnum. Ipse tamen Berengarius non est appellatus *Imperator* ante annum 916, ut proximo saeculo dicendum est.

Per pauca modo de sanctis viris subjiciam. Commemoravi

(1) De *Cornelio Sylla* scribit Sex. Aurelius Victor de Viris Illust. num. 75: *Republica ordinata, Dictaturam deposuit; unde sperni coeptus Puteolos concessit; et morbo, qui Phthiriasis vocatur, interiit.* Est autem *φθιρῆσις* morbus Pedicularis, à *φθῆσις* pediculus, nomen trahens.

enim superiori capite *Benedictum* Anianae Abbatem, et *Bertharium* Cassinensem; quorum primus ad perennem vitam migravit an. 821, alter martyrio à Saracenis affectus an. 844. Ad haec Martyrologiis inserta sunt nomina die 4 Februarii *Ramberti* Bremensis Episcopi: 10 Sept. *Theodardi* Episcopi, et Martyris Leodiensis: 12 Febr. *Antonii C. P.*: 23 Octobris *Ignatii* Episcopi, pariter C. P. Horum primus anno 888, alter anno 889, tertius anno 894, quartus anno 895 è corporis evolarunt ergastulo.

Quoniam vero praemissa Augustorum series attinet ad Imperatores Occidentis, subjiciendus eorum, qui in Oriente imperarunt, indiculus. Ireni itaque anno 802 relegatae in insulam Lesbum successit *Nicephorus*, Διοσγόρητα, id est, qui expensarum aliarumque rerum tenebat rationem; Nicephoro interfecto à Crummo rege Bulgarorum anno 811 *Michael Curopalates*: huic sponte imperium abdicanti, ut monasticam ageret vitam, anno 813 *Leo V*, Armenus Iconomachus: Leoni vulneribus in sacra aede confosso, anno 820 (contigit haec caedes in Natalitiis Domini, hora undecima postmeridiana): *Michael II* cognomine *Balbus*, sacrarum Imaginum, omniumque Catholicorum immanissimus insectator: Michaeli extincto an. 829 *Theophilus*, et ipse Iconomachus: Theophilo extincto an. 842 *Michael III* Porphyrogenetus, una cum matre sua Theodora, religiosissima atque piissima. Trucidato autem Michaele ebrío ac temulento, imperium consecutus est anno 867 *Basilus Macedo*, cultor Imaginum, et Orthodoxus, cui è vivis erepto 886 suffectus est *Leo VI*, Sapiens, et Philosophus nuncupatus; qui vixit, et administravit imperium usque ad annum 911.

CAPUT VI.

NONI SAECULI DOGMATA, ET DISCIPLINA.

TAM perspicue substantiae panis et vini conversionem in corpus, et sanguinem Domini, quam *Transubstantiationem* appellamus, tradiderunt saeculi hujus Scriptores, ut Paschasius Radbertus et alii, qui de hoc argumento pertractarunt, perperam dicantur à Novatoribus à majorum fide et dogmate descivisse. Custoditum tam caute Trinitatis dogma, ut Hincmarus in hymno Martyrum, non ea verba, *Te Trina Deitas*, sed ista, *Te summa Deitas*, ut modo legitur enuntiandum esse contenderit, ne quis in una deitate plures gradus suspicaretur: quamvis ea phrasis recte usurpetur in hymno Corporis Christo edito à S. Thoma, ad personarum numerum, non ad

naturam divinitatis, voce illa *Trina* relata. Extiterint autem, vel non, Praedestiniani saeculo IX proculdubio fideles omnes execrati sunt istiusmodi enunciationes. *Deus est auctor peccati, praedestinat impios ad malum, creat permultos ut pereant, et reprobi necessitate damnantur inevitabili.* Quidquid moliti fuerint Iconomachi, exhibitus est, et scriptis, martyrumque sanguine confirmatus, sacrarum cultus Imaginum, divinumque Paraclatum esse Patris, Filiique Spiritum, et ab utroque procedere, adversus Graecos refractarios, cuncti professi sunt orthodoxi.

Ad disciplinam vero quod attinet, in Formoso, Ignatio, Photio exempla habemus degradationis. Residentiae Parochorum debitum ostendit Leo IV in depositione Anastasii, presbyteri Cardinalis. In iteratis à Stephano VI ordinationibus Formosi, error quidem facti, at non Apostolicae Sedis, intervenit aliqua Constitutio. Chorepiscopi, quoniam sese Episcopis temere aequiparabant, Synodorum definitionibus fuere sublatis, atque posita saluberrimis constitutis clericorum, laicorum, laicorumque licentiae repagula. Tanta cura immunitas servata fuit honorum Ecclesiarum, ut ea de causa Fulco, Remensium Antistes, reprehenderit principes, ac mortem anno 900 subierit. Gratanter Occidentis Imperatores, Carolus Magnus, et posteriori à Romanis Pontificibus acceperunt coronam: Aquisgrani argenteam, tamquam reges Germaniae, Modoetiae, vel Mediolani ferream tamquam reges Langobardorum, et Romae auream è Pontificis manu, ut Imperatores recipere consueverunt (1). In usu fuit aquae fervidae, et ferri candentis expe-

(1) Referunt Historici ad annum 816 inventionem corporis *S. Jacobi* Apostoli Compostellae in Hispania, ibidem Alphonso Casto regnante. Corpus *S. Marci* Evangelistae, furto sublatum è templo Alexandriae, Venetias à quibusdam mercatoribus delatum, tradunt anno 820, postremo anno Leonis V Iconomachi; et corpus *S. Bartholomaei* Apostoli ex insula Lipari translatum est Beneventum, anno 840 juxta Chronicum Sigeberti.

Praedicatum Evangelium in Dania ab *Ebone* Remensi Episcopo, illum misso à *S. Paschali I*, Romano pontifice, anno 823, et sacro regenerationis lavacro tinctus est anno 826 rex Danorum *Heroldus*. Christianae item religioni nomen dedit anno 878 alter Daniae rex *Gitro* nomine. Svevos Cimbroisque ad Christum convertit *S. Anascharrius*, Monachus Corbejensis, primus Episcopus Hamburgensis, deinde Bremensis Archiepiscopus, consecratus anno 833, sedente Gregorio IV. Daniam antea, comite Ebbone, de quo supra, petierat. *Cyrillus*, ac *Methodius* monachi, hortante Theodora Augusta, matre Michaelis III, circa annum 850, ad revocandos ab idololatria Mysos, Bulgaros, aliasque gentes sese applicuerunt.

Leo III, quem ex hac vita discesisse diximus anno 816, pretiosissimum Christi Sanguinem, Mantuae, ut fama erat, una cum Corpore *S. Lon-*

rimentum; quo innocentiam comprobavit suam Richarda, filia regis Scotorum, et uxor Caroli Crassi, à viro propter adulterii suspicionem repudiata, atque ulterius marito ad concubitum inepto, se virginem patefecit coram Vercellensi Antistite Luidardo. Mirifice propagatum est, et ubique floruit Monasticum S. Benedicti Institutum.

APPENDIX.

EXTERNAE RES ATTINGUNTUR.

FRANCORUM reges iidem fuere, ac Imperatores cap. 5 descripti, usque ad *Carolum III* cognomine *Crassum*: cui an-

gini Martyris, qui lancea latus Domini pendentis è cruce transfixit, reperi-
tum, rogante Carolo Magno, recognovit, et rei veritatem dicitur compro-
basse. Historici id referunt ad annum 804: Bollandus ad diem 15 Martii:
Honoratus à S. Maria in Animadversionibus criticis, et Card. Lambertinus,
seu Bened. XIV, libro 4 de Canoniz. SS., de hoc Leonis III iudicio
pertractant. Proferunt et Baptistae Mantuani versus, ex libro 1 *de Sacris*
diebus, seu III Fastorum, ubi de Sancto Longino ait:

Saecula post aliquot tua sunt translata per undas
Corpora in Italiam, Christi cum Sanguine sacro
Ad crucis excelsae quondam vestigia lecto,
Atque in vase brevi tecum post fata sepulto.
Ultima divino sedes tibi, Mantua, nutu
Hospitiumque fuit, mediis ubi moenia in undis
Dicitur antiquus quondam posuisse Bianor.

Idem in Aprili, *De Sanctis Leonibus*:

Tertius in regno Primi pervenit ad annos,
Atque diu Romanorum foedissima passus
Jurgia, damna, minas, iter est ingressus ad Alpes,
Ut sibi Gallorum regem sociaret, et illo
Auspice, terrorem Romanae evaderet irae,
Dum meat, audito Sancti rumore cruoris
Nuper adinventi, gressum convertit ad urbem,
Nomina cui fecit virgo Cadmeja Manto:
Et quae purpureus sanguis faciebat in horas
Mira opera intuitus, credi debere putavit
Effusum nostra pro libertate cruorem.

Sinimus pius et inveteratas populorum traditiones in suo robore permanere, penitus omissis difficultatibus, quae circa hanc Mantuanae Urbis, et consimilem Sarzanensis, pretiosi Sanguinis Reliquias, possent moveri. Non opus est, ut in hujus generis immoremur controversiis. Longinum Caesareae in Cappadocia passum tradunt Martyrologia, et Scriptores laudati à Ven. Baronio in notis ad Romanum Idibus Martii. Viget apud nos traditio vetusta, corpus S. Longini servari apud nostrates, et asservari sub ara maxima in templo S. P. Augustini de Urbe. Porro Ecclesiasticorum Annalium Parens in praecitatis Notis inquit: *Sancti Longini venerandum corpus Roma asservari praecepit in Ecclesia Sancti Augustini.*

no 889 suffectus est *Odo*, filius Roberti, Andium ducis, à genere Caroli Magni alienus. At anno 898 rediit regnum ad *Carolus IV*, filium Ludovici Balbi, cognomento *Simplicem*, qui è throno ejectus fuit anno 923, egitque animam anno 929.

In Hispaniis vero post Alphonsum Castum anno 829, consecutus est regnum *Ramirus I*; anno 850 *Ordonius*, et anno 866 *Alphonsus III*, cognomine *Magnus* (1).

Saracenorum vero Caliphae dominatores Orientis fuerunt, *Aaron-Rachid*, à quo anno 801 legati, elephas, et donaria complura ad Carolum Magnum missa fuerunt. Huic extincto, Hegyrae anno 193, Christianae Aerae 809, successit *Mahomet-Alamin*, quem ad rempublicam regendam ineptum, anno 813, Hegyrae 198, dejecit frater *Abdalla-Almamon* (2). Obiit Almamon anno 833, Hegyrae 218, eique suffectus est *Mahomet-Almoutasem*; quo anno 838, Amorio, urbe Phrygiae expugnata, incolae omnes in ore gladii intefecti fuerunt. Fatis cessit Almoutasem anno 842, et Hegyrae 227, suffecto illi filius *Aaron-Alovatec Aboujafar*. Immodica venere extincto Alovatec anno 846, Hegyrae 231, renunciatus est Calipha *Jafar Alboulfader*, cognominatus *Moutevaquel*. Huic interfecto anno Hegyrae 247, Chr. 861, successit parricida *Mahomet Mostaser*, anno proximo extinctus. Arripuit tum imperium *Ahmed*, minimus filius Caliphae Almoutasem, interfectus anno 865, Hegyrae 251. Regnavit postmodum *Mahomet-Molutaz*, filius Caliphae Moutavaquel, qui obiit anno 869, Hegyrae 255. Successit huic *Moutamid* anno 870, Hegyrae 256, voluptatibus deditus, cujus mors contigit anno Hegyrae 279, Aerae communis 892. Defuncto Moutamid, regnum occupavit nepos ejus *Ahmed*, ob libidinis excessum extinctus Aerae vulgaris 902, et Hegyrae 289.

Descripta modo Calipharum Saracenorum serie, memoria repetendum est, illos anno 746 depopulatos Siciliam, horreum Romani populi, insulasque finitimas, Romam usque profectos, Vaticanam diripuisse Basilicam, multisque abductis

(1) Regnavit apud Anglos, sublata anno 818 Heptarchia, *Egbertus* usque ad annum 857. *Etevalphus* usque ad an. 857. *Ethebaldus* ad an. 860. *Edelbertus* 765. *Edelredus* 872. *Alfridus* usque ad annum 899. Deinde *Eduardus I* usque ad annum 925.

(2) Calipha *Almamon*, Mathematicus nomine *Benhonaim* Geographiam Ptolomaei vertit ex graeca in arabicam linguam; eodemque Calipha juvente, facta est geometrica totius terrae extensionem assequendi regula per lineam et gradus Meridionales: quod post annos supra nongentos, regnante Ludovico XIV, perfecerunt iterum doctissimi Galliarum Astronomi.

civibus, multis caesis, per viam Appiam contendisse Fundos, atque ea incensa urbe, consedissee juxta Minturnas in paludibus Marii. Ad Romae vero civitatis praesidium, anno 848 Leo IV addidit, cinxitque moenibus partem illam, quae dicitur *civitas Leonina*, ne ulterius excursionibus hostium pate- rent Aedes Apostolorum. Tentarunt tamen Saraceni nova in- structa classe ad Romanum littus appellere; sed maris tempe- state, et Neapolitanorum jactati pugna, anno 849 miserrime perierunt. Anno insuper 856 Benevento egressi, devastarunt Neapolim: quo anno Romae Tiberis supra modum exundatio plura attulit incommoda, superveniente maxime pestilentia. Excidium urbi Salernitanae, et deinde universae Calabriae, anno 871 iidem Saraceni attulere. In Africa item anno 893 urbes, templa, hominesque igne ferroque vexarunt.

Verumtamen non omnia Saracenorum feritati prospere contigerunt: siquidem an. 848 à Lothario Imperatore, Bene- vento expelluntur. Illos item anno 866 bello lacesivit, et Ba- rio arcta obsidione conculsit Ludovicus II. Salerno rursus il- los Ludovicus ejecit anno 874, ibique ipsorum Saracenorum, qui ex Africa advenerant, princeps Abdala, dum niteretur in templo SS. Martyrum Fortunati et Caji comprimere virginem, lapsa è tecto trabè, peremptus est illaesa omnino puella. Extra Italiam pariter Saraceni non semel fuerunt attriti. In Hispa- nia quippe rex Ramirus, anno secundo regni sui, septuaginta Saracenorum millia trucidavit; atque anno 880 ab imperatore Basilio expugnata, et deleta est illorum classis, qua Orientis oras plurimum infestabant.

In Gallias anno 845 irruerunt *Normanni* è Norvegia, et Svecia profecti, duce illorum rege *Horich*. Germania item ab Hunnis anno 889 miserrime fuit devastata.

Alia, quae Chronicorum Editores adnotarunt, perfun- ctorie recenseo, id est, terremotum, quo Romae primo hujus saeculi anno corruiet S. Pauli Basilica: vastatam an. 807 Rhodum ab Aaron-Rachid: infelicem Pipini contra Venetos expe- ditionem anni 810, haud feliciorern Bernardi, filii Pipini, adver- sus Ludovicum Pium, à quo devictus anno 817, erutis oculis miserabiliter obiit: Forum Julium anno 828 direptum à Bul- garis: basiliscum Romae anno 847 pestifero halitu homines interimentem, ut dixi cap. 1 in not. ad S. Leonem IV, alte- ram, et exitiosissimam Tiberis exundationem anni 856, ab Anastasio commemoratam: occupatas anno 878 à Saracenis, et fere deletas Syracusas: ab iisdem incensum an. 884 mona- sterium Cassinense, atque interfectum Abbatem Bertharium, praelaudatum capite 5 obitum Joannis Scoti, viri doctissimi,

quem in Anglia anno 883 discipuli graphiis necarunt, prout innuimus capite 4 nuper citato. Quamquam vero Graecis consilium Imperatricis Irenis transeundi ad nuptias Caroli Magni, de qua rediximus praecedenti saeculo, pagina 211, magnopere displiceret; nihilo tamen minus *Nicephorus*, qui relegata Irene in Lesbum, insulam maris Aegaei, urbemque Mitylenem, Graecorum consecutus est Imperium, passus est duos appellari Imperatores, Orientis unum, et alterum Occidentis; eodemque anno 802, quo ipse ad Imperii *Orientalis* fastigium eventus fuit, Carolum Magnum agnovit, tamquam *Occidentalis* Imperii Augustum, atque supremum dominatorem. Ita duo coaluerunt Imperia, utriusque finibus constitutis. Amplissima autem Venetorum Respublica duos per id temporis creavit Duces; quorum unus cum uno, alter cum altero Imperatore de rebus politicis pertractaret.

Castigati, cultique fuerunt hoc vertente saeculo mores. Instructi exercitus clypeis, arcubus, telis, cassidibus, thoracibus, aliisque armorum, quae in desuetudinem abierant, generibus. Magistri, seu Tribuni Equitum munus, in Galliis praesertim, cohonestatum est titulo dignitatis, proceribusque collatum. *Salica* lex, eorum Francorum propria, qui à *Sala* flumine *Salii* à Strabone, aliisque Geographis denominantur, decernebat autem filiorum ac posteriorum haereditatem; cum ante inviolata perseverasset, coepit imperante Carolo Magno immutari. Constat haec immutatio ex ablato Saxonibus ab eodem Carolo jure successionis, quod anno 814 restituit eis Ludovicus Pius, atque ex hujus inter filios divisione facta anno 817, 833 et rursus anno 836, quae in seipsum, ut narravimus, provocavit eorumdem filiorum arma. *Christianissimi* Regis titulus collatus fuit *Carolo Calvo* anno 859, in Synodo Saponariae, vulgo *Savonieres*; quo titulo à Stephano II cohonestatus fuerat rex Pipinus anno 755. Proprius autem titulus idem evasit Regum omnium Galliarum ab anno 1469, et à regno Ludovici XI. Secernebatur hoc nono saeculo conditio hominum indumentorum diversitate; vetitumque vilioribus in vestibus incedere pretiosis. Ipse Carolus Magnus, ut litteris prodidit Eginarthus, tunica lanea, hiemali tempore pellibus lutrae, animantis amphibii, induebatur. Obtinuit in iudiciis *crucis* experimentum, praeter commemorata capite sexto ferventis aquae, ferrique candentis, et pro illo sententia proferebatur, qui diutius tenuisset manus extensas, atque in crucifixi modum conformatas.

Praeter enumeratos cap. 4 perpauci extant scriptores, hic recensendi. *Sabbatius*, jubente Leone VI Σάβω, collectionem

legum, quae fuerat inchoata imperante Basilio, Leonis patre, perfecit, atque sex voluminibus, quae inscribuntur *Basilicum*, sive *Basilica Jura*, complexus est. Regio ortus genere, et stylo, moribusque candidus fuit *Nithardus*, qui scripsit de dissidio filiorum Ludovici Pii. Libri Ptolomaei Astronomici, quorum titulus *Almagestum*, in arabicam linguam translati fuerunt anno 827 in urbe Babylone, jubente Saracenorum rege *Almemon*, sive, ut Scaliger, et alii quidam vocant, *Maimon*. Cum autem iidem libri anno 1230, jussu Friderici II, Romanorum Imperatoris, ex Arabica in latinam linguam conversi fuerint, sequitur Ptolemaicam Astronomiam graece primum conscriptam, apud Latinos obtinuisse, antequam lingua Graecorum in Europa eadem Astronomia nota foret. Obscuri admodum, et fortassis commentitii, Scriptores duo Genealogiae regum Frisiae, *Solco*, et *Sivardus*. *Michael Psellus*, summus philosophus, et praeceptor Leonis Byzantini, itidem philosophi, distinguendus ab altero cognomine, de quo in saeculo XI. Praeclaros Poetas, quales extiterunt inter Latinos imperante Augusto, floruisse inter Arabes sub Calipha *Aaron Rachid*, cujus supra meminimus, tradunt complures. *Photius*, quem commemoravimus supra capite quarto, scripsit quoque in Aristotelis *Categorias*. Anonymus, qui Belga creditur, labente nono saeculo litteris tradidit res gestas Normannorum. Carmen inscriptum de *Sobrietate* nuncupavit Carolo Calvo *Gallus Milo*; sed is inter Scriptores Ecclesiasticos, si omnes et singuli forent numerandi, locum haberet, cum Vitam *S. Amandi* exaraverit. Adde *Hugobaldi* Poema de laude *Calvorum*, cujus lepidum illud initium.

Carmina clarisonae Calvis cantate, Camoenae.

DECIMUM

ECCLESIAE SAECULUM.

CAPUT I.

SUMMI ROMANAE ECCLESIAE PASTORES.

VITA functo Benedicto IV, inter Romanos PP. CXIX, quem diximus administrasse post Joannem IX. Ecclesiam, anno 903, Octobris labente mense.

CXX. Necnon Leone V Ardeatino, sive ex Rutulorum in Latio colonia, statim post Benedicti obitum subrogato, de quo Flodoardus,

Emigrat ante suum, quam luna bis impleat orbem.

CXXI. Atque etiam *Christophoro*, qui eodem anno 903 exeunte Novembri, excelsam occupaverat sedem, hanc coacto deserere, et primo in coenobium, deinde in carcerem tradidit Leo Marsicanus, his, inquam, extinctis, Ecclesiae regimen susceperunt saeculo X, *Sergius III, Anastasius III, Landus, Joannes X, Leo VI, Stephanus VII, Joannes XI, Leo VII, Stephanus VIII, Marinus II, Agapetus II, Joannes XII, Benedictus V, Leo VIII, Joannes XIII, Benedictus VI, Donus II, Benedictus VII, Joannes XIV, Joannes XV, Gregorius V, et Silvester II.*

CXXII. *Sergius* itaque, etsi post *Theodorum* per vim et illegitime fuerat intrusus, *Christophoro* tamen canonice suffectus est, tenuitque Episcopatum ultra annos septem, fatis cedens anno 911, desinente Sextili, in eo magnopere vituperandus, quod cum *Marozia* stupri habuerit consuetudinem, et *Formosi* cadaver iterum è sepulchro erui mandaverit; laudandus tamen, quod *Lateranensem Basilicam* instauraverit, atque decoraverit aureis, argenteisque ornamentis.

CXXIII. Dignus erat, ut diutius sederet successor *Sergii Anastasius*, vir probus atque integerrimus, sed hunc post biennium mors rapuit an. 913, mense Octobri, ex *Chronico Victoriano*.

CXXIV. Puderet, nisi veritas cogeret, enarrare, non tantum *Sergium III*, verum etiam *Landum Sabinum*, Pontificum obtinuisse culmen, opera *Theodoraë*, matris *Maroziaë*, et nutu impurissimi scorti dejectos, intrusosque Pontifices: at *Landum* quam citius, nempe anno 914 mense Aprilis, è vivis inevitabile fatum subripuit.

CXXV. Ejusdem *Theodoraë* potentia ad summum Pontificatum evexit *Joannem X*, Romanum, cujus illa deperibat amore, atque *Landum* prius *Bononiaë*, deinde *Ravennae Antistitem*, creari curaverat. At *Joannes* anno Pontificatus 15 inchoato, id est, anno 928, opera *Maroziaë*, ejusque viri *Vidonis*, marchionis *Thusciae*, mancipatus est custodiae, etposito super os illius cervicali pessime suffocatus.

CXXVI. Leonis VI,

CXXVII. Et *Stephani VII* nomina tantum scimus, inquit ex *Leone Marsicano Papius*. Illum tamen filium cujusdam *Christophori Primicerii*, et post mensem septimum ineunte

Februario an. 929, obiisse tradunt, qui post Panvinium, et Venerabilem Baronium scripsere. Stephanum vero decessisse conjectant mense Martio, anno 931, quoniam Scriptor coaevus Flodoardus de illo inquit:

*Binos praefulget in annos,
Aucto mense super bisseño, ac sole jugato.*

CXXVIII. Accessit ad Romanae Ecclesiae dedecus inauguratio in Pontificem Maximum *Joannis XI*. Hunc enim Sergius III, ex Marozia nefario genuerat concubitu. Cuncta gessit ad nutum incestuosae parentis, et vitrici Hugonis, regis Italiae, cum quo Marozia, mortuo Vidone, inierat scelerata concubia. Vido enim, et Hugo uterini erant fratres. Ab anno autem 931 usque ad initia anni 936, sexto fluente anno, regiminis Joannes praefuit Ecclesiae.

CXXIX. Deinde Episcopatum tenuit usque ad annum nonagesimum tricesimum nonum *Leo VII*, Romanus, appellatus à praelaudato Flodoardo

*Deditus assiduis precibus, speculamino celsus,
Afflatu laetus, sapiens, atque ore serenus.*

CXXX. Pari trium annorum, ac mensium aliquot spatio, sederunt *Stephanus VIII*,

CXXXI. Et *Marinus II*. Quorum ille Germanus genere, suspectus Leoni, opera Othonis regis Germaniae, decessit mense Julio an. 942, vulneribus faciei ejus inflictis ab Alberico, filio Vidonis, et Maroziae, adeo deformis, ut erubesceret palam prodire, et in aliorum versari conspectu. Marinus vero Romae natus, et scientia canonum, rerumque gerendarum peritia, pro saeculi hujus calamitate, satis excultus, Junio mense, anno 946, mortem oppetiit.

CXXXII. Eodem, quo *Marinus* decessit mense, substitutus est *Agapetus II*, Romanus, undecimo Pontificatus anno è vivis exemptus, sextilis scilicet die, ut inquirunt, 20, anno 957. *Frolho*, rex, ab Agapeto Apostolicos viros petiit, qui Daniam divinis legibus erudirent, sed legatorum regis Pontificem fati suis praecessisse adventum scribit libro 9 Historiae Danicae Grammaticus Saxo.

CXXXIII. Post *Agapetum*, malorum consilio, et conspuratione summum Sacerdotium usurpavit Octavianus, filius Alberici, dictus immutato nomine *Joannes XII* (1). Ad omnem

(1) Natus annorum 18. Et hunc occasionem dedisse fabulae Joannae Papisae quidam tradunt; sed repugnat ratio temporum, ut constat ex praeced. saeculi capite I.

lasciviam, ac malum dicitur fuisse propensus. Cum Othone Germaniae rege coluit amicitiam; at ab isto postmodum alienatus, ad partes Adelberti deflexit. Quare gravissimis accusatus criminibus, Pontificatu exutus est, substituto *Leone VIII*, quem alii inter legitimos Pontifices numerant: unde Leo creatus anno 1049, dicitur hujus nominis IX. Sed revera Leo VIII Pseudopontifex fuit, eoque à Romanis post duos menses expulso, Joannes fuit restitutus. Obiit autem pridie nonas Majas anno 964 (1). De hoc Pontifice *Roswida*, aut *Rhosoita*, monialis Saxona, inter Poetas Latinos laudata à Vossio cap. 6, in heroico Carmine de gestis Othonum Caesarum ait:

Summum Pontificem quaedam perversa patrantem,

Ejus nec monitis dignitatem credere crebris,

Sedis Apostolicae fraudari fecit honore,

Constituens alium rectoris nomine dignum.

CXXXIV. Benedictum V, absque Othonis consensu, contra quam jurejurando promiserat, Joanni populus Romanus suffecit: unde Otho cum exercitu ad urbem accedens, coegit cives, ut rursus Leonem VIII susciperent, ac Benedictum, in ordinem redactum, secum in Germaniam abduxit. Errant Luithprandus, aliique asserentes Benedictum jure meritoque fuisse exauctoratum. Eodem fere tempore, anno 965, Benedictus, et Leo decessere.

CXXXV. Sedit postmodum annis quasi septem *Joannes XIII*, ex Episcopatu Narniensi ad Romanum, Othone assentiente, translatus. Romanorum seditione Capuam adire compulsus fuit: sed Othone in Italiam properante, revocatus est Pontifex, seditionis auctores damnati capite. Ad Polonos nuperime ad fidem Christi conversos misit Episcopum Tusulanum Aegidium, obiitque anno 972 die 6 Septembris.

CXXXVI. Obscurus fuit Pontificatus *Benedicti VI*,

CXXXVII. *Doni II*,

CXXXVIII. Atqui *Benedicti VII*. Etenim Benedictum VI, nequissimus Cardinalis, Franco nomine, jugulavit, ac Pontificatum arripuit, sibi Bonifacii VII nomen imposuit, ac paulo post Constantinopolim expilata Basilica Vaticana profugit. Frustra itaque Papirius quaeritur, eundem Bonifacium à Platina sacrilegii damnari. *Donus* inauguratus an. 974, vita functus est anno proximo. De Benedicto VII hoc unum memoriae posterorum traditum est, sedisse usque ad annum 984.

(2) Continuator Luithprandi mortuum Joannem XII, ait ex vulnere inflicto, dum nocte se cum uxore cujusdam viri oblectaret.

Cetera ex incertis profluunt historiis, veluti quod è chronico Ditmari, Episcopi Merseburgi, colligit libro 4 Papius, obiisse in exilio: id enim ad Benedictum V arbitror, referri oportere.

CXXXIX. Alii quatuor sederunt saeculo X Romani Pontifices, nimirum *Joannes XIV*,

CXL. *Joannes XV*,

CXLI. *Gregorius V*,

CXLII. Et Silvester II. Joannes XIV, Episcopus antea Ticinensis, octavo Pontificatus mense in Hadriana inclusus carcere, fame, et veneno sublatus est, opera Bonifacii VII, Pseudopontificis: qui Constantinopoli rediens, Apostolicam Sedem rursus invasit. Verum scelestissimus iste duorum Pontificum parricida, paulo post morte extinctus est repentina. Joannem XV multorum librorum auctorem appellat Martinus Polonus, armigerum et crudelissimum vetustus Episcoporum Urbis Catalogus: sedit tamen annis fere undecim, obiitque anno 996. Hos inter alium quemdam *Joannem* nonnulli intrudunt, quem excessisse quarto Pontificatus mense scribit apud Papium Leo, Historicus Cassinensis; nunquam consecratum fuisse existimat Papebrochius, atque Pseudopontificem cum Pagio ceteri appellant. Ita historia hujus saeculi ambigua est, et incerta.

Gregorio V è Germania, creato Pontifici anno 996, et mortuo die 18 Februarii anno 999, adscribitur Septenvirorum, quibus creandus est Imperator, institutio. Verum id in magna positum est controversia. Huic ex urbe ejecto, Crescentius Nomentanus substituit Pseudopontificem, Episcopum Placentinum, qui se nominavit *Joannem XVI*, cui jussu Othonis eruti fuerunt oculi, et aures, naresque praecisae: Crescentius itidem mulctatus est capite.

Silvester, antea Gerbertus, prius monachus Floriacensis, tum Remensis, deinde Ravennatensis Antistes, favore Othonis III anno 999, mense Aprili, summum Pontificatum indeptus, anno 1003 die 11 Maji migravit è vita. Quoniam Mathematicas artes, et Philosophiae arcana didicerat, à nonnullis infamatus est, tanquam praestigiator, et magicis imbutus artibus. At legendus de ejus laudibus Papius, et inscriptio ad illius tumulum in Latherani Basilica, illic insculpta sub Sergio IV, quae incipit: *Iste locus mundi, Silvestri membra sepulti, etc.*

CAPUT II.

SYNODI SAECULO DECIMO CONGREGATAE.

NULLA Oecumenica, nec plenaria saeculo X celebrata fuisse Concilia. Quaedam commemoranda sunt tamen, ad depositiones Episcoporum, ad bonorum Ecclesiarum immunitatem, et ad Ecclesiasticam disciplinam spectantia: ac duo tandem, quae adnotationem petunt aliquam, distincte sunt recensenda.

Actum itaque de Ecclesiarum bonis an. 935 in Synodo Arthaldi, Remensis Archiepiscopi, et illorum bonorum raptores percussi sunt anathemate. Sub eodem Archiepiscopo, anno 935 alia coacta est Synodus adversus Reginaldum Comitem, bonorum Ecclesiae invasorem, excommunicatione tamen ad tempus suspensa. Anno item 955 in Synodo Burgundiae indictum anathema Isuardo, detinenti quosdam Ecclesiae agros: anno 959 restituta Ecclesiis fuerunt bona sublata, collecto sub Edgardo, rege Angliae, Concilio Middlesexiae prope Londinum.

De amovendis Episcopis egit anno 941 synodus Suessionensis, in qua deposito Arthaldo, consecratus est Remensium Archiepiscopus Hugo, Heriberti Comitis filius. Restitutus tamen Arthaldus anno 947 decreto Synodi Verdunensis. Adnitente rursus Hugone Remensem sedem invadere, coacta in pago Meldensi synodo an. 962. Episcopus constitutus est Odalticus. Constantinopoli quoque an. 944 dejecto, Synodali sententia, Patriarcha Tryphone, substitutus est Theophylactus. Quae praecedenti cap. dicta sunt de Joanne XII exauctorato, et intruso Leone VIII, et de Benedicto V ejecto, et relegato Hamburgum, atque ab Othone restituto iterum pseudopontifice Leone VIII, violentis, abrogandisque Sacerdotum synodis anno 963, et anno 964 peraetae fuerunt.

Pertractatum est de Ecclesiastica disciplina in Concilio C. P., secundo hujus saeculi anno, reprobatis quartis nuptiis Leonis Sapientis cum Zoë. Acta Stephani VI contra Formosum, à Joanne IX jam rescissa, rursus an. 904 reprobata sunt in Synodo Ravennate, et ratae habitae sunt ipsius Formosi ordinationes. Synodo Duisburgensi in Germania (1) anno 927 excommunicati sunt, qui excaecaverant Bennonem, Metensem Episcopum. In Cantuariensi an. 969 ejecti sunt Clerici conju-

(1) Potius in Gallia Belgica.

gati, et indicta poenitentia septem annorum Edgari, Anglorum regi, ob vitiatam virginem claustralem. Ticinensis anni 997 in Crescentium, qui ex Urbe ejecit Gregorium V sententiam protulit anathematis.

Duo autem Concilia, quae peculiariter diximus nominanda, sunt Romanum anni 993 sub Joanne XV, et Romanum alterum anni 996 sub Gregorio V celebratum. Nam in priori inter Sanctos solemniter ritu relatus est Uldaricus, Episcopus Augustanus, atque haec fuit prima Canonizatio à Summo Pontifice solemniter celebrata. In altero Concilio anni 996 institutos septem Imperii Electores putant quamplures. Id vero, ut supra monui, ambiguum est valde. Quidam enim hanc septem Electorum institutionem Carolo Magno, quidam prae laudato Gregorio, quidam, fortasse probabilius, adscribunt Germaniae Principibus. Septem nihilominus fuisse olim Electores Imperii, tres Ecclesiasticos, et laicos quatuor, indicant pervulgati versus:

Moguntinus, Trevirensis, Coloniensis,

Quilibet Imperii fit Cancellarius horum,

Et Palatinus Dapifer, Dux portitor ensis,

Marchio praepositus Camerae, Pincerna Bohaemus,

Hi statuunt Dominum cuncti per saecula summum.

Primi tres sunt Archiepiscopi. Alii, Comes Palatinus, Dux Saxonicus, Marchio Brandeburgicus, et Rex Bohaemus. Additus an. 1623 Dux Bavariae (1), et an. 1692 Hannoverensis.

CAPUT III.

HAERESSES DECIMI SAECULI.

NULLAM hoc saeculo in tanta elluvione vitiorum invenimus de novo ortam haeresim. Quosdam dumtaxat Anthropomorphitas apud Italos statim extinctos opera Rathiarii, Episcopi Veronensis, commemorat in Chronico ad annum 935 Genebrardus, et Manichaeos Trimontii, seu Philippopoli in Thracia: quorum origo referenda est ad tertium, aut quartum Ecclesiae saeculum.

(1) Dux Bavariae initio suffectus est in locum Comitum Palatini perduellus, qui anno 1648 restitutus est, modo Archithesaurarius, et Elector VIII.

CAPUT IV.

SAECULI DECIMI SCRIPTORES ECCLESIASTICI CELEBRIORES.

Ex quo hoc saeculum *obscurum*, ac *ferreum* passim à Scriptoribus vocitetur, nemo hinc inferre debet, nullum in eo litterarum claruisse splendore. Enimvero praeter Monachorum complures, qui Monasteriorum chronica, suorumque Sodalium gesta exornaverunt, de quibus in saeculo V Benedictino Cl. Mabillonius, cum historicis, tum dogmaticis lucubrationibus Graeci, Latinique Scriptores assiduam operam impenderunt.

Inter Graecos historicos praeclarum honestumque est nomen *Simeonis Metaphrastae*, *Joannis Cameniatae Constantini* πορφυρογενήτης, *Anonymi Byzantini*, *Hyppoliti Thebani*, et *Eutychii*. *Simeon*, Metaphrastes dictus à scribendi genere, natus C. P. et Leonis Imp. Δοροθέτης, claruit hujus saeculi initio, certumque est in ejus chronologia Genebrardum, Raphaelem Volaterranum, et Oudinum enormiter aberrasse. Vitas SS. magno studio collegit, sed plures adjectae fuere suppositae ac spuriae, scripsitque ulterius stricta oratione poemata, in lucem edita ab Allatio, Trimetros Jambicos de Eucharistia, hymnosque ab eodem Allatio laudatos. *Constantinus*, quem Leo Sapiens genuit à Zoe, imperii suscepit habenas an. 919, et è vivis excessit anno 959. Scripsit vero *Pandectas* historico-politicas, vitam Basili Macedonis avi sui, et historiam Imaginis Salvatoris, quam ajunt ad Abgarum, Edessae regem, fuisse missam, Constantinopolim è Syria translata. *Anonymus Byzantinus*, quem nonnulli vocarunt Leontium, decepti similitudine nominis alterius Scriptoris, qui floruit saeculo VI, conscripsit circa an. 930 libros 4 Chronografiae, ab an. 813, usque ad annum 867, eique multa ex aliena manu accessere. Quatuor decessorum Basili Macedonis Vitas postmodum addidit. *Hyppolitus* patria Thebanus, junior Simeone Metaphraste, quem τὸν κύριον appellat, conscripsit Syntagma Chronicum ab Orbe condito ad sua usque tempora; hujusque fragmenta edita à Canisio auxerunt Lambecius, Schelestratius, atque Bagnagius. *Eutychius* natione Aegyptius, qui ab an. 933 ad an. 950 Alexandrinam rexit Ecclesiam, praeter Opuscula medica, recensita ab Hottingero, conscripsit arabico sermone Annales à mundi primordis usque ad annum 940. Edidit quoque librum de rebus Siciliae, postquam capta fuerat à Sarcenis, necnon de Ecclesiae Alexandrinae origine, moribus,

et electione Patriarcharum, opus à Seldeno; cum pluribus additamentis refutatis ab Abramo Ecchelensi, in lucem emissum Londini anno 1642.

Historicis autem latinis adnumerandi sunt *Regino*, *Floardoardus*, *Winduchindus*, *Luithprandus*, *Fulcuinus*, *Abbo*, *Notkerus*, et *Herigerus*: *Regino* Abbas Prumiensis in Germania, exaravit Chronicum à Christo nato usque ad an. 970, protractum deinde ab alio ignoto Scriptore usque ad an. 972. *Floardoardus* Canonicus Remensis, qui decessit anno 966, conscripsit usque ad hunc annum, exorsus ab anno 919, Chronicum rerum inter Francos gestarum, necnon Historiae Remensis libros quatuor. *Winduchindus*, seu *Witkindus*, monachus Corbejensis in Westphalia (est enim Corbeja altera in Picardia), praeter Vitam Pauli Eremitae, et Passionem S. Teclae Virginis, metro conscriptas, edidit tres libros Historiae Saxonum ad Mathildem reginam. Adhuc inter vivos degebat anno 973 *Luithprandus*, diaconus Ticinensis, et postea Cremonensis Episcopus, qui historiam rerum, aetate sua in Europa gestarum, in libros sex distributam, librumque edidit de Romanis Pontificibus à Petro ad Formosum, stylo, ut inquit Sigebertus, luculento, et alterno. Huic autem opponitur Chronicum Luitprandi cujusdam Toletani, nugis fabulisque referatum. *Fulcuinus*, vel *Folquinus*, monachus Laubiensis, gesta Abbatum celeberrimi illius Coenobii, siti in dioecesi Cameracensi, de Miraculis S. Ursuari, et vitam Folcuini, Tarvanensis in Belgio Episcopi, litteris tradidit, vita functus anno 990. *Abbo*, monachus Floriacensis in Burgundia, scripserat ante saeculi X exitum, praeter collectionem Canonum, Commentarium in canonem Paschalem Victorii, atque Epitomen de Vitis Pontificum Romanorum: *Notkerus*, filius Ducis Sveviae, creatus anno 971 Episcopus Leodiensis, Historiam Episcoporum Leodiensium, et quorundam Sanctorum Vitas; atque *Herigerus* renunciatus Abbas Laubiensis anno 990, res gestas ab iisdem Leodiensibus Episcopis, à S. Berlende Virgine, et à S. Landoaldo. Obierunt autem hi tres XI saeculo jam inchoato, nempe *Abbo* lancea transfixus, ac martyr anno 1004; *Notkerus* autem, et *Herigerus* anno 1007.

Praeter Historicos alii percelebres viri X saeculo claruerunt, videlicet *Odo*, Abbas Cluniacensis, qui decessit anno 942, adscriptus SS. Fastis XIV kal. Decembris, scripsitque sermones asceticos, varios hymnos, libros 35 Moralium in Job, et succinctum Chronicum: *Ratherius* monachus antea Laubiensis, tum Veronensis Episcopus, deinde ex Italia pulsus, et sedi Leodiensi praefectus, hinc quoque ejectus, et Ve-

ronensi Cathedrae restitutus, atque rursus sede deturbatus, et jam tertio ob austeram rigidamque disciplinam exul ad Laubiense monasterium reversus, adeo, ut versus iste in epitaphio ejus legatur,

Veronae Praesul, sed ter Ratherius exul,

sui ipsius descripsit Itinerarium, atque Apologiam, ac pertractavit de contemptu Canonum, de exilio, aerumnisque suis, additis sermonibus, epistolis, aliisque eruditis Opusculis, obiisse fertur anno 973. *Oecumenicus* Scholiastes Graecus hoc, ut fertur, saeculo, Novum Testamentum perpetuis commentariis, è Chrysostomo ut plurimum depromptis, perspicue breviterque explanavit: *Burchardus*, monachus Laubiensis, deinde non procul à Wormatia (1) ad Rhenum cultor vitae Eremiticae, circa finem hujus saeculi scripsit Decretorum Volumen, in libros 20 distributum: *Suidas* Grammaticus prolixum Lexicum suum, in quo plura continentur ad Theologiam, et Ecclesiasticam Historiam pertinentia, absolvisse videtur circa annum 976; nam hunc usque temporum recenset Epochas.

Addendi forent, nisi compendio res ageretur, *Moses Barcephas* Syrus, *Josephus Genesis* Historicus Byzantinus, *Anonymus* auctor Historiae Claromotensis, *Nicon* Armenus, *Fridogodus* et *Dunstanus*, Angli, *Aelfricus* Cantuariensis Episcopus, litteris, et sanctitate clarissimus, *Odilo* Arvernus, et *Philothheus* Alexandrinus, etc.

CAPUT V.

IMPERATORUM SUCCESSIO, ET NATALITIA SANCTORUM.

BERENGARIUS anno 916 ob pulsos ex Italia Saracenos et Mauros à Joanne X Imperii coronam accepit in solempni Festo Dominicæ Resurrectionis. Dum Veronae, ad quam urbem confugere hostium armis coactus fuerat, oraturus templum matutinis horis ingrederetur, transfixus est, et occisus in ipso sacrae aedis vestibulo an. 924. Nullus deinde coronatus est Imperator usque ad annum 962.

Hoc autem anno à Joanne XII Imperii diadema consecutus est *Otho I*, cognomine *Magnus*; à quo adversus eundem Pontificem intrusus fuit *Leo VIII*; nec desunt, qui scribant ab hoc pseudopontifice *Othonem* iterum fuisse coronatum. Decessit *Otho* anno imperii sui XI, Christianae Aerae 973.

Imperium tum indeptus est *Otho II*, illius filius, qui vivente patre coronatus fuerat à Joanne XIII anno juxta Ba-

(1) Promotus ad Episcopatum Wormatiensem an. 966;

ronium 966, vel potius anno proximo 967. Imperavit autem à morte patris annis 10, sublatus è vivis anno 983.

Et in Regno successit eodem anno *Otho III*, sed hujus Imperium supputatur ab anno 996, quo anno coronatus est à Gregorio V in Festo Pentecostes. Exinde vero imperavit annis 6, vita functus anno 1002 Paterni in Campania, dum reditum in Germania meditaretur.

Quamquam vero soli principes hactenus laudati corona decorati fuerint Imperii, defuncto tamen Ludovico, filio Arnulphi, rege Germaniae, anno 912 absque liberis, electus est in Germaniae comitiis *Conradus*, filius *Conradi*, Franconiae ducis: et huic extincto, anno 918 suffectus est *Henricus*, ab aucupio, quo mirum in modum delectabatur, denominatus *Auceps*, filius *Othonis*, Ducis Saxoniae, ex *Ludgarda* filia imperatoris Arnulphi. *Henrici* autem, et *Mechtildis* filius fuit *Otho I*, de quo paulo supra. Quare sunt, qui ita post Arnulphum enumerant Imperatores, *Ludovicum IV*, Arnulphi F., *Conradum*, *Henricum Aucupem*, *Othonem II et III* (1).

(1) *Ludovicus IV* fuit filius Arnulphi et *Juttae*, filiae *Guelphi*, editus in lucem circa annum 892. Electus est defuncto patre ab Optimatibus Franciae, cum esset septennis, obiitque an. 912, decimo kalendas Februarii, an. aetatis suae 19 nondum exacto. Nullam ex *Ludgarda*, aut *Mathilde*, uxore, filia *Ludulphi*, ducis Saxoniae, et sororis *Othonis Magni*, prolem suscepit. *Conradus* pariter nullos è conjugè *Placentia*, filia regis Germaniae, genuit liberos, et placida morte decessit anno, ut dixi, 918, sive 919, juxta *Calvisium*, et alios, die 23 Decembris, cum ante obitum per fratrem suum *Eberardum* misisset imperii insignia *Henrico* filio *Othonis*, ducis Saxoniae. De illo legitur Epigramma:

Fallere quod volucres laqueis, viscoque solebat,

AUCUPIS aucupii nomen ab arte tulit.

Hoc Principe Imperium à Francis pertransiit ad Saxones, ut *Roswida* (de qua in *Appendice*) cecinit:

Postquam rex regum, qui solus regnat in aevum,

Per se cunctorum transmutans tempora regum,

Jussit Francorum transferri nobile regnum

Ad claram gentem Saxonum nomen habentem

A Saxo, per duriciem mentis bene firmam;

Filius Othonis, magni Ducis et venerandi,

Scilicet HENRICUS, suscepit regia prima,

Justo pro populo moderamine sceptris regendo.

Hujus itaque *Henrici*, et *Mechtildis*, filiae *Diderici*, Comitis *Ringelhelmenensis*, primogenitus fuit *Otho I*, cognomento *Magnus*. Scribitur etiam *Otto*, immo et *Hatto*, quam vocem repetunt à *Thesalica*, *Αττα*, qua significatur *Pater benevolus*. Eodem vocabulo apud Graecos à junioribus compellantur senes. *Pervulgatus* est versus,

Hatto, post Hatto, regnavit tertius Hatto;

Tres enim *Othones* unus post alium imperarunt. *Otho I* ex *Adelaide*, filia Regis *Burgundiorum*, et vidua relicta *Lotharii* regis Italiae, suscepit *Otho-*

Addo nomina, et Chronologiam Imperatorum Orientis. Memoravi praecedenti saeculo IX Leonem VI Philosophum. Is obiit anno 911, filiumque suum *Constantinum* Porphyrogenetum (1) reliquit septennem *Alexandri* fratris sui regimini ac tutelae. *Alexander* crapulae et libidini deditus, misere occubuit anno 912, abrupta in ludo pilae vena pectoris, multaque sanguinis copia ex omni effusa meatu. Ab eo anno, quo patruus extinctus est 912, *Constantinus* imperavit sub tutela Zoes

nem II natum an. 955, quo anno Pater Ratisponam, Germanis *Regensburg*, in sui redegit potestatem, Hungaros ingenti praelio prostravit, ac paulo post Magdeburgensem, Misnensem, aliosque Episcopatus magnificentissime erexit. Obiit Otho I an. 972, die 7 Martii, et sepultus est Magdeburgi. Tumulo hi versus fuerunt inscripti,

Tres luctus causae sunt hoc sub marmore clausae :

Rex, Decus Ecclesiae, summus honor Patriae.

Otho II patri rerum gestarum magnitudine haud dissimilis fuit; extatque de ipso Sabini epigrama:

Non fuit inferior Primo virtute Secundus,

Multa domi gessit praelia, multa foris.

Uxorem habuit Theophaniam, privignam Nicephori, Imperatoris Graecorum, cum qua anno 973 Romae nuptias honorificentissime celebravit. Uxores ejus alias praetereo. Suscepit ex Theophania Othonem III, natum primo nuptiarum an. In bello adversus Saracenos venenato telo percussus, reversus Romam an. 983, ibidem anno aetatis suae 29, obdormivit die 7 Decembris. In atrio Vaticanae Basilicae sepultus est. Plura Aventinus, Ditmarus, Sigonius, alii.

Otho III tam probe se gessit, ac tam prudenter administravit rempublicam, ut Mundi miraculum diceretur. Bohemos an. 986 compescuit: Henricum Bavarum in Germania, Lotharium in Gallia, Crescentium in Italia aemulos habuit Imperii. At Henricum veniam petentem in amicitiam recepit. Lotharius ei sponte cessit. Crescentius vero saepe Romae tumultus excitans an. 996 Romae captus est, asino retrorsum impositus, et circumductus per urbem, mutilatus membris, atque suspendio necatus. Vide cap. 1, quae diximus de *Gregorio V*. *Otho III* uxorem habuit Mariam, filiam regis Aragoniae, libidinis adeo procacis, ut in gynaeceo detineret juvenem indutum veste muliebri, ad immodicam explendam cupiditatem. Quare adulterii ream *Otho* Mariam cremari jussit Mutinae. Rediens *Otho* in Italiam anno 1001, quomodo ei vivis propinato veneno exierit, dicam proximo saeculo undecimo, capite quinto.

(1) *Porphyrogenetum* appellaverunt, quoniam in lucem editus fuit in aedibus imperatoriis, quae dicebantur *πορφύρα*. Eodem idcirco cognomine alii quoque nati ibidem Principes distinguuntur. *Porphyrogeneti* insuper, aut *Porphyretici*, dicti sunt filii omnes geniti patre Imperatore; unde in *Legatione* ait Luithprandus: *Inaudita res est, ut Porphyrogenita, hoc est, in purpura nata filia gentibus misceatur*. Latini pariter Imperatorum, Regumque filios *Purpuratos* dixerunt, quod scilicet in purpura nati essent, purpureisque fasciis circumvoluti. Plura Carolus Dufresne in *Glossario*, et in Adnotationibus ait *Alexandem*. Claudianus in tertio Honorii consulatu cecinit:

Ardua privatos nescit fortuna penates,

Et regnum cum luce dedit, cognata potestas

Excepit Tyrio venerabile pignus in ostro.

matris suae, et Nicolai Patriarchae C. P., regnavitque usque ad annum 959, et aliquandiu cum *Romano Lacapeno*, quem reversum à clade Bulgarica adscivit in consortium imperii; sed ante Constantinum obiit, propriis suadentibus filiis, anno 944, exutus imperii insignibus, et Protém Bosophorii Thracii insulam relegatus. At Constantino successit *Romanus*, ei natus ex Helena conjuge, et filia Romani Lacapeni, adeo improbus, ut patrem veneno necaverit, et ipse anno 963 consumptus fuerit immodica libidine, et crapula enormi. Acclamatus tum ab exercitu *Nicephorus Phocas*, princeps quidem strenuus, sed avaritiae deditus supra modum. Occisus est anno 969 insidiis, ut fertur, Theophaniae uxoris suae, captae insano amore *Joannis Tzimiscis*. Is itaque post Nieephorii necem arripuit imperium, quod administravit usque ad annum 976, à Basilio cubiculario suo extinctus veneno. Diu posthaec imperavit *Basilus II*, F. Romani junioris, cum fratre suo *Constantino VIII*; etenim Basilius obiit anno 1025, Constantinus anno 1028.

Addenda sunt modo Chronotaxi Augustorum Principum natalitia Sanctorum. Inter quos Martyrum Fasti celebrant die 28 Septembris *Ludmillam* Bohemiae ducissam, nurus suae *Drahomirae*, gentilis feminae, jussu necatam anno 922. Sexto kal. Julias memoriam agunt *Pelagii*, adolescentuli Cordubae sub Abdarameno rege Saracenorum an. 925, membratim forcipibus ferreis praecisi. Quinto kal. Octobris *Winceslai*, Bohemorum ducis, filii praedictae *Drahomirae*, ac trucidati in domo fratris sui *Boleslai* anno juxta *Segebertum* 938, vel potius 939. Quinto decimo kal. Apriles *Eduardi* Britanniae regis, dolis novercae anno 978 interfecti. Addit Eccl. Hist. virginem *Guiboratiā* (1) ab Hungaris enecatam anno 925, die 2 Maji, et *Haroldum* Daniae regem, à filio pagano peremptum kal. Novembris anno 980.

Plures quoque Sanctorum Episcoporum albo fuerunt adscripti, atque ex hac vita excesserunt, anno 965, die 11 Octobris *Brunon*, frater *Othonis I*, Archiepiscopus Coloniensis: anno 973, die 4 Julii *Uldaricus* Episcopus Augustanus in Rhetia (2): anno 976, die 26 Novemb. *Conradus* Episcopus Constantiae: an. 981, die 20 Junii *Adelbertus* primus Archie-

(1) Alibi *Viboradam*. Cordubae anno 975 sub Albacha, rege Saracenorum, permulti Martyres occubuerunt.

(2) *Uldaricum* obiisse alii tradunt anno 865; canonizatam vero constat an. 993 à Joanne XV. Hanc esse primam Canonizationem factam à Romano Pontifice, de qua haesitari non potest, censet *Bolandus*. Vide saeculi VIII caput 6.

piscopus Magdeburgensis: anno 984, die 1 Augusti contigit mors *Ethelwoldi* Episcopi Wintoniensis in Anglia: anno 988, die Maji 19 *Dunstani* Cantuariensis, superiori etiam capite laudati: anno 992, die 15 Octobris *Oswaldi* Antistitis Eboracensis in Anglia; an. 994, die Octobris ultima *Wolphangi* Episcopi Ratisponae; et anno 997, die 23 Aprilis obiit *Adalbertus* Episcopus Bragensis, et Martir, Apostolus Poloniae, et Hungariae.

Si modo sinerent angustiae temporum adire sanctorum monachorum Asceteria, quot nobis occurrerent sanctitatis eximii cultores? *Bernon* monasterii Cluniacensis primus Abbas, in caelum raptus an. 926, die Januarii 13; ejusque successor prae laudatus *Odo*, vita functus an. 942, XIV. kal. Decembris; *Joannes* Abbas Gorsii in Lotharingia, mortuus an. 973, die 27 Febr.; *Majolus* item Cluniacensis, qui obiit V Idus Majas anno 994, aliique complures aureolis Sanctorum stolis prae fulgent. Atque ne sua desit gloria femineo sexui, addo *Ludmillae*, et *Guiboratae*, *Mathildem* Germanorum reginam, et *Othonis I* parentem, quae obiit pridie Id. Martii an. 967; *Editham* virginem, filiam *Edgardi* regis Anglorum, defunctam an. 984. XVI kal. Octobris, et *Adelaidem* Imperatricem, matremque *Othonis II*, quae migravit è vita XVII kal. Januarias an. 999, virtutum gloria, quam regio diademate splendidiore.

CAPUT VI.

DOCTRINA, ET DISCIPLINA SAECULI X.

APOSTOLICAM divinamque traditionem de Christi in Eucharistia corpore, hoc propugnata saeculo, ex Epistolis *Ratherii* Ep. Veronensis, et *S. Ulderici* opere de Antiquis Consuetudinibus Cluniacensium, *Arnaldus* de Perpetuitate Fidei, aliique viri docti demonstrant. Exhibendum Sanctis cultum confirmavit sollemnis *S. Uldarici*, Episcopi Augustani, Canonizatio, à *Joanne XV* peracta: et qui huic repetunt ejusdem religiosi cultus exordium, veterum disptychis, memoriis Martyrum, omniumque saeculorum consuetudine refelluntur. Quartas nuptias à Graecis in Leone philosopho reprobatas, ratas firmasque semper habuit Romana Ecclesia, veritatis magistra. Romanis Pontificibus, quamvis pro humana fragilitate improbis, omnem reverentiam esse adhibendam, et summi Sacerdotii fastigium non contemnendum propter morum improbitatem, cunctorum temporum, praesertim vero hujus saeculi gesta declarant.

Simoniaci, bonorumque Ecclesiasticorum raptores canonum auctoritate fuere perstricti. Reformati à S. Odone Cluniacensi monachorum mores, hortante etiam R. P. Leone VII. A Romano Episcopo coronatos Imperatores Occidentis Berengarium, et Othones, dictum est paulo supra. Ipsorum Imperatorum assensu summi eligebantur Pontifices; eodemque assensu neglecto, Benedictus V dejectus est, et Innocentius VIII intrusus, Sacerdotii jure violato. A Romana Sede Archiepiscopi juxta veterem consuetudinem receperunt Pallium, quo statis utuntur diebus: à Joanne IX Rogerius Hamburgi, et Sergius Coloniensis, à Joanne XI Artaldus Remensis, et Theophylactus P. C. Ab Agapeto II, Brunon Coloniensis Archiepiscopus, frater Othonis I, cujus et supra meminimus. Concessum item Pallium ab Anastasio III Episcopis Ticinensibus. Inhibitum à Leone VII mulieribus, ne septa monasterii S. Martini Turonensis ingrederentur. Campanam Lateranensis Ecclesiae Joannes XIII sacris ceremoniis consecravit; atque hinc ritum signa benedicendi repetunt aliqui, sed decipi Cardinalis Bona, Angelus Rocca, Edmundus Martene, et Franciscus Pagius demonstrant, vindicatus antiquiorem ejusdem ritus originem. Jus praeferendae Crucis indulsit Silvester Secundus regibus Hungariae, quoniam opera sanctissimi regis Stephani Pannonia ad Christi fidem pervenit. Sunt qui ad hujus saeculi initia referendam censent Academiae Tolosanae institutionem. *Cluniacensis* Ordo sub regula S. Benedicti anno 910, et Ordo *Camaldulensium* anno 997 habuere primordia; fuitque illius auctor *Bernon*, de quo supra; istius vero *S. Romualdus*, de quo rursus, cap. 5 proximi saeculi XI.

In Dania hoc saeculo X Christiana religio reffloruit. Eandem religionem circa annum 988 propagatam novimus apud Svecos. Hungari pariter sese illis addixerunt, Evangelium eis annuntiante Pragensi Episcopo *Adelberto*. S. Olaus, item rex Norvegiae, circa annum 994 suscepit baptismum, assumpto Jacobi nomine. Hunc tamquam martyrem IV kal. Augusti recolit Romanum Martyrologium.

APPENDIX.

RES ATTINGUNTUR EXTERNAE.

DEJECTO Carolo *Simplici*, Francorum rege, anno 923 obtinuit regnum *Rodolphus* Burgundio Normannorum debellator, extinctus anno 926. Revocatus tunc ex Anglia, quo ad avuncu-

lum regem cum matre Oginia (1) confugerat, *Ludovicus IV*, F. Caroli *Simplicis*, Transmarinus nuncupatus; qui consecratus Rex Lugduni XIII kal. Junias, obiit an. 945. Corona tum insignitur *Lotharius* illius Filius, consecratus Rhemis Idb. Nov. eodem anno, ac vita functus anno 986. Regnavit postea uno dumtaxat anno *Ludovicus V*, ejus Filius, et cum eo extincta est anno 987 secunda regum Francorum Dinastia (sive prosapia et genus Caroli Magni), vocari solita *Carolovingica*. Incoepit anno 987 linea *Capetiana* ab *Hugone Capeto*, Comite Parisiensium, rex *Hugo* Novioduni salutatus est à militibus, et deinde Rhemis inunctus: cui vita functo anno 996 succesit Filius *Robertus*, princeps sanctitate, et virtutibus praestantissimus. De hoc autem, cum vixerit usque ad annum 1031, proximo rursus saeculo agendum erit.

In Hispania post *Alphonsum Magnum* regnarunt ab anno 910 *Garzias*: ad anno 914 *Ordonius II*: ab anno 923 *Froila II*: ab an. 924 (2) *Alphonsus IV*: ab anno 931 *Ramirus II*: ab anno 950 *Ordonius III*: ab anno 956 *Sanctius Crassus*: ab anno 967 *Ramirus III*: ab anno 982 *Veremundus II*: ab anno 999 usque ad an. 1027 *Alphonsus V* (3).

Saracenorum Caliphas adinveni X saeculo eos, qui sequuntur. Extincto *Abmed* an. 902, *Hegirae* 289, renunciatus est Saracenorum Calipha filius ejus *Ali*, appellatus *Moctaphi*. Is decessit anno 908, *Heg.* 295, regnavitque deinde illius frater *Jasar-Aboulfadel*, denominatus *Amouctadirbilla*. *Amouctadir* interfecto an. 932, *Heg.* 326, regnavit paucis mensibus *Mahomet-Aboulmansor*, eoque dejecto *Ahmed-Aboulabas*, filia Caliphae *Amouctadir*, ad an. usque 940, *Hegirae* 329. Hoc principe periit suprema *Calipharum* potestas, ac plures creati sunt principes Saracenorum; quorum unus *Aegyptum* et *Syriam* regebat, alter *Mesopotamiam*, tertius *Persidem*; et qui in *Africa*, aut *Hispania* permanserat, ducibus obtemperabant suis, spreto *Arvirorum*, seu *Calipharum* dominatu. *Hermir* vocatur, qui suis praeerat in urbe *Bagdato* (4), quae fuit antiquioribus *Seleucia*. Qui vero principatum gerebat in *Africa*, dicebatur *Caimbiamrillu*; quod idem sonat *Arabum* lingua,

(1) Alias *Edgiva*.

(2) Alibi legitur 923.

(3) Regnavit in Anglia post *Eduardum I* ab anno 925 usque ad annum 940 *Adelstanus*: tum *Edredus* usque ad 955: deinde *Edgardus* usque ad annum 975: *Edoardus II*, Martyr, anno 978: *Etelredus* 1016. In *Polonia* primus Christianus rex *Micislaus* obiit anno 999.

(4) *Bagad*.

ac latina, *Constitutus jubente Deo*. Ita Saraceni vixere usque ad finem saeculi XIII, quando, ut suo dicemus loco, *Ottomanicum* coepit Imperium.

Primo hujus saeculi anno *Hungari* Bavariam, et Italiam vastarunt, aut anno potius superiori. *Mauri* Cantabria à Sanctio, rege Aragoniae, pelluntur. *Saraceni* duce Leone Tripolita, Christiano Apostata, anno 904 plurimos in Constantinopolitanis vicinis caeciderunt, urbemque Macedoniae Thessalonicam devastarunt incendio. Idem anno 910 in Calabriam, urbemque Consentiam truculenti irruerunt. Refert id illustris Pagius ad annum 902, fortassis non recte. *Hungari* anno 907 Ludovicum IV commissa atroci pugna vicerunt, ac anno 909 populati sunt Saxoniam, et Thuringiam, annoque sequente Alemaniam. Caesi tamen fuerunt anno 921 ab imperatore Henrico, et coacti ad novenii petendas inducias. Idem Henricus anno 928 *Sclavorum* copias internectione delevit, atque anno 930 Misnam condidit in superiori Saxonia. Rursus anno 935 Hungaros ingenti praelio devicit, sibi *Patris Patriae* nomine comparato. Diruta an. 933 à Saracenis Africae Genua, *Hungari* anno 937 in Italiam hostili furore irruerunt. *Saraceni* non semel hoc saeculo superati: nam sub Joanne X, anno 915 à finibus Latii, et Campaniae, ubi prope Lyrini fluvium annis 40 conederant, finitimos quoque infestantes, expulsi fuere: devicti anno 939 apud Septimancas Castellae oppidum à rege Ramiro: illorum classis ab Hugone Italiae rege, et è Graecis *chelyndro* igne (1) anno 941 combusta: duplici certamine, anno 964 et 968 eos in Asia debellavit Graecorum Imperator, Nicephorus; et in Syria non semel an. 974, et sequenti Joannes Tzimisces: è Frazineti oppido eosdem expulit anno 972 dux Arelantensis, Willelmus. Otho autem II, Imperator, qui à Saracenorum tyrannide Apulos, Brutiosque anno 968 liberavit, eosque insequente anno coegerat ex Italiae oris discedere, anno 982 ingenti praelio in Calabria commisso, una cum Graecis ab iisdem superatus, vix potuit exigua navicula fugam capere. In Hispania rursus invalescentes anno 985 expugnarunt Catalauniae metropolim Barcinonem, et paulo post Legionem *Germanicam*, civitatem provinciae Tarracensis (2). Sarmatae quoque, seu Ruteni ac Moscovitae, nec-

(1) De hoc Graecorum igne Gullielmus Apul. lib. 5. Rerum Norman. Et contra Venetum naves, Danaumque chelyndros Certamen navale parant.

(2) Calabriam rursus depopulatisunt an. 986, expugnatis Rhegio, Julio, Crotone, aliisque urbibus magnae Graeciae.

non Bulgari, Mysiae populi, saeculo X ruerunt in arma. Ac anno 941 à Graecis tam cruento bello caesi fuerunt, ut Helena illorum regina Constantinopolim fugerit, atque anno 972 à Joanne Tzimisce magna item clade fuerunt prostrati. *Bulgari*, qui anno 917 ad Acheloum fluvium intulerant Graecis maximam cladem, et anno 933 obsederant C. P., suburbana incenderat, et universam Thraciam vastaverat, unde magnis deliniti muneribus recesserunt anno 929. *Bulgari*, inquam, an. 964 expugnati fuerunt à Joanne Tzimisce, non semel laudato, et anno 1000 à Basilio II ejecti è Thessalia, Macedonum regione.

Perpauci habentur Scriptores profanarum Historiarum, huic Mantissae inserendi. Obscura enim sunt nomina *Joannis Assarii* Britanni, qui initio X saeculi scripsisse fertur Vitam regis sui Aelfridi: *Cappidi Stauriensis*, qui aetate Conradi, et Henrici Aucupis, Regnum Britanniae contexuit Genealogiam: *Oconis Scharlensis*, à quo, tempore Othonis Magni, conscriptae dicuntur Origenes Frisiae: atque *Dudonis Neustrii*, qui narrationi rerum à Normannis gestarum in Gallia, Othone III imperante, multas infarsit fabulas. Claruit circa idem tempus *Roswida*, seu *Rosvitis*, monialis in coenobio Ganderheimensi, quae jussu Othonis II, et Gerbergae Abbatissae, scripsit heroico carmine Historiam, sive paenegyricum de gestis Othonis I, aliaque metro, et prosa composuit. Recte autem de Scriptoribus hujus saeculi si recensere nobiles praeclarosque velimus, repetendus nobis erit cum doctissimo Vossio, lib. 2 de Hist. Graecis, cap. 26. Virgilianus ille versus Aeneidum primo:

Occurrunt rari nantes in gurgite vasto.

D-1
1616